

Under åberopande av vad statskontoret anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att *Departements-
chefen.*

att skrivbiträdet Hulda Andrietta Katarina Ström må, under villkor att hon med 1915 års utgång från sin tjänst avgår, från och med januari 1916 under sin återstående livstid, utöver henne från anslaget till pensionering av civila tjänst innehavare tillkommande pension av 960 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig tilläggspension till belopp av 30 kronor.

2:o.

Med underdånig skrivelse den 18 september 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kronobergs län översänt en till Kungl. Maj:t ställd skrift, däruti förre länsmannen i Uppvidinge härads övre distrikt Ernst Gustaf Rosengrén, vilken på egen begäran beviljats avsked från sin tjänst från och med den 1 september 1915, i underdånighet anhållit, att, ehuru han vid avskedet icke uppnått den för rätt till pension stadgade levnadsålder, honom måtte tillerkännas länsman tillkommande pension jämte fyllnadspension, att utgå från och med berörda den 1 september 1915.

[34.]
*Pension åt
förre läns-
mannen E. G.
Rosengrén.*

Av handlingar, som bifogats ansökningen, framgår, att Rosengrén, som är född den 6 juni 1855, antagits i tjänst vid Jönköpings regemente den 13 februari 1872, befordrats till sergeant på stat av andra klassen den 28 juli 1877 samt utnämnts till sergeant av första klassen den 7 juli 1885, varefter Rosengrén den 2 maj 1893, på därom gjord ansökan, erhållit avsked från sin anställning vid berörda regemente, ävensom att Rosengrén den 25 maj 1893 utnämnts och konstituerats till länsman i Uppvidinge härads övre distrikt, vilken befattning han innehaft till tiden före avskedet.

Vid ansökningen fogat läkarbetyg utvisar, att Rosengrén lider av kronisk nervvärk och höggradigt ljuvskbräck samt att dessa åkommor i betraktande av Rosengréns höga ålder näppeligen låta sig i så fullkomlig grad botas, att Rosengrén kan utan risk fullgöra de med länsmanstjänsten förenade åliggandena.

Rosengrén har icke medgivit, att bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension må å honom vinna tillämpning.

Statskontoret
den 28/9 1915.

Efter härå erhållen nådig remiss har statskontoret inkommit med underdånigt utlåtande den 28 september 1915 och därvid erinrat, att, då Rosengrén, vars rätt till pension skall bedömas efter bestämmelserna i nådiga brevet den 1 juni 1877, vid avskedet från länsmanstjänsten med utgången av augusti månad 1915 nyss uppnått 60 års ålder, han således i fråga om levnadsålder icke uppfyllde villkoren enligt sagda bestämmelser för rätt att komma i åtnjutande av pension och alltså icke lagligen vore berättigad till sådan förmån av statsmedel. Därjämte har statskontoret meddelat, att enligt inhämtade upplysningar Rosengrén icke heller vore berättigad till pension från tjänstemannafonden inom civilstatens änke- och pupillkassa. Med hänsyn till Rosengréns synnerligen långvariga arbete i statens tjänst och då hans avgång från tjänsten syntes vara beroende av kronisk sjukdom och därav föranledd nedsättning i arbetsförmågan, har statskontoret emellertid funnit det kunna ifrågasättas att söka genom framställning till riksdagen bereda sökanden någon mindre pension.

Kungl. Maj:ts
befallnings-
havande i
Kronobergs
län.

Till följd av nådig remiss har Kungl. Maj:ts befallningshavande den 15 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande i anledning av vad statskontoret yttrat samt därvid anfört följande.

Av ett det underdåniga utlåtandet bilagt, utav vederbörande regementschef utfärdat intyg kunde inhämtas, att Rosengrén fått goda vitsord för sin tjänstgöring vid det regemente, han såsom underofficer tillhört. I avseende å Rosengréns tjänstgöring vid landsstaten i Kronobergs län, där han under en tid av sammanlagt över tre år på förordnande uppehållit länsmansbefattning innan han erhöll konstitutorial å länsmanstjänsten i Uppvidinge härads övre distrikt, hade Rosengrén under största delen av sin tjänstgöringstid på ett tillfredsställande och i vissa avseenden mycket förtjänstfullt sätt fullgjort sina tjänsteåligganden. För några år sedan hade emellertid härutinnan inträtt en beklaglig ändring, som torde få tillskrivas periodvis återkommande missbruk av alkoholhaltiga drycker, därvid Rosengrén mer eller mindre försummat sin tjänst. Den 2 april 1912 hade Kungl. Maj:ts befallningshavande funnit sig föranlåten förståndiga Rosengrén att med nit och omsorg fullgöra de med hans tjänst förenade åligganden och att i övrigt iakttaga ett sådant uppförande, som hans tjänsteställning krävde. Den 12 oktober 1914 hade Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelat Rosengrén formlig varning för försumlighet i tjänsten. Sedan Kungl. Maj:ts befallningshavande emellertid inhämtat, att Rosengrén på grund av alkoholmissbruk vore oförmögen att sköta sin tjänst, hade Rosengrén den 18 juni 1915 försatts ur tjänstgöring, varjämte vederbörande kronofogde förordnats

att hos honom verkställa inventering. Därvid hade konstaterats en mindre brist i de medel, som Rosengrén å tjänstens vägnar innehade. Med hänsyn till förhållandena i förevarande fall delade Kungl. Maj:ts befallningshavande en av kronofogden uttalad uppfattning, att berörda brist, som av Rosengrén snarast täckts, härlett sig allenast av bristande reda hos Rosengrén i avseende å handhavandet av egna och andras medel och att någon avsiktlig förskingring icke förelegat. Emellertid hade Rosengrén då, efter samråd med sina närmaste anhöriga, funnit sig föranlåten att begära avsked från länsmanstjänsten. Utan existensmedel och på grund av sjukdom oförmögen att bereda sig själv utkomst och än mindre att i någon mån bidraga till underhållet av sin familj, bestående av hustru och flera oförsörjda barn, måste Rosengrén och särskilt familjen med allvarliga bekymmer se framtiden an.

Med hänsyn till dessa ömmande omständigheter och i betraktande av den långa tid Rosengrén oklanderligt tjänat staten funne Kungl. Maj:ts befallningshavande i hög grad önskvärt, att Rosengrén, oavsett vad han på grund av alkoholsjukdom under senare åren av sin tjänstetid låtit komma sig till last, kunde, på sätt statskontoret ifrågasatt, beredas någon mindre pension.

Statskontoret har den 3 november 1915 avgivit förnyat underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anført, att, ehuru vad Kungl. Maj:ts befallningshavande meddelat angående Rosengréns förhållande i tjänsten under de senast förflutna åren visserligen icke stärkte tanken att bereda någon särskild förmån åt Rosengrén, statskontoret emellertid, med hänsyn till Rosengréns föregående långvariga, väl vitsordade statstjänst, hans fattigdom samt hans av sjukdom föranledda oförmåga att med arbete försörja sig och sin stora familj, funne billigt, att Rosengrén icke lämnades alldeles utan understöd; och har statskontoret för sin del förordat, att framställning måtte göras till riksdagen om beviljande åt Rosengrén av en pension å 600 kronor att från allmänna indragningsstaten utgå under hans återstående livstid från och med den 1 september 1915.

Statskontoret
den 5/11 1915.

På grund av vad i ärendet förekommit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

Departements-
chefen.

att förre länsmannen i Uppvidinge härads övre distrikt inom Kronobergs län Ernst Gustaf Rosengrén må under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension av 600 kronor att utgå från och med den 1 september 1915.

3:o.

[35.]
Fyllnads-
pension åt
länsman
E. T. Norden-
stam.

Med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1914 års senare riksdag medgivit, att kronofogde, häradsskrivare eller länsman, som enligt gällande bestämmelser redan då vore eller under år 1915 bleve pensionsberättigad, skulle under villkor, att han under loppet av sistnämnda år ingåve ansökan om avsked, äga åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten till belopp, motsvarande den lön jämte ålders-tillägg, han vid avgången från tjänsten uppbure å såväl ordinarie som extra stat, eller sålunda 1,800 kronor. Detta riksdagens beslut meddelades Kungl. Maj:ts befallningshavande i samtliga län genom cirkulär den 23 oktober 1914.

I underdånig skrivelse den 20 september 1915 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län anmält, att länsman i Lövsångers distrikt Eugèn Theodor Nordenstam till Kungl. Maj:ts befallningshavande ingivit ansökan om avsked från sin länsmanstjänst, varjämte Kungl. Maj:ts befallningshavande hemställt, att Nordenstam måtte förklaras berättigad att från månaden näst efter den, då honom beviljats avsked från länsmanstjänsten, under sin återstående livstid uppbära en årlig pension från allmänna indragningsstaten av 1,800 kronor. Av vid den underdåniga skrivelsen fogade handlingar inhämtas, att Nordenstam, som är född den 3 augusti 1847, antagits till extra ordinarie landskanslist hos Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län den 9 april 1875 samt därefter under särskilda tider innehaft förordnande såsom tillförordnad länsman till den 21 september 1882, då han konstituerades till ordinarie länsman i Fredrika distrikt, samt att han den 11 april 1896 erhöll transport till Lycksele södra distrikt, varifrån han den 6 december 1909 transporterades till Lövsångers distrikt.

Till följd av nådig remiss har statskontoret den 22 oktober 1915 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet och därvid anfört huvudsakligen följande:

Stats-
kontoret.

Då Nordenstam den 6 december 1909 transporterats till sin nu innehavande tjänst, ansågo statskontoret, att Nordenstam jämlikt nådiga kungörelsen den 31 mars 1900 vore underkastad de förändrade bestämmelser i fråga om pensionsrätt, som meddelats i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension.

Av remissakten ävensom av utav statskontoret från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västerbottens län införskaffade handlingar hade statskontoret inhämtat, att Nordenstam vore född den 3 augusti 1847 och sålunda 68 år gammal, att han innehade mer än 35 för pension beräkneliga tjänstår, därav över 5 såsom länsman, samt att han icke innehade annan statens tjänst eller för sådan tjänst åtnjöt pension.

Enligt pensionslagens föreskrift skulle i fall, där avlöningen, såsom i fråga om länsmännens, är delad i lön och tjänstgöringspenningar, pensionsunderlaget motsvara hela lönen. För Nordenstam, som enligt gällande stat uppbure en lön av 900 kronor jämte ålderstillägg därtill å 300 kronor enligt nådigt brev den 20 januari 1893, utgjorde alltså pensionsunderlaget 1,200 kronor. Visserligen vore genom beslut av 1914 års senare riksdag och nådigt brev den 23 oktober samma år medgivet, att länsman, som enligt då gällande bestämmelser vore eller under år 1915 bleve pensionsberättigad, finge under villkor, att han under loppet av nämnda år ingåve ansökan om avsked, åtnjuta pension från allmänna indragningsstaten, motsvarande den lön jämte ålderstillägg, han vid avgången från tjänsten uppbure å såväl ordinarie som extra stat. För Nordenstam, som icke hade rätt till pension från allmänna indragningsstaten utan från anslaget X A 1 till pensionering av civila tjänstinnehavare, torde emellertid berörda medgivande icke utan vidare kunna anses gälla. Men då det måste anses synnerligen hårt, om Nordenstam till följd av sin förflyttning skulle få nöja sig med en pension å endast 1,200 kronor, då hans kamrater, som samtidigt avginge, finge 1,800 kronor, funne statskontoret med stöd av 1915 års riksdags i anledning av nådig proposition fattade beslut om pensionsförbättring för länsmannen N. M. H. Sunding billigheten bjuda, att en tilläggspension å 600 kronor bereddes Nordenstam genom framställning till riksdagen.

Under återopande av vad statskontoret anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

Departementschefen.

att länsmannen Eugèn Theodor Nordenstam må från och med månaden näst efter den, varunder avsked från tjänsten varder honom beviljat, under sin återstående livstid, utöver honom från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare tillkommande pension av 1,200 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig fyllnadspension till belopp av 600 kronor.

4:o.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift den 31 augusti 1915 har tillförordnade extra provinsialläkaren i Svedala distrikt Anders Ottoson anhållit om pension jämlikt nådiga kungörelsen den 30 december 1911

[36.]
Ang. pension
åt t. f. extra
provinsial-
läkaren
A. Ottoson.

angående rätt till pension för vissa extra provinsialläkare, som icke äro delägare i extra provinsialläkarnas pensionskassa.

Enligt åberopade kungörelsen är extra provinsialläkare, vilkens levnadsålder vid 1912 års ingång, då nämnda pensionskassa trädde i verksamhet, översteg 45 år och som icke blivit delägare i kassan samt omedelbart vid uppnådda 65 år avgår från sin tjänst, berättigad att vid avskedstagandet erhålla en årlig pension av statsmedel till belopp av 1,500 kronor.

Ottoson, vilken är född den 19 juni 1850, har, enligt vad medicinalstyrelsen meddelat, icke blivit delaktig i extra provinsialläkarnas pensionskassa. Emellertid uppfyller Ottoson i visst annat avseende ej villkoren för erhållande av pension enligt nämnda kungörelsen den 30 december 1911.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, att Kungl. Maj:t den 20 mars 1914 allenast på det sätt bifallit av Malmöhus läns landsting gjord framställning om fortbeståndet av Svedala extra provinsialläkardistrikt, att Svedala, Västra Kärrstorps, Skabersjö, Gustavs och Lyngby socknar finge under år 1914 bilda ett extra provinsialläkardistrikt, med rätt för läkaren i distriktet till tjänstårsberäkning lika med civila läkare i statens tjänst från och med den dag, hans tillträde till befattningen bleve hos medicinalstyrelsen anmält, under förutsättning att av landstinget utfäst avlöningsbidrag jämte stadgad avgift till extra provinsialläkarnas pensionskassa under tiden vederbörligen erlades. Tillika medgav Kungl. Maj:t, att under nämnda förutsättning rätt till sådan tjänstårsberäkning från och med den 1 januari 1914 finge tillkomma Ottoson såsom extra provinsialläkare i distriktet, så länge han under år 1914 i tjänsten kvarstode.

Ottoson hade allt sedan den 7 juli 1886 tjänstgjort som distriktsläkare eller extra provinsialläkare i distriktet. Hans förordnande som extra provinsialläkare utgick med slutet av år 1914.

Sedan Malmöhus läns landsting gjort framställning om distriktets fortbestånd jämväl för tiden efter 1914, förordnades Ottoson den 9 januari 1915 av medicinalstyrelsen att från och med den 1 sistnämnda månad tjänstgöra som extra läkare inom området för nämnda distrikt, till dess Kungl. Maj:ts beslut angående distriktets fortbestånd blivit känt.

Genom nådigt brev den 5 mars 1915 meddelade Kungl. Maj:t beslut i anledning av landstingets omförmälda framställning. Genom detta beslut medgav Kungl. Maj:t under enahanda förutsättning, som nyss omförmäls, att nämnda socknar finge, intill dess Kungl. Maj:t på framställning av landstinget annorlunda bestämt, dock under minst tio

är, räknat från och med den 1 januari 1914, bilda ett extra provinsialläkardistrikt, med rätt för läkaren i distriktet till tjänstårsberäkning lika med civila läkare i statens tjänst från och med den dag, hans tillträde till befattningen bleve hos medicinalstyrelsen anmält.

Kungl. Maj:ts ifrågavarande beslut tillhandakom medicinalstyrelsen den 3 därpå följande april, från och med vilken dag Ottoson enligt beslut av styrelsen den 6 april 1915 förordnades att under ledighet å extra provinsialläkartjänsten i distriktet fortfarande bestrida denna tjänst, till dess den bleve tillsatt och den antagne läkaren skulle tillträda tjänsten. Sistberörda förordnande var således endast ett vakansförordnande, som meddelades utan iakttagande av de i 41 § 2 mom. av läkarinstruktionen givna föreskrifter. Dessa innehålla nämligen beträffande tillsättande av extra provinsialläkartjänst, till vilken statsbidrag icke utgår, att distriktets styrelse skall utfärda kungörelse om tjänstens tillsättande samt att, sedan medicinalstyrelsens utlåtande inhämtats angående de sökandes kompetens, distriktsstyrelsen till extra provinsialläkare utser en bland de kompetenta sökandena.

Medicinalstyrelsen har, efter remiss, den 22 oktober 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid hemställt, att, då den omständigheten, att Ottoson, formellt sett, icke sedan utgången av år 1914 varit *anställd* såsom extra provinsialläkare, syntes utgöra hinder för beviljande av pension jämlikt nämnda kungörelsen den 30 december 1911, Kungl. Maj:t måtte avlåta proposition till riksdagen, att Ottoson finge från och med den 1 januari 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,500 kronor.

Medicinal-
styrelsen.

Statskontoret har uti infordrat underdånigt utlåtande av den 1 november 1915 framhållit, att, då Ottoson endast på förordnande under vakans uppehölle extra provinsialläkartjänsten i Svedala distrikt, pension jämlikt den återopade kungörelsen den 30 december 1911 icke torde kunna tillkomma honom. I fråga om beredande av pension åt Ottoson föreläge emellertid samma skäl, som föranledde till beviljande vid 1914 års senare riksdag av sådan förmån åt förre extra provinsialläkaren Anders Hollierz. I likhet med medicinalstyrelsen ansåge Statskontoret sig därför böra hemställa, det täcktes Kungl. Maj:t i nämnd proposition föreslå riksdagen medgiva, att Ottoson finge från och med den 1 januari 1916, då hans förordnande torde komma att upphöra, under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,500 kronor.

Stats-
kontoret.

*Departements-
chefen.*

Såsom av handlingarna framgår, har Ottoson, som den 19 juni 1915 uppnådde 65 år, redan med 1914 års utgång upphört att tjänstgöra såsom i författningsenlig ordning förordnad extra provinsialläkare. På grund härav lär Ottoson icke kunna komma i åtnjutande av pension enligt ovannämnda kungörelse den 30 december 1911. Enligt vad handlingarna utvisa, har Ottoson emellertid allt sedan den 7 juli 1886 tjänstgjort såsom distriktsläkare, extra provinsialläkare eller extra läkare i Svedala distrikt. Då Ottoson nu på den grund, att de för honom givna förordnanden, som avse år 1915, icke meddelats uti den i läkarinstruktionen i sådant avseende stadgade ordning — ett sakförhållande, som icke förorsakats genom något Ottosons åtgörande — icke kan anses vara utan vidare berättigad att erhålla den pension, som enligt den åberopade kungörelsen eljest står äldre extra provinsialläkare till buds, torde det få anses rätt och billigt, att pension av statsmedel ändock beredes Ottoson.

Medicinalstyrelsens den 6 april 1915 för Ottoson meddelade förordnande såsom extra provinsialläkare i nämnda distrikt avsåg allenast den tid, under vilken ifrågavarande tjänst var ledig. Enligt inhämtad upplysning har emellertid kungörelse angående tjänsten ännu icke utfärdats, vadan Ottoson alltjämt sköter tjänsten. Då nytt förordnande för tiden efter 1915 års utgång, enligt vad jag hos medicinalstyrelsen inhämtat, icke kommer att meddelas för Ottoson, torde pension böra tillerkännas honom från och med den 1 januari 1916.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att tillförordnade extra provinsialläkaren Anders Ottoson må från och med den 1 januari 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,500 kronor.

5:o.

[37.]

*Pension åt
förra järn-
vägsarbetaren
J. Alin.*

Uti en till Kungl. Maj:t den 24 april 1915 ingiven skrift har förra järnvägsarbetaren Jonas Alin från Sköns socken i Västernorrlands län anhållit om förhöjning i honom av 1908 års riksdag beviljat årligt understöd av 300 kronor.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för Alins hemställan, tillåter jag mig angiva de omständigheter, på grund av vilka förenämnda understöd vid 1908 års riksdag blev tillerkänt Alin.

I skrivelse till Kungl. Maj:t av den 25 april 1906 hemställde järnvägsstyrelsen om bemyndigande att till Alin av trafikmedel utbetala ett tillfälligt understöd, vars belopp, enligt styrelsens mening, skäligen syntes böra bestämmas till 150 kronor.

Järnvägsstyrelsens framställning

Såsom stöd för sin framställning anförde styrelsen följande:

Uti en till järnvägsstyrelsen under december månad 1902 ingiven skrift hade Alin förmält, att, under det han jämte flera andra arbetare den 8 eller den 9 augusti 1901 varit sysselsatt med brunnsgrävningsarbete för statens järnvägars räkning vid Sandträsk station, ett häftigt åskväder uppkommit, i anledning varav han jämte arbetskamrater måst söka skydd i stationsbyggnaden, samt att han, som uppehållit sig i väntsalen invid biljettluckan, därvid av en blix, som banat sig väg genom de elektriska apparaterna i biljettrummet och passerat helt nära förbi honom, blivit bländad, med påföljd att han därefter blivit fullständigt blind på båda ögonen. På grund härav hade han anhållit, att styrelsen måtte hos Kungl. Maj:t söka utverka åt honom ett skäligt skadestånd för det honom sålunda åsamkade svåra lytet och därav föranledda fullständiga hinder i hans framtida näring, därvid han föreslagit såsom ersättning för lytet 5,000 kronor och för hidsret i näring 1,800 kronor, vid fastställande av vilket sistnämnda ersättningsbelopp hänsyn, enligt hans förmenande, borde tagas, dels till att han i arbetsförtjänst vid tiden för olyckans inträffande hade sex kronor om dagen, dels till att hans levnadskostnader efter olyckan i avsevärd mån ökats genom det oundgängliga behovet av lots vid varje förflyttning av hans person från ett ställe till ett annat, dels slutligen till att han genom förut inträffad olycka mistat sin högra tumme, vilket i hög grad förminskade varje utsikt för honom att bidra till sitt uppehälle genom sådant arbete, som eljest plägade kunna utföras av blinda personer.

Efter det vederbörande distriktsförvaltning avgivit infordrat utlåtande över berörda ansökning och därvid insänt förhörsprotokoll, hade styrelsen genom beslut den 8 maj 1903 förklarat, att, enär ifrågakomna skadan icke tillfogats Alin i följd av statens järnvägars drift samt följaktligen ersättning för samma skada lagligen icke kunde av trafikmedel gäldas, styrelsen funne ansökningen icke till någon styrelsens vidare åtgärd föranleda.

Hos styrelsen hade Alin därefter, under åberopande av fattigdom samt på grund av genom berörda lyte uppkommen oförmåga att genom arbete förvärva sitt uppehälle, anhållit, att på grund av de omständigheter, varunder ifrågavarande svåra skada åsamkats honom, ett understöd till belopp, som styrelsen kunde finna skäligt, måtte beredas honom.

I ärendet hade företetts och införskaffats vederbörligt frejdbetyg för Alin, två läkarbetyg, ett intyg av ordföranden i Sköns sockens kommunalnämnd och ett intyg av ordföranden i de blindas förening i Stockholm, av vilka handlingar inhämtats, att Alin, som vore född den 24 november 1861, vore fullständigt och obotligt blind på båda ögonen; att, enligt vad den ene läkaren intygade, ingenting talade mot antagandet, att orsaken till blindheten vore den av Alin uppgivna; att, enligt den andre läkarens intyg, Alin utan tvivel kunde hava bekommit sitt lidande på sätt han uppgivit i sin förberörda, till styrelsen i december 1902 ingivna skrift; att Alin, som under tiden från och med den 25 september 1904 till den 26 april 1905 varit intagen i Sköns sockens fattiggård, fortfarande befunne sig i utblottade

omständigheter; samt att Alin, på grund därav att han saknade höger hands tumme, befunnits oförmögen att lära sig utföra de enklaste arbeten, som eljest kunde inläras av blinda personer.

Då ifrågakomna skadan, vilken torde få anses hava uppkommit i följd av omhandlade åskslaget, icke träffat Alin under själva utförandet av omförmålta arbete för statens järnvägars räkning, hade styrelsen ansett sig icke böra ifrågasätta att, i likhet med vad i några fall ägt rum beträffande under tjänstutövning skadade arbetare vid banavdelningen, åt Alin skulle beredas ett årligt understöd enligt bestämmelserna i nadigt brev till styrelsen den 12 oktober 1888 angående understöd åt arbetare, som skadats vid statens järnvägsbyggnader.

Med hänsyn till de omständigheter, varunder olyckan inträffat, hade det dock syntts styrelsen vara med billighet överensstämmande, att någon hjälp av statsmedel bereddes Alin i hans synnerligen nödställda belägenhet.

Gratifikation
åren
1906 och
1907.

Med bifall till denna styrelsens framställning tilldelade Kungl. Maj:t den 4 maj 1906 Alin en gratifikation av 150 kronor att utgå av trafikmedel, varefter Kungl. Maj:t den 17 maj 1907, likaledes på framställning av styrelsen, tilldelade Alin en ytterligare gratifikation av trafikmedel till belopp av 150 kronor.

1908 års
riksdag.

Vid 1908 års riksdag hemställdes sedermera uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 162, att riksdagen måtte besluta tilldela Alin ett årligt understöd av 450 kronor att utgå från och med år 1909 på extra stat från riksstatsens tionde huvudtitel, samt att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel utbetala till Alin ett lika stort belopp för år 1908.

Till motivering härför anförde motionären följande:

Då någon i statens tjänst anställd arbetare under utövande av sitt arbete eller i omedelbart samband därmed genom olyckshändelse skadades, så att han bleve urståndsatt att vidare förvärva sitt uppehälle, syntes det motionären vara en självklar sak, att staten borde lämna ett understöd, så tillmätt, att det beredde personen en anständig bärgning. Så hade emellertid ej skett i förevarande fall, då Alin, på sätt ovan anförts, för åren 1906 och 1907 lämnats en årlig gratifikation av allenast 150 kronor. Detta syntes motionären icke vara staten värdigt. Genom lagen av den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete stadgades en årlig ersättning vid full invaliditet av 300 kronor. Denna lag trädde visserligen icke i kraft förr än den 1 januari 1903, men den var dock av riksdagen godkänd och antagen före den tidpunkt, då Alin drabbades av olycksfall. Det syntes motionären därför naturligt och rättvist, att en statens arbetare, omedelbart efter det riksdagen godkänt principen om arbetares rätt till ersättning för olycksfall i arbete, bort få åtnjuta sådan ersättning. Stadgandet, att lagen skulle träda i kraft först den 1 januari 1903, hade givetvis kommit till för att denna ersättningsplikt icke skulle omedelbart åläggas den enskilde arbetsgivaren. Att ersättningsbeloppen satts så låga, berodde givetvis också på hänsyn till att arbetsgivarna icke skulle drabbas alltför hårt och att denna lagstiftning var

alldeles ny för vårt land. Redan vid det tillfälle, då denna ersättningslag förelåg till riksdagens prövning, hade motionären yrkat, att ersättningsbeloppen skulle höjas med femtio procent, och i enlighet med denna ståndpunkt, som motionären ej funnit anledning att frångå, hade han formulerat sitt yrkande.

I skrivelse den 1 juni 1908, nr 10, angående regleringen av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel, yttrade riksdagen under punkt 31 följande:

Då gällande lag angående ersättning för olycksfall i arbete icke syntes vara å Alin tillämplig, men riksdagen funnit, att i detta fall så ömmande omständigheter föreläge, att understöd borde av allmänna medel beviljas, hade riksdagen, som förutsatte, att enahanda gratifikation, som utgått till Alin under åren 1906 och 1907, skulle tilldelas honom även för år 1908, ansett ett årligt understöd böra från och med år 1909 tillerkännas Alin att med 300 kronor årligen utgå från allmänna indragningsstaten.

Riksdagen förklarade sig alltså medgiva, att Alin finge å allmänna indragningsstaten från och med år 1909 under sin återstående livstid uppbära ett årligt understöd av 300 kronor.

Såsom riksdagen förutsatt tilldelade Kungl. Maj:t den 10 juli 1908 Alin en gratifikation av 150 kronor att utgå av trafikmedel. Gratifikation
år 1908.

Alin har i sin nu föreliggande skrift hos Kungl. Maj:t anhållit, att det honom av 1908 års riksdag beviljade understödet av 300 kronor måtte från och med år 1915 höjas till 450 kronor om året. Ansökan av
Alin.

Såsom skäl härför har han anfört, att han icke kunde draga sig fram på det till honom nu utgående understödet, i synnerhet som hans levnadskostnader efter olycksfallet i avsevärd mån ökats genom det allt fortfarande oundgängliga behovet för honom att använda lots, då han skulle förflytta sig från ett ställe till ett annat. Dessutom erinrade han, att han genom tidigare inträffad olycka mist högra handens tumme, varför han icke kunde bidra till sitt uppehälle genom sådant arbete, som eljest plägade kunna utföras av blinda personer.

Över Alins nu ifrågavarande ansökan har järnvägsstyrelsen avgivit infortrat utlåtande den 30 april 1915 och därvid framhållit, att styrelsen hölle före, att i detta fall så ömmande omständigheter föreläge, att utöver det Alin av riksdagen beviljade årliga understödet något ytterligare understöd borde om möjligt av allmänna medel beredas honom. Styrelsen hemställde därför, att Kungl. Maj:t med anledning av Alins ansökan måtte ånyo tilldela honom en gratifikation av 150 kronor att utgå av trafikmedel. Järnvägs-
styrelsen.

Gratifikation
år 1915.

Denna järnvägsstyrelsens hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen den 14 maj 1915.

Stats-
kontoret.

Härefter har, på grund av nådig remiss, statskontoret den 12 oktober 1915 i ärendet avgivit underdånigt utlåtande och därvid huvudsakligen anført, att det icke kunde förnekas, att starka principiella betänkligheter måste göra sig gällande mot beviljande av det begärda förhöjda understödet åt Alin, och att för vidtagande av en åtgärd i sådant syfte måste därför föreligga synnerligen starka billighetsskäl. Då statskontoret emellertid måste erkänna, att sådana i viss mån förefunnes i detta fall, ville statskontoret icke motsätta sig, att frågan om understöd åt Alin ånyo förelades riksdagen, i syfte att detsamma finge från och med år 1916 utgå med förhöjt belopp av 450 kronor årligen.

Departements-
chefen.

Redan då Alins ansökan om förhöjning i det honom av 1908 års riksdag beviljade årliga understöd i nästlidna maj månad förelåg till behandling, hade jag önskat att kunna hemställa om avlåtande av proposition i ärendet till riksdagen. 1915 års riksdag var emellertid då så långt framskriden, att jag ansåg mig förhindrad därtill, och Kungl. Maj:t beslöt då endast, i enlighet med min hemställan, att tilldela Alin en gratifikation för år 1915 av 150 kronor.

Jag finner dock i hög grad önskvärt, att man, utöver vad som förut skett, söker för framtiden trygga Alins ekonomiska ställning på ett mera stadigvarande sätt än som kan ske genom tillfälliga gratifikationer.

Emellertid vill jag i detta sammanhang erinra om att, därest Alin varit berättigad till understöd jämlikt 1901 års lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete, enligt denna lag honom tillkommande livränta icke skulle hava uppgått till högre belopp än 300 kronor. Det är givet, att, på sätt statskontoret jämväl framhållit, starka principiella betänkligheter måste göra sig gällande mot att staten åtager sig utgiva högre understöd än den i nämnda lag stadgade högsta livränta, detta framför allt med hänsyn till de konsekvenser för framtida liknande fall, som varje dylikt avvikande från lagens principer lätt kan medföra. Å andra sidan kunna stundom sådana särskilda omständigheter föreligga, att 300 kronor i årligt understöd kan framstå såsom alldeles otillräckligt. Att statsmakterna i dylika ömmande undantagsfall skulle ställa sig helt avvisande mot anspråk på förhöjd ersättning, synes mig icke kunna ifrågasättas. Dock måste enligt min mening i varje sådant fall synnerligen starka billighetsskäl kunna andragas, för att ökad gottgörelse skall kunna medgivas.

Sådana billighetsskäl anser jag obetingat föreligga i det fall, varom nu är fråga. Alin är nämligen blind å båda ögonen och oförmögen att utan hjälp kunna förflytta sig från en plats till en annan. Han har därjämte förlorat tummen å högra handen och är fullkomligt urständsat att genom eget arbete ens i någon mån bidraga till sitt uppehälle. Såväl järnvägsstyrelsen som statskontoret hava ju även i sina av mig förut omnämnda utlåtanden tillstyrkt bifall till framställningen.

Även riksdagen har ansett sig, i ömmande fall, böra medgiva utbetalande av högre understöd än det enligt 1901 års lag högsta tillåtna. Jag erinrar i detta avseende, hurusom, sedan Kungl. Maj:t i en till 1915 års riksdag avlåten proposition, nr 26, föreslagit riksdagen medgiva, att arbetaren vid statens järnvägsbyggnader Lars Levi Bernhard Skott, som vid arbete vid nämnda järnvägsbyggnader blivit synnerligen illa skadad, måtte under sin återstående livstid, utöver honom enligt 1901 års lag tillkommande livränta av 300 kronor, tillika å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 300 kronor, denna framställning av riksdagen — enligt vad dess skrivelse den 28 maj 1915, nr 10, punkten 40, utvisar — blivit bifallen.

I fråga om storleken av det belopp, varmed Alins nuvarande understöd skulle ökas, har jag intet att erinra mot vad Alin hemställt eller att det bestämmes till 150 kronor om året. Detta belopp torde liksom det av riksdagen beviljade understödet böra utgå å allmänna indragningsstaten.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att förre järnvägsarbetaren Jonas Alin må, utöver det honom av 1908 års riksdag tillerkända årliga understöd av 300 kronor, från och med år 1916 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten uppbära ett ytterligare årligt understöd av 150 kronor.

6:o.

I underdånig skrivelse den 16 mars 1915 har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen bevilja pension åt nedannämnda vid vattenfallsstyrelsens arbeten nu anställda eller förut anställda personer, nämligen förre järnvägsarbetaren Salomon Carlsson, bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson, smeden Johan Edvard Johansson och förre järnvägsarbetaren Johannes Pettersson.

[38.]

Pension åt
förre järn-
vägsarbetaren
S. Carlsson
m. fl.

Liknande
pensions-
frågor vid
1906 och
1907 samt
1909—1915
års riksdagar.

Innan jag övergår till att närmare redogöra för innehållet i vattenfallsstyrelsens ifrågavarande skrivelse, må, med hänsyn till frågornas analoga beskaffenhet, omförmälas såväl de av Kungl. Maj:t vid 1906 och 1907 samt 1909—1915 års riksdagar gjorda framställningar i liknande syfte beträffande förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader jämte riksdagens i anledning därav fattade beslut som ock de av 1912 och 1915 års riksdagar i anledning av väckta motioner fattade beslut om pensioner åt dylika arbetare, vilka övergått till anställning vid vattenfallsstyrelsens arbeten.

Vid 1906 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t (proposition nr 114) riksdagen medgiva, att åtskilliga arbetsförmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader finge under vissa villkor från och med månaden näst efter den, varunder de av järnvägsstyrelsen entledigades eller entledigats från anställning vid statens järnvägsbyggnader, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årliga pensioner till belopp av respektive 400, 325, 300 och 250 kronor.

Med anledning av denna Kungl. Maj:ts framställning förklarade riksdagen (skrivelse nr 146), ehuruval i ärendet icke förekommit något därom, att de till erhållande av pensioner föreslagna förmän och arbetare i följd av ålderdom, sjukdom eller eljest vore oförmögna att genom arbete förvärva sitt uppehälle, sig anse billigheten fordra, att dessa personer av statsmedel tillerkändes något understöd med anledning av deras långvariga arbete vid statens järnvägsbyggnader.

Riksdagen fann emellertid icke samtliga omförmälda förmän och arbetare böra beviljas pensioner att utgå för deras återstående livstid, utan ansåg, att de jämförelsevis yngre och fullt arbetsföra bland dem lämpligen borde erhålla det ifrågasatta understödet såsom gratifikation för en gång till hjälp vid bestridande av deras eget och familjernas uppehälle vid återflyttningen till hemorten samt under den tid, som kunde åtgå, innan annat arbete erhöles; och förklarade sig riksdagen finna skäligt, att livstidspensioner beviljades de förmän och arbetare, vilka uppnått minst 55 års ålder och räknade minst 24 tjänstår.

Beträffande pensionernas belopp sökte riksdagen finna en annan beräkningsgrund för pensionsbeloppens storlek än den av Kungl. Maj:t använda. I sådant hänseende erinrade riksdagen, att, enligt lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete den 5 juli 1901, arbetsgivare vore skyldig att åt arbetare, varmed i nämnda lag förstodes jämväl arbetsförmän, utgiva en årlig livränta av 300 kronor, därest arbetaren genom olycksfall i arbetet för framtiden mist arbetsförmågan. Vid sådant förhållande och då staten som arbetsgivare i nu förevarande

fall icke syntes böra vidkännas större underhållsskyldighet vid ifrågavarande arbetares avskedande, än om dessa skulle genom olycksfall i arbetet mist arbetsförmågan för framtiden, fann riksdagen nämnda belopp, 300 kronor, skäligen böra bestämmas för de pensioner, som beviljades åt en var arbetsförman och arbetare.

Jämväl vid 1907 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t (proposition nr 140) riksdagen medgiva, att åtskilliga förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader måtte å allmänna indragningsstaten få åtnjuta årlig pension, därvid Kungl. Maj:t på grund av riksdagens beslut år 1906 föreslog beloppet för dessa pensioner till 300 kronor. Såsom villkor för pensionernas åtnjutande föreslog Kungl. Maj:t vidare, att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till det för en var beräknade årliga medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor inom gruppen förmän och yrkesarbetare och 900 kronor inom gruppen vanliga arbetare eller därutöver, pensionen skulle, så länge anställningen varade, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skulle minskas, så att densamma jämte avlöningen icke uppginge till högre belopp än nämnda medelinkomst.

Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen (skrivelse nr 10).

I statsverkspropositionen till 1909 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva pension åt två förmän och tre arbetare vid statens järnvägsbyggnader med samma belopp och under enahanda villkor, som godkänts vid 1907 års riksdag.

Med anledning av berörda framställning yttrade riksdagen (skrivelse nr 10), att i avseende å de tre arbetarna den lämnade utredningen icke gäve vid handen annat, än att de skulle fortfarande vara, åtminstone i förhållande till sin ålder, arbetsdugliga. Ehuru riksdagen ansåge, att deras levnadsålder, som utgjorde respektive 62, 56 och 58 år, icke borde i och för sig anses föranleda pensionering, ville riksdagen dock icke underlåta att bifalla förevarande framställning, då den i viss mån hade stöd uti förut av riksdagen fattade beslut i likartade fall. Beträffande de bägge förmännen, som ådragit sig svår och på deras arbetsförmåga menligt inverkan sjuklighet, hade riksdagen intet att erinra mot meddelande av de för dem föreslagna pensionerna. Riksdagen uttalade därjämte det antagandet, att de av ifrågavarande förmän och arbetare, som ännu vore arbetsföra, bleve bibehållna i statens järnvägars tjänst.

Därefter hava särskilda av Kungl. Maj:t till 1910, 1911, 1912 och 1913 års riksdagar, 1914 års senare riksdag samt 1915 års riksdag

gjorda framställningar (proposition nr 134 år 1910, statsverkspropositionen, tionde huvudtiteln, punkten 20, år 1911, proposition nr 189 år 1912, proposition nr 141 år 1913, proposition nr 94 år 1914 och proposition nr 160 år 1915) om pension åt vissa förmän och arbetare vid statens järnvägsbyggnader, att utgå med samma belopp och efter enahanda grunder som de av 1907 års riksdag tillämpade, blivit av riksdagen bifallna (skrivelser nr 10 åren 1910—1915).

Vidare är att nämna, att 1912 års riksdag, i anledning av en inom riksdagen väckt motion, medgivit (skrivelse nr 10), att vardera av två f. d. järnvägsbyggnadsarbetare finge från och med månaden näst efter den, varunder hans anställning i statens tjänst upphörde, under sin återstående livstid från allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av trehundra kronor. Dessa bägge hade tidigare haft arbete vid statens järnvägsbyggnader och sedermera anställts vid vattenfallsstyrelsens arbeten, den ena efter 24 arbetsår och den andra efter 26 arbetsår. Vid pensionernas beviljande hade de uppnått, den förre 58 levnads- och 29 tjänstår och den senare 56 levnads- och 31 tjänstår.

Slutligen har 1915 års riksdag, i anledning av en inom riksdagen väckt motion, beviljat (skrivelse nr 10) pension till belopp, som nyss nämnts, och efter enahanda grunder åt två då vid vattenfallsstyrelsens arbeten men tidigare vid statens järnvägsbyggnader anställda personer, en arbetsförmän och en arbetare.

Vattenfalls-
styrelsens
förevarande
framställ-
ning.

I nu föreliggande skrivelse den 16 mars 1915 har vattenfallsstyrelsen meddelat, att ett flertal framställningar om utverkande av pensioner inkommit till styrelsen. Vattenfallsstyrelsen har därvid anmärkt, att det tyvärr ej är möjligt att alltid i detalj kontrollera tjänstförteckningarna för dessa arbetare, då i vissa fall betyg förkommit och vederbörande befäl antingen avlidit eller lämnat statens tjänst. Styrelsen har dock, även i den mån de av vederbörande sökande avlämnade tjänstförteckningarna ej kunnat officiellt bestyrkas, funnit sig kunna tillerkänna desamma vitsord, då de utförligt angiva tiden och platsen för varje anställning samt arbetsledarens namn, i synnerhet som dessa uppgifter, i den mån de kunnat kontrolleras, visat sig riktiga. Med hänsyn till de uppgifter, som sålunda inhämtats angående var och en av de sökande, har vattenfallsstyrelsen funnit sig böra tillstyrka beviljandet av pension åt i nedanstående tabell upptagna personer, för vilka jämväl av styrelsen angivits det antal levnads- och tjänstår var och en uppnått:

Yrke och namn.	Levnads- år.	Tjänst- år.	Anmärkningar.
F. d. järnvägsarbetaren Salomon Carlsson	56	33	Enligt läkarbetyg oförmögen till arbete.
Bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson	59	31	Lider av ofta återkommande lungkatarr samt ljumskbräck.
Smeden Johan Edvard Johansson	61	25	Lider av magkatarr och reumatism (gikt).
F. d. järnvägsarbetaren Johannes Pettersson	56	27	Enligt läkarbetyg oförmögen till arbete.

På grund av vad sålunda anförts, har vattenfallsstyrelsen, med överlämnande av tjänstförteckning, frejdbetyg och läkarbetyg för var och en av ovan nämnda fyra personer, hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen, att en var av dem må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas eller entledigats från anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta en årlig pension till belopp av 300 kronor under enahanda villkor, som i motsvarande fall förut plägat stadgas.

Till följd av särskilda nådiga remisser hava underdåniga utlåtanden i ärendet avgivits den 24 mars 1915 av statskontoret och den 7 april 1915 av järnvägsstyrelsen, vilka bägge tillstyrkt framställningen.

Utlåtanden
av statskon-
toret, järn-
vägssty-
relsen och
arméförvalt-
ningens
fortifika-
tionsdeparte-
ment.

Enär, enligt företedda tjänstförteckningar, av ifrågavarande arbetare Johan Fredrik Karlsson och Johannes Pettersson bland annat varit sysselsatta vid vissa fortifikationsarbeten, har vidare arméförvaltningen anbefallts yttra sig i ärendet, i anledning varav arméförvaltningens fortifikationsdepartement den 17 april 1915 avgivit underdånigt utlåtande. Med överlämnande av infortrade yttranden från fortifikationsbefälhavarna på Karlsborgs, Vaxholms, Älvsborgs och Bodens fästningar har fortifikationsdepartementet tillstyrkt, att pension från allmänna indragningsstaten till belopp av 300 kronor årligen utverkades åt Johan Fredrik Karlsson; och ehuru Johannes Pettersson med 56 levnadsår och tillhoppa 27 tjänstår icke uppfyllde de villkor i avseende på ålder och tjänsttid, som av fortifikationsdepartementet i pensionsärenden brukade tillämpas, hade fortifikationsdepartementet, med fästat avseende på Petterssons hälsotillstånd, icke heller något att erinra mot framställningen beträffande honom.

Departements-
chefen.

Då riksdagen sedan år 1906 i ett stort antal fall av likartad beskaffenhet med de nu föreliggande beviljat begärda pensioner åt personer, anställda eller förut anställda vid statens järnvägsbyggnader eller vattenfallsstyrelsens arbeten, anser jag i likhet med de hörda myndigheterna pension med föreslaget belopp böra beredas nu ifrågavarande arbetare, vilka samtliga uppnått den levnads- och tjänstålder, som i allmänhet ansetts böra utgöra villkor för pensions erhållande.

Enär emellertid envar av ifrågavarande fyra arbetare genom nådigt brev den 23 juli 1915 tilldelats en gratifikation, beräknad efter trehundra kronor för år, för tiden från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller bleve entledigad från anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten, intill 1915 års utgång, torde pension dock icke i något fall böra utgå för tid före den 1 januari 1916.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att en var av nedannämnda vid vattenfallsstyrelsens arbeten anställda eller förut anställda personer, nämligen förre järnvägsarbetaren Salomon Carlsson, bergarbetaren Johan Fredrik Karlsson, smeden Johan Edvard Johansson och förre järnvägsarbetaren Johannes Pettersson, må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigats eller varder entledigad från sin anställning vid vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten — dock icke i något fall för tid före den 1 januari 1916 —, under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta årlig pension till belopp av 300 kronor, under villkor emellertid att, därest pensionstagare framdeles skulle erhålla anställning mot avlöning av statsmedel, uppgående till ett för en var beräknat årligt medelinkomstbelopp av respektive 1,200 kronor för förman och yrkesarbetare samt 900 kronor för vanlig arbetare eller därutöver, pensionen skall, så länge sistnämnda anställning varar, upphöra att utgå samt att, vid sådan avlönings uppbärande i övrigt, pensionen skall minskas, så att densamma jämte avlöningen icke uppgår till högre belopp än nämnda medelinkomst.

Vad föredragande departementschefen i de under punkterna 1:o—6:o här ovan upptagna ärenden hem-

ställt, däruti statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen bifalla och förordnade, att utdrag av protokollet härom skulle tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Conr. Falkenberg.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31
december 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman anförde härefter:

127:o.

[4.]
Delaktighet
i lärarnas
vid elementar-
läroverken
nya änke- och
pupillkassa
för vissa
befattnings-
havare vid
Chalmers tek-
niska institut.

På därom av Kungl. Maj:t gjord framställning beviljade 1880 års riksdag för beredande av delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa för, bland andra, föreståndare och lektorer vid Chalmerska slöjdskolan i Göteborg nödig tillökning i det till kassan utgående årliga anslaget. Genom nåd'g kungörelse den 29 oktober 1880 utfärdades därefter bestämmelser angående omförmälda befattningshavares delaktighet i kassan.

I sammanhang med den år 1911 beslutade löneregleringen för befattningshavare vid Chalmers tekniska läroanstalt, såsom ovan nämnda

slöjdskola dåmera kallades, bestämdes, att samtliga lektorer vid anstalten, i likhet med vad som redan var fallet med dess föreståndare, skulle erhålla benämningen professorer. Efter ombildning av lärarnas vid elementarläroverken änke- och pupillkassa äga, enligt det för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa den 8 december 1911 utfärdade reglementet, professorerna vid Chalmers tekniska läroanstalt delaktighet i den nya kassan med ett delaktighetsbelopp av 4,000 kronor.

I en till Kungl. Maj:t under år 1906 gjord underdånig framställning anhöll styrelsen för ifrågavarande läroanstalt, att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för beredande av delaktighet i elementarlärarnas änke- och pupillkassa även för vissa andra vid läroanstalten anställda lärare än lektorerna. Då emellertid de lärartjänster, om vilka i denna styrelsens framställning var fråga, icke voro att anse såsom ordinarie befattningar och innehavarna av desamma icke av styrelsen tillsattes med fullmakt utan medelst förordnande, blev frågan om dessa lärares delaktighet i kassan tillsvidare undanskjuten.

Vid den år 1914 beslutade omorganisationen av Chalmers tekniska läroanstalt bestämdes, att vid anstalten, som efter ingången av år 1915 skulle benämnas Chalmers tekniska institut, skulle utom andra befattningshavare finnas anställda dels fem andra-lärare i vart och ett av följande ämnen: 1) matematik, 2) elementarmekanik, skeppsbyggeri och linjarritning, 3) byggnadslära med ritning, 4) elektroteknik och 5) maskinlära med ritning samt mekanisk teknologi, dels ock en verkstadsingenjör och en lärare i frihandsteckning. Dessa i den nya, från och med år 1915 tillämpade staten uppförda befattningar motsvaras väsentligen av vissa i den gamla staten för Chalmerska läroanstalten upptagna lärartjänster, som avsågos i styrelsens förutnämnda, under år 1906 gjorda framställning. Men i motsats till dem äro de nu omförmälda, i den nya staten uppförda befattningshavarna, för vilka jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 14 september 1914 fullmakt skall utfärdas av styrelsen, ordinarie befattningshavare i statens tjänst och fördenskull hänförliga under lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907. Enligt den nya staten åtnjuta de fem andra-lärarna och verkstadsingenjören var för sig en avlöning av 4,000 kronor, därav 2,400 kronor lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar. Efter fem år kan lönen för envar av dem höjas med 500 kronor och efter ytterligare fem år likaledes med 500 kronor. Läraren i frihandsteckning äger enligt samma stat uppbära en sammanlagd avlöning av 3,000 kronor, därav 1,800 kronor lön och 1,200 kronor tjänstgöringspenningar,

varjämte två ålderstillägg, vardera å 400 kronor, tillkomma honom efter respektive fem och tio år.

I underdänig skrivelse den 22 december 1914 har nu styrelsen för berörda institut, under åberopande av de nämnda befattningshavarnas numera förändrade ställning, anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes medgiva ifrågavarande sju lärare delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, så att deras änkor och barn komme i åtnjutande av pension.

På grund av särskilda remisser hava utlåtanden i detta ärende avgivits den 19 februari 1915 av direktionen över lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa samt den 25 oktober 1915 av styrelsen för civilstatens änke- och pupillkassa.

Direktionen över lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa anför i sin skrivelse:

Mot nådigt bifall till den gjorda framställningen vore från direktionens sida intet att erinra, under förutsättning att kassan bereddes ökat statsbidrag. Rörande ökningen av statsbidraget hade direktionen låtit genom sakkunnig person, lektorn E. Göransson, verkställa behörig utredning, och hade enligt denna direktionens utlåtande åtföljande utredning med hänsyn till de med ifrågavarande tjänster föränade avlöningsförmåner såsom delaktighetsbelopp antagits: för andra-lärar- och verkstadsingenjörsbefattningarna 3,400 kronor, alltså samma delaktighetsbelopp som det för läroverksadjunkter m. fl. fastställda, samt för läraren i frihandsteckning 2,600 kronor. Den för dessa tjänsters upptagande till delaktighet erforderliga ökningen av statsbidraget hade beräknats till 1,076 kronor för år. Därjämte hade den anlitade sakkunnige, med hänsyn till inrättandet vid Chalmers tekniska institut från och med år 1915 av en ny professur, vars innehavare på grund av gällande reglemente vore skyldig att vara delägare i kassan, verkställt utredning rörande av denna delaktighet påkallad ökning av statsbidraget. Denna uppginge enligt utredningen till 150 kronor för år. Direktionen hemställde alltså om vidtagande av åtgärd därhän, att det till kassan utgående statsbidraget måtte, av ovan angivna anledningar, från och med år 1915 höjas med tillhoppa 1,226 kronor.

Den i direktionens utlåtande omförmälda nya professuren vid institutet är professuren i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi, för vars tillsättning styrelsen enligt nådigt beslut den 14 september 1914 anbefallts vidtaga erforderliga åtgärder.

Styrelsen för civilstatens änke- och pupillkassa anför i sitt utlåtande allenast, att ifrågavarande fem andra-lärare ävensom verkstadsingenjören och läraren i frihandsteckning komme att, därest de upptoges till delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa, jämlikt § 2 mom. 2 b) i nådiga reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa den 21 december 1907 bliva undantagna från delaktighet i sistnämnda kassa.

På grund av vad jag nu omförmålt anser jag, att ifrågavarande befattningshavare vid Chalmerska institutet böra, i likhet med vad som redan gäller beträffande professorerna därstädes, äga delaktighet, på sätt ifrågasatts, i elementarlärarnas nya änke- och pupillkassa. För detta ändamål samt med hänsyn till den nya professurens tillkomst behöver statsanslaget till kassan, nu utgörande 144,554 kronor och under tionde huvudtiteln uppfört med rubrik: bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier och seminarier m. m., höjas med ovan angivna belopp, 1,226 kronor.

*Departements-
chefen.*

Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

att, dels för beredande av delaktighet i lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa för de i den nya staten för Chalmers tekniska institut uppförda fem andra-lärarna ävensom verkstadsingenjören samt läraren i frihandsteckning, dels ock med anledning av inrättande vid institutet av en ny professur i oorganisk kemi jämte mineralogi och geologi, öka det å riksstatens tionde huvudtitel under rubriken: bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedagogier, seminarier m. m. uppförda anslaget från dess nuvarande belopp 144,554 kronor till 145,780 kronor, eller med 1,226 kronor.

128:o.

I underdånig skrivelse den 27 mars 1915 har direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning hemställt, att åtgärd måtte vidtagas för beredande av pension åt ordinarie vaktmästaren hos direktionen Per Johan Andersson Berling, som på grund av obotlig sjukdom vore oförmögen att sköta sin befattning. Direktionen har därom anfört följande:

[6.]

*Pension åt
vaktmästaren
Per Johan
Andersson
Berling.*

Vaktmästaren Berling, som av direktionen antagits den 14 juni 1899 och den 1 juli samma år tillträtt sin befattning, hade allt sedan den 14 december 1908 på grund av sjukdom varit oförmögen att uppehålla sin tjänst; och på sätt inhämtades av bifogat läkarbetyg, förefunnes ej heller någon utsikt, att han någonsin kunde bliva i stånd att åter inträda i tjänstgöring.

Berling, som ej ingått på den genom nämnda kungörelsen den 22 juni 1911 fastställda nya lönestaten för folkskollärarnas pensionsinrättning och således kvarstode på den äldre avlöningsstat, som för pensionsinrättningen stadfästats genom nådigt brev den 31 maj 1888, åtnjöte, enligt sistnämnda stat, under sin sjukdom följande avlöningsförmåner, nämligen den fasta lönen 500 kronor jämte ett intjänat ålderstillägg å 100 kronor, tillhopa 600 kronor, ävensom förmånen av fri bostad

och vedbrand. Direktionen, som ansett dessa avlöningsförmåner väl knappa i betraktande därav, att Berling hade att försörja hustru och minderårig son, hade för några år sedan hos Kungl. Maj:t gjort framställning om ett avlöningstillägg för Berling å 100 kronor, därvid direktionen tillika framhållit, att hans kvarstående på den gamla staten torde hava föranletts av det förhållande, att enligt den nya staten förmånen av bostad och vedbrand ej vore förenad med själva tjänsten, och att, då Berling ej heller skulle kunna komma i åtnjutande av mera än ett av de i denna stat medgivna ålderstilläggen, det torde kunna ifrågasättas, om ej övergång på ny stat skulle hava varit till hans nackdel. Enligt nådigt brev den 22 december 1911 hade Kungl. Maj:t emellertid ej funnit skäl att bifalla ifrågavarande framställning.

Jämlikt ovannämnda nådiga brev den 31 maj 1888 ägde vaktmästaren att, sedan han uppnått 65 levnadsår och under 35 år varit i allmän tjänst, därav minst 25 år i pensionsinrättningens tjänst, vid avskedstagandet undfå pension från pensionsinrättningen till belopp motsvarande lönen. Däremot funnes intet föreskrivet om skyldighet till avgång från tjänsten före nämnda ålder med eller utan pension; och då Berling, såsom bilagt frejdbetyg utvisade, vore född år 1870, skulle berörda föreskrift om pension ej kunna å honom tillämpas förr än efter mycket lång tid, om ens någonsin.

Vaktmästarsysslan — för vilken å den nya staten vore uppförd följande avlöning: lön 700 kronor, tjänstgöringspenningar 350 kronor och ortstillägg 150 kronor ävensom två ålderstillägg till lönen, vardera å 100 kronor, varjämte vaktmästaren för tillsyn över folkskollärarnas pensionsinrättnings fastighet ägde åtnjuta fri bostad jämte bränsle — uppehölles, såsom ovan omförmålt, allt sedan den 14 december 1908 av vikarie, till vilken enligt nyssnämnda nådiga brev den 22 december 1911 utbetalades ett årligt arvode å 1,200 kronor, utgående dels med 700 kronor ur den å nya staten uppförda vaktmästarlönen, dels ock med 500 kronor från det å samma stat uppförda anslaget till vikariatsersättningar, arvoden åt amanuenser och extra biträden samt flitpenningar åt extra ordinarie tjänstemän och extra ordinarie vaktmästare. Däremot åtnjöte den vikarierande vaktmästaren naturligtvis ingen bostadsförmån, då ju denna innehades av den ordinarie vaktmästaren.

Ett arvode å 1,200 kronor för den krävande vaktmästartjänstens uppehållande måste emellertid, då fråga vore om årslånga förordnanden, anses allt för lågt, helst då i betraktande jämväl borde tagas, att oaktat tjänstemännens antal och arbetet inom direktionen flerdubblats, sedan pensionsinrättningen trätt i verksamhet, vaktmästargöromålen fortfarande skulle bestridas av endast en person.

Då den ordinarie vaktmästaren sedan mera än sex år tillbaka varit av sjukdom hindrad att själv bestrida sina göromål och då konstaterat blivit, att han jämväl för framtiden förbleve till all tjänstgöring oförmögen, måste tiden anses vara inne att söka åvägabringa en anordning, varigenom åt den tjänstförrättande vaktmästaren bereddes icke blott en avlöning, motsvarande de krav, som ställdes å hans arbetsprestation, utan även den tryggade ställning och därmed förknippade förmåner, som innehavandet av ordinarie tjänst medförde. Detta mål torde icke kunna ernås på annan väg än den, att åt vaktmästaren Berling nu beviljades pension till sådant belopp, att han ansåge sig kunna, mot erhållande av denna pension, avgå från vaktmästartjänsten. Pensionsbeloppet måste, med andra ord, så avpassas,

att det någorlunda motsvarade vad Berling för närvarande vore tillförsäkrat. Då förmånen av bostad och vedbrand, även efter låg beräkning, måste anses motsvara lägst 300 kronor för år, torde Berlings löneförmåner under tjänstledigheten kunna beräknas till minst 900 kronor årligen. Till detta belopp måste, så vitt direktionen kunde finna, pensionen uppgå, därest någon pensionering över huvud taget skulle kunna komma i fråga. Berling hade också för direktionen förklarat sig villig att mottaga en sådan pension. Direktionen finge alltså hemställa, att åtgärd vidtoges för att bereda Berling pension till det belopp, som nu nämnts. Pensionen torde böra anvisas att utgå från folkskollärarnas pensionsinrättning, i vilken Berling för sin tjänst vore delägare, och beviljas under villkor, att Berling omedelbart begärde sitt avsked.

Beträffande olägenheterna av den nuvarande anordningen har direktionen vidare anfört följande:

Det vore synnerligen olämpligt, om med hänsyn till avlöningens knapphet, bortsett från de ovissa befodringsförhållandena, direktionen skulle behöva riskera mer eller mindre tätt återkommande ombyten av vaktmästare. Särskilt med hänsyn till vaktmästarens befattning med de ofta nog mycket betydande penningebelopp, som skulle insättas i eller uttagas ur bank eller växlas i bank o. s. v., vore personfrågan här av synnerlig betydelse. För övrigt torde det utan vidare få tagas för givet, att nyssnämnda, av Kungl. Maj:t fastställda arvode 1,200 kronor avsetts endast för ett jämförelsevis kortvarigt vikariat, ej däremot för ett vikariat, som, likasom i detta fall, syntes tendera till att utsträckas i det obegränsade.

I samma skrivelse har direktionen hemställt, att därest den å befattningen nu anställde vikarien Carl Gustaf Emil Blomqvist bleve antagen till ordinarie vaktmästare vid Berlings avgång, honom måtte medgivas att för lönetursberäkning tillgodoräkna sig viss del av den tid, han såsom vikarie uppehållit befattningen. Jag återkommer under nästföljande punkt till denna framställning.

Vid skrivelsen hade fogats frejdbetyg för Berling — utvisande att han vore född den 22 september 1870, åtnjöte medborgerligt förtroende samt vore gift och hade ett barn — ävensom ett läkarbetyg av följande lydelse:

Att vaktmästaren Per Johan Berling, Täby, lider av kron. lungtuberkulos och i följd härav är oförmögen att sköta sin tjänst samt även för framtiden förblir oförmögen härtill, intygas. Stockholm ^{12/5} 1915.

G. Sténhoff,
provinsialläkare.

På grund av remiss har statskontoret den 23 april 1915 avgivit utlåtande i ärendet och därvid anfört:

Då i detta fall föreläge sådana omständigheter, att om bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension varit tillämpliga, skyldighet att från tjänsten avgå förefunnits, ansåge statskontoret med

hänsyn tillika till vad direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning anfört rörande de olägenheter, som följde av att vaktmästartjänsten hos pensionsinrättningen under en lång följd av år måste uppehållas av vikarie, goda skäl föreligga att söka genom framställning till riksdagen om pension åt vaktmästaren Berling bereda denne tillfälle att snarast från tjänsten avgå. För att vinna detta syfte torde pensionen icke kunna sättas lägre än direktionen föreslagit eller 900 kronor, utgörande 100 kronor mindre, än vad i hel pension tillkomme en förste vaktmästare hos centralt ämbetsverk, och lika mycket, som i sådant avseende tillkomme annan vaktmästare hos sådant ämbetsverk.

*Departements-
chefen.*

Då det icke finnes någon utsikt, att den ordinarie vaktmästaren Berling åter skall kunna inträda i tjänstgöring, och då det utan tvivel skulle kunna välla betydande olägenheter, om ifrågakvarande vaktmästarbefattning under lång tid framåt komme att uppehållas genom vikarie, är det tydligen av vikt, att den uppkomna frågan om ordnande av hit-hörande förhållanden snarast möjligt erhåller en lämplig lösning.

En åtgärd till förbättrande av den vikarierande vaktmästarens av-löningsförhållanden har av Kungl. Maj:t vidtagits genom beslut den 2 juli 1915, då direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning be-myndigades att för tiden från och med den 1 juli 1915, till dess vakt-mästarbefattningen hos pensionsinrättningen blivit med ordinarie inne-havare besatt, till den, som fullgör vaktmästargöromålen under Berlings tjänstledighet på grund av sjukdom, utbetala, utöver det genom nådiga brevet den 22 december 1911 bestämda arvode å 1,200 kronor, för till-syn över pensionsinrättningens fastighet ett belopp av 250 kronor för år räknat, att utgå av det å pensionsinrättningens stat uppförda anslag till vikariatsersättningar m. m.

Nu omförmälda beslut är emellertid att betrakta endast såsom en provisorisk åtgärd, ägnad att för tillfället avhjälpa de svårig-heter, som uppkommit genom den ordinarie vaktmästarens långvariga sjukdom. En fullt tillfredsställande lösning av frågan synes mig näppeligen kunna åstadkommas på annat sätt än det, som direktionen föreslagit och statskontoret tillstyrkt. Men härför kräves riksdagens medverkan. Jag anser således, att framställning bör göras hos riksdagen om beredande av pension redan nu åt vaktmästaren Berling.

Såsom av direktionen omnämnts, har Berling enligt de bestäm-melser i ämnet, som jämlikt riksdagens beslut meddelats genom nådigt brev den 31 maj 1888, icke skyldighet att avgå från sin tjänst förrän vid uppnådda 65 levnads- och 35 tjänstår, därav minst 25 i pensions-inrättningens tjänst. Med anledning härav torde den pension, som skall erbjudas Berling, icke kunna sättas lägre än till ett belopp, som någor-

lunda motsvarar hans nuvarande löneförmåner under tjänstledigheten, eller, enligt den av direktionen gjorda beräkningen, 900 kronor årligen. Såsom villkor för erhållande av denna pension torde böra fordras, att Berling under den närmaste tiden, förslagsvis senast vid utgången av juni 1916, lämnar sin tjänst. Då Berling är för densamma delaktig i folkskollärarnes pensionsinrättning, bör pensionen till honom utgå från sagda inrättning.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning Per Johan Andersson Berling må, därest han senast med utgången av juni 1916 avgår från sin tjänst, från och med månaden näst efter den, under vilken avgången äger rum, under sin återstående livstid från folkskollärarnas pensionsinrättning uppbära en årlig pension av 900 kronor.

129:o.

Jag har under nästföregående punkt omnämnt, hurusom direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning i underdånig skrivelse den 27 mars 1915 hemställt, att därest den hos direktionen såsom vikarie nu tjänstgörande vaktmästaren Carl Gustaf Emil Blomqvist bleve antagen till ordinarie vaktmästare vid den nuvarande tjänstinnehavaren Per Johan Andersson Berlings avgång, Blomqvist måtte medgivas att för lönetursberäkning tillgodoräkna sig viss del av den tid, han såsom vikarie uppehållit befattningen. I detta avseende har direktionen anfört:

[7.]
*Lönetursrätt
för vaktmästaren
Carl Gustaf Emil
Blomqvist.*

Skulle den ifrågasatta pensionen för Berling komma att beviljas, torde Blomqvist, som under Berlings sjukdom hela tiden till direktionens synnerliga belåtenhet uppehållit tjänsten, närmast komma i fråga vid dess återbesättande. Då det syntes billigt, att den långa tid, varunder Blomqvist uppehållit den ordinarie vaktmästarens alla tjänståligganden, finge åtminstone i någon mån räknas honom till godo för lönetur, finge direktionen hemställa, att därest Blomqvist bleve antagen till vaktmästare på ordinarie stat, det måtte medgivas honom att av sin föregående tjänstgöringstid hos direktionen tillgodoräkna sig så mycket, som erfordrades, för att han vid tillträdet av den ordinarie befattningen skulle komma i åtnjutande av ett ålderstillägg till lönen.

Statskontoret har i sitt förut omförmälda utlåtande den 23 april 1915 förklarat sig intet hava att erinra mot vad direktionen härutinnan föreslagit.

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml.

*Departements-
chefen.*

Av direktionens under närmast föregående punkt återgivna redogörelse framgår, att Blomqvist uppehållit vaktmästarbefattningen sedan december 1908. Därest han med ingången av juli 1916 tillträder befattningen såsom dess ordinarie innehavare, bör han sålunda, för att genast komma i åtnjutande av första ålderstillägget, äga rätt att i förevarande avseende tillgodoräkna sig den tid, som förflutit från 1911 års ingång.

Då det synes mig billigt, att den ifrågavarande förmånen beredes Blomqvist, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att den hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning såsom vikarie tjänstgörande vaktmästaren Carl Gustaf Emil Blomqvist må, därest han vid den nuvarande tjänstinnehavarens avgång antages till ordinarie vaktmästare hos direktionen, för åtnjutande av löneförhöjning å vaktmästarbefattningen tillgodoräkna sig den tid, varunder han efter 1911 års ingång såsom vikarie uppehållit befattningen.

130:o.

[8.]
*Understöd
åt äldre
behövande,
med låg pen-
sion avgångna
folkskollärare.*

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgav 1915 års riksdag, att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt meddela, äldre behovande folkskollärare och folkskollärarinnor, vilka före år 1907 erhållit avsked med pension från folkskollärarnas pensionsinrättning, finge för år 1916 tillerkännas understöd till så stort belopp, att detsamma tillsammans med pensionsbeloppet uppginge till 600 kronor, varjämte riksdagen för ändamålet anvisade under tionde huvudtiteln på extra stat för år 1916 ett anslag av 20,000 kronor.

Understöd till dessa lärare synes böra fortfarande utgå, och jag har icke för avsikt att föreslå någon ändring i nyssnämnda anslagsbelopp. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för understödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende icke ännu hunnit avslutas, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behovande, med låg pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet under tionde huvudtiteln på *extra stat* för år 1917 ett anslag av 20,000 kronor.

131:o.

För vart och ett av åren 1908—1914 har riksdagen på extra stat under riksstatens tionde huvudtitel beviljat ett förslagsanslag å 20,000 kronor för bestridande av de extra pensionsavgifter, vilka på grund av § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning under nämnda år utgått eller till följd av de utav 1906 och 1907 årens riksdagar beslutade ändrade bestämmelserna om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komme att utgå.

[9.]
Extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning

Detta anslag har redan från början visat sig vara för knappt tillmätt. Sålunda utgjorde utgifterna under detsamma år 1908 27,740 kronor 56 öre, år 1909 44,449 kronor 73 öre, år 1910 54,740 kronor 87 öre, år 1911 64,794 kronor 12 öre och år 1912 74,053 kronor 4 öre. Med anledning härav höjde riksdagen det ifrågavarande anslaget för år 1915 till 104,000 kronor, vilket belopp även är uppfört å 1916 års riksstat.

År 1913 hava utgifterna under anslaget uppgått till 83,254 kronor 86 öre och år 1914 till 85,387 kronor 37 öre. Från år 1908 hava således dessa utgifter i genomsnitt ökats med omkring 9,600 kronor för år. Under förutsättning att ökningen kommer att fortgå i denna proportion, skulle utgifterna under år 1917 komma att uppgå till omkring 114,190 kronor eller i avrundat tal 114,000 kronor, vadan en höjning av anslaget för år 1917 med 10,000 kronor skulle vara erforderlig.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen,

att för bestridande av de extra pensionsavgifter, vilka på grund av § 8 i reglementet för folkskollärarnas pensionsinrättning nu utgå eller till följd av de utav 1906 och 1907 årens riksdagar beslutade ändrade bestämmelserna om delaktighetsbeloppen i nämnda inrättning komma att utgå, bevilja på extra stat för år 1917 under riksstatens tionde huvudtitel ett förslagsanslag å 114,000 kronor.

132:o.

I sammanhang med beslut rörande omreglering av folkskolinspektionen föreskrev 1914 års senare riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, att ordinarie folkskolinspektör skulle tillhöra folkskollärarnas änke- och pupillkassa, samt anvisade under riks-

[10.]
Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa.

statens tionde huvudtitel på extra stat för år 1915 ett belopp av 2,700 kronor till förstärkande av det ordinarie anslaget: Bidrag till folkskol-lärarnas änke- och pupillkassa. Sedermera har 1915 års riksdag för samma ändamål anvisat ett lika stort belopp på extra stat för år 1916.

Den 9 oktober 1914 anbefallde Kungl. Maj:t direktionen över folkskollärarnas änke- och pupillkassa att, sedan folkskolinspektörstjänsterna i riket blivit för tiden från 1915 års ingång tillsatta, till Kungl. Maj:t inkomma med utredning om storleken av det statsbidrag, som med anledning av folkskolinspektörernas upptagande i kassan borde tillkomma densamma. Till åttlydnad härav överlämnade direktionen med skrivelse den 19 mars 1915 till Kungl. Maj:t en genom direktionens försorg av filosofie licentiaten Karl Englund verkställd utredning, utvisande att av nyss-nämnda anledning ett statsbidrag av 1,324 kronor borde under år 1915 tillkomma kassan. Genom beslut den 7 maj 1915 ställdes detta belopp till direktionens förfogande att utgå av de utav 1914 års riksdag för ändamålet anvisade medlen.

Sedan därefter Kungl. Maj:t anbefallt direktionen att inkomma med utredning om storleken av det statsbidrag, som av förberörda anledning borde tillkomma kassan under år 1916, anmälde direktionen i skrivelse den 29 september 1915, att statsbidrag för år 1916 syntes böra komma kassan till godo till samma belopp som det för år 1915 uppburna, eller 1,324 kronor. Genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 oktober 1915 ställdes detta belopp till direktionens förfogande att efter ingången av år 1916 utgå av de utav 1915 års riksdag för ändamålet anvisade medlen.

Beträffande storleken av det statsbidrag, som med anledning av folkskolinspektörernas upptagande i kassan borde äskas hos 1916 års riksdag att utgå å 1917 års riksstat, har direktionen, på grund av nådig befallning, likaledes yttrat sig i sin förberörda skrivelse den 29 september 1915 och därvid anfört följande:

Vad beträffade förhållandena under år 1917 hade i folkskolöverstyrelsen inhämtats, att det ej vore uteslutet, att samtliga ifrågavarande tjänster bleve från nämnda års ingång försedda med ordinarie innehavare. I varje fall torde några formella hinder härför ej föreligga. Direktionen finge med hänsyn härtill och i enlighet med den mening, som vid framställd förfrågan uttalats av den vid de föregående utredningarna rörande förevarande delaktighetsfråga anlitade sakkunnige, förbemälda Englund, hemställa, att kassan från och med år 1917 måtte komma i fullt åtnjutande av det statsbidrag å 2,700 kronor, som riksdagen hittills anvisat för åren 1915 och 1916.

Till denna av direktionen gjorda framställning har folkskolöverstyrelsen i infordrat utlåtande den 12 oktober 1915 tillstyrkt bifall.

När detta ärende den 29 maj 1914 anmälades för Kungl. Maj:t för framställning till riksdagen, yttrade jag till statsrådsprotokollet, att, enligt verkställd beräkning, det i verkligheten behövlige statsbidragets belopp väl icke kunde väntas komma att överstiga 2,700 kronor men däremot under vissa förutsättningar understiga nämnda summa. Det föreslagna beloppet, 2,700 kronor, borde därför uppföras på extra stat, men därjämte borde föreskrivas, att detsamma icke omedelbart skulle tillföras kassan, utan att dennas direktion skulle, sedan inspektörstjänsterna blivit tillsatta, utreda, huru stort bidrag i verkligheten borde tillkomma kassan, varefter det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att av det beviljade anslaget anvisa till kassan erforderligt belopp. Mot detta uttalande gjordes från riksdagens sida icke någon erinran.

Av samtliga 34 folkskolinspektörstjänster hava hittills endast 12 försetts med ordinarie innehavare. De övriga 22 äro tillsatta genom förordnanden, som utgå vid 1916 års slut. Nu är det visserligen antagligt, att ytterligare ett antal tjänster komma att från och med år 1917 vara besatta med ordinarie innehavare, men huru stort detta antal blir kan icke nu angivas. Under sådana omständigheter anser jag lämpligast, att även för år 1917 ett anslag av 2,700 kronor uppföres på extra stat och att det får ankomma på Kungl. Maj:t att av detta anslag anvisa till kassan erforderligt belopp.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen

att under riksstatens tionde huvudtitel på *extra stat* för år 1917 till förstärkande av det ordinarie anslaget: Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa, anvisa ett belopp av 2,700 kronor.

133:o.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för år 1916 anvisat å allmänna indragningsstaten ett anslag av 4,200 kronor att enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna gott meddela, användas till understöd av högst 600 kronor åt sådana äldre behövande folkskollärare, vilka oförvitligt skött sin tjänst men därifrån erhållit avsked före år 1867.

[39.]
Understöd
åt äldre be-
hövande, utan
pension ov-
gångna folk-
skollärare.

Understöd av ifrågavarande slag synes böra fortfarande utgå, och jag har icke för avsikt att föreslå någon ändring i nyssnämnda anslagsbelopp. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för under-

stödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende icke ännu hunnit föras till slut, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av 4,200 kronor.

134:o.

[40.]
Understöd
åt äldre be-
hövande, utan
understöd av-
gångna små-
skollärare.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för år 1916 anvisat å allmänna indragningsstaten ett anslag av 25,000 kronor för beredande av ålderdomsunderstöd åt sådana lärare och lärarinnor vid småskola eller mindre folkskola samt biträdande och extra ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskola, vilka, efter att hava i minst 15 års tid oförvitligen tjänstgjort, avgått från tjänsten utan att erhålla understöd enligt reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt den 22 juni 1892, samt under vissa villkor och bestämmelser i övrigt, däribland att det belopp, vartill understöd högst finge meddelas, skulle utgöra 200 kronor årligen.

Till de lärare om vilka här är fråga, synes understöd från anslag å allmänna indragningsstaten böra fortfarande utgå, och jag ärnar icke föreslå ändring beträffande nyssnämnda anslagsbelopp. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för understödets utdelande men behövlig utredning i detta avseende icke ännu blivit slutförd, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, utan understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av 25,000 kronor.

135:o.

[41.]
Understöd åt
äldre behö-
vande, med
lägt understöd
avgångna små-
skollärare.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen för år 1916 anvisat å allmänna indragningsstaten ett anslag av 15,000 kronor, att enligt de grunder, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt stadga, användas till understöd åt sådan äldre behövande lärare eller lärarinna vid småskola eller mindre folkskola eller biträdande eller extra ordinarie

lärare eller lärarinna vid folkskola, som efter oförvitlig tjänstgöring erhållit understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt enligt reglementet den 22 juni 1892 men beviljats avsked före utgången av år 1909, dock att understödet tillsammans med det från nämnda ålderdomsunderstödsanstalt utgående finge utgöra högst 200 kronor.

Understöd från anslag å allmänna indragningsstaten synes böra fortfarande utgå till ifrågavarande lärare, och jag har icke för avsikt att föreslå ändring i anslagsbeloppet. Då emellertid fråga uppkommit om ändrade grunder för understödets utdelande men behöfelig utredning i detta avseende ännu icke blivit slutförd, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på proposition angående understöd åt äldre behövande, med lågt understöd från småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt avgångna småskollärare beräkna för ändamålet å allmänna indragningsstaten för år 1917 ett anslag av 15,000 kronor.

136:o.

I en till vetenskapsakademien ställd skrivelse har assistenten vid naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning filosofie doktorn Gustaf Flink anhållit, att akademien måtte föranstalta därom, att Flink, som från och med år 1906 innehaft anställning vid nämnda avdelning och den 18 januari 1916 komme att uppnå en ålder av 67 år, måtte vid avskedstagandet komma i åtnjutande av pension. Härigenom skulle Flink bliva i tillfälle att odelat ägna den arbetskraft, han ännu möjligen kunde besitta, åt fullföljandet av ett arbete, »Bidrag till Sveriges mineralogi», vars fjärde del i huvudsak föreläge som manuskript, men varav viktiga delar ännu återstode att utarbeta.

Skrivelsen var åtföljd av frejdbetyg samt ett av intendenten vid riksmuseets mineralogiska avdelning professorn H. Sjögren utfärdat intyg, att Flink med berömvärd skicklighet och nit skött de åligganden, som tillhörde hans befattning, och utom de rena museigöromålen även funnit tid att utveckla ett förtjänstfullt vetenskapligt författarskap.

Vetenskapsakademien har med anledning av berörda framställning i underdånig skrivelse den 27 oktober 1915 anfört följande.

Flink vore född den 18 januari 1849 och fyllde således i januari 1916 67 år. Han hade antagits till assistent vid riksmuseets mineralogiska avdelning den 16 december 1905 och tillträtt sin befattning den 1 januari 1906. Han hade således

[42.]

*Pension åt
assistenten
G. Flink.*

vid utgången av år 1915 i 10 år innehaft sin tjänst. Under åren 1906—1909 hade han från mineralogiska avdelningens anslag uppburit ett arvode av 1,800 kronor samt åren 1910—1914 3,000 kronor, varav 2,000 kronor utgjorde ett av riksdagen beviljat personligt lönetillägg. Under år 1915 uppbure han det numera på ordinarie stat uppförda assistentarvodet å 3,000 kronor.

Flink hade före sitt inträde i riksmuseets tjänst varit lärare vid Stockholms stads folkskolor åren 1871—1904 och uppbure med anledning därav en avkortad pension av 1,133 kronor. Kort efter Flinks avskedstagande hade den fulla pensionen för Stockholms folkskollärare höjts till 1,700 kronor, och numera utginge den med ett belopp av 2,380 kronor.

När Flinks företrädare G. Lindström år 1905 erhållit avsked, hade honom tillerkänts en pension av 1,600 kronor, motsvarande 80 procent av det arvode, han under de senaste åren av sin tjänstetid uppburit.

På grund av det anförda syntes det akademien skäligt, att Flink, som för sina vetenskapliga förtjänster av Uppsala universitet utnämnts till filosofie hedersdoktor och på ett utmärkt sätt skött sin tjänst, vid avskedstagandet av staten erhöle en så stor fyllnad i den pension, han uppbure såsom f. d. folkskollärare, att pensionen i sin helhet komme att uppgå till 2,400 kronor, eller 80 procent av hans nuvarande arvode, och till ungefär samma belopp, som han skulle erhållit, därest han nu kvarstått i Stockholms stads tjänst.

Akademien anhölle därför, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå instundande riksdag att bevilja Flink en årlig pension av 1,267 kronor att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken han erhöle avsked.

På grund av remiss har statskontoret den 6 november 1915 yttrat sig i ärendet och därvid anfört:

Såsom av handlingarna inhämtades, utginge avlöningen åt assistenten vid riksmuseets mineralogiska avdelning under form av arvode. På grund härav vore sökanden såsom befattningens innehavare icke lagligen berättigad till pension. Därest samma avlöning i stället utgått såsom lön samt befattningen i övrigt varit av beskaffenhet, att därå skolat tillämpas bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension, skulle pensionsunderlaget hava utgjort 2,000 kronor; och den avkortade pension, som skulle hava tillkommit dess innehavare vid uppnådda 10 tjänstår, skulle hava utgjort 580 kronor. För att komma i åtnjutande av densamma förutsattes erläggande av pensionsavgifter.

Med hänsyn härtill ville statskontoret — som, då, såvitt handlingarna gäve vid handen, sökanden oaktat sin uppnådda ålder av 66 år icke saknade krafter att fortfarande sköta sin befattning, ifrågasatte, om över huvud taget någon åtgärd till beredande av pension åt sökanden för det närvarande borde vidtagas — såsom sin mening framhålla, att pensionsbeloppet i alla händelser icke gärna kunde sättas högre än vad som sålunda skulle hava tillkommit sökanden, om han författningsenligt varit till sådan förmån berättigad.

Vetenskapsakademien, som erhållit tillfälle att yttra sig med anledning av statskontorets utlåtande, har med skrivelse den 1 december 1915 överlämnat dels ett läkarintyg, utvisande att Flink lider av sele-

rotiska åldersförändringar av kärlen (arterioscleros) och i samband därmed av nedsatta själs- och kroppskrafter, dels ock ett yttrande av intendenten professor Sjögren av följande innehåll:

Enligt Sjögrens mening skulle mineralogiska avdelningens intressen och arbetsuppgifter bättre tillgodoses, i fall en yngre arbetskraft anställdes som assistent. De göromål, som tillhörde assistentbefattningen, vore företrädesvis sådana, att de toge i anspråk icke blott obrutna själs- utan även kroppskrafter. Redan under slutet av år 1911 och i början av år 1912 hade Flink åtnjutit flera månaders tjänstledighet för ett allvarligt hjärtlidande, och om också hans hälsotillstånd därefter förbättrats, så att han kunnat upprätthålla sin befattning, hade han dock i viss mån måst skonas för ansträngande arbeten. Enligt Sjögrens erfarenhet fordrade arbetet på avdelningen, vilket särskilt under nuvarande period — då samlingarna helt och hållet omordnades i den nya lokalen — vore för assistenten synnerligen ansträngande, en assistent med obrutna kroppskrafter, såvida icke extra arbetskraft i allt för stor utsträckning skulle anlitas.

För egen del yttrade akademien i sin sistnämnda skrivelse:

Vad först vidkomme frågan, om det vore nödvändigt att bereda pension åt Flink, torde av läkarbetyget samt av Sjögrens yttrande tydligen framgå, att det såväl för riksmuseet som för Flink vore av stor betydelse, att tillfälle nu bereddeshonom att lämna sin plats.

Med avseende på pensionens belopp vore akademien fortfarande av den mening, att billighetsskäl talade för det av akademien föreslagna beloppet eller åtminstone för ett belopp, som föga understeg detsamma.

Om Flink kvarstätt i Stockholms stads tjänst, skulle han ej allenast under sin återstående tjänstetid hava haft högre avlöning än den, han uppburit såsom assistent, utan även erhållit vida högre pension än den, som nu skulle tillfalla honom, därest statskontorets beräkning lades till grund för hans pensionering.

Då härtill komme, att akademien skulle sättas i en synnerligen pinsam belägenhet, därest hon med hänsyn till riksmuseets bästa skulle se sig nödsakad att tvinga Flink att avstå med en för hans uppehälle på gamla dagar otillräcklig pension, anhölle akademien fortfarande, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja Flink en pension av 1,267 kronor eller av 1,200 kronor, därest detta skulle anses lämpligare.

I en sedermera till ecklesiastikdepartementet inlämnad skrift har vetenskapsakademiens sekreterare, professor C. Aurivillius såsom tillägg till akademiens förenämnda skrivelse meddelat, att Flink år 1904 sökt avsked från sin befattning såsom folkskollärare dels av hälsoskäl, dels och huvudsakligen för att odelat kunna ägna sig åt mineralogiska studier och resor för insamling av mineral, en sysselsättning, som för en man med hans insikter kunde lämna någon, om än blygsam inkomst. Då sedermera platsen såsom assistent (amanuens) vid riksmuseets mineralogiska avdelning vid utgången av år 1905 blivit ledig, hade det för museet varit synnerligen lyckligt och formånligt, att till den-

samma kunnat erhållas en person med Flinks erfarenhet och förtjänster. Ingen annan hade anmält sig till platsens erhållande, och ingen annan kompetent person hade i själva verket funnits att få. De stora vetenskapliga förtjänster, Flink ägde, och den verkliga tjänst, han gjort riksmuseet genom att under dåvarande förhållanden mottaga kallelse till assistent, syntes väl motivera, att vid hans pensionering andra hänsyn än de vanliga rent formella finge, såsom akademien hemställt, göra sig gällande.

*Departements-
chefen.*

Ehuru Flinks tjänstgöring vid naturhistoriska riksmuseet omfattar allenast en tidrymd av tio år, synes det mig — särskilt om hänsyn tages till de omständigheter, under vilka hans anställning vid museet kommit till stånd, och den fördel, som därigenom beretts museet — som om i förevarande fall sådana förhållanden föreligga, att en framställning om förbättrad pension åt Flink kan anses påkallad. Härvid bör även tagas i betraktande den förtjänstfulla verksamhet, som, enligt vad i ärendet blivit vitsordat, Flink utövat såsom vetenskapsman.

Vad beträffar beloppet av den fyllnadspension, som nu må böra utverkas åt Flink, synes mig detta lämpligen böra så bestämmas, att fyllnadspensionen jämte den pension av 1,133 kronor, Flink åtnjuter såsom f. d. folkskollärare, uppgår till 2,000 kronor. Fyllnadspensionen skulle sålunda komma att utgöra 867 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att assistenten vid naturhistoriska riksmuseets mineralogiska avdelning Gustaf Flink må från och med månaden näst efter den, varunder han avgår från sin ifrågavarande befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 867 kronor.

137:o.

[43.]

*Ersättning åt
vaktmästaren
J. G. Anders-
son för mistad
avtättning.*

Sedan Kungl. Maj:t den 24 oktober 1913 uppdragit åt biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström att tillsammans med vissa andra personer avgiva yttrande och förslag dels angående tidpunkten, då den beslutade sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift skulle äga rum, dels ock beträffande de övergångsbestämmelser och övriga föreskrifter, som i anledning av sammanslagningen kunde erfordras, avgåvo de sålunda utsedda personerna den 20 december 1913 det äskade yttrandet, varvid

de tillika överlämnade en till dem ställd skrift från vaktmästaren vid domkapitlet i Kalmar Johan Gottfrid Andersson.

Efter det yttranden över kommitterades förslag inhämtats från vederbörande myndigheter samt åtskilliga framställningar i ämnet inkommit, förordnade Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 30 juni 1915, att sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift skulle äga rum den 1 augusti 1915 samt att i följd därav domkapitlet i Växjö skulle från och med sistnämnda dag övertaga de funktioner, som dittills tillkommit domkapitlet i Kalmar. Intill utgången av år 1915 skulle emellertid tills vidare dels vissa ärenden rörande det gamla Kalmar stift fortfarande handläggas av domkapitlet i Kalmar, dels ock de kassor och fonder, vilka vid tiden för stiftssammanslagningen stodo under domkapitlets i Kalmar förvaltning, bibehållas under samma domkapitels förvaltning.

I förberörda skrift hade Andersson, som tillika innehar anställning såsom vaktmästare vid högre allmänna läroverket i Kalmar, anhållit, att kommitterade ville göra framställning därom, att han, i händelse av Kalmar stifts indragning, måtte för framtiden få behålla den avlöning av 450 kronor om året, han uppbure som vaktmästare vid Kalmar domkapitel. Kommitterade hemställde om utverkande åt Andersson av den begärda förmånen, dock mot skyldighet för honom att bestrida vaktmästargöromålen vid en av kommitterade föreslagen »konsistorieförvaltning i Kalmar». Kammarkollegium och statskontoret, som den 17 december 1914 avgåvo gemensamt underdånigt utlåtande över kommitterades förslag rörande stiftssammanslagningen, uttalade därvid den meningen, att det årliga belopp, som kunde komma att tillerkännas Andersson, ej borde sättas högre än till 300 kronor.

Nu har Andersson i en till Kungl. Maj:t ställd skrivelse anhållit att från och med år 1916 få årligen uppbära det förut av honom begärda beloppet 450 kronor, mot skyldighet att även framdeles biträda vid vården av de utav domkapitlet i Kalmar förvaltrade kassor och fonder, vilka antingen överflyttats till styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa eller, enligt vad som föreslagits, kunde komma att förvaltas av lärarkollegiet vid högre allmänna läroverket i Kalmar eller en delegation därav. Till stöd för ansökningen har Andersson anført:

Om Andersson, då platsen som vaktmästare vid Kalmar domkapitel var ledig och av honom med flera hos domkapitlet söktes, haft någon vetskap om att denna sysselsättning om någon tid, som nu genom statsmakternas beslut blivit fallet, skulle

upphöra och att Andersson sålunda utan vidare och utan eget förvållande skulle bli berövad denna sysselsättning och därmed förenade inkomster, hade han icke sökt platsen, allrahelst som han vid Kalmar poliskår haft fast anställning och även säker utsikt att där erhålla befordran. Andersson ville även framhålla, att för det arbete och de fordringar, som varit och vore förenade med platsens skötande, den avlöning, som därför utgått, varit långt ifrån skälig ersättning. Men som vaktmästarbefattningarna vid Kalmar domkapitel och högre allmänna läroverket i Kalmar varit förenade, hade Andersson för berörda ersättning kunnat sköta vaktmästarplatsen vid Kalmar domkapitel; och om denna inkomst nu framtogs honom, sade det sig självt, vilket ekonomiskt trångmål detta skulle medföra för en person i hans ställning, då hans existens därav under den gångna tiden till stor del varit beroende. Andersson ginge i alla fall miste om den lilla årliga inkomst, han uppburit för renskrivning åt domkapitlet.

Av ansökningen bilagda handlingar inhämtas, att Andersson, som är född den 16 mars 1867, den 1 juli 1898 tillträdde befattningen som vaktmästare vid domkapitlet i Kalmar och därefter i sådan egenskap oavbrutet tjänstgjort; och har han av domkapitlet för sin tjänstgöring erhållit mycket goda vitsord. I ärendet har vidare blivit upplyst, att Andersson såsom vaktmästare vid högre allmänna läroverket i Kalmar åtnjuter en årlig avlöning av 1,200 kronor jämte fri bostad.

Över ifrågavarande ansökning, som av domkapitlet i Kalmar överlämnats till Kungl. Maj:t med eget, den 22 september 1915 dagtecknat utlåtande, däri domkapitlet förmått sig icke kunna annat än livligt tillstyrka ansökningen, har vidare statskontoret den 9 oktober 1915 avgivit infortrat yttrande och därvid anfört:

Det ville synas statskontoret billigt, att någon ersättning bereddes Andersson, när han inom kort till följd av sammanslagningen av Växjö och Kalmar stift ginge i mistning av sin avlöning såsom vaktmästare hos domkapitlet i Kalmar. Beträffande ersättningsbeloppet funne statskontoret icke anledning att nu frångå den mening, som i sådant avseende uttalats av kammarkollegium och statskontoret i gemensamt utlåtande den 17 december 1914, och ville statskontoret sålunda förorda ett årligt belopp av 300 kronor att utgå från allmänna indragningsstaten från och med ingången av år 1916, vid vilken tidpunkt domkapitlet i Kalmar enligt nädiga kungörelsen den 30 juni 1915 skulle avsluta sin verksamhet.

Vad anginge förslaget att såsom villkor uppställa skyldighet för Andersson att såsom vaktmästare biträda dels styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa, dels ock lärarkollegiet vid högre allmänna läroverket i Kalmar vid den framtida förvaltningen av vissa, utav domkapitlet i Kalmar omhänderthavda kassor och fonder, ville statskontoret endast framhålla, att nämnda styrelse torde äga besluta rörande anställande av vaktmästarbiträde hos styrelsen samt att Andersson redan i sin egenskap av vaktmästare vid läroverket i Kalmar torde vara skyldig

tillhandagå med biträde vid förvaltningen av de under lärarkollegiets vård ställda fonder. På grund av dessa omständigheter syntes villkoren böra i någon mån omformuleras.

Då Andersson, efter att i över 17 år hava bestritt vaktmästargöromålen vid domkapitlet i Kalmar, vid dess indragning med utgången av år 1915 gått förlustig den med vaktmästarbefattningen förenade avlöningen, anser jag, i likhet med i ärendet hörda myndigheter, att någon ersättning härför bör beredas honom. Det belopp av 300 kronor om året, som kammarkollegium och statskontoret i sådant avseende föreslagit, finner jag skäligt.

*Departements-
chefen.*

Beträffande den framtida förvaltningen av de utav domkapitlet i Kalmar omhänderhavda kassor och fonder, vid vilkas vård Andersson, enligt vad som föreslagits, även efter Kalmar domkapitels upphörande skulle biträda, har Kungl. Maj:t den 10 december 1915 meddelat beslut av innehåll, att 30 av dessa fonder skola från och med år 1916 ställas under förvaltning av en delegation, vars flesta ledamöter skola vara ämneslärare vid högre allmänna läroverket i Kalmar, samt att styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa skall från samma tid övertaga förvaltningen av fem andra utav de här ifrågavarande fonderna. Det har blivit upplyst, att nämnda styrelse den 6 maj 1915 från domkapitlet övertagit förvaltningen av själva kassan med därtill hörande fonder.

Vad nu angår förslaget att Andersson, mot det att visst belopp tillerkännes honom från statsverket, skulle vara skyldig att såsom vaktmästare biträda jämväl styrelsen för en enskild inrättning, Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa, kan ju tvekan om lämpligheten härav råda, men då de tillgångar, kassans styrelse fått till sig överlämnade, förut stått under förvaltning av offentlig myndighet, nämligen Kalmar domkapitel, och sålunda hittills varit åtminstone i viss grad att anse såsom allmänna medel, har jag ej velat motsätta mig förslaget.

Jag hemställer fördenskull, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen

att medgiva, att vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Kalmar Johan Gottfrid Andersson må, såsom ersättning för mistad avlöning i egenskap av vaktmästare vid indragna domkapitlet i Kalmar, från och med år 1916 under sin återstående livstid uppbära från allmänna indragningsstaten ett årligt belopp av 300 kronor, mot skyldighet för Andersson

ej mindre att, därest styrelsen för Kalmar stifts enskilda änke- och pupillkassa anställer honom såsom vaktmästare hos kassan, utan ersättning från kassan biträda styrelsen i nämnda egenskap, så länge sådant av styrelsen påkallas, än även att, oberoende av vad i sådant avseende må åligga Andersson såsom vaktmästare vid allmänna läroverket, utan särskild ersättning lämna vaktmästarbiträde åt den genom nådigt brev den 10 december 1915 vid läroverket inrättade delegationen för förvaltning av vissa av domkapitlet förut förvaltade fonder.

138:o.

[44.]
 Personlig
 professur för
 medicine dok-
 torn C. G. A.
 Forssell.

Till karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium hava professorerna vid nämnda institut greve K. A. H. Mörner och J. V. Berg ingivit en skrivelse, däruti de föreslå vidtagande av åtgärder för inrättande vid institutet av en personlig professur i medicinsk radiologi för medicine doktorn Carl Gustaf Abrahamson Forssell. I nämnda skrivelse har anförts:

Föga mer än ett och ett halvt decennium har förflutit, sedan X-strålarna upptäcktes. Under denna tid har röntgenologien eller radiologien redan utvecklats till en för medicinen oundgänglig hjälpvetenskap.

Alltjämt ökas de landvinningar, som med dess raskt växande hjälpmedel och förbättrade teknik tillkämpats såväl anatomen, fysiologien och patologien som också den praktiska medicinens flesta grenar. På sistnämnda område har den ej blott givit oant värdefulla bidrag till den medicinska diagnostiken utan också skapat nya terapeutiska metoder.

I alla kulturländer har därför röntgenologiens glänsande utveckling framtvungit mer eller mindre omfattande åtgärder också från det allmännas sida i syfte dels att tillgodose sjukvården och vetenskapen med erforderliga radiologiska hjälpmedel, dels att utdanna specialistläkare och deras skolade hjälppersonal, dels slutligen att möjliggöra en för den allmänna läkarbildningen avpassad undervisning vid de medicinska högskolorna.

Att vårt land och speciellt vårt läroverk i denna kulturstrid förmått ej blott följa med utvecklingen utan intaga en framskjuten plats — det är otvivelaktigt i hög grad en mans förtjänst. Då institutet den 1 juli 1906 antog Gösta Forssell som föreståndare för serafimerlasarettets lilla anspråkslösa kirurgiska röntgenlaboratorium, hade han ännu ej avslutat sina medicinska studier. Läroverket hade dock lyckan att i honom förvärva en ung läkare med sällsynt god medicinsk allmänutbildning och med en tidigt börjad och grundligt fullföljd radiologisk skolning. Under de tio år, som sedan dess snart förflutit, har han med ett flitigt och självständigt författarskap inom radiologiens skilda områden dokumenterat sig som en klar-

tänkt och idérik vetenskapsman, som inom sitt fack redan förvärvat ett mycket aktat namn. Hänvisande i övrigt till närlagda förteckning på hans vetenskapliga skrifter, påminna vi här endast om hans kända doktorsspecimen, som av lärarkollegiet år 1913 värdesattes med det ytterligt sällsynta vitsordet: »berömlig».

Den stora energi och varma hängivenhet till sin uppgift, som Forssell utvecklade inom sitt lilla laboratorium, vidgade hastigt hans arbetsfält och gjorde honom snart till den egentliga banbrytaren för den vetenskapliga radiologien ej blott vid vårt läroverk utan, det kan gott sägas, inom hela vårt land och förskaffade honom även bland utländska röntgenologer en plats bland de främsta på området.

Upprepade studieresor till de europeiska kulturländer, där radiologien och närstående vetenskapsgrenar stodo högst, satte honom i stånd såväl att få en god överblick över röntgenologiens och strålbehandlingens senaste framsteg som ock att lära känna dess främsta målsmän och dess yppersta institutioner. Som den påtagligaste frukten av dessa studier och som ett ojävaktigt vittnesbörd om hans sakkunskap och sällsporda organisatoriska förmåga står serafimerlasarettets nya röntgeninstitut, taget i bruk sedan år 1911. i varje detalj av honom planlagt och i utförandet övervakat. Talrika läkare och specialister från när och fjärran hava under dessa fyra år besökt den Forssellska institutionen, och vi hava oss väl bekant, att mycket smickrande omdömen fällts såväl över detta instituts hela anordning som ock över den genialitet, varmed dess skapare förstått att ej blott tillgodogöra sig det bästa, han på andra håll sett, utan ock att med egna uppfinningar nydana eller fullkomna instrument och tekniska hjälpmedel.

I ännu ett hänseende står den svenska radiologien i outplänlig skuld till Forssell. Med öppen blick för den unga röntgenologiens stora framtid och hastigt växande betydelse för hela läkekonsten insåg Forssell tidigt, att ett fruktbringande utnyttjande av den medicinska radiologiens rika frukter med nödvändighet förutsatte, att dess utövning från början förtroddes åt möjligast sakkunniga läkare, samt att, intill dess sådana hunne i vårt land utbildas, röntgeninstallationer vid våra sjukhus anordnades endast för de viktigaste och enklaste diagnostiska undersökningarna. Med råd och dåd har han också i stor utsträckning vid en mängd svenska lasarett bidragit att ordna röntgenlaboratorier med gott instrumentarium och noggrann anpassning till olika behov och förefintlig personal.

Ännu betydelsefullare har Forssells arbete för skolande av röntgenologer varit. Frivilligt hava hos honom ett växande antal unga läkare från alla de skandinaviska länderna erhållit grundlig specialutbildning. Men därjämte har han i kortare kurser meddelat en mera elementär kunskap i röntgendiagnostik och -terapi, avpassad efter den allmänna läkarutbildningens och speciellt kirurgiens behov. Han har slutligen genom upprättandet av en elevskola för utbildande av kvinnliga röntgenbiträden kraftigt medverkat till att våra sjukhusläkare i allt större utsträckning kunnat komma i åtnjutande av väl skolade hjälpkrafter för det mest behövliga röntgenologiska arbetet inom sina röntgenlaboratorier. — I hela denna sin, på eget initiativ upptagna och med stor uppoffring av tid och möda fullföljda verksamhet har han ej blott givit ytterligare bevis på sin organisatoriska talang utan ock ådagalagt sin eminenta begåvning som lärare.

Vid den senast (år 1913) av statsmakterna beviljade anslagsförhöjningen till röntgeninstitutet ålades dess föreståndare enligt kollegiets framställning att under tre månader årligen meddela undervisning i röntgenologi. I en till kollegiet den 3

december 1914 inlämnad rapport har Forssell redogjort för den av honom lämnade undervisningens plan och omfattning. Därmed har första steget i vårt land tagits till obligatorisk undervisning i nämnda ämne, och det lärar ej töva länge, innan behovet av dess ökande blir oavvisligt.

Doktor Forssell har slutligen, stödd av den svenska cancerföreningen, såsom föreståndare för dess »radiumhem» kommit i tillfälle att med sin grundliga sakkunskap och sunda kritik tillämpa radiologien vid behandlingen av en mängd olikartade sjukdomar. Den sansade utveckling, fri från alla överord men därför också från gäckande löften och bakslag i läkaromdömet, som denna behandling hittills i vårt land företett, kan utan tvivel i främsta rummet tillskrivas Forssells överallt aktade ord och inflytelse. De uppmuntrande resultat, som han i stigande antal fall med tillhjälp av förbättrad teknik och fastare indikationsställning nått och årligen publicerat, kunna väl uthärda jämförelse med de bästa i utlandet.

Greve Mörner och Berg sluta sin framställning sålunda:

Med stöd av vad ovan anförts och hänvisande för detaljer till närlagda meritförteckningar, ha vi ansett tiden nu vara inne för lärarkollegiet att göra underdånig hemställan om upprättande av en personlig professur i medicinsk radiologi vid karolinska institutet för doktor Forssell, med lön och pensionsrätt såsom för övriga professorer vid institutet. Först med en sådan ställning tillförsäkras den högt förtjänte vetenskapsmannen den självständiga ställning, som för honom möjliggör att, utan oro för sin existens, mera odelat ägna sin förmåga åt sin vetenskap och åt undervisningen. Så tryggas enligt vår övertygelse bäst en fortsatt sund och kraftig utveckling i vårt land åt denna unga, men hastigt i betydelse växande vetenskapsgren. Så hedrar staten på ett värdigt sätt den man, vars arbete i denna vetenskaps tjänst inom vårt land varit banbrytande; statens uppoffring bleve därvid dock ganska ringa, då anslaget av 5,000 kronor till föreståndare för röntgeninstitutet vid serafimerlasarettet icke skulle behövas, så länge denna personliga professur äger bestånd.

Framställningen åtföljdes av dels en förteckning över vetenskapliga skrifter i medicinsk radiologi av Forssell till ett antal av 40, så gott som allesammans grundade på Forssells egna forskningar, dels också en meritförteckning, ur vilken här må antecknas: att Forssell, som är född den 2 mars 1876, avlagt medicine kandidatexamen år 1902 och medicine licentiatexamen år 1906, båda examina med synnerligen vackra betyg; att han, förutom andra lärar- och läkaranställningar, från den 1 juli 1906 till och med den 31 december 1908 varit föreståndare för röntgenlaboratoriet vid kirurgiska kliniken å serafimerlasarettet samt alltsedan den 1 januari 1909 vore föreståndare för röntgeninstitutet vid samma lasarett; att Forssell under åren 1907—1913 företagit resor för röntgenstudier i Tyskland, Österrike, Schweiz, Belgien och Frankrike; att han år 1910 varit sekreterare för Sverige vid kongressen för radiologi i Bryssel och statens representant vid cancerkongressen i Paris; samt att

han vore medlem av Société de radiologie medicale de France sedan år 1909 ävensom av Deutsche Röntgen-Gesellschaft.

Lärarkollegiet har vid överlämnande av greve Mörners och Bergs framställning till kanslern för rikets universitet anslutit sig till vad dessa yttrat och förordat deras förslag.

I underdänig skrivelse den 17 september 1915 har jämväl kanslern på det livligaste tillstyrkt förslaget om upprättande av en personlig professur för Forssell.

Då kanslern personligen haft tillfälle övertyga sig om radiologiens stora praktiska betydelse samt vore förvissad om att denna betydelse framgent komme att ytterligare allt mera ökas och då vi i vårt land vore nog lyckliga att i doktor Forssell äga en erkänt synnerligen framstående representant för denna viktiga disciplin, ansåge kanslern det vara allt skäl att genom inrättande av den föreslagna personliga professuren bereda Forssell i ekonomiskt hänseende den trygghet, varav han vore särdeles väl förtjänt och som skulle göra det för honom lättare att fortsätta sitt framgångsrika arbete i vetenskapens tjänst.

För röntgenarbeten finnas vid våra tre medicinska fakulteter särskilda anslag anvisade av riksdagen. I Uppsala och Lund äro dessa anslag jämförelsevis små, 1,500 kronor å vardera stället, vartill dock å båda hållen skall komma ett lika stort bidrag från vederbörande institution eller landsting — villkoret för att statsanslaget skall utgå.

Departementschefen.

Avsevärt större är numera motsvarande statsanslag för karolinska institutet. Under åren 1908—1912 utgjorde det 5,000 kronor, höjdes för år 1913 till 5,500 kronor samt har för vart och ett av åren 1914—1916 satts till 12,500 kronor. Sistnämnda belopp har så fördelats: till arvoden åt en föreståndare för röntgeninstitutet å serafimerlasarettet 5,000 kronor, åt en biträdande läkare därstädes 3,000 kronor samt åt en amanuens 1,500 kronor, ävensom till materiell m. m. 3,000 kronor.

Till materiell lämnas jämväl bidrag från serafimerlasarettet. Lasarettets kostnader härför, efter avdrag av de inkomster, som influtit från betalande patienter, synas uppgå till 7,000—8,000 kronor för år.

Föreståndararvodet uppbäres av Forssell, vilken alltifrån början lett röntgenarbetena vid serafimerlasarettet. Huru den institution, där de ägt rum, från en ringa början nått en vacker utveckling, är omförmålt av greve Mörner och Berg.

Det torde vara en sällsynt företeelse inom medicinens historia, att en vetenskap på så kort tid som den medicinska radiologien erövrat den starka ställning, denna vetenskap för närvarande intager; den har blivit en oundgänglig hjälp för viktiga medicinska fack, på samma gång som den är en självständig praktisk läkekonst. Även utom fackmännens

krets har den nya vetenskapen vunnit ett förtroende, som ej alltid eller åtminstone ej så snabbt plägar komma de medicinska upptäckterna till del, då de träda ut i tillämpningens stadium.

En så framgångsrik vetenskap som den medicinska radiologien anser jag vara förtjänt att åtminstone vid någon av våra medicinska fakulteter erhålla en representant med en självständigare ställning än vad för närvarande är fallet. Den framställning, för vilken jag nyss redogjort, utpekar både fakulteten och personen, och det lär ej vara något att invända mot att man ger företräde ej mindre åt den institution, som otvivelaktigt för närvarande är bäst rustad att tjäna den nya vetenskapen såväl i dess tillämpning som vid dess fortsatta utveckling, än även åt den man, vars förtjänst detta i så hög grad är. Vad förslagsställarna anfört om Forssells vetenskapliga meriter, om hans redan utförda mångsidiga arbete såsom en svensk föregångsman inom den medicinska radiologien, såsom lärare och läkare, samt om de förväntningar man har rätt att ställa på hans fortsatta verksamhet under gynnsammare förhållanden än hittills, allt detta utgör bevis för att ett bifall till det framställda förslaget skulle innebära ej blott en rättmätig utmärkelse för den framstående vetenskapsidkaren utan även ett kraftigt hjälpmedel för hans vetenskaps löftesrika och välsignelsebringande utveckling inom vårt land. — Forssell har förklarat sig tacksamt mottaga den personliga professuren, därest densamma erbjödes honom.

Den ifrågasatta lärostolen bör upprättas från och med år 1917. Kommer den till stånd, bortfaller, såsom anmärkts, behovet av det hittillsvarande extra anslaget, 5,000 kronor, till en föreståndare för röntgeninstitutet. Vid denna institution bör nämligen Forssell genom av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser bindas såsom ledare. Dessa bestämmelser skola ock innehålla föreskrifter rörande Forssells undervisningsskyldighet; hans ämne bör dock ej få karaktären av examensämne eller för alla medicine studerande obligatoriskt studieämne.

Jag vill här nämna, att enligt vad jag inhämtat professurens upprättande tills vidare icke kommer att medföra nya anslagskrav för undervisningens anordnande, under förutsättning att undervisningen, såsom under de senaste åren, meddelas i form av kurser för ett begränsat antal deltagare.

Vad angår avlöningen för den nya professuren bör den för professorer i allmänhet gällande läggas till grund, varvid dock viss nedsättning bör äga rum i likhet med vad som skett vid senaste personliga professorers upprättande. Från beloppet av professorsavlöningen, 7,500 kronor, har nämligen avdragits ett belopp av 300 kronor, motsvarande,

efter avrundning till närmast högre hundratal, pensionsavgift för löne-reglerad tredje gradens tjänst. Avlöningsbeloppet för nya personliga professorer har fördenskull satts till 7,200 kronor, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar. Därjämte har vederbörande lika med andra professorer fått rätt att efter 5 års tjänstgöring komma i åtnjutande av ett ålderstillägg å lönen av 600 kronor.

Forssell bör, såsom innehavare av ifrågavarande personliga professur, vara underkastad de allmänna villkor och bestämmelser, som stadgats för åtnjutande av avlöning såsom professor vid karolinska institutet. I likhet med vad som skett beträffande innehavare av personliga professorer, vilka ej utan vidare äga rätt till pension enligt lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension, bör för Forssell, såsom professor i medicinsk radiologi, föreskrivas skyldighet att vid den ålder, då professor vid karolinska institutet i allmänhet är skyldig att avgå från tjänsten, frånträda sin professur, därest pension, beräknad efter samma grunder, som stadgats beträffande övriga professorer vid institutet, beredes honom.

Under åberopande av vad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för medicine doktorn Carl Gustaf Abrahamson Forssell må vid karolinska medikokirurgiska institutet med ingången av år 1917 inrättas en personlig professur i medicinsk radiologi med de åligganden för Forssell såsom innehavare av omförmälda professur, som av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande bestämmas, samt med skyldighet för Forssell såväl att i tillämpliga delar vara underkastad de för professorer vid nämnda institut i allmänhet för åtnjutande av nu gällande avlöningsförmåner stadgade villkoren och bestämmelserna som ock att vid den ålder, då annan professor vid institutet är skyldig att avgå från tjänsten, mot åtnjutande av pension, beräknad efter samma grunder som stadgats beträffande övriga professorer därstädes, frånträda sin ifrågavarande professur,

dels ock för berörda ändamål å allmänna indragningsstaten till årlig avlöning åt Forssell anvisa ett belopp av 7,200 kronor, därav 4,700 kronor lön och 2,500 kronor tjänstgöringspenningar, jämte ett ålders-tillägg å 600 kronor efter fem års tjänstgöring.

139:o.

[45.]
Pension åt
vaktmästaren
och städerskan
Anna Matilda
Pettersson.

Jämlikt beslut av läroverkskollegiet vid samskolan i Askersund och styrelsen för nämnda samskola har skolans rektor i en till läroverksöverstyrelsen ingiven, till Kungl. Maj:t ställd skrivelse anhållit om beredande åt vaktmästaren och städerskan vid skolan Anna Matilda Pettersson av en årlig pension å 300 kronor att utgå från och med den 1 juli 1916.

Vid skrivelsen hava fogats följande handlingar:

1) prästbetyg, utvisande att Anna Matilda Pettersson är född den 3 januari 1848 och ogift;

2) ett av rektor utfärdat tjänstgöringsbetyg, enligt vilket Anna Matilda Pettersson sedan år 1877 tjänstgjort vid Askersunds samskola i egenskap av vaktmästare och städerska samt vid denna sin tjänstgöring ådagalagt nit och skicklighet, pålitlighet och ärlighet; samt

3) ett den 11 augusti 1915 dagtecknat läkarbetyg, utvisande att Anna Matilda Pettersson på grund av ålder och reumatisk värk är framgent oförmögen att på ett fullt nöjaktigt sätt fullgöra sin tjänst.

Av handlingarna framgår tillika, att Anna Matilda Petterssons avlöningsförmåner under tiden 1910—1914 utgjort i medeltal 436 kronor 79 öre samt att hon vid avgång från sin syssla saknar existensmedel.

Med överlämnande av rektorns skrivelse och därtill hörande handlingar har läroverksöverstyrelsen i underdånigt utlåtande den 27 september 1915 anfört följande:

Med hänsyn därtill, att riksdagen i åtskilliga fall beviljat pension åt vaktmästare vid allmänt läroverk, samt till de föreliggande sakförhållandena syntes pension även uti ifrågavarande fall böra beviljas. Beträffande det eventuella beloppet av pensionen ville överstyrelsen erinra, att överstyrelsen i underdånig skrivelse den 12 september 1911 angående styrelsens för Sveriges allmänna läroverks vaktmästarförening ansökning i fråga om vissa ändringar i de för vaktmästarna vid de allmänna läroverken gällande bestämmelser om anställning i tjänst m. m. för vaktmästare av den pensionsklass, Anna Matilda Pettersson skulle hava tillhört, föreslagit ett årligt pensionsbelopp av 400 kronor, detta under förutsättning, bland annat, att kostnaden för sådan vaktmästares pensionering bestritts, förutom genom bidrag av statsmedel, även genom pensionsavgifter av pensionstagaren själv och av vederbörande läroverk. För nu i tjänst varande vaktmästare av nämnda klass beräknades, att den av statsmedel utgående delen av den pension, som skulle tillfalla dem efter uppnådda 65 levnadsår och 30 tjänstår, skulle beträffande samtliga tjänstinnehavare utom de yngsta årsklasserna utgöra 200 kronor.

I nu föreliggande fall hade av läroverkets rektor och kollegium ifrågasatts ett belopp av 300 kronor årligen, således ett högre belopp än det av överstyrelsen i nämnda underdåniga utlåtande för ett fall sådant som detta föreslagna. Överstyrelsen skulle för sin del ansett önskvärt, att detta högre belopp bleve beviljat,

särskilt med hänsyn därtill, att den av överstyrelsen föreslagna statspensionen enligt överstyrelsens förslag skulle komma att i regel utfyllas av pension, som blivit beredd genom bidrag av pensionstagaren själv och av vederbörande läroverk, något som i detta fall icke kunnat äga rum dels på grund av Anna Matilda Petterssons höga ålder, dels på grund därav att någon reglering av läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden ännu icke blivit genomförd. Riksdagen hade vid ett tidigare tillfälle, då det gällde ett likartat undantagsfall, nämligen år 1912 i fråga om vaktmästaren vid realskolan i Karlshamn C. Mattsson, på Kungl. Maj:ts förslag beviljat ett högre belopp än det, som skulle hava följt av en konsekvent tillämpning av de i överstyrelsens nämnda underdåniga utlatande föreslagna grunderna. Även i nu förevarande fall syntes behjärtansvärda undantagsförhållanden föreligga, enär de nämnda grundernas tillämpning skulle leda till en pension så ringa, att den, särskilt med hänsyn till den stegring i levnadskostnaderna, som ägt rum efter år 1911, icke kunde betraktas såsom en skälig pension åt en person, som hade bakom sig ett så långvarigt och väl vitsordat arbete i ett läroverks tjänst som Anna Matilda Pettersson.

Statskontoret har på grund av nådig remiss avgivit underdånigt, den 5 oktober 1915 dagtecknat utlåtande i ärendet. Under erinran att riksdagen vid flera tillfällen på Kungl. Maj:ts förslag beviljat pension av statsmedel åt läroverksvaktmästare, som under lång tid tjänstgjort i sådan egenskap och till följd av ålder eller sjuklighet icke längre kunnat vid befattningen bibehållas, har statskontoret, som förklarat sig icke hava något att erinra mot det föreslagna pensionsbeloppet, biträtt framställningen i fråga.

Frågan om läroverksvaktmästarnas allmänna pensionering har, såsom jag tidigare vid anmälan av liknande fråga erinrat, varit föremål för behandling av vederbörande myndigheter, av vilka läroverksöverstyrelsen avgivit förslag om inrättande av en särskild, för nu ifrågavarande befattningshavare avsedd pensionsanstalt. Denna fråga sammanhänger emellertid nära med spörsmålet om en centralisering av utav staten understödda pensionsanstalter, varom på riksdagens år 1912 framställda begäran en allsidig utredning igångsatts och ännu pågår. På grund härav är frågan om ett allmänt ordnande av läroverksvaktmästares pensionering icke mogen att för närvarande komma under omprövning.

Genom lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913 har avsetts att bereda understöd åt personer, som på grund av ålder eller sjukdom äro oförmögna att försörja sig. Huruvida Anna Matilda Pettersson kan komma i åtnjutande av dylikt understöd eller från vilken tid i sådant fall understödet skulle komma att utgå, därom är det icke möjligt att med säkerhet yttra sig med ledning av de föreliggande handlingarna. I varje fall bliver det understödsbelopp, som enligt

Departements-
chefen.

nämnda lag kan för henne komma i fråga, jämförelsevis obetydligt och otillräckligt. Med hänsyn till Anna Matilda Petterssons långvariga och plikttrogna arbete i det allmännas tjänst synes det billigt, att då hon numera är ur stånd att på ett tillfredsställande sätt uppehålla sin befattning, staten bereder henne en nödortftig försörjning. Det föreslagna beloppet synes för sådant ändamål väl avvägt. Vid bifall till den föreliggande framställningen förfaller ock frågan om Anna Matilda Petterssons rätt till understöd genom den allmänna pensionsförsäkringen.

Till jämförelse med det nu förevarande fallet torde få erinras, att riksdagen år 1909, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, för vaktmästaren vid högre allmänna läroverket i Ystad änkan Ingrid Lindström, född Andersdotter, beviljade en årlig pension av 300 kronor, att utgå från allmänna indragningsstaten.

Under åberopande av vad sålunda anförts tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att vaktmästaren och städerskan vid samskolan i Askersund Anna Matilda Pettersson må från och med månaden näst efter den, i vilken hon entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 300 kronor.

140:o.

[46.]

*Pension åt
vaktmästaren
K. L. Almén.*

I en till Kungl. Maj:t ställd, till läroverksöverstyrelsen ingiven skrivelse har rektor vid realskolan i Söderhamn anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att bevilja skolans vaktmästare Karl Leonard Almén en årlig pension till belopp av 600 kronor eller eljest det belopp, som kunde finnas skäligt, att utgå från och med året näst efter det, då Almén erhöles avsked från sin tjänst.

Vid skrivelsen var fogat frejdbetyg, utvisande att Almén är född den 15 augusti 1845. Enligt ett skrivelsen bilagt läkarbetyg lider Almén av kroniska reumatiska smärtor och nedsatta kroppskrafter, varigenom han är oförmögen att för framtiden försörja sig själv. Beträffande Alméns tjänstgöring innehåller rektors skrivelse, att Almén sedan hösten 1875 innehaft sin tjänst samt att han skött denna med utmärkt nit, redlighet, villighet och punktlighet.

Av en bland handlingarna befintlig, av rektor uppgjord tablå över Alméns avlöningsförmåner under hans anställning vid läroverket framgår,

att dessa från och med år 1910 utgjort 920 kronor årligen jämte bostad, lyse och bränsle.

Läroverksöverstyrelsen, som med underdånigt yttrande den 7 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat handlingarna i ärendet, har därvid anfört följande:

I överensstämmelse med vad i åtskilliga fall ägt rum syntes pension även för Almén böra beviljas. Beträffande det eventuella beloppet av pensionen erinrade överstyrelsen om sitt under nästföregående punkt omförmälda förslag angående läroverksvaktmästares pensionering m. m. För nu i tjänst varande vaktmästare av den pensionsklass, sökanden skulle hava tillhört, beräknades, att den av statsmedel utgående delen av den pension, som skulle tillfalla dem efter uppnådda 65 levnadsår och 30 tjänstår, skulle beträffande samtliga tjänstinnehavare utom de yngsta årsklasserna utgöra 350 kronor.

I föreliggande fall hade av läroverkets rektor ifrågasatts ett belopp av 600 kronor årligen, således ett högre belopp än det av överstyrelsen för ett fall sådant som detta föreslagna. Jämväl överstyrelsen skulle för sin del ansett önskvärt, att ett något större belopp bleve beviljat, särskilt med hänsyn därtill, att den av överstyrelsen föreslagna statspensionen enligt överstyrelsens förslag skulle komma att i regel utfyllas av pension, som blivit beredd genom bidrag av pensionstagaren själv och av vederbörande läroverk, något som i detta fall icke kunnat äga rum dels på grund av sökandens höga ålder, dels på grund därav att någon reglering av läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden ännu icke blivit genomförd. Vid de tillfällen, då riksdagen förut tillerkänt pension åt vaktmästare vid allmänt läroverk, hade visserligen i fråga om vaktmästare vid högre läroverk av detta slag pensionsbeloppet i regel bestämts till 500 kronor, men vid de få tillfällen, då vaktmästare vid realskola erhållit pension av riksdagen, hade beviljats ett pensionsbelopp av 400 kronor årligen. Under sådana förhållanden torde även i detta fall sistnämnda belopp böra föreslås.

På grund av vad sålunda anförts hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Almén finge uppbära pension av statsmedel till ett belopp av 400 kronor årligen.

På grund av nådig remiss har statskontoret den 18 oktober 1915 yttrat sig i ämnet. Statskontoret har tillstyrkt framställning om pension åt Almén med det av läroverksöverstyrelsen föreslagna beloppet.

Såsom läroverksöverstyrelsen framhållit äro läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden icke allmänt reglerade. Jag erinrar i detta avseende om vad jag anfört under punkten 139.

*Departements-
chefen.*

Den föreliggande framställningen anser jag på grund av vad som upplysts rörande Alméns tjänstgöring, ålder och hälsotillstånd vara väl grundad. Beträffande pensionsbeloppet ansluter jag mig till läroverksöverstyrelsens av statskontoret biträdda mening. Enligt vad infordrade hand-

lingar utvisa, är Almén gift, men hans hustru är till följd av ålder (hon är född år 1843) och sjuklighet ur stånd att bidraga till makarnas uppehälle. Genom det föreslagna pensionsbeloppet, vilket svårigen torde kunna bereda två personer annat än en ytterst knapp försörjning, torde Almén icke vara utesluten från rätt till understöd enligt den s. k. allmänna pensionsförsäkringslagen. Det understöd, varav Almén på grund av nämnda lag kan tänkas komma i åtnjutande, bliver i allt fall jämförelsevis obetydligt.

Jag tillstyrker således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att vaktmästaren vid realskolan i Söderhamn Karl Leonard Almén må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid skolan, under sin återstående livstid uppbära å allmänna in-
dragningsstaten en årlig pension till belopp av 400 kronor.

141:o.

[47.]
*Pension åt
eldaren
J. Persson.*

I underdånig ansökning, som av rektorn vid högre allmänna läroverket i Halmstad överlämnats till läroverksöverstyrelsen, har eldaren vid nämnda läroverk Johannes Persson anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja honom en årlig pension till det belopp, Kungl. Maj:t kunde finna lämpligt, att utgå från och med ingången av år 1917 eller, om Persson då fortfarande stode kvar i sin tjänst, från och med månaden efter den, under vilken han erhöle avsked från tjänsten.

Vid ansökningen voro fogade dels prästbevis, utvisande att Persson är född den 29 september 1838, dels ock ett av rektorn utfärdat intyg, att Persson alltsedan den 1 oktober 1872 varit anställd vid högre allmänna läroverket i Halmstad såsom eldare, varvid hans tjänstgöring jämväl omfattat all yttre tillsyn av läroverksbyggnaden samt renhållning av läroverkets gårdsplan och till läroverksområdet gränsande gator. Rektorn har även vitsordat, att Persson under den tid, han tjänstgjort, städse på det mest samvetsgranna och redbara sätt samt till förmäns synnerliga belåtenhet fullgjort sina tjänstäligganden.

Rektorn har vidare meddelat, att Perssons löneförmåner, vilka från början utgjort allenast 100 kronor jämte fri bostad och vedbrand, efter hand ökats samt under år 1915 utgått med 900 kronor jämte fri bostad, lyse och bränsle; och har rektorn hemställt, att pensionens belopp måtte sättas till 500 kronor.

Läroverksöverstyrelsen, som med underdånigt yttrande den 22 november 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat handläggarna i ärendet, har därvid anfört följande:

Överstyrelsen ansåge, att pension borde beredas sökanden. Beträffande det eventuella beloppet av pensionen erinrade överstyrelsen om sitt under en föregående punkt omförmälda förslag i fråga om pensionering av läroverksvaktmästare m. m. För nu i tjänst varande vaktmästare av den pensionsklass, sökanden skulle hava tillhört, vilka uppnått 65 års ålder och räknade 30 tjänstår och för vilka intet bidrag till pension erlagts, beräknades en statspension av 500 kronor. Till detta belopp, 500 kronor, hade även pensionsbeloppet bestämts vid de tillfällen, då riksdagen förut tillerkänt pension åt vaktmästare vid högre allmänna läroverk. Under sådana förhållanden torde även i detta fall sistnämnda belopp böra föreslås.

På grund av vad sålunda blivit anfört hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att Persson finge uppbära pension av statsmedel till belopp av 500 kronor årligen.

På grund av nådig remiss har statskontoret den 1 december 1915 yttrat sig i ämnet. Statskontoret har tillstyrkt framställning om pension åt Persson med det av läroverksöverstyrelsen föreslagna beloppet.

Såsom läroverksöverstyrelsen framhållit äro läroverksvaktmästarnas pensionsförhållanden icke allmänt reglerade. Jag erinrar om vad jag härom anfört under punkten 139.

Departementsschefen.

Den föreliggande framställningen anser jag på grund av vad som upplysts om Perssons tjänstgöring och ålder vara väl motiverad. I fråga om pensionsbeloppet ansluter jag mig till rektorns, av läroverksöverstyrelsen och statskontoret biträdda mening.

Enligt vad infordrade handlingar utvisa, är Persson gift och hans hustru född den 11 oktober 1837. I enlighet med vad jag under punkten 139 erinrat torde, även om det föreslagna pensionsbeloppet beviljas, Persson kunna påräkna något understöd enligt den s. k. allmänna pensionsförsäkringslagen. Understödet lär dock bliva jämförelsevis obetydligt.

Jag tillstyrker således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att eldaren vid högre allmänna läroverket i Halmstad Johannes Persson må från och med månaden näst efter den, i vilken han entledigas från sin anställning vid läroverket, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension till belopp av 500 kronor.

142:o.

[48.]

*Pension åt
rektorn vid
folkskolesemi-
nariet i Växjö
C. O. Arcadius.*

I en av domkapitlet i Växjö med underdånigt utlåtande den 27 augusti 1913 till Kungl. Maj:t överlämnad ansökning har rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes hos riksdagen göra framställning om rätt för Arcadius att för beräkning av tjänstår för erhållande av hel pension vid avskedstagande från statens tjänst räkna sig till godo icke blott sin tjänstetid vid statens läroanstalter utan även den tid, under vilken han tjänstgjort såsom föreståndare och förste lärare vid en statsunderstödd folkhögskola.

Sedermera har Arcadius i en av samma domkapitel med underdånigt utlåtande den 25 augusti 1915 överlämnad ny ansökning anhållit, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva, att han, utan hinder av gällande bestämmelser i avseende å rätt till pension, måtte från och med månaden näst efter den, varunder han avginge från sin tjänst, åtnjuta hel pension av 4,500 kronor årligen.

Innan jag närmare redogör för detta ärende, anhåller jag att få erinra om de för rektorer vid rikets folkskoleseminarier gällande pensionsbestämmelserna.

Enligt nådiga kungörelsen den 27 augusti 1904 angående ny löne- och pensionsreglering för lärare och lärarinnor vid rikets folkskoleseminarier skulle rektorer, som inginge på den nya lönestaten eller som utnämndes efter det nyssberörda kungörelse utkommit, hava rättighet och skyldighet att vid uppnådda 65 levnads- och 35 tjänstår med pension från allmänna indragningsstaten avgå, Kungl. Maj:t dock obetaget att låta med avskedet anstå, därest och så länge den pensionsberättigade prövades i tjänsten kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna. I pension skulle rektor uppbära sin lön oavkortad. Denna skulle utgå i tre lönegrader med 3,400 kronor i första lönegraden, 3,700 kronor i andra lönegraden och 4,000 kronor i tredje lönegraden, och skulle uppflyttning från lägre till närmast högre lönegrad äga rum efter förloppet av fem år, under villkor att rektor med nit och skicklighet i sådan egenskap tjänstgjort mera än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordrades för att vinna nämnda uppflyttning. Till denna lön skulle komma tjänstgöringspenningar till visst belopp samt fri bostad eller den hyresersättning, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Ifrågavarande kungörelse stadgade dessutom, att rektorer skulle vid inträde på den nya lönestaten vara skyldiga underkasta sig de förändrade bestämmelser rörande pensionering, som kunde varda stadgade.

Sådana förändrade bestämmelser hava meddelats genom lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension. Enligt denna lag utgöres pensionsunderlaget för tjänst, med vilken jämte lön tjänstgöringspenningar eller ortstillägg äro förenade, hela lönen, och hel pension utgör samma belopp som det för tjänst innehavaren vid tiden för hans avgång från tjänsten gällande pensionsunderlaget. Rätt att komma i åtnjutande av hel pension inträder för rektor vid folkskoleseminarium vid uppnådda 65 levnads- och 35 tjänstår. Har tjänst innehavare uppnått den för hel pension erforderliga levnadsåldern men icke det för hel pension föreskrivna antalet tjänstår, är han, därest tjänstårens antal icke understiger 10, berättigad erhålla pension till avkortat belopp i förhållande till det mindre antalet tjänstår.

I enlighet med vad nu anförts skulle pensionsunderlaget för rektor vid folkskoleseminarium utgöra i första lönegraden 3,400 kronor, i andra lönegraden 3,700 kronor och i tredje lönegraden 4,000 kronor.

Sedan emellertid 1913 års riksdag bifallit en av Kungl. Maj:t i ämnet gjord framställning, har genom nådigt brev till statskontoret den 13 juni 1913 förordnats, att pensionsunderlaget för rektor vid folkskoleseminarium skall från och med år 1913 utgöra hela lönen med tillägg av 500 kronor. Denna höjning grundade sig på det förhållandet, att, såsom förut är nämnt, i rektorernas löneförmåner ingick rätt till bostad eller hyresersättning, utan att dock enligt pensionslagen denna förmån skulle tagas i beräkning vid pensionsunderlagets bestämmande.

Tillser man nu, med ledning av de vid Arcadius' ansökningar fogade handlingarna, vilken rätt till pension enligt nu omförmälda föreskrifter tillkommer Arcadius, framgår därav följande.

Enligt vad Arcadius själv meddelat, har han ingått på 1904 års löne- och pensionsreglering och är alltså underkastad bestämmelserna i civila pensionslagen. Han är född den 20 december 1849 och har således redan den 20 december 1914 uppnått den för rätt till hel pension föreskrivna levnadsåldern av 65 år. Han hade då varit skyldig att avgå ur tjänst, men har genom särskilda nådiga beslut den 30 oktober 1914 och den 21 maj 1915 erhållit tillstånd att kvarstå vid tjänsten först tills vidare intill utgången av juli 1915 och därefter tills vidare intill utgången av juli 1916.

Vid sistnämnda tidpunkt kommer Arcadius att innehava 30 för pension beräkneliga tjänstår. Han tjänstgjorde nämligen till en början såsom vikarierande lektor vid högre allmänna läroverket i Malmö under tiden den 12 november—den 17 december 1874. Sedan han därefter

avlagt akademisk examen samt under läsåret 1875—1876 genomgått föreskriven provårskurs, var han under läsåren 1876—1886 anställd såsom föreståndare för Göteborgs och Bohus läns folkhögskola. Han inträdde åter i statens tjänst den 1 november 1885, då han tillträdde befattning såsom lektor vid högre allmänna läroverket i Växjö. Denna lektorstjänst innehade han intill den 1 november 1890 samt tillträdde då rektorstjänsten vid folkskoleseminariet i Växjö. Vid sidan av rektorstjänsten har Arcadius under en tid av 12 år bestritt befattning såsom statens folkskolinspektör i vissa inspektionsdistrikt inom Växjö stift. Därest Arcadius kvarstår vid rektorsbefattningen till utgången av juli 1916, kommer den tid, under vilken Arcadius då varit anställd i statens tjänst, att efter avdrag av tiden för åtnjuten tjänstledighet uppgå till sammanlagt 30 år 123 dagar.

Arcadius innehar nu icke annan statens tjänst än sin befattning som seminarierector och åtnjuter icke heller pension från sådan tjänst.

Enligt nådigt brev den 19 januari 1901 äger Arcadius att från och med år 1901 åtnjuta avlöning i tredje lönegraden och uppbär sålunda å 1904 års stat, förutom tjänstgöringspenningar, lön till belopp av 4,000 kronor. Jämlikt förberörda beslut av 1913 års riksdag och nådiga brevet till statskontoret den 13 juni 1913 utgör således pensionsunderlaget för honom 4,500 kronor. Vid avgång med slutet av juli 1916 skulle Arcadius, på sätt av det anförda framgår, vara berättigad till avkortad pension, motsvarande $\frac{30}{35}$ av 4,500 kronor eller efter föreskriven avrundning 3,860 kronor.

Såsom redan nämnts, avser den första av förberörda ansökningar, att Arcadius skulle vid beräkning av tjänstår för erhållande av pension få tillgodoräkna sig den tid, under vilken han tjänstgjort såsom föreståndare och förste lärare vid en statsunderstödd folkhögskola. Till stöd för denna sin anhållan har Arcadius anfört bland annat följande:

Som skäl för beviljande av ifrågavarande anhållan dristade Arcadius åberopa *dels* den omständigheten, att han vid tillträdet av befattningen vid folkhögskolan såväl avlagt sådan examen som ock genomgått sådant provår, som enligt 1859 års stadga för rikets elementarläroverk § 60, kungl. cirkuläret den 16 april 1870 och kungl. kungörelsen den 16 juni 1875 medfört full behörighet till ordinarie lärarbefattning vid elementarläroverken, *dels* den omständigheten, att tjänstgöring vid folkhögskola av Kungl. Maj:t räknats såsom merit i jämförelse med annan lärartjänstgöring för befordran till ordinarie tjänst vid statens läroanstalter, *dels* ock det förhållandet, att vid den tid, då han sökt och erhållit ordinarie anställning vid allmänt läroverk, sådana stadganden om lärares pensionsrätt gällt, att han haft rätt kvarstå i tjänst, till dess han uppnått 70 levnadsår och 30 tjänstår, och att han vid 70 års ålder

skulle haft 33 $\frac{2}{3}$ tjänstår. Enligt kungl. cirkuläret den 23 april 1858 och däri åberopade författningar — kungl. förordningen den 24 januari 1778 och kungl. brevet den 25 juni 1818 — skulle nämligen lärare vid rikets allmänna läroverk åtnjuta enahanda rätt till pension å allmänna indragningsstaten vid 70 år och minst 30 års oavbruten tjänstetid, som tillkomme civila ämbets- och tjänstemän. Då Arcadius övergått till tjänst vid folkskoleseminarium, hade ännu icke några stadganden om pensionsrätt för seminarielärare kommit till stånd, men åtskilliga sådana lärare hade på Kungl. Maj:ts framställning fått sig pension tilldelad av riksdagen efter samma grunder, som gällt för läroverkslärare, och genom kungl. kungörelsen den 1 juli 1897 hade seminariernas ämneslärare erhållit pensionsrätt på samma villkor som ordinarie ämneslärare vid läroverk. Först genom kungl. kungörelsen den 27 augusti 1904 hade 65 levnadsår och 35 tjänstår stadgats såsom villkor för pension åt lärare vid läroverk och seminarier. Då Arcadius ingått på den nya löne- och pensionsregleringen, kunde av det åberopade förhållandet icke någon rätt för honom härledas men väl en billighetsgrund, varför hans till nära 37 års ålder utsträckt tjänstgöring vid folkhögskolan borde räknas honom till godo för erhållande av hel pension vid avskedstagandet från statens tjänst.

I sitt förut omförmälda yttrande den 27 augusti 1913 har *domkapitlet i Växjö*, med vitsordande att Arcadius i sin tjänstgöring såsom rektor vid folkskoleseminariet ådagalagt berömligt nit och berömlig skicklighet samt i allo fört en värdig och hedrande vandel, tillstyrkt bifall till ansökningen, och har domkapitlet därvid ytterligare anfört följande:

Folkhögskolorna utgjorde enligt domkapitlets mening en så viktig del av landets undervisningsväsen, att deras lärare och särskilt föreståndare för sådana skolor borde jämnställas med lärare vid statens läroanstalter.

Vad nu särskilt Arcadius beträffade borde han så mycket mera anses berättigad till sådan likställighet, som han redan före sin anställning vid folkhögskola förvärvat full kompetens till lärartjänst vid allmänt läroverk. Ansökningen syntes dessutom av billighetshänsyn så mycket mera förtjänt av bifall, som vid den tid, då sökanden erhållit anställning vid allmänt läroverk, sådana stadganden varit gällande för lärares pensionsrätt, att Arcadius genom att kvarstå i tjänst till uppnådda 70 levnadsår kunnat hava förvärvat rätt till oavkortad pension.

Över nu ifrågavarande ansökning hava infordrade utlåtanden avgivits den 15 september 1913 av statskontoret och den 19 januari 1914 av folkskolöverstyrelsen.

Statskontoret har funnit sig icke kunna tillstyrka bifall till ansökningen och har som skäl härför anfört:

Genom bestämmelse i 17 § av lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension vore fastslaget, att tjänstår för pension enligt nämnda lag finge beräknas endast för tid, som tillbragts i statens tjänst. Då detta stadgande måste anses vara en av huvudgrunderna i det pensioneringssystem, som

funnit sitt uttryck i nämnda lag, hade statskontoret alltid motsatt sig varje avvikelse från berörda grundsats, vare sig frågan gällt att för en hel grupp av tjänstinnehavare stadga undantag eller det endast rört medgivande av undantag i ett särskilt fall. Ett strängt fasthållande vid berörda grundsats syntes statskontoret allt fortfarande vara nödvändigt jämväl med hänsyn till de vittgående konsekvenser, som vore att befara av ett eftergivande i detta avseende.

Folkskolöverstyrelsen har i frågan yttrat bland annat följande:

Den omständigheten, att enligt nu gällande pensioneringsbestämmelser för lärare vid av staten underhållna och understödda läroanstalter i många fall tjänstgöring vid en läroanstalt icke finge tillgodoräknas för rätt till pension efter öfverflyttning till en annan läroanstalt, måste enligt folkskolöverstyrelsens mening betraktas såsom synnerligen otjänlig därutinnan, att densamma försvårade eller omöjliggjorde ett utbyte av lärarkrafter olika läroanstalter emellan, vilket ur flera synpunkter skulle vara gagneligt och önskvärt, och därjämte för vissa läroanstalter i hög grad förminskade möjligheterna att förvärva och kvarhålla lämpliga lärare.

Överstyrelsen ville ock uttala, att den i likhet med domkapitlet i Växjö ansåge folkhögskolan vara ett så betydelsefullt led i vårt lands undervisningsväsen, att tjänstgöring vid sådan skola — i synnerhet å ordinarie beställning — borde räknas likvärdig med tjänstgöring vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium. En liknande uppskattning av tjänstgöringen vid folkhögskola hade också i åtskilliga fall kommit till uttryck i lagstiftningen. Så medgäves i gällande läroverksstadga, att den tjänstgöring av två år, som krävdes för anställning som ordinarie lärare vid allmänt läroverk, finge vara fullgjord icke blott vid vissa angivna av staten underhållna läroanstalter utan ock vid statsunderstödd folkhögskola. Och vidare hade genom beslut av 1907 års riksdag och med bidrag av statsmedel tillfälle beretts lärarpersonalen vid statsunderstödda folkhögskolor att i denna sin egenskap erhålla pension. Överstyrelsen skulle härför finna det rimligt och lämpligt, om tjänstgöringen vid folkhögskola jämväl i pensioneringshänseende räknades lika med tjänstgöring vid allmänt läroverk eller folkskoleseminarium.

Innan en allmän reglering av här berörda förhållanden kunnat komma till stånd, torde det likväl, såsom också av statskontoret anförts, näppeligen vara rådligt att i ett enskilt fall medgiva en sådan rätt till tjänstårsberäkning, som av sökanden ifrågasatts.

Kunde överstyrelsen alltså icke utan vidare tillstyrka den av Arcadius gjorda ansökan, funne överstyrelsen dock, att hans verksamhet i det allmänna och särskilt i folkundervisningens tjänst varit av den art, att synnerligen starka skäl föreläge för att något åtgjordes, för att han måtte i pensionshänseende komma i en mindre ogynnsam ställning än nu vore fallet.

Från sitt tjugusjunde levnadsår hade Arcadius varit oavbrutet sysselsatt i den allmänna undervisningens tjänst och hade sålunda, då han uppnådde pensionsålder, bakom sig en jämförelsevis lång tjänstetid. Då han ingått i folkhögskolans tjänst, hade han genom avlagd examen och genomgången provårskurs förvärvat sig meriter, som otvivelaktigt skulle kunnat tillförsäkra honom en mycket snabb befordran vid de allmänna läroverken. Hans beslut att ägna sig åt verksamhet inom folkhögskolan hade således tydligen varit betingat av hans intresse för folkbildningen,

ett intresse som sedermera förmått honom att efter kortare tids anställning vid högre allmänt läroverk övergå till verksamhet vid folkskoleseminarium. Såväl hans arbete vid folkhögskolan som hans läroverkstjänstgöring hade bedömts med de bästa vitsord, och överstyrelsen hade sig bekant, att sådana kunde betecknas såsom synnerligen förtjänstfulla.

Vad så anginge Arcadius 23-åriga verksamhet som rektor vid folkskoleseminariet i Växjö ville överstyrelsen instämma uti och ytterligare understryka det omdöme därom, som uttalats av domkapitlet i Växjö, och därvid särskilt framhålla, huruom Arcadius förmått att på ett i allo tillfredsställande sätt lösa den synnerligen svåra frågan om anskaffande av nya lokaler för seminariet. Hans betydelse för seminarieundervisningen i vårt land sträckte sig emellertid vidare än till den läroanstalt, där han varit anställd. Under den nydaningsperiod, vari folkskoleseminarierna i vårt land under de senare åren befunnit sig, hade Arcadius i flera hänseenden varit en föregångsman och ett stöd för reformarbetet. Med hänsyn härtill hade han ock vid två särskilda tillfällen, senast hösten 1913, varit tillkallad att såsom sakkunnig deltaga i förarbetena för seminariernas omorganisation. Hans intresse för seminarieundervisningen och folkbildningsarbetet i allmänhet hade även tagit sig uttryck i ett ganska omfattande pedagogiskt författarskap, inbegripande såväl läroböcker för seminarierna som skrifter av mera allmän innebörd.

Jämväl borde erinras därom, att Arcadius under en följd av år tjänstgjort som folkskolinspektör och att han i sådan egenskap på sin tid varit tillkallad i den sakkunnignämnd, som bland annat utarbetat ännu gällande normalplan för folkskolor och småskolor.

Det syntes överstyrelsen, som skulle det icke stå i överensstämmelse med rättvisans och billighetens krav, om en man med den långvariga och förtjänstfulla verksamhet i undervisningens tjänst, som Arcadius kunde åberopa, skulle komma att i pensionshänseende bliva högst väsentligt sämre ställd än andra innehavare av samma tjänsteställning. Överstyrelsen funne därför, att de säregna förhållanden, som förelåge i detta fall, utgjorde fullgiltigt skäl för beviljande åt Arcadius av full pension såsom seminariektor, oaktat han icke innehade därför erforderligt antal tjänstår.

Slutligen ansåge sig överstyrelsen böra erinra, att statsmakterna i ett med det förevarande väsentligen likartat fall funnit skäl bevilja en om det allmänna undervisningsväsendet särskilt förtjänt man högre pensionsförmåner, än hans tjänstgöring i statstjänst skulle berättigat honom till. På Kungl. Maj:ts framställning hade nämligen 1908 års riksdag beviljat hel lektorspension åt lektorn, förutvarande rektorn vid högre realläroverket i Göteborg Nils Abraham Johanson, ehuru han, som före inträdet i statens tjänst under 15 $\frac{1}{2}$ år varit föreståndare för Göteborgs nya elementarläroverk för flickor, vid en uppnådd levnadsålder av 68 år räknat allenast 26 tjänstår. Utan att ingå på någon närmare jämförelse ansåge sig överstyrelsen kunna uttala, att enligt dess uppfattning skälen för beviljande av särskilda pensionsförmåner vore icke mindre starka i det fall, varom här vore fråga, än i nyssberörda fall.

På grund av vad sålunda anförts finge folkskolöverstyrelsen hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius finge, utan hinder av gällande bestämmelser i avseende å rätt till pension, från och med månaden näst efter den, varunder han avginge från sin tjänst, åtnjuta hel pension till belopp av 4,500 kronor årligen att utgå

enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension den 11 oktober 1907.

Den av Arcadius senast ingivna ansökningen avser, såsom jag redan omförmält, medgivande för honom att, utan hinder av gällande bestämmelser i avseende å rätt till pension, från och med månaden näst efter den, varunder han avgår från sin tjänst, åtnjuta hel pension av 4,500 kronor årligen. Till stöd för denna framställning har Arcadius anfört följande:

I lärlönenämndens betänkande den 31 oktober 1914 I, band 1, kap. IV, sid. 130—141, föreläge ett på omsorgsfull motivering grundat förslag, enligt vilket lärare vid statsanstalt skulle vid beräkning av tjänstår för erhållande av pension få tillgodoräkna sig de tjänstår, utöver tre, han varit anställd som lärare vid kommunal anstalt, dock att honom icke måtte tillgodoräknas mera än 15 sådana tjänstår. Att lärlönenämnden till kommunala läroanstalter räknat även folkhögskolorna, torde framgå därav, att den å sid. 158 och 222 i samma band av nämnda betänkande föreslagit, att ordinarie ämneslärare vid allmänt läroverk och vid folkskoleseminarium skulle för uppflyttning i högre lönegrad äga att tillgodoräkna sig den tid, han, efter att i avseende å examina och provår hava vunnit behörighet till tjänst av det slag, han innehade, tjänstgjort som föreståndare eller ordinarie lärare vid folkhögskola, dock med iakttagande av vissa förbehåll rörande beräkningen av hela lönetursår. Om Kungl. Maj:t och riksdagen komme att godkänna dessa förslag, skulle Arcadius med tillgodoräkning av sju tjänstår såsom föreståndare vid folkhögskola komma att erhålla rätt till åtnjutande av hel pension vid avgången från sin tjänst vid folkskoleseminarium.

Arcadius vågade även hoppas, att Kungl. Maj:t täcktes fästa liknande avseende vid hans fyrtioåriga tjänstgöring såsom folkhögskoleföreståndare, lektor, seminarierektor och folkskolinspektör och det sätt, varpå han kunnat fullgöra de olika uppdrag, som Kungl. Maj:t och statens myndigheter behagat anförtro honom, som Kungl. Maj:t och riksdagen fäst vid den verksamhet, vilken under 15 $\frac{1}{2}$ års tjänstgöring såsom föreståndare för Göteborgs nya elementarläroverk för flickor och 26 tjänstår i statens tjänst utövats av lektorn, f. d. rektorn vid högre realläroverket i Göteborg N. A. Johanson, som på grund av riksdagens beslut år 1908 fått åtnjuta hel lektorspension.

Den verksamhet, Arcadius utövat såsom rektor, hade infallit under ett tidskede, som, synnerligen betydelsefullt för seminarierna i allmänhet, haft särskild betydelse för Växjö folkskoleseminarium. Det hade fallit på hans lott att taga någon del i det omdaningsarbete, som försiggått beträffande seminarierna, och det hade tillkommit honom att bära ansvaret för en stor del av de åtgärder, som stått i sammanhang med nybyggnaden för seminariet i Växjö. Den lösning av seminariets tomtfråga, som efter många fruktlösa ansträngningar kommit till stånd genom överenskommelse med Växjö stad, torde hava varit fördelaktig såväl från kostnadsynpunkt som med avseende på områdets belägenhet och lämplighet för det avsedda ändamålet. Inredningen av de nya seminariebyggnaderna samt anskaffande av behövliga inventarier och ny uppsättning av undervisningsmateriell hade till större delen berott på rektors omsorg och på hans förmåga att använda de förhanden-

varande tillgångarna, så att behoven blivit tillfredsställda. Redan innan de nya byggnaderna varit fullt färdiga, hade seminariet fått mottaga en med fjärde seminarieklassen parallell avdelning av studenter, vilkens undervisning och övningar skulle infogas i det övriga seminariearbetet. I sammanhang därmed hade övningsskolan ökat med nya avdelningar, så att den numera i stället för två lärare hade sex och lika många avdelningar som ett dubbelseminarium. Dessa omständigheter borde i någon mån tagas i betraktande vid bestämmande av beloppet av den pension, som kunde bli Arcadius tillerkänd.

Domkapitlet i Växjö har i det yttrande av den 25 augusti 1915, varmed domkapitlet överlämnade denna ansökning, uttalat, att domkapitlet ansåge sig hava allt skäl att tillstyrka bifall till ansökningen.

Beträffande denna senare ansökning hava infordrade utlåtanden avgivits den 30 september 1915 av folkskolöverstyrelsen och den 11 oktober 1915 av statskontoret.

Folkskolöverstyrelsen har — med hänvisning till sitt förenämnda yttrande den 19 januari 1914 angående den första av de båda ansökningarna och under erinran, att Arcadius åren 1914 och 1915 varit av Kungl. Maj:t förordnad att under en tid av sammanlagt 2 månader 17 dagar i överstyrelsen tjänstgöra såsom undervisningsråd, vilken tjänstgöring jämväl vore förtjänt av de bästa vitsord — på det varmaste förordat bifall till den nu ifrågavarande ansökningen.

Statskontoret har i fråga om samma ansökning yttrat bland annat följande:

Vad anginge rektor Arcadius' ansökning, att honom måtte med hänsyn till hans tioåriga tjänstgöring såsom föreståndare och förste lärare vid folkhögskola beredas rätt till hel pension, ville statskontoret, som beträffande den principiella frågan visserligen måste vidhålla de betänkligheter, som ämbetsverket uttalat i sitt utlåtande den 15 september 1913 angående sökandens då föreliggande framställning i enahanda syfte, likväl med hänsyn till vad folkskolöverstyrelsen anfört rörande sökandens framstående förtjänster om folkundervisningen och under återopande av riksdagens på Kungl. Maj:ts förslag åren 1908 och 1913 fattade beslut om förbättrad pension åt lektorn vid högre realläroverket i Göteborg N. A. Johanson och tillförordnade rektorn vid högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, rektorn vid realskolan i Eskilstuna J. G. T. Elmquist icke motsätta sig en framställning till riksdagen om beviljande åt rektor Arcadius av hel pension med 4,500 kronor.

I likhet med folkskolöverstyrelsen finner jag rättvisa och billighet kräva, att Arcadius efter sitt 40-åriga arbete i undervisningens tjänst icke bliver i pensionshänseende ogynnsammare ställd än andra innehavare av samma tjänsteställning. Att han med största nit och skicklighet utövat sin verksamhet såsom lärare och rektor är av alla vederbörande

*Departements-
chefen.*

vitsordat. Det torde också vara allmänt känt, att Arcadius i flera avseenden varit en banbrytare för såväl en förbättrad folkskollärarytbildning som en mera praktisk folkskolundervisning i vårt land. Såsom sådan har han verkat icke blott i egenskap av lärare och rektor utan även såsom folkskolinspektör samt på annat sätt. Vid flera tillfällen har hans biträde tagits i anspråk, då det gällt upprättande av förslag till omläggning av undervisningen i folkskola och folkskoleseminarium eller omorganisation i övrigt av dessa undervisningsanstalter. Hans verksamhet har sålunda erhållit en betydelse, som sträckt sig vida utöver den läroanstalt, där han varit anställd. Med hänsyn härtill anser jag, i likhet med folkskolöverstyrelsen, fullgiltiga skäl föreligga för beviljande åt Arcadius av full pension såsom seminarierector.

Detta innebär emellertid icke ett tillstyrkande av bifall till den av Arcadius först ingivna ansökningen, i vilken han anhåller att för beräkning av tjänstår för pension få räkna sig till godo sin tjänstgöring som föreståndare och förste lärare vid en statsunderstödd folkhögskola. Såsom i det föregående antytts, är frågan, huruvida och i vad mån lärare vid en statens läroanstalt bör få för pension tillgodoräkna sig tjänstgöring vid en kommunal läroanstalt, för närvarande under utredning. Under sådana förhållanden synes det mig icke lämpligt att nu taga ståndpunkt till denna fråga. Det åsyftade målet i nu föreliggande fall torde däremot böra nås på det sätt, att för Arcadius, med hänsyn till hans personliga förtjänster, utverkas en tilläggpension å 640 kronor från allmänna indragningsstaten. Med tillägg av den pension, 3,860 kronor, som Arcadius vid avgång från tjänsten äger uppbära enligt civila pensionslagen, kommer således Arcadius i åtnjutande av pension till sammanlagt det belopp, 4,500 kronor, som utgör hel pension för seminarierector i högsta lönegraden.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att rektorn vid folkskoleseminariet i Växjö Carl Olof Arcadius må, därest han med utgången av juli 1916 avgår från rektorstjänsten, från och med den 1 augusti 1916 under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gallande bestämmelser är berättigad, en tilläggpension från allmänna indragningsstaten till belopp av 640 kronor årligen.

143:o.

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift har specialläraren i frihandsteckning vid tekniska högskolan Robert Ludvig Haglund hemställt, att honom måtte beredas pension vid hans avgång från denna befattning. Till stöd för ansökningen har Haglund, som enligt bifogat prästbetyg är född den 5 mars 1844, åberopat sitt mångåriga arbete vid högskolan, tilltagande sjuklighet och hög ålder.

[49.]
Pension åt
specialläraren
vid tekniska
högskolan R.
L. Haglund.

Haglund har i ansökningen upplyst, att han, som icke ägde någon förmögenhet, levde i ringa förhållanden samt att han, utom sin avlöning vid högskolan, 2,750 kronor, endast åtnjöt mindre pensionsbelopp från enskilda föreningar, nämligen från publicisternas pensionskassa 400 kronor, från artisternas och litteratörernas pensionsförening 300 kronor samt från svenska konstnärernas pensions- och sjukhjälpsförening 200 kronor. Genom utövande av konstnärlig verksamhet hade Haglund haft en oviss inkomst, under de senare åren uppgående till 200—300 kronor om året.

Vid ansökningen har fogats ett den 18 november 1915 av tekniska högskolans rektor utfärdat tjänstgöringsbetyg av innehåll, att Haglund vid högskolan tjänstgjort såsom assistent i frihandsteckning från och med höstterminen 1889 till och med vårterminen 1896, därefter till och med vårterminen 1912 såsom extra lärare i samma ämne samt från och med höstterminen 1912 såsom speciallärare i ämnet. Haglund hade skött dessa befattningar med utmärkt nit och utmärkt skicklighet.

Över ansökningen har styrelsen för tekniska högskolan, efter nådig remiss, den 6 november 1915 avgivit utlåtande.

Styrelsen har därvid på grund av Haglunds långa samt med största plikt-trohet och skicklighet utövade tjänstgöring hemställt, att Kungl. Maj:t måtte bifalla Haglunds ansökning. På grund av vad pensionsbeloppet anginge ville styrelsen föreslå, att det sattes till åtminstone 1,440 kronor eller 80 procent av det arvode å 1,800 kronor, som Haglund såsom speciallärare vid högskolan uppbure.

I ärendet har vidare statskontoret den 17 november 1915 avgivit infortrat utlåtande.

Då avlöningen för sökandens befattning vid tekniska högskolan, yttrar statskontoret, utginge i form av arvode, vore sökanden icke författningsenligt berättigad till pension. På grund av vad handlingarna i ärendet innehölle syntes det dock statskontoret billigt, att genom framställning till riksdagen någon pension bereddes sökanden, då han lämnade sin befattning vid högskolan. Enligt vad statskontoret inhämtat hade sökanden utöver det i staten uppförda arvodet till specialläraren i frihandsteckning, 1,800 kronor, vilket beräknats utgöra ersättning för undervisning

5 timmar i veckan under hela läsåret, uppburit från det i högskolans stat upptagna anslaget till tillfälliga lärarbiträden och assistenter ett ytterligare arvode av 950 kronor såsom gottgörelse för en till 9 à 10 veckotimmar utsträckt undervisningsskyldighet. Om denna sammanlagda avlöning av 2,750 kronor för år åtnjuts av sökanden under sådana förhållanden, att den civila pensionslagen varit å honom tillämplig såsom lärare vid tekniska högskolan, hade han, som räknade en tjänstetid av 25 år, varit berättigad till hel pension, och pensionsbeloppet skulle hava utgjort 1,840 kronor. Då för detta pensionsbelopp skulle förutsättas erläggande av pensionsavgifter men sådana givetvis icke drabbat sökanden, syntes det statskontoret, som om det av styrelsen för tekniska högskolan föreslagna pensionsbeloppet, 1,440 kronor, möjligen avrundat till 1,400 kronor, skulle kunna lämnas utan erinran.

*Departements-
chefen.*

Vid tekniska högskolans år 1911 beslutade omorganisation infördes benämningen speciallärare för de förutvarande extra lärarna. Såsom extra lärare i frihandsteckning hade Haglund före omorganisationen haft ett arvode av 1,600 kronor.

På grund av vad i ärendet förekommit och då jag finner rättmätigt, att Haglund av statsverket tillerkännes en pension, lämpligen bestämd till det av statskontoret föreslagna avrundade beloppet, tillstyrker jag, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen medgiva,

att specialläraren i frihandsteckning vid tekniska högskolan Robert Ludvig Haglund må från och med månaden näst efter den, varunder han entledigas från sin befattning, under sin återstående livstid åtnjuta å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,400 kronor.

144:o.

[50.]

*Pension åt
verkmästaren
C. Nordendahl.*

I en till Kungl. Maj:t ställd ansökning har verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Borås Carl Nordendahl hemställt om beredande av pension åt honom vid avskedstagandet.

Vid de tekniska elementarskolorna finnas å stat uppförda dels lektorsbefattningar, dels ock extra-läraryrkebefattningar, de senare förenade med arvode. Lektorsbefattningarnas innehavare åter uppbära avlöning, fördelad i lön och tjänstgöringspenningar, och endast de äro berättigade till pension enligt lagen om pension för civila befattningshavare. Deras avlöningsförhållanden reglerades år 1905. — Till assistenter och repetitörer utgå ersättningar ur ett särskilt anslag å staten.

Verkmästarna vid ifrågavarande läroanstalter äro ej uppförda å stat. Deras avlöning utgår dels ur ett ordinarie anslag för vederbörande

läroanstalt: till verkstaden, för undervisning och materiell, dels i vissa fall ur extra anslag för samma ändamål. Av vad nu sagts framgår, att därest pension skall kunna beredas dem, framställning till riksdagen är av nöden. I ett föregående fall har ock sådan framställning skett, nämligen beträffande verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Örebro J. A. Lindhagen, för vilken riksdagen år 1912 beviljade rätt till pension. Lindhagen, som under loppet av år 1912 fyllde 65 år, hade varit i statens tjänst nära 40 år och uppbar en avlönning av 3,000 kronor. Hans pension bestämdes till 2,000 kronor för år räknat.

I ovannämnda ansökning har Nordendahl anfört:

Orsaken till att verkmästarbefattningarna vid 1905 års reglering av lektoreernas vid de tekniska elementarskolorna löne- och pensionsförmåner icke medtogos — oaktat verkmästarbefattningarna beträffande antalet tjänstgöringstimmar vore nära likställda med lektorstjänsterna och således icke innehades såsom bisysslor eller eljest tillfälligt i avvidan på ordinarie anställning, och oaktat de enligt gällande nådiga stadgar för de tekniska elementarskolorna av den 15 juni 1877 icke räknades bland extra lärarplatser, ehuru de tillsattes på samma sätt — vore helt säkert att söka däri, att frågan rörande omläggning av den tekniska undervisningen redan då stod på dagordningen och att ovisshet rådde om vilken utsträckning undervisningen i verkstadsarbete efter omläggningen kunde få. Det hade till och med varit fråga om att ersätta verkstadsarbetet vid skolan med föregående praktik för erhållande av inträde. Det befarades därjämte, att om verkmästarbefattningarna medtogos i löne- och pensionsregleringsförslaget, detta kunde giva anledning till att uppskjuta hela förslaget, tills omläggningen av undervisningen bleve bestämd, varför klokheten bjöd att ur förslaget utesluta verkmästarbefattningarna, då dessas innehavares förmåner under tiden kunde upphjälpas genom särskilda anslag i varje fall. Detta hade ock delvis skett beträffande löneförmånerna, men beträffande pensionerna hade hittills ingen åtgärd blivit vidtagen. Det borde anmärkas, att med ett enda undantag alla verkmästare, som avgått efter år 1877, antingen i sin krafts dagar övergått till annan verksamhet eller ock avlidit, innan de kommit i sådan ställning, att pension kunde ifrågasättas.

Av styrelsen vid tekniska elementarskolan i Borås hade Nordendahl den 5 december 1877 antagits till verkmästare vid skolan, och han hade allt sedan början av vårterminen 1878 oavbrutet tjänstgjort såsom sådan. Därjämte hade han varit förordnad att under läsåret 1877—1878 upprätthålla den till lektorstjänsten i matematik och fysik hörande undervisningen i förstnämnda ämne.

Sedan ingången av höstterminen 1877 hade han allt efter förhållandena dessutom under 31 år tjänstgjort såsom assistent i flera eller färre av följande ämnen: matematik, mekanik, kemi, praktisk geometri och svenska språket, med en undervisningstid ej understigande 8 timmar per vecka och med ett arvode av 800 kronor för läsår, vilket förhållande fortgått intill utgången av år 1902. Från början av år 1903 till och med slutet av år 1908 hade på hans egen begäran tjänstgöringen avkortats till 6 timmar i veckan med ett arvode av 500 kronor för läsår. Det var likaledes på Nordendahls egen begäran, som han upphörde att utöva assistentbefattning.

Beträffande löneförmånerna för verkmästarbefattningen hade dessa utgått med

1,600 kronor intill början av höstterminen 1882, därefter med 1,800 kronor intill slutet av år 1902 och efter nämnda år med 2,500 kronor — allt för läsår räknat.

Nordendahl anhölle, att med hänsyn till hans tjänstgöring dels såsom assistent, dels ock såsom verkmästare hans pension måtte sättas till ett belopp av 2,400 kronor årligen.

Vid ansökningen fanns fogat frejdbetyg, utvisande att Nordendahl är född den 12 februari 1849.

Ansökningen har av styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås med underdånigt utlåtande den 17 september 1915 överlämnats till Kungl. Maj:t.

Då Nordendahl vore 66 år gammal och med utmärkt nit, utmärkt skicklighet och stor framgång skött sina befattningar vid skolan under en tid av närmare 38 år, förklarade sig styrelsen, med vitsordande av Nordendahls uppgifter och under åberopande av vad han själv i övrigt framhållit, på det varmaste tillstyrka nådigt bifall till hans ansökning om erhållande av pension, och ville styrelsen därjämte förorda, att pensionen till Nordendahl måtte utgå från och med ingången av år 1917.

Efter nådig remiss har sedermera statskontoret den 23 september 1915 yttrat sig över berörda framställning och därvid anført:

Sökanden vore icke lagligen berättigad till pension. Med hänsyn emellertid till hans långa, väl vitsordade arbete vid tekniska elementarskolan i Borås och hans framskridna levnadsålder, som torde utgöra hinder för honom att så synnerligen länge kvarstå såsom verkmästare, ansåge sig statskontoret kunna tillstyrka, att pension bereddes honom. Vad pensionens belopp anginge ville statskontoret åberopa 1912 års riksdagsbeslut om pension åt verkmästaren vid tekniska elementarskolan i Örebro Lindhagen och kunde icke finna anledning föreligga att i detta fall föreslå högre belopp än det, som skulle hava tillkommit sökanden, om den civila pensionslagen tillämpats å hans innehavande avlöningsbelopp, eller alltså två tredjedelar av 2,500 kronor. Efter avrundning skulle pensionsbeloppet således bliva 1,670 kronor.

Statskontoret hemställde, det Kungl. Maj:t täcktes göra framställning till riksdagen om pension åt Nordendahl med nyssberörda belopp.

*Departements-
chefen.*

Med hänsyn till Nordendahls långa och väl vitsordade tjänstgöring finner jag lika med styrelsen och statskontoret, att Nordendahl bör berättigas att åtnjuta pension efter sitt entledigande från verkmästarebefattningen. Pensionen bör sättas till det av statskontoret föreslagna beloppet. Jag erinrar, att styrelsen för tekniska elementarskolan i Borås, på vilken det ankommer att entlediga Nordendahl från hans befattning, förordat, att pensionen måtte utgå från och med ingången av år 1917.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva,

att verkmästaren vid tekniska elementarskolan i
Borås Carl Nordendahl må från och med månaden

näst efter den, varunder han entledigas från verk-mästarbefattningen, under sin återstående livstid upp-bära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,670 kronor.

145:o.

Direktionen över institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas har i särskilda skrivelser den 14 juni 1910 och den 11 juni 1914 hos Kungl. Maj:t hemställt, att framställning måtte avlåtas till riksdagen om beredande av pension åt maskinisten vid institutet och förskolan Carl Johan Persson. Dessa direktionens ansökningar hava enligt beslut den 23 december 1910 och den 17 december 1914 icke föranlett någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

[51.]

*Pension åt
maskinisten
C. J. Persson.*

Nu har direktionen ånyo i skrivelsen den 2 september 1915 gjort framställning i samma ärende och därvid anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att bevilja en årlig pension åt Persson till belopp av 1,600 kronor att utgå från och med månaden näst efter den, under vilken hans tjänst vid institutet och förskolan upphörde.

Innan jag närmare ingår på detta ärende, torde jag böra nämna, att ifrågavarande befattning icke är uppförd på institutets och förskolans stat, utan har Perssons avlöning bestritts från det i nämnda stat ingående anslaget till vårdare och tjänstepersonal.

I sin nu ingivna skrivelse har direktionen i ärendet anfört följande:

Carl Johan Persson, född den 14 november 1853, hade sedan den 15 augusti 1888 oavbrutet varit anställd som maskinist vid blindanstalten å Tomteboda, och hade han dessförinnan mer än sju år varit i flottans tjänst. Han hade sålunda för närvarande mer än 34 års sammanlagd statstjänst och vore den 14 november 1915 62 år gammal. Perssons tjänst vid blindinstitutet hade omfattat skötseln av därstädes anordnade ångpannor för värmeledning och kokning samt omsikt av de för belysning, vattenledning och avlopp befintliga ledningar och kranar inom byggnaderna vid Tomteboda. Det vitsord för punktlighet och noggrannhet i förening med stor sakkunskap, som direktionen i sina föregående framställningar om pension åt Persson lämnat honom för hans utförande av sina åligganden, hade han alltjämt visat sig väl förtjäna, och ville direktionen ånyo erinra därom, att Persson vid många tillfällen genom sin påpasslighet och sina praktiska anordningar samt genom det utmärkta och av fackmän vid besiktningar väl vitsordade sätt, varpå han skött ångpannorna, besparat institutet avsevärda utgifter för reparationer och andra kostnader.

Ett bilagt, av institutets läkare O. Gibson avgivet läkarbetyg utvisade, att Persson lede av arterioscleros, att han för närvarande på grund av tilltagande arbetsförmåga och andnöd endast med svårighet kunde utföra sitt arbete och att han

inom kort tid säkerligen bleve oförmögen därtill. Vid sådant förhållande hade direktionen, under förmenande att det måste anses förenligt med statens värdighet att på något sätt sörja för Perssons återstående livstid, efter det han en gång lämnat sin tjänst vid institutet, funnit sig böra ånyo hos Kungl. Maj:t anmäla Persson till erhållande under hans återstående livstid av en årlig pension å allmänna indragningsstaten.

Persson åtnjöte för närvarande i lön 2,000 kronor jämte fri bostad med värme. Det syntes direktionen skäligt, att pensionsbeloppet, såsom direktionen förut föreslagit i överensstämmelse med den beräkningsgrund, som 1906 års riksdag tillämpat vid beviljande av pension åt kokerskan vid institutet Rosendahl, utginge med 80 procent av den kontanta delen av lönen eller 1,600 kronor.

Perssons löneförmåner torde vid jämförelse med motsvarande befattningshavares lönevillkor på andra håll icke kunna anses ovanligt höga. Så upptoges, enligt uppgift, i lönestaten vid Sätters sanatorium för förste maskinisten en sammanlagd slutlön å 2,180 kronor jämte bostad och värme; vid Rosenlunds ålderdomshem i Stockholm utgjorde maskinistens kontanta slutlön 2,040 kronor, vartill komme bostad och värme, och vid Stockholms kommuns olika sjukhus, allmänna försörjningsinrättning och arbetsinrättning uppginge förste maskinists kontanta slutlön till 2,600 kronor, vartill komme bostad och värme, eventuellt även lyse och planteringsland.

Vid direktionens skrivelse voro fogade en till direktionen av Persson ingiven framställning i ämnet, frejdbetyg för Persson, betyg över av honom bestridd tjänstgöring såsom eldare och maskinist vid flottans station i Stockholm samt ett läkarbetyg av följande lydelse:

Att maskinisten vid Tomtebodas blindinstitut Carl Johan Persson, född den 14.11.1853, lider av arterioscleros, att han f. n. på grund av tilltagande arbetsoförmåga och andnöd endast med svårighet kan utföra sitt arbete och att han inom kort tid säkerligen blir oförmögen därtill, intygas härmed.

Stockholm den 1.9.1915.

Oscar Gibson.
Leg. läkare.

På grund av remiss hava underdåniga utlåtanden i ärendet avgivits den 30 september 1915 av folkskolöverstyrelsen och den 12 november 1915 av statskontoret.

Folkskolöverstyrelsen yttrar bland annat:

I likhet med blindinstitutets direktion funne överstyrelsen det önskvärt, att pension av statsmedel bereddades Persson och att den tilldelades honom så snart som möjligt, då han enligt läkares utsago till följd av sin sjuklighet inom kort vore oförmögen att sköta sin tjänst.

Vad anginge storleken av den pension, som borde tillkomma Persson, torde denna lämpligen kunna beräknas efter enahanda grunder, som av 1915 års riksdag följts vid bestämmandet av pension åt en annan befattningshavare vid samma inrättning, nämligen husmodern därstädes Anna Gustava Jensina Munck. I anledning av Kungl. Maj:ts framställning och en i ämnet väckt motion hade riksdagen då medgivit, att vid beräkning av pensionsbeloppet åt Anna Munck finge medräknas hennes hela

kontanta lön samt värdet av samtliga in natura utgående förmåner, däri även inberäknat värdet av fri bostad jämte värme.

Beträffande det belopp, vartill den av Persson bebodda lägenheten om två rum och kök med fri värme borde uppskattas, hade överstyrelsen från institutets rektor inhämtat, att värdet av nämnda förmån av vederbörande myndighet efter besvär av Persson över taxering nedsatts från 330 kronor till 250 kronor. Då Persson sålunda haft att erlægga skatt efter sistnämnda belopp, syntes också Perssons förmån av fri bostad med värme böra i avseende å pensionens bestämmande upptagas till samma belopp. På grund härav utgjorde Perssons samtliga för pension beräkneliga löneförmåner 2,250 kronor. Som Persson varit anställd i statens tjänst under tillhoppa mer än 34 år eller i det närmaste det antal år, som fordrades för erhållande av hel pension enligt civila pensionslagen, syntes pensionen böra bestämmas till $\frac{2}{3}$ av Perssons ovannämnda löneförmåner eller till 1,500 kronor.

Statskontoret har bland annat anfört följande:

På grund av vad handlingarna innehölle syntes goda skäl föreligga att genom framställning till riksdagen söka åt Persson bereda någon pension, då han efter långvarigt, väl vitsordat arbete i statens tjänst säkerligen inom kort nödgades till följd av ålder och sjuklighet lämna sin befattning.

I ett föregående utlåtande angående pension åt Persson hade statskontoret förordat ett belopp av 1,100 kronor. Med hänsyn till Perssons ansvarsfulla tjänsteställning och hans avlöningsförmåner ävensom med fästat avseende å vad i pension tillkomme vid lotsverket anställd maskinist och uppbördsman, kunde statskontoret fortfarande tillstyrka, att pensionen i detta fall icke sattes till lägre belopp än 1,100 kronor. Å andra sidan kunde statskontoret icke heller förneka, att särskilt med hänsyn till Perssons förmåner i tjänsten skäl kunde anföras för förslaget att bestämma Perssons pension till ett högre belopp, och med tillämpning av samma beräkning, som följts av 1915 års riksdag vid beviljande av pension åt husmodern vid blindinstitutet A. G. J. Munck, borde, såsom folkskolöverstyrelsen framhållit, pensionen för Persson uppgå till 1,500 kronor. Då emellertid detta belopp -- vid jämförelse med vad som författningsenligt tillkomme eller på särskild framställning beviljats innehavare av likartade befattningar i statens tjänst och då i betraktande toges, att Persson icke behövt vidkännas något bidrag till sin pensionering -- enligt statskontorets mening måste anses större än vad skäligen borde ifrågakomma, ville statskontoret såsom sin mening framhålla, att pensionen i detta fall åtminstone icke borde överstiga 1,300 kronor, vilket belopp ungefär motsvarade vad i pension skulle med tillämpning av den civila pensionslagen utgå till tjänstinnehavare med en kontant avlöning motsvarande vad Persson i sådant avseende åtnjöte.

Det torde numera få anses ådagalagt, att Persson lider av så nedsatt arbetsförmåga, att trots det han uppnått endast 62 års ålder, tillfälle bör beredas honom att avgå från tjänsten. Vid sådant förhållande torde det icke vara något tvivel om att Persson bör, i likhet med vad förut skett beträffande vissa andra, till tjänstepersonalen vid institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas hörande personer, tillerkännas den pen-

*Departements-
chefen.*

sion av statsmedel, som kan betingas av hans plikttrogna och dugande arbete i statens tjänst. Av skäl, som statskontoret anfört, synes mig denna pension icke böra sättas högre än till 1,300 kronor, men å andra sidan torde goda skäl föreligga för att den icke heller bestämmes till ett lägre belopp. Pensionen torde böra utgå från och med månaden näst efter den, då Persson avgår från sin befattning.

På grund av det anförda hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att maskinisten vid institutet och förskolan för blindas å Tomtebodas Carl Johan Persson må från och med månaden näst efter den, under vilken han avgår från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,300 kronor.

146:o.

[52.]

*Pension åt
jordbruks-
befallnings-
mannen P. V.
Karlsson.*

I skrivelse den 4 november 1915 har styrelsen för föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina hemställt om beredande åt jordbruksbefallningsmannen vid åkerbrukskolonien Hall Per Viktor Karlsson av en årlig pension å 1,000 kronor att av honom uppbäras från och med månaden näst efter den, vari han efter uppnådda 65 år erhöles avsked från sin befattning.

Till stöd för ansökningsen har styrelsen anförde följande:

I en till styrelsen för föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina ingiven skrift hade jordbruksbefallningsmannen vid föreningens åkerbrukskoloni Hall Per Viktor Karlsson, vilken, född den 2 oktober 1851, under sammanlagt 35 år varit i koloniens tjänst, anhållit, att han, som på grund av framskriden ålder och under tjänstgöringen åsamkad kronisk ledgångsreumatism såge sig urständ-satt att uppehålla sin befattning längre än till utgången av nu löpande tjänstår eller den 24 oktober 1916, måtte vid avskedstagandet erhålla något årligt understöd.

Karlssons verksamhet vid Hall under den långa tid av 35 år, han varit där-städes anställd, hade varit omfattande och ansvarsfull. Han hade under direktörens vid Hall ledning haft sig anförtrodd skötseln av det betydande jordbruket, omfattande omkring 450 tunnland inägor jämte en vidsträckt skogsareal. Därjämte hade han haft den viktiga uppgiften att såsom jordbruksledare meddela praktisk undervisning och handledning åt flertalet av koloniens äldre elever för deras framtida anställning vid jordbruk och dess binärningar. Karlsson hade städse fullgjort sina åligganden i såväl det ena som det andra avseendet på ett synnerligen förtjänstfullt sätt och hade genom sin plikttrohet, sitt intresse för koloniens verksamhet och sitt goda omdöme varit för kolonien ett verksamt stöd. På grund härav ansåge styrelsen billigt, att honom bereddtes pension, då han efter uppnådda 65 år erhöles avsked från sin befattning.

Då föreningen icke ägde sådana tillgångar och icke heller den ställning, att den kunde tillförsäkra Karlsson en pension under hans återstående livstid, ansåge styrelsen såsom sin plikt att hos Kungl. Maj:t göra underdånig hemställan, att pension måtte honom beredas att utgå av allmänna medel. Styrelsen ville erinra, att åkerbrukskolonien Hall hade till uppgift att främja ett viktigt statsändamål, vilket, om det icke på sätt som nu skett tillgodosetts genom föreningens försorg, utan tvivel måst bliva en statsverkets angelägenhet, samt att koloniens direktör Fredrik Fant tillerkänts pension från statsverket. Beträffande det belopp, vartill pensionen borde bestämmas, finge styrelsen meddela, att Karlssons årliga löneförmåner vid kolonien alltsedan år 1907 utgjort i kontant 1,500 kronor samt därjämte stat, i räkenskapen med lågt värde upptagen till 325 kronor, ävensom husrum, vedbrand och planteringsland. Styrelsen ville emellertid icke ifrågasätta, att pensionen skulle utgå med den procent av den förutvarande inkomsten, som lades till grund för pensionering av statens ordinarie tjänst innehavare, men ansåge, att den skäligen borde bestämmas till 1,000 kronor.

Statskontoret har i infordrat utlåtande den 27 november 1915 yttrat härom:

Då föreningen till minne av konung Oscar I och drottning Josephina, vilken förening uppehölle den till åkerbrukskolonien Hall förlagda verksamhet för beredande av uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn och härför åtnjöte statsbidrag, icke vore i tillfälle att sörja för underhåll på ålderdomen åt sin mångårige tjänare, befallningsmannen Per Viktor Karlsson, torde det med avseende därå, att nämnda verksamhet hade till uppgift att främja ett viktigt statsändamål, vilket, om det ej på detta sätt tillgodosetts, säkerligen måst av statsverket helt bekostas, få anses billigt, att staten trädde hjälpende emellan genom beviljande av pension åt Karlsson. På grund härav och då med hänsyn såväl till Karlssons ställning av på samma gång jordbruksförvaltare å Hall och lärare i jordbruksämnen för därstädes intagna elever som till hans förmåner i tjänsten och långa tjänstetid någon erinran icke skäligen torde kunna göras mot det föreslagna pensionsbeloppet, 1,000 kronor, finge statskontoret, under åberopande av 1914 års förra riksdags beslut om pension av statsmedel åt föreståndaren vid åkerbrukskolonien Hall, direktören F. Fant, i underdånighet hemställa om nådigt bifall till förevarande framställning.

Goda skäl synas mig vara anförda för att Karlsson må erhålla pension av statsmedel. Mot det föreslagna beloppet har jag intet att erinra. I enlighet med styrelsens förslag torde pensionen böra utgå från och med månaden näst efter den, under vilken Karlsson efter uppnådda 65 levnadsår erhåller avsked från sin befattning.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att jordbruksbefallningsmannen vid åkerbrukskolonien Hall Per Viktor Karlsson må från och med månaden näst efter den, varunder han efter uppnådda

Departementschefen.

65 år erhåller avsked från sin befattning, under sin återstående livstid uppbära å allmänna indragningsstaten en årlig pension av 1,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen i de under punkterna 127:o—146:o här ovan upptagna ärenden hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle utdrag av protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23
december 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde:

Uti en till Kungl. Maj:t ställd, till lantbruksstyrelsen insänd skrift har andre instruktören i husslöjd Jonas Wallander anført, att han, som den 14 mars 1879 av lantbruksakademiens förvaltningskommitté antagits till slöjdlärarelev, allt sedan dess dels biträtt vid statens slöjdundervisning i olika delar av landet, dels ock från och med år 1889 självständigt bestritt och fortfarande bestrede samma undervisning, samt anhållit att, då han, som enligt bifogat prästbetyg vore född den 17 april 1850, år 1917 skulle uppnå 67 levnadsår, Kungl. Maj:t tacktes till instundande lagtima riksdag avlåta proposition om beviljande åt honom från och med hans avgång från tjänsten efter fyllda 67 levnadsår av en årlig pension av 4,000 kronor.

[53.]
*Pension åt
instruktören
J. Wallander.*

Av vid ansökningen fogade två läkarbetyg framgår, att Wallander under hösten år 1912 under tjänsteresa råkat ut för en olyckshändelse, som medfört en inre blödning, på grund varav han under ungefär en månads tid varit urståndsatt att tjänstgöra, samt att han i början av innevarande år lidit av lungblödning, vilken möjligen kunde anses som en följd av nyssnämnda år 1912 lidna skada och som vållat, att han icke kunnat företaga någon tjänsteresa före mitten av mars månad. Enligt läkarens åsikt vore Wallanders arbetskraft nedsatt och hans förvärvsförmåga för framtiden i hög grad minskad.

Lantbruksstyrelsen, som med skrivelse den 11 november 1915 överlämnat Wallanders ansökning med bifogade handlingar, har därvid anfört följande.

Från ordinarie anslaget till befrämjande av husslöjden utginge enligt brevet den 1 juni 1877 avlöning med 2,000 kronor till en instruktör i husslöjd, vilken tjänsteman vore berättigad att komma i åtnjutande av tre ålderstillägg, vart å 500 kronor, efter respektive fem, tio och femton års tjänstgöring.

Härjämte hade riksdagen för varje år från och med år 1878 å extra stat anvisat medel för anställande av en andre undervisare eller, såsom befattningen numera benämndes, instruktör i husslöjd. Intill år 1885 hade avlöningen åt denne tjänsteman utgått med 2,000 kronor, men sedan dåvarande innehavaren av befattningen A. W. Nordin under mer än fem år skött densamma, hade riksdagen för år 1885 höjt det för ändamålet förut anvisade anslaget med 500 kronor för beredande av ålderstillägg åt Nordin, vilken därigenom erhållit en avlöning av 2,500 kronor. Med detta belopp hade avlöningen utgått till och med år 1889, då riksdagen anvisat för år 1890 såsom personligt ytterligare ålderstillägg åt Nordin ett belopp av 500 kronor. Sedan denne den 22 augusti 1890 förordnats till instruktör i husslöjd å ordinarie stat, hade avlöningen till andre instruktören i husslöjd minskats till sitt ursprungliga belopp, 2,000 kronor. Med detta belopp hade den därefter utgått, tills 1894 års riksdag såsom personligt ålderstillägg till nuvarande andre instruktören i husslöjd, ovanbemälde Wallander, för år 1895 beviljat 500 kronor, varigenom bemälde tjänsteman kommit att åtnjuta en avlöning av 2,500 kronor, vilket belopp jämväl för åren 1896, 1897, 1898 och 1899 av riksdagen beviljats för enahanda ändamål. Sedermera hade riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t på extra stat beviljat dels årligen för anställande av en andre instruktör i husslöjd 2,000 kronor dels ock såsom personligt ålderstillägg till Wallander, därest han fortfarande i nämnda egenskap med gott vitsord tjänstgjorde, för vart

av åren 1900—1904 1,000 kronor eller tillhopa 3,000 kronor samt för vart av åren 1905—1916 1,500 kronor eller tillhopa 3,500 kronor.

Någon pension hade aldrig varit förenad med instruktörsbefattningen i husslöjd å ordinarie stat, men enligt skrivelse den 29 maj 1911 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens tionde huvudtitel hade riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgivit, att instruktören Nordin ägde att vid uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han erhöle avsked från sin befattning, uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 3,000 kronor, dock med skyldighet för Nordin att från tjänsten avgå i enlighet med bestämmelserna i 6 § b) i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 samt att vidkännas sådant avdrag å pensionsbeloppen, som i 7 § av samma lag sägs.

Sedan lantbruksstyrelsen på därom gjord ansökning den 12 november 1913 beviljat Nordin avsked från hans instruktörstjänst från och med den 1 januari 1914, hade Kungl. Maj:t på framställning av lantbruksstyrelsen och med avseende därå, att frågan om ordnandet av statens verksamhet för hussløjdens befrämjande vore under utredning, genom brev den 21 november 1913 medgivit, att den lediga instruktörsbefattningen i husslöjd å ordinarie stat finge tillsvidare uppehållas på förordnande med användande av det för befattningen anvisade arvode, 2,000 kronor.

Uti sistberörda framställning hade lantbruksstyrelsen tillika framhållit, att det syntes önskligt att, så länge ovan nämnda fråga vore under utredning, någon rubbning icke skedde beträffande den å extra stat uppförda instruktörsbefattningen i husslöjd, vilket hittills ej heller skett.

Då instruktören Wallander, som den 26 september 1890 tillsvidare antagits till instruktör i husslöjd, under mera än trettisex år varit anställd i statens tjänst och därunder skött sina befattningar med gott vitsord, ansåge lantbruksstyrelsen billigheten fordra, att Wallander i likhet med Nordin för sin återstående livstid komme i åtnjutande av pension från allmänna indragningsstaten.

På grund av vad sålunda blivit anført har lantbruksstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen medgiva, att Wallander skulle äga att vid uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han erhöle avsked från sin befattning, uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av 3,000 kronor, dock med skyldighet för Wallander att från tjänsten avgå i enlighet med bestämmelserna i 6 § b) i lagen angående civila tjänstinnehavares rätt till pension den 11 oktober 1907 samt att vidkännas sådant avdrag å pensionsbeloppet, som i 7 § av samma lag sägs.

Statskontoret har i utlåtande den 30 november 1915 anført, att någon rätt till pension icke författningsenligt tillkomme Wallander; men att i betraktande av hans långa, väl vitsordade anställning i statens tjänst billigheten syntes bjuda att genom framställning till riksdagen söka bereda honom sådan förmån, då han vid framskriden ålder nödgades lämna sin befattning. I fråga om pensionens belopp och de villkor i övrigt, under vilka pensionen borde utgå, kunde statskontoret icke finna skäl föreligga att avvika från vad riksdagen år 1911 på Kungl. Maj:ts förslag beslutat i fråga om pension åt instruktören Nordin; och då lantbruksstyrelsens förevarande förslag vore avfattat i överensstämmelse härmed, hemställde statskontoret för sin del om bifall till detsamma.

*Departements-
chefen.*

I överensstämmelse med lantbruksstyrelsen och statskontoret anser jag pension böra beredas Wallander. Beträffande pensionens belopp kan jag, i likhet med nämnda ämbetsverk, icke finna tillräckliga skäl föreligga att bestämma detta högre än 3,000 kronor. Jag vill erinra, att då vederbörande departementschef den 23 december 1910 anmälde frågan om pension åt instruktören Nordin, vilken liksom Wallander åtnjutit en avlöning av 3,500 kronor, tre ålderstillägg däri inräknade, han framhöll att, därest bestämmelserna i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstinnehavares rätt till pension varit tillämpliga å Nordin, denne skulle jämlikt 18 § b) av samma lag varit berättigad att för sig beräkna ett pensionsunderlag av 3,000 kronor.

Då Wallanders avlöning utgår från anslag, som årligen beviljas på extra stat, samt hans förordnande kan när som helst upphöra, lär någon skyldighet för honom att vid viss tid avgå från sin tjänst icke behöva föreskrivas såsom villkor för pensionen.

Att, såsom ämbetsverken föreslagit, föreskriva, att Wallander skulle för åtnjutande av pension efter uppnådda 67 års ålder vara skyldig att vidkännas sådant avdrag på pensionsbeloppet, som sägs i 7 § av nyssnämnda lag, torde också vara överflödigt. Denna föreslagna bestämmelse var av betydelse beträffande Nordin, som vid 67 levnadsår icke skulle uppnått 35 tjänstår, under det att Wallander, som antagits i statens tjänst den 14 mars 1879 och först den 17 april 1917 fyller 67 år, redan nu varit anställd i statens tjänst under mer än 36 år. Enligt vad jag inhämtat har Wallander icke åtnjutit sådan tjänstledighet, på grund av vilken avdrag från tjänstetiden skulle göras för pensionsberäkning enligt pensionslagen.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att andre instruktören i husslöjd Jonas Wallander må efter uppnådda 67 års ålder från och med månaden näst efter den, då han upphör att vara förordnad å befattningen, under sin återstående livstid uppbära pension å allmänna indragningsstaten till belopp av tretusen kronor årligen.

Häri förenade sig statsrådets övriga ledamöter.

Hans Maj:t Konungen behagade bifalla denna hemställan och förordnade, att utdrag av protokollet i ärendet skulle tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering för år 1917 av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:

Curt Rohtlieb.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31
december 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde.

[11.]
Tillfälliga
understöd åt
pensionerade
kronojägare.

På extra stat under tionde huvudtiteln har riksdagen för varje år från och med år 1911 uppfört ett förslagsanslag för utdelande av tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej finge tilldelas annan än den, som styrkte sig vara i behövande omständigheter och antingen erhållit avsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor, eller ock under år 1908 erhållit avsked med avkortad pension från anslaget till pensionering av civila tjänstinnehavare, samt att i avseende å understödets storlek skulle iakttagas, att detsamma jämte den utgående pensionen icke finge tillsammans överstiga 500 kronor.

Anslagens belopp har utgjort för år 1911 5,700 kronor, för vart-

dera av åren 1912 och 1913 4,000 kronor, för år 1914 3,600 kronor, för år 1915 3,400 kronor och för år 1916 2,700 kronor. Av det för år 1915 anvisade anslaget tilldelade Kungl. Maj:t understöd åt 27 kronojägare med tillhopa 2,770 kronor. Sedan det upplysts, att av dessa 27 kronojägare fyra avlidit, har Kungl. Maj:t genom beslut den 31 december 1915 av anslaget för år 1916 beviljat understöd till 24 kronojägare med sammanlagt 2,390 kronor.

Även för år 1917 torde ett förslagsanslag för enahanda ändamål böra uppföras på extra stat under tionde huvudtiteln; och torde det lämpligen kunna nedsättas till förslagsvis 2,000 kronor. Någon ändring i villkoren för rätt att komma i åtnjutande av understöd av förevarande slag ifrågasätter jag ej.

Under återopande härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

att å extra stat under tionde huvudtiteln för år 1917 uppföra ett förslagsanslag av 2,000 kronor för utdelande av tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare, under villkor att understöd ej må tilldelas annan än den, som styrker sig vara i behövande omständigheter och antingen erhållit avsked med pension från allmänna indragningsstaten till belopp understigande 500 kronor eller ock under år 1908 erhållit avsked med avkortad pension från anslaget till pensionering av civila tjänst innehavare, samt att i avseende å understödets storlek iakttages, att detsamma jämte den utgående pensionen icke må tillsammans överstiga 500 kronor.

I denna hemställan förenade sig statsrådets övriga ledamöter.

Vad statsrådet sålunda hemställt behagade Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnade, att utdrag av protokollet skulle tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörandet av förslag till reglering av utgifterna under riksstatens tionde huvudtitel.

Ur protokollet:
Herman Schlytern.

Innehållsförteckning.

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
A. Det civila pensionsväsendet.			
[1.] Pensionering av civila tjänst innehavare	1,900,000		2
Förvaltningsbidrag till en ny änke- och pupill- kassa för civilstaten	35,000		2
För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av extra provinsialläkare	15,000		2
För gäldande av statens andel i kostnaden för pensionering av lasarettsläkare	25,000		2
Bidrag till sjuksköterskors pensionering	6,700		3
Till bestridande av statens bidrag till pensio- nering av barnmorskor	30,000		3
Till gäldande av kostnaden för förvaltningen av barnmorskornas pensionsanstalt	13,000		3
Bidrag till handelsflottans pensionsanstalt	101,000		3
[2.] Förbättring av pensioneringen från handels- flottans pensionsanstalt		31,000	3
[3.] Förbättring av pensioneringen inom de tre första klasserna av handelsflottans pensionsanstalt		31,000	3
[4.] Bidrag till pensionering av änkor och barn efter lärare vid allmänna läroverk, pedago- gier, seminarier m. m.	145,780		5
Bidrag till pensionering av den kvinnliga lärarpersonalen vid enskilda läroanstalter	68,000		5
Bidrag till dövstumlärares pensionsanstalt ...	35,000		5
Bidrag till folkskollärares pensionering	681,892		5

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[5.] Delaktighet i folkskollärarnas pensionsinrättning för en tredje lärartjänst vid statens uppfostringsanstalt å Bona m. m.			6
[6.] Pension åt vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning P. J. Andersson Berling			7
[7.] Lönetursrätt för t. f. vaktmästaren hos direktionen över folkskollärarnas pensionsinrättning C. G. E. Blomqvist			7
[8.] Understöd åt vissa äldre behövande, med låg pension avgångna folkskollärare		20,000	7
[9.] Extra pensionsavgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning		114,000	7
Bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa	73,725		8
[10.] Förstärkande av det ordinarie anslaget: bidrag till folkskollärarnas änke- och pupillkassa		2,700	8
[11.] Tillfälliga understöd åt pensionerade kronojägare		2,000	8
Bidrag till kungl. hovkapellet pensionsinrättning	3,000		8
Till bestridande av statsverket på grund av lagen angående olycksfall i arbete åliggande utgifter för livräntor m. m.	5,000		8
B. Det militära pensionsväsendet.			
Ersättning till arméns pensionskassa för mistade löneinnehållningar	4,640		9
Ersättning till arméns pensionskassa för nådårs- och begravningshjälpsbesparingar	28,080		9
[12.] Bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén	128,348		9
[13.] Till förstärkande av det i 1916 års riksstat uppförda anslag för bidrag till pensionering av änkor och barn efter befäl och underbefäl med vederlikar vid armén		4,109	9

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[14.] Till upprätthållande av arméns pensionskassas egen pensionering samt till fyllnads-pensioner		3,500,000	9
[15.] Tillfälliga understöd åt avskedade underofficerare och vederlikar vid armén		19,000	10
Till arméns pensionskassa, ersättning för inkomster från Vadstena krigsmanshuskassas äldre medel.....	106,000		10
Vadstena krigsmanshuskassa	137,640		10
Bidrag till ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militär tjänstgöring	30,000		10
Förhöjning i gratialen åt avskedat manskap	648,000		10
[16.] Tillfälligt understöd åt f. d. förrädsvaktmästare		911	10
Ersättning till flottans pensionskassas pensionsfond för minskade inkomster	36,320		11
Ersättning till flottans pensionskassas gratialfond för minskade inkomster	16,650		11
[17.] Bidrag till flottans pensionskassas gratialfond	29,500		11
[18.] Till förstärkande av det i 1916 års riksstat uppförda anslag för bidrag till flottans pensionskassas gratialfond		800	11
Till pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar	253,300		11
Till pensionering av flottans gemenskap	251,300		11
[19.] Pension åt förre båtsmannen J. V. Lindström Lidberg.....			12
[20.] Pension åt förre båtsmannen K. F. Backman Gallin			12
[21.] Pension åt förre båtsmannen O. Forsberg Warg			12
[22.] Pension åt förre båtsmannen O. F. Johansson Kummelberg			12
[23.] Tillfälliga understöd åt f. d. daglönare vid marinen		19,455	12
Invalidhusfonden	60,350		13
För blesserade över- och underofficerare	2,400		13

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
C. Allmänna indragningsstaten.			
[24.] Tilläggspension åt justitierådet H. Billing ...			13
[25.] » » f. d. byråchefen J. J. A. Robbert			14
[26.] Pension åt vaktmästaren F. Berwick			14
[27.] » » maskinisten A. G. Täckström			14
[28.] » » kokerskan vid Svea artilleri- regemente Augusta Fredrika Ljungmark, född Lagerquist			14
[29.] Pension åt arbetserskan vid ammunitions- fabriken å Marieberg Byngs Johanna Larsdotter			15
[30.] Pension åt fästningsbyggnadsarbetaren A. Andersson-Flodin			15
[31.] Understöd åt underofficerskorpralen A. Johanssons änka och minderåriga barn ...			15
[32.] Pension åt konservatorn vid Vegaexpedi- tionen T. A. Boström			16
[33.] Tilläggspension åt skrivbiträdet Hulda Andri- etta Katarina Ström			16
[34.] Pension åt förre länsmannen E. G. Rosen- grén			16
[35.] Fyllnadspension åt länsmannen E. T. Norden- stam			16
[36.] Pension åt t. f. extra provinsialläkaren A. Ottoson			17
[37.] Understöd åt järnvägsarbetaren J. Alin			17
[38.] Pension åt » S. Carlsson m. fl.			17
[39.] Understöd åt äldre behövande, utan pension avgångna folkskollärare			18
[40.] Understöd åt äldre behövande, utan under- stöd avgångna småskollärare			18
[41.] Understöd åt äldre behövande, med lågt understöd avgångna småskollärare			18
[42.] Pension åt assistenten G. Flink			18

Punkt	Ordinarie anslag Kronor	Extra anslag Kronor	Sid.
[43.] Ersättning åt vaktmästaren J. G. Andersson för mistad avlöning			19
[44.] Personlig professur för medicine doktorn C. G. A. Forssell			19
[45.] Pension åt vaktmästaren och städerskan Anna Matilda Pettersson			20
[46.] Pension åt vaktmästaren K. L. Almén			20
[47.] » » eldaren J. Persson			20
[48.] Tilläggspension åt rektorn C. O. Arcadius			20
[49.] Pension åt specialläraren vid tekniska hög- skolan R. L. Haglund			21
[50.] Pension åt verkmästaren C. Nordendahl			21
[51.] » » maskinisten C. J. Persson			21
[52.] » » jordbruksbefallningsmannen P. V. Karlsson			21
[53.] Pension åt andre instruktören i husslöjd J. Wallander			22
[54.] Anslaget till allmänna indragningsstaten	1,988,235		22

Riksdags- och revisionskostnader. Räntor å statsskulden.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde vidare:

Jag tillåter mig nu anmäla frågan om anvisande av anslag å riksstaten till riksdags- och revisionskostnader m. m. ävensom till betalning av räntor å statsskulden m. m.

I skrivelse den 9 december 1915 med förslagsberäkningar rörande riksgäldskontorets inkomster och utgifter för år 1917 m. m. hava full-

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml.

mäktige i riksgäldskontoret meddelat, att 1917 års förslagsanslag till riksdags- och revisionskostnader samt avlöningar m. m. beräknats till ett belopp av 1,628,000 kronor samt att räntorna å statsskulden för samma år beräknas komma att uppgå till 35,261,445 kronor.

Med avseende å de nya lånebehov, som för år 1917 göra sig gällande och i fråga om vilka jag har för avsikt att senare i dag göra vederbörliga framställningar, torde utöver vad av fullmäktige i riksgäldskontoret angivits såsom erforderligt för betalning av räntorna å statsskulden böra för ändamålet beräknas ytterligare omkring 700,000 kronor eller för jämnande av huvudtitelns slutsumma 699,955 kronor.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels för bestridande av riksdags- och revisionskostnader m. m. för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å 1,628,000 kronor,

dels ock för betalning av räntor å statsskulden m. m. för samma år anvisa likaledes ett förslagsanslag å 35,961,400 kronor.

Vad departementschefen sålunda hemställt biträdades av statsrådets övriga ledamöter och blev av Hans Maj:t Konungen gillat och godkänt.

Ur protokollet:

Albert Tondén.

Engångskostnader för försvaret.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten, anhöll här-
efter att få anmäla de frågor, som anginge engångskostnader för för-
svaret.

Därvid erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t den 31
december 1915 på *lantförsvarsdepartementets* föredragning (bil. 1) be-
slutat avlåtande till riksdagen av följande framställningar, nämligen:

Bihug till riksdagens protokoll 1916. 1 saml.

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre beviljade anslaget, 11,098,186 kronor, för år 1917 anvisa 1,003,531 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 12,775,887 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 5,000,887 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 10,632,600 kronor, för år 1917 anvisa 3,500,000 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel för linjen beviljade anslaget, 3,050,242 kronor för år 1917 anvisa återstoden, 1,016,747 kronor;

dels bestämma, att samtliga här omnämnda belopp, vilka såsom engångskostnader för lantförsvaret anvisas för år 1917, skola i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag;

dels ock medgiva, att de behållningar, som kunna uppstå å det av 1915 års riksdag för anskaffande av viss intendenturmateriel för år 1916 beviljade anslaget å 3,362,000 kronor, må användas för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen.

Vidare erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t förut denna dag på *sjöförvarsdepartementets* föredragning (bil. 2) beslutat föreslå riksdagen

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, för år 1917 anvisa av 1914 och 1915 års riksdagar utav värnskattemedel för ändamålet avsatta medel, tillhoppa 1,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan under år 1916;

dels för anläggande av nämnda docka anvisa för år 1917 återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det bevil-

jade anslaget av 1,700,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 800,000 kronor, att utgå av värnsskattemedel;

dels för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnsskattemedel;

dels för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnsskattemedel;

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 3,800 kronor, att utgå av värnsskattemedel;

dels ock till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, av det beviljade anslaget av 13,748,690 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 2,750,000 kronor, att utgå av värnsskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916.

För täckande av ifrågavarande engångskostnader för försvaret skulle alltså i förslaget till riksstat för år 1917 bära upptagas tillhopa 15,024,965 kronor. Då detta belopp borde täckas av medel ur statsverkets värnsskattefond, hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva, att för täckande av ifrågavarande utgifter finge av statsverkets värnsskattefond tagas i anspråk ett belopp av kronor 15,024,965,

Vad departementschefen sålunda rörande engångskostnader för försvaret hemställt biträdades av statsrådets övriga ledamöter och blev av Hans Maj:t Konungen gillat och godkänt.

— — — — —

Ur protokollet:
Albert Tondén.

Bilaga 1.

*Utdrag av protokollet över lantförsvarsärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 31
december 1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Mörcke, anhöll härefter att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om anvisande av medel för bestridande av vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande samt yttrade därvid följande.

»Övergång till förändrad värnpliktstjänstgöring.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre ett anslag av 11,098,186 kronor att utgå av värnskattemedel.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915	kronor 6,643,682: —
» » 1916	» 2,503,317: —
eller tillhopa kronor 9,146,999: —	

Arméförvaltningen har nu i underdånig skrivelse den 30 september 1915 hemställt, att av anslaget måtte för år 1917 anvisas ett belopp av 1,003,531 kronor. *Arméförvaltningens framställning.*

Då arméförvaltningens förevarande framställning står i överensstämmelse med den av riksdagen uppgjorda planen för engångskostnadernas fördelning under åren för övergången till den nya härordningen, finner jag mig böra tillstyrka bifall till den gjorda framställningen. *Departementschefen.*

Intendenturmateriel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel ett anslag av 12,775,887 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Ifrågavarande anslag är avsett för anskaffande av utrustning åt linjen, inbegripet linjereservbataljonerna vid infanteriet, samt landstormen. För landstormens del är beräknat ett belopp av 2,089,000 kronor.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915	kronor 3,775,000: —
» » 1916	» 4,000,000: —
eller tillhopa kronor 7,775,000: —	

Å anslaget återstå således oanvisade (12,775,887—7,775,000 =) 5,000,887 kronor, vilket belopp enligt förutnämnda av riksdagen uppgjorda plan är avsett att utgå med 4,000,000 kronor under år 1917 och 1,000,887 kronor under år 1918.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har sedermera 1915 års riksdag för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen beviljat för år 1916 ett belopp av 3,362,000 kronor, att utgå av statsverkets värnskattefond, med rätt för Kungl. Maj:t att, i mån av behov, redan under år 1915 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna vad som sålunda anvisats.

Arméförvaltningen har nu i sin berörda skrivelse anmält, att de inträffade politiska förhållandena inom Europa föranlett en hastigare *Arméförvaltningens framställning.*

anskaffning av intendenturmateriel än som vid uppgörandet av beräkningarna angående engångskostnaderna för lantförsvaret kunde ifrågasättas. För bestridande av kostnaderna för denna anskaffning hade arméförvaltningen varit nödsakad att taga i anspråk de medel, som av riksdagen beviljats för åren 1915 och 1916. Då emellertid anskaffning av intendenturmateriel borde successivt fortgå, tills all den materiel erhöles, som enligt uppgjord plan borde uppläggas i förråd, såge sig arméförvaltningen nödsakad att göra framställning om tidigare utbekommande av de medel, som skolat utgå först under åren 1917 och 1918. På grund härav hemställde arméförvaltningen, att å förevarande anslag återstående 5,000,887 kronor måtte anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av omhänderhavande medel förskjuta 4,000,000 kronor.

Framställning av sakkunniga för verkställande av utredning angående landstormens utrustning.

Sedan jag, jämlikt den 22 januari 1915 erhållet nådigt bemyndigande, uppdragit åt sakkunniga att inom lantförsvarsdepartementet biträda med verkställande av utredning och avgivande av förslag angående landstormens utrustning m. m., hava nämnda sakkunniga med särskild skriftelse den 1 november 1915 överlämnat utredning och förslag i ämnet. De sakkunniga hava därvid beräknat kostnaderna för den utrustning, som bör för statsmedel anskaffas, till sammanlagt 15,313,254 kronor 93 öre. Ifrågavarande anskaffning borde enligt de sakkunnigas förslag fördelas på tre perioder, varav den första omfattade år 1916, den andra åren 1917—1920 och den tredje åren 1921—1924. Kostnaderna för den anskaffning, som borde äga rum under år 1916, uppginge till 6,244,802 kronor 67 öre. För bestridande av dessa kostnader kunde i första hand påräknas förenämnda av 1914 års senare riksdag för ändamålet beviljade 2,089,000 kronor. Dessa medel vore visserligen icke avsedda att utgå förrän längre fram, men då de redan nu erfordrades för ifrågavarande nödvändiga utgifter, syntes framställning böra göras hos riksdagen därom, att desamma finge disponeras redan under år 1916. Vidare funnes att tillgå besparingar å förberörda av 1915 års riksdag av värnskattemedel beviljade 3,362,000 kronor, vilka besparingar förslagsvis kunde beräknas komma att uppgå till 575,000 kronor. De sakkunniga ansåge, att framställning borde göras hos riksdagen om rätt för Kungl. Maj:t att för ifrågavarande ändamål disponera dessa besparingar under år 1916. Med frånräknande av dessa båda belopp, tillhoppa 2,664,000 kronor, skulle således för anskaffningen under år 1916 erfordras 3,580,802 kronor 67 öre, vilket belopp borde äskas av 1916 års riksdag, med rätt för Kungl. Maj:t att utbetala detsamma redan under nämnda år.

På grund av vad arméförvaltningen anfört och med hänsyn jämväl till vad förenämnda sakkunniga föreslagit, torde hela det å förevarande anslag återstående beloppet, eller 5,000,887 kronor, böra anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detsamma.

*Departements-
chefen.*

Då det av 1915 års riksdag för landstormens utrustning beviljade anslaget av 3,362,000 kronor avsåg anskaffande av visst antal persedlar av olika slag enligt en för riksdagen företedd plan, torde, i enlighet med vad de sakkunniga föreslagit, riksdagens medgivande böra utverkas att för ytterligare anskaffning av dylik utrustning få använda den behållning, som kan å anslaget uppkomma.

Till de sakkunnigas förslag om anvisande av medel för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen torde jag få återkomma i annat sammanhang.

Artillerimateriel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel ett anslag av 10,632,600 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Detta anslag var avsett för materiel för linjetrupporna och landstormens behov.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915.....	kronor 2,705,000: —
» » 1916.....	» 3,500,000: —
eller tillhopa kronor 6,205,000: —	

Å anslaget återstå således oanvisade (10,632,600—6,205,000 =) 4,427,600 kronor, vilket belopp enligt öfvermålade av riksdagen uppgjorda plan för engångskostnadernas fördelning under övergångsåren är avsett att utgå med 3,500,000 kronor under år 1917 och 927,600 kronor under år 1918.

Arméförvaltningen har nu i sin förutnämnda skrivelse hemställt, att av anslaget måtte för år 1917 anvisas 3,500,000 kronor.

*Arméförvalt-
ningens fram-
ställning.*

Häremot har jag icke något att erinra.

*Departements-
chefen.*

Ingenjörmateriel.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel ett anslag av 3,050,242 kronor, att utgå av värnskattemedel.

Detta anslag avsåg fyllande av linjens behov av ifrågavarande materiel.

Av anslaget har riksdagen hittills anvisat

för år 1915.....	kronor 1,016,748: —
» » 1916.....	» 1,016,747: —
eller tillhopa kronor 2,033,495: —	

Å anslaget återstå alltså oanvisade (3,050,242—2,033,495 =) 1,016,747 kronor.

Arméförvaltningen har nu i sin omförmälda skrivelse hemställt, att detta belopp, 1,016,747 kronor, måtte anvisas för år 1917.

Departements-
chefen.

Då arméförvaltningens framställning står i överensstämmelse med den av riksdagen uppgjorda planen för engångskostnadernas fördelning under övergångsåren, har jag icke något att mot densamma erinra.

Sammanfattning.

I enlighet med vad sålunda anförts skulle för år 1917 anvisas:

för övergång till förändrad värnplikts- tjänstgöring	kronor 1,003,531: —
till intendenturmateriel	» 5,000,887: —
» artillerimateriel.....	» 3,500,000: —
» ingenjörmateriel	» 1,016,747: —
eller tillhopa kronor 10,521,165: —	

På chefen för finansdepartementet torde ankomma att framställa förslag om ifrågavarande medels anvisande å statsverkets värnskattefond.

Jag får alltså hemställa, det tacktes Eders Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid armén av årsklassen 1914 yngre beviljade anslaget, 11,098,186 kronor, för år 1917 anvisa 1,003,531 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av intendenturmateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 12,775,887 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 5,000,887 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna nämnda belopp;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av artillerimateriel för linjen och landstormen beviljade anslaget, 10,632,600 kronor, för år 1917 anvisa 3,500,000 kronor;

dels att utav det av 1914 års senare riksdag till anskaffande av ingenjörmateriel för linjen beviljade anslaget, 3,050,242 kronor, för år 1917 anvisa återstoden, 1,016,747 kronor;

dels bestämma, att samtliga här omnämnda belopp, vilka såsom engångskostnader för lantförsvaret anvisas för år 1917, skola i riksstaten uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag;

dels ock medgiva, att de behållningar, som kunna uppstå å det av 1915 års riksdag för anskaffande av viss intendenturmateriel för år 1916 beviljade anslaget å 3,362,000 kronor, må användas för anskaffande av ytterligare utrustning åt landstormen.»

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle utdrag av protokollet härom tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till riksstat för år 1917.

Ur protokollet:

Gust. B. v. Schwerin.

Bilaga 2.

*Utdrag av protokollet över sjöförsvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 14 januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Broström anförde i underdånighet:
I proposition nr 156 den 20 juni 1914 framlades för riksdagen redogörelse och förslag beträffande vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande, vilka ansågos böra bestridas av värnsskattemedel.

I anslutning till sålunda lämnad redogörelse sammanfattades i en tablå, intagen å sidan 22 i nämnda proposition, samtliga dessa engångsutgifter, fördelade å särskilda ändamål och år. Denna tablå var av följande lydelse:

	År 1915.	År 1916.	År 1917.	År 1918 o. följande.	Summa.
Flottan.					
Övning av årsklasserna 1914 y och 1915 ä.....	500,000	485,000	315,000	—	1,300,000
Nybyggnad av krigsfartyg ...	100,000	3,202,000	—	—	3,302,000
Ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtar	297,000	178,000	—	—	475,000
Ombyggnad av torpedkryssare till depåfartyg för under- vattensbåtar	385,000	—	—	—	385,000
Bärgningsmateriel för under- vattensbåtar	250,000	—	—	—	250,000
Docka jämte verkstad för flottans station i Stockholm	300,000	750,000	350,000	—	1,400,000
Örlogsdepå vid Härnösand ...	100,000	800,000	800,000	—	1,700,000
Torpedmateriel	50,000	125,000	125,000	—	300,000
Minmateriel	50,000	125,000	125,000	—	300,000
Säger för flottan	2,032,000	5,665,000	1,715,000	—	9,412,000
Kustartilleriet.					
Övning av årsklassen 1914 y	382,200	292,700	3,800	131,500	810,200
Nyanläggningar och nyanskaff- ningar för det fasta kust- försvaret (utom Färösunds kustposition*)	2,750,000	2,750,000	2,750,000	5,498,690	13,748,690
Färösunds kustposition eller andra försvarsanstalter å Gottland	225,000	—	—	—	225,000
Säger för kustartilleriet	3,357,200	3,042,700	2,753,800	5,630,190	14,783,890
Summa för marinen	5,389,200	8,707,700	4,468,800	5,630,190	24,195,890

Kungl. Maj:ts framställningar till riksdagen anslöto sig till beräkningarna i denna tablå och innefattade förslag, att beloppen för de särskilda ändamålen måtte beviljas och i erforderlig del anvisas för år 1915 eller ock, vad angick dockan vid flottans station i Stockholm samt Färö-

*) Numera benämnd Färösunds fästning.

sunds fästning eller andra försvarsanstalter å Gottland, för sistnämnda år avsättas.

I skrivelse nr 1 den 14 september 1914 anmälde riksdagen sina i anledning av Kungl. Maj:ts berörda framställningar fattade beslut. Dessa riksdagens beslut överensstämde med Kungl. Maj:ts förslag i ämnet med undantag dels därav att riksdagen, som bestämt penningbidrag och penningtillskott till de värnpliktiga till högre belopp än Kungl. Maj:t föreslagit, till följd därav höjde här ifrågavarande anslag till de värnpliktigas övningar, dels ock därav att riksdagen ökade anslaget till ändringsarbeten å pansarbåtar.

I förstnämnda hänseende beviljade riksdagen till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ett anslag av 1,450,000 kronor (i stället för det av Kungl. Maj:t begärda, i förenämnda tablå upptagna beloppet, 1,300,000 kronor) och anvisade därav för år 1915 ett belopp av 560,000 kronor. Till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, beviljade vidare riksdagen ett anslag av 819,700 kronor (i stället för det av Kungl. Maj:t begärda, i förenämnda tablå upptagna beloppet, 810,200 kronor) och anvisade därav ett belopp av 386,200 kronor för år 1915.

I sistnämnda avseende beviljade riksdagen för ändringsarbeten å vissa pansarbåtar ett till 590,500 kronor förhöjt belopp, varav för år 1915 anvisades 297,000 kronor.

Sammanlagda beloppet av för år 1915 av riksdagen anvisade eller avsatta medel, vilket utgjorde 5,453,200 kronor, uppfördes av riksdagen i riksstaten för samma år under rubriken: »Verkliga utgifter. XIII Engångskostnader för försvaret» såsom gemensamt reservationsanslag med enhetstitel: »Engångskostnader för sjöförsvaret».

Efter framställning av Kungl. Maj:t i proposition nr 164 till 1915 års riksdag angående vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande anmälde nämnda års riksdag i skrivelse nr 150, bland annat, att riksdagen, som icke haft något att erinra mot vad Kungl. Maj:t i sagda proposition föreslagit beträffande engångskostnaderna för sjöförsvaret,

dels anvisat för år 1916, att utgå av värnskattemedel, till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor ett belopp av 540,000 kronor även som medgivit, att ifrågavarande anslag finge användas jämväl till

täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret;

för nyanskaffning under åren 1915—1919 av krigsfartygsmateriel av det beviljade anslaget av 3,302,000 kronor återstående icke anvisade beloppet, 3,202,000 kronor;

för ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtarna Oden, Thor, Niord, Dristigheten, Åran, Wasa, Manligheten och Oscar II av det beviljade anslaget av 590,500 kronor återstående icke anvisade beloppet, 293,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1915;

för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det beviljade anslaget av 1,700,000 kronor ett belopp av 800,000 kronor;

för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor hälften av den icke anvisade delen eller 125,000 kronor;

för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor hälften av den icke anvisade delen eller 125,000 kronor;

för utförande av återstående moderniseringsarbeten å 1:a klass pansarbåten Tapperheten ett anslag av 48,300 kronor;

till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor ett belopp av 298,200 kronor ävensom medgivit, att ifrågavarande anslag finge användas jämväl till täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret;

till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, av det beviljade anslaget av 13,748,690 kronor ett belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1915;

dels beslutat att för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, av värnskattemedel för år 1916 avsätta ett belopp av 750,000 kronor;

dels ock bestämt, att samtliga ovannämnda belopp, tillhopa 8,932,000 kronor, skulle under titel »Engångskostnader för sjöförsvaret» i riksstaten för år 1916 uppföras såsom ett gemensamt reservationsanslag.

Tillika anmälde 1915 års riksdag, att riksdagen medgivit, att till täckande av anslagen för år 1916 till engångskostnader för försvaret i dess helhet finge av statsverkets värnskattefond tagas i anspråk ett belopp av 29,577,064 kronor. I denna summa ingick förutnämnda engångskostnader för sjöförsvaret med berörda belopp, 8,932,000 kronor.

I enlighet med den i det föregående intagna tabblån lärar nu böra av riksdagen begäras anvisning av värnskattemedel för år 1917 till följande ändamål, nämligen:

Övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre.

Docka vid flottans station i Stockholm.

Örlogsdepå vid Härnösand.

Torpedmateriel.

Minmateriel.

Övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre.

Nyanläggningar och nyanskaffningar för det fasta kustförsvaret (utom Fårösunds fästning).

Marinförvaltningen har i skrivelse den 8 oktober 1915 framlagt förslag angående anvisning av värnskattemedel för år 1917 till nyssnämnda ändamål; och anhåller jag att i det följande få, särskilt för flottan och särskilt för kustartilleriet, uttala mig rörande dessa anslagskrav.

Flottan.

Såsom förut erinrats, har 1914 års senare riksdag till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, beviljat ett anslag av 1,450,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 560,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 540,000 kronor. I nämnda anslagsbelopp, 1,450,000 kronor, ingår en av riksdagens beslut rörande förhöjning i det till de värnpliktiga utgående penningbidrag och penningtillskott föranledd ökning med 150,000 kronor av den summa, Kungl. Maj:t för ändamålet beräknat, eller 1,300,000 kronor.

Övning av
årsklasserna
1914 y och
1915 ä.

Jämlikt förut intagna tablå över engångsutgifterna för sjöförsvaret borde av det för övning av ifrågavarande klasser värnpliktiga av Kungl. Maj:t beräknade medelsbehovet, 1,300,000 kronor, anvisas 500,000 kronor för år 1915, 485,000 kronor för år 1916 och 315,000 kronor för år 1917.

Av den utav riksdagen beslutade ökningen, 150,000 kronor, av det för ifrågavarande ändamål beräknade anslagsbeloppet har alltså för år

1915 anvisats 60,000 kronor och för år 1916 55,000 kronor, vadan av denna ökning återstår ett ännu ej anvisat belopp av 35,000 kronor.

Marinförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 anført, att anvisningen för ifrågavarande ändamål för år 1917 borde i överensstämmelse med nyssnämnda tablå, sedan den i enlighet med riksdagens beslut blivit modifierad, utgöra återstoden av det utav 1914 års senare riksdag beviljade anslaget eller tillhopa 315,000 + 35,000 = 350,000 kronor.

Departements-
chefen.

Mot marinförvaltningens beräkning av storleken av det belopp, som torde böra anvisas för år 1917, har jag icke något att erinra.

På sätt jag till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, bilagt statsverkspropositionen angående femte huvudtiteln (sid. 70—71), anført, hade de värnskattemedel, som erfordrades för övergången till den nya värnpliktslagen, uppdelats på åren 1915—1917 på sådant sätt, att fluktuationer i de ordinarie anslag, från vilka kostnaderna för flottans värnpliktiga bestredes, skulle undvikas. Det ändamål, som sålunda åsyftats vid uppdelningen på nämnda år av berörda värnskattemedel, hade emellertid icke kommit att tydligt uttryckas i propositionen nr 156, utan hade ifrågavarande anslag av värnskattemedel begärts till »bestridande av kostnaderna för övning av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre». På min tillstyrkan hemställde därför Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag om medgivande därtill, att det av riksdagen beviljade anslaget till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, finge användas jämväl till täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret. Denna Kungl. Maj:ts framställning blev, såsom av det förut sagda framgår, av riksdagen bifallen.

Docka vid
flottansstation
i Stockholm.

För anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, har 1914 års senare riksdag, på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, av värnskattemedel för år 1915 avsatt ett belopp av 300,000 kronor. Därvid uttalade riksdagen, att riksdagen förutsatte att i sinom tid få tillfälle att träffa avgörande i fråga om platsen för den nya dockan. Till dockanläggningen avsattes av 1915 års riksdag för år 1916 ytterligare 750,000 kronor.

Med avseende på anläggandet av den nya dockan har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 17 september 1914 anmodat marinförvaltningen, chefen för marinstaben och inspektören av flottans övningar till sjöss att snarast möjligt, efter det stationsbefälhavaren och varvschefen vid

flottans station i Stockholm blivit hörda, gemensamt inkomma med yttrande, huruvida nämnda docka lämpligen borde förläggas inom stationens nuvarande område och i sådant fall med förslag till plats därför eller, därest dockan syntes böra förläggas utom samma område, med därav föranlett yttrande och förslag. Till åtlydnad härav hava nämnda myndigheter den 12 augusti 1915 avgivit utlåtande i ämnet, därvid marinförvaltningen och inspektören hemställt, att den nya dockan måtte förläggas å plats invid Lilla Värtan, i främsta rummet å Lindarängen, men, därest oöverstigligen hinder härför mötte, vid Kaknäs, under det chefen för marinstaben föreslagit, att dockan måtte förläggas inom det nuvarande Galärvarvsområdet. Då det syntes erforderligt och lämpligt, att frågan om platsen för dockans förläggning och därmed sammanhängande spörsmål underkastades ytterligare utredning, har jag, efter erhållet nädigt bemyndigande, den 15 december 1915 tillkallat marindirektören I. J. Falkman och kommendörkaptenen H. O. F. Gyldeén att såsom sakkunniga biträda inom departementet vid verkställande av sådan utredning.

I sin berörda skrivelse den 8 oktober 1915 har marinförvaltningen uttalat att, innan avgörandet i fråga om platsen för den nya dockan komme till stånd, storleken av det belopp, som borde för år 1917 för ändamålet anvisas, icke kunde med tillförlitlighet angivas. Det syntes emellertid ämbetsverket vara av stor vikt, att arbetena å den nya dockan så snart ske kunde toge sin början och därefter slutfördes, på det att dockningsmöjligheter för de nya pansarbåtarna måtte kunna beredas inom Stockholms skärgård. Ämbetsverket hölle sålunda före, att arbetena å dockan borde taga sin början redan under år 1916 och att medel härför borde anvisas. Sålunda torde av innevarande års riksdag böra äskas anvisande att utgå av värnskattemedel för år 1917 av dels för ändamålet avsätta medel, 1,050,000 kronor, och dels återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916.

Frågan om platsen för den nya dockan är ännu icke i det skick, att jag kan underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning. På sätt jag uttalat under punkt 27 i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag, bilagt statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, är det emellertid min förhoppning, att den ytterligare erforderliga utredningen kan avslutas i så god tid, att proposition i ämnet hinner avlåtas till nämnda riksdag. Jag anförde under samma punkt vidare, att jag ansåg mig redan nu kunna uttala, hurusom jag med hänsyn till innehållet av den redan förebragta utredningen icke kunde till-

Departements-
chefen.

styrka Kungl. Maj:t, att den nya dockan förlades inom stationens nuvarande område. Under förutsättning att Kungl. Maj:t gillade denna min uppfattning och riksdagen i anslutning därtill skulle fatta beslut om dockans förläggning utom Galärvarvsområdet, skulle ett sådant beslut enligt min mening såsom konsekvens medföra, att flottans varv och i sinom tid även flottans station successivt borde förflyttas från sin nuvarande plats.

Därest min sålunda uttalade förhoppning, att frågan om platsen för den nya dockan kan hänskjutas till innevarande års riksdag, blir förverkligad, är det, såsom marinförvaltningen framhållit, med hänsyn till angelägenheten att för de nya pansarbåtarna av Sverige-typen snarast möjligt bereda dockningsmöjligheter i Stockholms skärgård, av största vikt, att arbetena med dockanläggningens utförande kunna påbörjas redan under år 1916 och att medel finnas tillgängliga för arbetenas fortgående bedrivande. Jag anser mig följaktligen böra instämma i marinförvaltningens omförmälda förslag, att anvisning för år 1917 nu bör av riksdagen äskas såväl av de för ändamålet redan avsatta medlen, 1,050,000 kronor, som ock av det återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, ävensom att Kungl. Maj:t bör bemyndigas att redan under innevarande år utanordna erforderlig del av nämnda medel.

Vid min blivande framställning i fråga om platsen för ifrågavarande docka torde jag få tillfälle att närmare utveckla, på vilket sätt och i vilken ordning arbetena för dockanläggningen böra igångsättas och bedrivas, samt huru den därmed i samband stående frågan om flyttning av flottans varv och station bör lösas.

Örlogsdepå
i Härnösand.

För anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand har riksdagen beviljat ett anslag av 1,700,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 100,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 800,000 kronor.

Av förberörda proposition nr 156 till 1914 års senare riksdag framgår, att arbetena för anläggningen beräknats kunna igångsättas före slutet av år 1915 och kräva en tid av omkring två år samt att de erforderliga medlen förutsatts skola anvisas att utgå med 100,000 kronor år 1915 samt med 800,000 kronor vartdera av åren 1916 och 1917.

I skrivelse nr 1 har 1914 års senare riksdag anført, att riksdagen emot Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke haft något annat att erinra, än att riksdagen ansett sig böra framhålla, att anläggningarna för örlogsdepån, om den skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sitt

ändamål, syntes böra redan från början omfatta jämväl en mindre verkstadsanläggning. Genom vederbörande utskotts försorg verkställda överslagsberäkningar angående de kompletteringar jämte verkstads- och bostadshus, som för anordnande av en dylik verkstadsanläggning kunde anses erforderliga, gäve vid handen, att kostnaden härför skulle uppgå till omkring 150,000 kronor.

Genom nådigt brev den 17 september 1914 har marinförvaltningen anbefallts att snarast möjligt till Kungl. Maj:t inkomma med huvudsaklig plan för utförande under särskilda år av den anläggning av en örlogsdepå vid Härnösand, vartill riksdagen beviljat medel.

Marinförvaltningen har nu i förut omförmälda skrivelse den 8 oktober 1915 meddelat, att noggranna undersökningar och behövliga mätningar av terrängen å den ursprungligen åsyftade platsen för örlogsdepån blivit genom ämbetsverkets försorg utförda. Det hade därvid — anförde marinförvaltningen vidare — visat sig, att nämnda plats på grund av åtskilliga omständigheter mindre väl lämpade sig för anläggningen i fråga. Undersökningarna och mätningarna hade därför utsträckts över ett närgränsande område, som syntes bättre ägnat att motsvara de fordringar, som borde uppställas å örlogsdepån. Sedan preliminära avtal om inköp av större delen av detta område, som visade sig lämpligt för anläggningen, blivit av marinförvaltningen träffade, hade ämbetsverket därefter jämlikt nådigt bemyndigande den 12 augusti 1915 inköpt för depån erforderliga områden.

I överensstämmelse med den förut intagna tablån har marinförvaltningen i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 för år 1917 upptagit anvisning av återstoden av ifrågavarande anslag eller 800,000 kronor.

Mot denna framställning har jag icke något att erinra.

Departements-
chefen.

För anskaffning av torpedmateriel för flottan har 1914 års senare riksdag beviljat ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskatte-medel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 50,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 125,000 kronor.

Torped-
materiel för
flottan.

Av den förut intagna tablån framgår, att av ifrågavarande anslag återstoden eller ett belopp av 125,000 kronor förutsatts skola anvisas för år 1917.

Marinförvaltningen har i sin förutnämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att anvisning av nyss angivna belopp, 125,000 kronor, för år 1917 måtte begäras; och har jag icke funnit något att här-
emot erinra.

Minmateriel
för flottan.

För anskaffning av minmateriel för flottan har 1914 års senare riksdag beviljat ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisat ett belopp av 50,000 kronor och för år 1916 ett belopp av 125,000 kronor.

Såsom framgår av den under nästföregående punkt återopade tablån, har förutsatts, att av ifrågavarande anslag återstoden eller ett belopp av 125,000 kronor skulle anvisas för år 1917.

Härom har marinförvaltningen gjort framställning i sin skrivelse den 8 oktober 1915; och har jag funnit mig böra instämma i vad ämbetsverket sålunda hemställt.

Kustartilleriet.

Övning av
årsklassen
1914 y.

Till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, har riksdagen beviljat ett anslag av 819,700 kronor, att utgå av värnskattemedel, och därav för år 1915 anvisat ett belopp av 386,200 kronor och för år 1916 ett belopp av 298,200 kronor.

Av riksdagens skrivelse nr 1 år 1914 framgår, att av det sålunda beviljade anslaget ett belopp av 3,800 kronor beräknats för år 1917.

Marinförvaltningen har i sin förutnämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att sistnämnda belopp, 3,800 kronor, måtte äskas för år 1917.

Departements-
chefen.

Mot marinförvaltningens nyssnämnda hemställan har jag icke något att erinra.

Av vad jag anført till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, bilagt statsverkspropositionen angående femte huvudtiteln (sid. 119—121), framgår, att det ordinarie anslaget till kustartilleribevärings avlöning och beklädnad m. m. för vart och ett av åren 1916—1919 beräknats till samma belopp, och hade detta skett under förutsättning att de värnskattemedel, som erfordrades för övergången till den nya värnpliktslagen, uppdelades på åren 1915—1917 på sådant sätt, att fluktuationer i de ordinarie anslag, från vilka kostnaderna för kustartilleriets värnpliktiga bestredes, skulle undvikas. Det ändamål, som sålunda åsyftats vid uppdelningen på nämnda år av berörda värnskattemedel, hade emellertid icke kommit att tydligt uttryckas i propositionen. På min tillstyrkan hemställde därför Kungl. Maj:t till 1915 års riksdag om medgivande därtill, att det av riksdagen beviljade anslaget till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet

av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, måtte få användas jämväl till täckande av övriga utgifter, som uppstode till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret. Denna Kungl. Maj:ts framställning blev av riksdagen bifallen.

Till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Fårösunds fästning, har 1914 års senare riksdag beviljat ett anslag av 13,748,690 kronor, att utgå av värnskattemedel, och därav för år 1915 anvisat ett belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda summa under år 1914 av tillgängliga medel utanordna för arbetenas påbörjande erforderliga belopp. 1915 års riksdag har därefter av det beviljade anslaget å 13,748,690 kronor för år 1916 anvisat ett ytterligare belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1915.

Nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret.

Genom nådigt beslut den 1 december 1914 har åt tillkallade sakkunniga — kustbefästningskommissionen — uppdragits att snarast möjligt uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till allmän plan för utförande under åren 1915—1919 av de nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, till vilka riksdagen beviljat medel.

Förslag till dylik plan har den 12 januari 1915 inkommit till Kungl. Maj:t. Genom nådigt beslut den 12 februari samma år blevo vidare nämnda sakkunniga anmodade att så snart ske kunde inkomma med förslag beträffande utförandet av de arbeten och anskaffningar, som borde igångsättas under år 1915. Enahanda uppdrag har kustbefästningskommissionen genom nådigt brev den 17 december 1915 erhållit för år 1916. På förslag av de sakkunniga och efter vederbörande myndigheters hörande hava tid efter annan nådiga beslut fattats om verkställandet av vissa anskaffningar m. m. för stärkande av det fasta kustförsvaret, varvid erforderliga belopp utanordnats av nyssnämnda av riksdagen anvisade medel.

Marinförvaltningen har i sin förenämnda skrivelse den 8 oktober 1915 hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes hos riksdagen äska anvisning för år 1917 av ytterligare 2,750,000 kronor av det beviljade anslaget; och borde enligt ämbetsverkets mening, i likhet med vad under föregående år ägt rum, av riksdagen begäras medgivande för Kungl. Maj:t att av beloppet under år 1916 utanordna erforderlig del.

Departements-
chefen.

Marinförvaltningens hemställan under förevarande punkt står i överensstämmelse med vad som i förut omförmälda proposition nr 156 till 1914 års senare riksdag anförts i fråga om anslagets fördelning på olika år; och har jag funnit mig böra biträda ämbetsverkets hemställan.

Med anledning av vad nyssnämnda riksdag anført i skrivelse nr 1 angående önskvärdheten av att arbetena för det fasta kustförsvarets stärkande bedreves med all den skyndsamhet, som vore möjlig utan att särskild ökning av kostnaderna därav föranleddes, har jag ansett erforderligt, att Kungl. Maj:t skulle äga att av den summa, som för ifrågavarande ändamål må komma att anvisas för år 1917, redan under innevarande år utanordna erforderligt belopp.

I detta sammanhang tillåter jag mig att i korthet beröra de åtgärder, som efter avlåtagandet av propositionen nr 164 till 1915 års riksdag vidtagits i avseende å de i den å sid. 3 intagna tablå angivna arbeten och anskaffningar, för vilka de avsedda medlen i sin helhet anvisats redan för år 1915 eller för åren 1915 och 1916.

Beträffande *nybyggnad av krigsfartyg* torde jag få hänvisa till den redogörelse, som jag i sådant avseende lämnat under punkt 19 i statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden för denna dag, bilagt innevarande års statsverksproposition.

De *ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtar*, vartill för åren 1915 och 1916 anvisats medel, äro numera till huvudsaklig del fullbordade.

Med avseende å *ombyggnad av torpedkryssare till depåfartyg för undervattensbåtar* torde jag få erinra, att Kungl. Maj:t den 17 september 1914 uppdragit åt marinförvaltningen att så snart sig göra låte inkomma med utredning och förslag till utförande av sådan ombyggnad. Förslag i sådant hänseende har ännu icke inkommit till Kungl. Maj:t.

Sedan marinförvaltningen nyssnämnda den 17 september 1914 anbefallts att inkomma med förslag angående anskaffning av *bärningsmateriel för undervattensbåtar*, har ämbetsverket i hemlig skrivelse den 12 november 1915 avgivit dylikt förslag; och har Kungl. Maj:t genom hemligt nådigt brev den 3 december samma år bemyndigat marinförvaltningen att gå i författning om anskaffande för det beviljade beloppet, 250,000 kronor, av sådan materiel i överensstämmelse med det avgivna förslaget.

För år 1915 har avsatts ett belopp av 225,000 kronor att användas till *försvarsanstalter å Gottland*, på sätt framdeles må av Konung och riksdag närmare bestämmas. I samband härmed har riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställt om utredning och förslag, huruvida Fårösunds fästning lämpligen må kunna ersättas av andra försvarsanstalter.

Frågan om Färösunds fästnings bibehållande eller ersättande av andra försvarsanstalter är ännu icke i det skick, att slutligt förslag i ärendet kan avgivas. Emellertid har jag, på sätt framgår av mitt uttalande till statsrådsprotokollet under punkt 53 i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, ansett mig böra utgå från, att ifrågasvarande fästning kommer att bibehållas jämväl under år 1917.

Med stöd av vad jag anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för flottans värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 1,450,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, för år 1917 anvisa av 1914 och 1915 års riksdagar utav värnskattemedel för ändamålet avsatta medel, tillhoppa 1,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan under år 1916;

dels för anläggande av nämnda docka anvisa för år 1917 återstående beräknade beloppet, 350,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand av det beviljade anslaget av 1,700,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 800,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av torpedmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av minmateriel för flottan av det beviljade anslaget av 300,000 kronor för år 1917 anvisa återstående, ännu icke anvisade beloppet, 125,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, ävensom till täckande av övriga utgifter, som uppstå till följd av sänkningen av värnpliktsåldern för kustartilleriets värnpliktiga från 21:a till 20:e levnadsåret, av det beviljade anslaget av 819,700 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 3,800 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels ock till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret, med undantag av Färösunds fästning, av det bevil-

jade anslaget av 13,748,690 kronor för år 1917 anvisa ett belopp av 2,750,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna erforderlig del därav redan år 1916.

Till denna departementschefens hemställan, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, tacktes Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle utdrag av detta protokoll tillställas finansdepartementet för iakttagande vid uppgörande av förslag till reglering av engångskostnaderna för försvaret.

Ur protokollet:

R. Sundin.

Täckande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde härefter:

Under återopande av vad jag tidigare vid redogörelsen för finansplanen för år 1917 yttrat, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition i ärendet, som kommer att föreläggas riksdagen, å riksstaten för år 1917 beräkna

dels för återbetalande till riksgäldskontoret av det

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml.

Täckande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen.

den 13 januari 1915 lyftade s. k. lilla kreditivet ett belopp av kronor 15,000,000;
dels ock eljest till täckande av under år 1915 av förskjutna medel gjorda kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, ett belopp av kronor 38,000,000, därav 27,000,000 kronor att utgå av tillfälliga låne-medel.

Till vad departementschefen såhunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall.

Ur protokollet:
Albert Tondén.

Krigstidshjälp.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 januari
1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde härefter:

Till Kungl. Maj:t hava inkommit ett flertal framställningar från funktionärer vid statens verk och inrättningar med anhållan om förbättrade avlöningsförhållanden, till stöd för vilka framställningar särskilt åberopats den under senaste tiden uppkomna prisstegringen å ett flertal viktiga livsfrnödenheter.

Då jag anser det vara riktigt, att staten under nuvarande synnerligen onörmala förhållanden träder hjälpende emellan för de ekonomiskt svagast ställda av dess tjänare, har jag, sedan utredning i frågan införskaffats från en del av de verk, som beröras av ifrågavarande

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml.

framställningar, den 9 november 1915 utverkat Kungl. Maj:ts befallning till löneregleringskommittén att avgiva utlåtande i anledning av vad samma framställningar innehölle om beredande av tillfälligt dyrtidstillägg åt befattningshavare.

Löneregleringskommittén har ännu icke avslutat sin utredning, men enligt vad jag under hand inhämtat torde kommittén komma att förorda, att för innevarande år *krigstidshjälp* beredes vissa statstjänare inom de lägre avlöningsklasserna.

Inom kommittén verkställda preliminära beräkningar giva vid handen, att en krigstidshjälp, sådan inom kommittén ifrågasatts och utsträckt jämväl till den extra personalen, skulle kräva en sammanlagd statsutgift av inemot 3,500,000 kronor.

Nämnda summa anser jag böra nu å budgeten beräknas under provisorisk huvudtitel.

När definitivt förslag i frågan skall framläggas, lärer det visa sig vara riktigast och mest ändamålsenligt, att mellan de ordinarie huvudtitlarna fördela utgifterna, därvid vad beträffar de affärsdrivande verken utgiftsbeloppen torde böra inräknas i driftkostnaderna och sålunda minska överskotten i riksstaten.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den framställning i ämnet, som kan varda förelagd riksdagen, till *krigstidshjälp* för år 1916 åt vissa ordinarie och extra befattningshavare inom statsförvaltningen å riksstaten för år 1917 beräkna ett belopp av kronor 3,500,000.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall.

Ur protokollet:

Albert Tondén.

Utgifter för kapitalökning.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Sedan frågorna om statsverkets verkliga utgifter blivit på föredragning av vederbörande departementschefer prövade, anhöll chefen för finansdepartementet, statsrådet Vennersten, att få anmäla de frågor, som berörde reglering av statens

utgifter för kapitalökning

Vad först angick

statens affärsverksamhet,

erinrade departementschefen, att Kungl. Maj:t på civildepartementets (se *bil. 1* vid detta protokoll) och jordbruksdepartementets (se *bil. 2*)

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 1 häft.

föredragning förut denna dag beslutit avlåtagande till riksdagen av följande framställningar, nämligen:

A. Postverket.

[1.] att för inköp av inventarier för postverkets behov för år 1917 anvisa kronor 350,000: —
 inköp av inventarier. med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 175,000: —
 (bil. 1 sid. 12);

[2.] att dels av det anslag å kronor 960,000: —
 Nybyggnader. som riksdagen beviljat för uppförande å den ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av därå uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter, för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 300,000: —
 med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 150,000: —
 dels för genomförande av vissa ändringar i planen för nyssnämnda byggnadsarbete för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 50,000: —
 med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna detta belopp förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel;
 dels för fortsättande och avslutande av byggnadsarbetena å ett posthus i Kristianstad för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 163,400: —
 med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 90,000: —
 dels medgiva, att av de besparingar, tillhoppa kronor 37,848: 75
 som uppstått å de till uppförande av ett posthus i Västervik, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisade medel, må av generalpoststyrelsen, i mån av behov, disponeras, för den beslutade posthusbyggnaden i Norrköping, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, högst kronor 20,000: —
 och för den beslutade posthusbyggnaden i Uddevalla, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, högst kronor 17,848: 75
 dels för uppförande å den postverket tillhöriga tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, bevilja ett anslag av kronor 240,000: —

och därav för år 1917 anvisa kronor 120,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;

dels ock för gäldande av återstoden av köpeskillingen kronor 711,304: 31
för det för postverkets räkning inköpta område om 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads tolfte rote samt för påbörjande av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i nämnda stad för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 860,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att härav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 150,000: —
(bil. 1 sid. 39);

B. Telegrafverket.

att dels medgiva

att för telegrafverkets räkning må inköpas tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i Sundsvall för en köpeskillning av högst kronor 8,000: —
samt att vid en radiostation, som det är avsett att telegrafstyrelsen skall övertaga från marinförvaltningen, må uppföras ett bostadshus för en kostnad av högst kronor 40,000: —

[3.]
Inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverket.

dels, med ändring av riksdagens år 1915 i ämnet fattade beslut, medgiva, att för telegrafverkets räkning må å tomten nr 2 i kvarteret Draken i Uppsala uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad icke överstigande kronor 450,000: —

dels ock för år 1917 anvisa till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning ett anslag av kronor 250,000: —
(bil. 1 sid. 47);

att för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 7,000,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet;
(bil. 1 sid. 56);

[4.]
Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.
(Länemedel.)

C. Statens järnvägar.

att till utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 6,127,800: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ett belopp av kronor 1,500,000: —
(bil. 1 sid. 111);

[5.]
Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.
(3,127,800 kronor av länemedel.)

[6.] att för inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer, för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 500,000: —
(bil. 1 sid. 112);

(Länemedel.)

[7.] att höja det för utförande av vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten beviljade anslaget med kronor 761,900: —
till » 6,241,900: —
samt därav för år 1917 anvisa återstående beloppet » 1,761,900: —

(Länemedel.)

[8.] att för fullbordande av utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten för år 1917 bevilja ett anslag av kronor 2,900,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 2,400,000: —

(Länemedel.)

[9.] att för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 1,000,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 500,000: —

(Länemedel.)

[10.] att till fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 400,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detsamma redan under år 1916;

(bil. 1 sid. 144);

(Länemedel.)

[11.] att för avslutande av arbetet med ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 150,000: —

(bil. 1 sid. 145);

Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping.

(Länemedel.)

[12.] att för år 1917 till anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar bevilja ett anslag av kronor 6,740,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 240,000: —

(bil. 1 sid. 148);

(Länemedel.)

att till fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 500,000: —
(bil. 1 sid. 149);

[13.]
Fullbor-
dande av
statsbane-
byggnaden
Ulriksfors
—Volgsjön.
(Lånemedel.)

att till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo för år 1917 an-
visa ett anslag av kronor 3,000,000: —
(bil. 1 sid. 150);

[14.]
Fortsätt-
ning av
statsbane-
byggnaden
Sveg—
Brunflo.
(Lånemedel.)

att till täckande av den brist, som uppkommit å de för Riksgräns-
banans elektrifiering beviljade anslag, för år 1917 bevilja ett tilläggs-
anslag av kronor 650,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga
medel utanordna beloppet;
(bil 1 sid. 156);

[15.]
Ang. anslag
till
täckande av
uppkommen
brist vid
utförande
av Riks-
gränsbanans
elektrifie-
ring.
(Lånemedel.)

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlätas om
elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, för ändamålet för år
1917 beräkna ett anslag av kronor 3,500,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av till-
gängliga medel utanordna kronor 1,000,000: —
(bil. 1 sid. 156);

[16.]
Elektrifie-
ring av
järnvägs-
linjen
Kiruna—
Svartön.
(Lånemedel.)

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas
angående fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m., för år
1917 för ändamålet beräkna ett anslag av kronor 4,000,000: —
med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av till-
gängliga medel utanordna kronor 1,000,000: —
(bil. 1 sid. 158);

[17.]
Fortsätt-
tande av
inlandsba-
nan norr
om Volgsjön
m. m.
(3,500,000
kronor av
lånemedel.)

att för fortsättande av arbetet med utläggande av ytterligare ett
järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby för år 1917 anvisa ett
belopp av kronor 2,000,000: —
(bil. 1 sid. 158);

[18.]
Anläggning
av dubbel-
spår mellan
Norrköping
och Mjölby.
(Lånemedel.)

[19.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas an-
 gående påbörjande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järn-
 vägsspår mellan Sävsjö och Tranås, för år 1917 för ändamålet beräkna
 ett anslag av kronor 500,000: —
 (bil. 1 sid. 159);
 (Lånemedel.)

[20.] att för år 1917 anvisa
 dels för nya inventarier vid statens järnvägar
 ett anslag av kronor 1,500,000: —
 dels ock för ökat förlag vid samma järnvägar likaledes ett an-
 slag av kronor 1,500,000: —
 (bil. 1 sid. 162);

D. Statens vattenfallsverk.

[21.] att av det för anläggning av ny farled mellan Vänersborg och
 Göteborg av riksdagen beviljade anslaget å kronor 22,800,000: —
 för år 1917 anvisa återstående beloppet » 300,000: —
 med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av till-
 gängliga medel utanordna nämnda belopp;
 (bil. 1 sid. 165);
 (Lånemedel.)

[22.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas
 angående ombyggnad av Södertälje kanal, för ändamålet beräkna ett
 anslag för år 1917 av kronor 400,000: —
 (bil. 1 sid. 166);
 (Lånemedel.)

[23.] att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas
 angående fortsatt anslag för utförande av en tredje utbyggnad av
 Trollhätte kraftstation, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917
 av kronor 3,700,000: —
 med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av till-
 gängliga medel utanordna kronor 1,500,000: —
 (bil. 1 sid. 167);
 (Lånemedel.)

[24.] att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om på-
 börjande av vissa arbeten för en andra utbyggnad av kraftstationen vid
 Porjus, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av kronor 1,500,000: —
 med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av till-
 gängliga medel utanordna kronor 500,000: —
 (bil. 1 sid. 167);
 (Lånemedel.)

att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan komma att avlätas, för år 1917 beräkna

[25.]

Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk.

(Lånemedel.)

dels för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk ett anslag av kronor 650,000: —

dels ock för utvidgning av nämnda ångkraftstation ett anslag av kronor 1,000,000: —

med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 500,000: —
(bil. 1 sid. 169);

att för utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 600,000: —

[26.]

Upprensning av Masurforsen.

(Lånemedel.)

med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 300,000: —
(bil. 1 sid. 175);

att till gäldande av de på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering för år 1917 bevilja ett anslag å kronor 44,500: —
(bil. 1 sid. 182);

[27.]

Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering.

(Lånemedel.)

att för år 1917 anvisa ett belopp av kronor 3,000,000: —

att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna kronor 1,000,000: —
(bil. 1 sid. 186);

[28.]

Distributionsanläggningar för statens kraftverk.

(Lånemedel.)

E. Statens domäners fond.

att i avvidan på den särskilda proposition angående anslag för anordnande av jägmästarbostäder inom vissa revir i de norra delarna av riket, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål såsom kapitalökning för statens domäners fond beräkna ett belopp av kronor 410,700: —
(bil. 2 sid. 2).

[29.]

Anordnande av jägmästarbostäder.

Beträffande de sålunda för år 1917 ifrågasatta anslagen för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende, för utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar med ett belopp av 3,127,800 kronor, för inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer, för utförande av vissa förändringar

av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten, för fullbordande av utläggning av ytterligare ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten, för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård, för fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö, för avslutande av arbetet med ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping, för anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar, för fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön, för fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo, för täckande av den brist, som uppkommit å de för riksgränsbanans elektrifiering beviljade anslag, för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, för fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m. med ett belopp av 3,500,000 kronor, för fortsättande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby, för påbörjande av arbetet med utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås, för anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, för ombyggnad av Södertälje kanal, för utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation, för påbörjande av vissa arbeten för en andra utbyggnad av kraftstationen vid Porjus, för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk och utvidgning av nämnda ångkraftstation, för utförande av upprepning av Masurforsen i Dalälven, för gäldande av de på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering samt för utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk hemställde föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att vart och ett av nu angivna anslag eller anslagsbelopp finge utgå av lånemedel.

Vid bifall härtill skulle alltså av sammanlagda beloppet kronor 57,428,300: —
av samtliga för nu ifrågavarande statsregleringsperiod erforderliga anslag till utgifter för statens affärsverksamhet ett belopp av » 48,424,200: —
bestridas av lånemedel.

● Vidkommande därefter

statens utlåningsfonder

erinrade departementschefen till en början om Kungl. Maj:ts på civildepartementets föredragning (*bil. 1*) förut fattade beslut att föreslå riksdagen:

1. Allmänna järnvägslånefonden.

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående avsättning till allmänna järnvägslånefonden för femårsperioden 1917—1921, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av kronor 1,500,000: — (bil. 1 sid. 187);

[30.]
Avsättning till allmänna järnvägslånefonden.
(Lånemedel.)

2. Fonden för bibanor i vissa delar av riket.

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående avsättning till fonden för att underlätta åstadkommandet av bibanor inom vissa delar av riket för ändamålet beräkna ett belopp för år 1917 av kronor 1,000,000: — (bil. 1 sid. 188);

Avsättning till fonden för bibanor i vissa delar av riket.
(Lånemedel.)

Slutligen erinrade departementschefen om nedannämnda av Kungl. Maj:t på jordbruksdepartementets (bil. 2) föredragning förut denna dag beslutade framställningar till riksdagen, nämligen:

3. Odlingslånefonden.

att dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av kronor 1,000,000: — må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från odlingslånefonden; dels ock till kapitalökning för odlingslånefonden för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 250,000: — (bil. 2 sid. 3);

[32.]
Odlingslånefonden.
(Lånemedel.)

4. Egnahemslånefonden.

att dels medgiva, att för år 1917 ett belopp av kronor 6,000,000: — må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från egnahemslånefonden; dels ock såsom kapitalökning för samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 5,000,000 (bil. 2 sid. 4);

[33.]
Egnahemslånefonden.
(Lånemedel.)

5. Lånefonden för inköp av ädla avelsston.

[34.] att såsom kapitalökning till lånefonden för inköp av ädla avelsston
 Lånefonden för år 1917 anvisa ett anslag av kronor 50,000: —
 för inköp (bil. 2 sid. 5);
 av ädla avelsston.

6. Allmänna nyodlingsfonden.

[35.] att dels medgiva, att under år 1917 ett be-
 Allmänna lopp av kronor 100,000: —
 nyodlings- må disponeras såsom lån från allmänna nyodlingsfonden;
 fonden, dels ock såsom kapitalökning till samma fond för år 1917 anvisa
 (Lånemedel.) ett anslag av kronor 60,000: —
 (bil. 2 sid. 5).

Beträffande ovanberörda anslag för avsättning till allmänna järn-
 väglånefonden och för avsättning till fonden för bibanor i vissa delar
 av riket samt för ökning av odlingslåne-, egnahemslåne- och allmänna
 nyodlingsfondernas kapital hemställde föredragande departementschefen,
 att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,
 att nämnda anslag finge utgå av lånemedel.

Under förutsättning av bifall härtill, skulle av utgifterna för stats-
 lånefonder ett belopp av kronor 7,810,000: —
 komma att täckas av lånemedel och ett belopp av » 50,000: —
 att täckas av andra medel.

Härefter anförde departementschefen:

I avseende å de medel, som för nu ifrågavarande statsreglerings-
 period böra utgå för

avbetalning å statsskulden,

[36.] hava fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse den 9 december 1915
 Arvbetalning å stats- meddelat mig, att utbetalningarna under år 1917 för amortering å stats-
 skulden i enlighet med gällande bestämmelser beräknats till samman-
 lagt 4,855,043 kronor. Nämnda belopp torde få jämkas till 4,855,000
 kronor.

Med anledning härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte
 föreslå riksdagen,

att för år 1917 anvisa ett förslagsanslag å ... kronor 4,855,000: —
att tillhandahållas riksgäldskontoret för avbetalning å statsskulden.

Vad föredragande departementschefen sålunda
hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde,
behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla.

Ur protokollet:

Albert Tondén.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

till

utgifter för kapitalökning.

Punkt.	Att täckas av		Sid.
	lånemedel. Kronor.	andra stats- inkomster. Kronor.	
Statens affärsverksamhet.			
A. Postverket.			
[1.] Inköp av inventarier	—	350,000: —	2.
[2.] Nybyggnad i Stockholm	—	350,000: —	2.
[2.] » » Kristianstad	—	163,400: —	2.
[2.] Disponerande för posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla av & visst anslag uppkommet överskott .	—	—	2.
[2.] Nybyggnad i Linköping	—	120,000: —	2.
[2.] Inköp av tomt i Göteborg och nybyggnad därå	—	860,000: —	3.
B. Telegrafverket.			
[3.] Inköp och bebyggande av fastigheter	—	250,000: —	3.
[4.] Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegraf- väsande	7,000,000: —	—	3.
C. Statens järnvägar.			
[5.] Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar	3,127,800: —	3,000,000: —	3.
[6.] Anslag till markförvärv	500,000: —	—	4.
[7.] Förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m. .	1,761,900: —	—	4.
[8.] Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås	2,900,000: —	—	4.
[9.] Ombyggnad av Malmö statsbangård	1,000,000: —	—	4.
[10.] Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö	400,000: —	—	4.

Utgifter för kapitalökning.

13

Punkt.	Att täckas av		Sid.
	länemedel.	andra stats- inkomster.	
	Kronor.	Kronor.	
[11.] Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping	150,000: —	—	4.
[12.] Anslag till rullande materiel	6,740,000: —	—	4.
[13.] Fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön . . .	500,000: —	—	5.
[14.] Fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo	3,000,000: —	—	5.
[15.] Täckande av brist för Riksgränsbanans elektrifiering .	650,000: —	—	5.
[16.] Elektrifiering av statsbanan Kiruna—Svartön	3,500,000: —	—	5.
[17.] Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.	3,500,000: —	500,000: —	5.
[18.] Dubbelspår Norrköping—Mjölby	2,000,000: —	—	5.
[19.] Dubbelspår Sävsjö—Tranås	500,000: —	—	6.
[20.] Inventarier och förlag	—	3,000,000: —	6.

D. Statens vattenfallsverk.

[21.] Anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg	300,000: —	—	6.
[22.] Ombyggnad av Södertälje kanal	400,000: —	—	6.
[23.] Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation	3,700,000: —	—	6.
[24.] Andra utbyggnaden av Porjus kraftstation	1,500,000: —	—	6.
[25.] Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk	1,650,000: —	—	7.
[26.] Upprensning av Masurforsen	600,000: —	—	7.
[27.] Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering . . .	44,500: —	—	7.
[28.] Distributionsanläggningar för statens kraftverk	3,000,000: —	—	7.

E. Statens domäners fond.

[29.] Anordnande av jägmästarbostäder	—	410,700:	7.
---	---	----------	----

Statens utlåningsfonder.

[30.] Allmänna järnväglånefonden	1,500,000: —	—	9.
[31.] Avsättningar till fonden för bibanor i vissa delar av riket	1,000,000: —	—	9.
[32.] Odlingslånefonden	250,000: —	—	9.
[33.] Egnahemslånefonden	5,000,000: —	—	9.
[34.] Lånefonden för inköp av ädla avelsston	—	50,000: —	10.
[35.] Allmänna nyodlingsfonden	60,000: —	—	10.

Avbetalning å statsskulden

	—	4,855,000: —	10.
--	---	--------------	-----

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 1 häft.

Bil. 1.

Utgifter för kapitalökning.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för civildepartementet, statsrådet von Sydow anförde:

I enlighet med den av Kungl. Maj:t och riksdagen år 1911 godkända uppställning av riksstaten anhåller jag få anmäla erforderliga anslag för kapitalökning för de till civildepartementet hörande affärsdrivande verk och utlåningsfonder.

Med hänsyn till de rådande förhållandena och det tryckta statsfinansiella läget hade det givetvis varit önskligt att kunna i största möjliga

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 1 häft.

mån begränsa anslagsbehoven även på de områden, varom här är fråga. I sådant syfte hava jämväl vederbörande myndigheter, på sätt skedde även i fråga om de anslagsbehov, som förelades nästlidet års riksdag, anmodats att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låte sig göra.

På grund av omständigheter, som jag här tillåter mig i korthet antyda och vilka jag blir i tillfälle att under de särskilda anslagsposterna närmare utveckla, har det emellertid befunnits nödvändigt att i avseende å utgifter för kapitalökning för år 1917 framställa anslagskrav, som gå vida utöver de för innevarande år för ändamålet beviljade beloppen.

I avseende å *byggnader för post- och telegrafverken* har jag sålunda nödgats taga hänsyn därtill, att lösningen av dessa verks lokalfrågor å vissa orter icke kunnat helt eller ens delvis undanskjutas utan verkliga, understundom nog så allvarliga olägenheter för trafikens besörjande och därmed även för allmänheten, icke minst näringslivets representanter.

Vad angår anslagen till fortsatt utveckling av *statens telefon- och telegrafväsende* giva dessa god avkastning och avse dessutom att tillgodose ändamål, som icke utan olägenhet för såväl det allmänna som den enskilde kunna åsidosättas. Någon nedsättning i de för detta ändamål begärda anslag ämnar jag därför icke föreslå.

Vidkommande så *statens järnvägar* har jag sökt förvissa mig om att de anslagsäskanden, jag härnedan kommer att förorda, äro nödiga endels ur synpunkten av angelägenheten att söka framföra statens järnvägar till den nivå, som den starkt växande trafiken påkallar, endels för att åstadkomma direkta besparingar i driftkostnader. Ett undanskjutande av vissa arbeten skulle för övrigt endast medföra än större hopande av anslagskrav under de närmast följande åren.

I detta sammanhang kan jag icke underlåta att framhålla, hurusom — på sätt jag redan i mitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 antydde — flera symptom börja tyda därpå, att även för normala förhållanden trafiken å statens järnvägar uppnått eller åtminstone står nära invid gränsen för den kapacitet, de med deras nuvarande utrustning äga. För extra ordinära förhållanden, sådana som de nu rådande, måste trafiken, såsom erfarenheten nog så tydligt ådagalagt, redan anses hava överskridit denna gräns. Det torde därför icke kunna undvikas, att under de närmaste åren högst betydande anspråk

komma att ställas på statskassan för kapitalutlägg till statsbaneändamål. Av sådan anledning synes mig kunna ifrågasättas, huruvida icke såsom en förberedande åtgärd borde upprättas en plan för de arbeten och anskaffningar, som äro i första hand nödvändiga. Med hänsyn till de under den senaste tiden gjorda rön torde måhända därvid också böra vidtagas en allmän revision av den av järnvägsstyrelsen år 1913 framlagda utredningen av behovet av nya byggnader och anläggningar, som under tioårsperioden 1914—1923 borde ifrågakomma vid statens järnvägar. Till denna fråga torde jag inom den närmaste tiden få återkomma.

Vad slutligen beträffar anslagen till *vattenfallsverken* har jag tagit i betraktande, att dessa, efter vad erfarenheten redan hunnit giva vid handen, förränta sig väl. De nuvarande höga kolprisen hava även bidragit att ytterligare framhäva önskvärdheten att utnyttja vattenkraften. Jag vill i detta sammanhang också nämna, att efterfrågan å vattenkraft är synnerligen livlig och stadd i jämnt stigande.

Jag övergår härefter till de särskilda verkens anslagskrav.

Postverket.

Vidkommande anslagen för år 1916 till postverket under utgifter för kapitalökning må erinras därom, att 1915 års riksdag anvisade tillsammans 1,015,000 kronor.

Dessa medel voro avsedda att användas på följande sätt:

till inventarier	kronor	350,000: —
» posthusbyggnad i Stockholm	»	300,000: —
» » » Kristianstad	»	165,000: —
» inköp av tomt i Göteborg	»	200,000: —
Summa kronor 1,015,000: —		

I skrivelse den 28 september 1915 har generalpoststyrelsen avgivit förslag i fråga om anslag till kapitalökning beträffande postverket för år 1917.

1. Inköp av inventarier.

[1.]
Inköp av
inventarier.

I förenämnda skrivelse har generalpoststyrelsen i avseende å anslagsbehovet för inventarier framhållit, hurusom styrelsen, i syfte att ernå för statsverket bästa möjliga resultat, numera i allt större utsträckning centraliserat upphandlingen av de inventarier, persedlar och effekter, som äro behövlige för distrikts- och lokalförvaltningarna och som ifrågakomma till anskaffning år efter år. Förutom de olika slag av inventarier m. m., som sedan längre tid tillbaka inköpts genom styrelsen, anskaffas numera genom dess försorg för samtliga distrikts- och lokalförvaltningar erforderliga brevhissar och brevtransportörer för elektrisk kraft, frimärksautomater, skriv- och räknemaskiner, stämpelmaskiner, velocipeder, linoleummattor m. m.

År efter år förekommer anskaffning av vissa slag av för postkontoren erforderliga möbler och inventarier, såsom diskar, blankettskåp, skriv-, stämpel- och expeditjonsbord, skrivpulpeter för allmänheten,

sorteringsfack m. m. Dessa inventarier hava hittills upphandlats i mån av behov och i enlighet med av vederbörande distriktschefer infordrade, tävlande anbud. Det är, enligt vad nu meddelas, styrelsens avsikt att genom utarbetande av ritningar och arbetsbeskrivningar till vissa bestämda modeller för sådana möbler och inventarier, som erfordras för flertalet postkontor i riket, söka att genom centralisering av upphandlingen även i avseende å dessa slag av inventarier dels åstadkomma möjligast billiga anskaffningskostnad, dels i större utsträckning än hittills bliva tillförsäkrad ett förstklassigt utförande beträffande tillverkning och materialier, dels ock vinna enhetlighet i fråga om utseende och inredning för möbler och inventarier av samma slag, givetvis med de smärre avvikelser från den bestämda typen, som betingas av olika lokala förhållanden.

Såsom ett led i styrelsens strävan att i all möjlig mån nedbringa utgifterna för anskaffning och underhåll av inventarier, effekter och förbrukningsartiklar har styrelsen vidare låtit sig angeläget vara att åt den under år 1914 inrättade postverkets verkstad i allt större utsträckning uppdraga förekommande nytillverkning av inventarier och effekter m. m. ävensom reparation och underhåll av desamma.

Styrelsen har i sin ifrågavarande skrivelse i detta sammanhang lämnat en redogörelse rörande verksamheten å verkstaden under dess första arbetsår, som omfattat tiden 1 mars—31 december 1914, ävensom under 1915 års första åtta månader, och har styrelsen därvid anført följande:

»Verkstaden är inrymd i posthusets vid Vasagatan vindsvåning i lokaler, som kunnat disponeras för ändamålet.

*Postverkets
verkstad.*

Då verkstaden den 1 mars 1914 trädde i verksamhet, anställdes, förutom verkmästaren, endast 3 arbetare, nämligen 2 mekaniker och en lärling. I den mån allt flera nytillverknings- och reparationsarbeten ansågos böra uppdragas åt verkstaden, anställde styrelsen därstädes ytterligare arbetskrafter. Vid 1914 års utgång uppgick sålunda arbetsstyrkan till 15 man utom verkmästaren.

Under första arbetsårets 10 månader hava i medeltal 10 arbetare utom verkmästaren varit sysselsatta vid verkstaden. Densamma har uppdelats i tre avdelningar, nämligen en för mekaniska, en för bleckslageri- och en för måleriarbeten.

Av arbetsstyrkan sysselsattes vid 1914 års utgång:

å den mekaniska avdelningen	9 man
» bleckslageriavdelningen	4 » och
» måleriavdelningen	2 » .

Arbetstiden är fastställd till 57 timmar per vecka.

Avlöningen till arbetarna utgår med högst de belopp, som i Stockholm betalas inom respektive yrkesgrenar.

Utgifter för kapitalökning: bil. 1.

[1.] Under det första arbetsåret hava följande arbeten verkställts:

	Reparationer.	Nyttillverkningar.
Brev- och korsbandslådor	1,180	78
Brevhissar	—	2
Brevtransportörer, elektriska	3	—
Brevstämpelar, alla slag	97	—
Dokumentslådor	37	—
Frimärksautomater	3	52
Frimärks- och penninglådor	76	126
Insatslådor och -ställ	54	17
Kassaförvaringsrum	29	—
Lyktor	36	—
Lås	47	—
Numreringsmaskiner	74	—
Nycklar, alla slag	141	78
Plomberingstänger	158	—
Postfack	17	—
Påssaxar	327	—
Revolvrar	12	—
Stämpellådor	1,091	200
Stämpelmaskiner	13 *)	—
Tidbrickor	14	910
Tömningsväskor	117	—
Vågar	110	—
Väskhållare	33	—
Diverse	64	2 **)

Sammanställning, utvisande det ekonomiska resultatet m. m. för det första arbetsåret.

D e b e t.			K r e d i t.		
	Kr.	ö.		Kr.	ö.
Inkomster enligt arbetsliggaren	29,364	71	Avlöningar	12,252	74
Värdet av i förråd den 31/12 1914 be- fintliga materialier	655	70	Materialier m. m.	6,312	36
			Beräknad kostnad för uppvärmning och belysning av verkstaden samt elektrisk kraft och avgift för vatten	330	83
			Beräknad hyra	333	33
			Ränta å beräknat rörelsekapital	200	—
			Avskrivningar å maskiner och inven- tarier	379	17
			=	19,808	43
			Överskott	10,211	98
Summa	30,020	41	Summa	30,020	41

*) I detta antal har inberäknats montering av nya stämpelmaskiner.

***) Därav en förseglingsmaskin för frimärkskonvolut.

Verkställda arbeten fördela sig i avseende å inkomsterna på följande sätt:

[1.]

för nytillverkning av inventarier	kr. 16,737: 20
» reparation och underhåll av inventarier	» 11,015: 36
» nytillverkning och underhåll av förbrukningsartiklar	» 1,147: 90
» posthusens underhåll	» 264: —
» diverse	» 200: 25

Summa kr. 29,364: 71

Inkomsterna hava beträffande flertalet av de verkställda arbetena beräknats efter de priser postverket erlagt, innan verkstaden inrättades, samt i några fall i enlighet med infordrade anbud från privata leverantörer. Då dylik jämförelse icke kunnat äga rum, har för fullgjort arbete beräknats postverkets självkostnad med tillägg av skälig vinst.

Överskottet å verkstadsrörelsen för år 1914 har, såsom framgår av ovanstående, utgjort 10,211 kronor 98 öre. Då det första arbetsåret omfattat endast 10 månader, skulle sålunda överskottet för helt år kunna skattas till omkring 12,000 kronor.

Detta resultat torde få anses tillfredsställande, särskilt som därvid bör tagas i betraktande, att under de första månaderna efter igångsättande av ett verkstadsföretag viss tid och arbetskraft i regel går förlorad, innan alla detaljer för arbetets ekonomiska och rationella bedrivande hunnit ordnas.

Vidare hava under det första arbetsåret tre av verkstadens arbetare varit inkallade till krigstjänstgöring under sammanlagt 212 dagar utan att ersättningsmän för dessa arbetare ansetts böra anställas.

Givetvis måste sådana omständigheter, som nyss nämnts, i viss mån inverka på det ekonomiska resultatet, och torde med hänsyn härtill det överskott, verkstadens första arbetsår uppvisat, i verkligheten icke böra anses såsom resultatet av mer än omkring åtta månaders verksamhet.

Med stöd av den erfarenhet, som vunnits under verkstadens första arbetsår, har styrelsen funnit lämpligt och för staten ekonomiskt fördelaktigt att under 1915 i än ytterligare utsträckning öka verkstadens arbetsfält.

Genom verkstadens försorg hava sålunda under 1915 verkställts omfattande ommålningsarbeten och reparationer å en del av de posttransportautomobiler och andra transportfordon, som äro i bruk i Stockholm, ävensom åtskilliga ommålnings- och bleckslageriarbeten inom posthusbyggnaderna i Stockholm. Det är vidare avsett, att de brevtransportörer för elektrisk kraft, som, till arbetets underlättande, komma att uppsättas inom vissa postkontor, skola tillverkas å verkstaden. En dylik transportör har sålunda redan år 1915 levererats av verkstaden och ytterligare en är för närvarande under arbete.

Under tiden 2 januari—31 augusti 1915 hava följande arbeten verkställts å verkstaden:

	Reparationer.	Nyttillverkningar.
Automobiler	8 *)	—
Brev- och korsbandslådor	1,058	340
Brevtransportörer, elektriska	2	1

*) Ävensom nytillverkning av 23 stänkskärmar.

[1.]

	Reparationer.	Nyttillverkningar.
Brevstämplor, alla slag	88	—
Dokumentslådor	36	1
Frimärksautomater	6	—
Frimärks- och penninglådor	34	127
Insatsbrevlådor och -ställ	92	31
Kassaförvaringsrum	34	—
Lås	286	2
Numreringsmaskiner	108	—
Nycklar, alla slag	216	148
Plomberingstänger	135	—
Perrong- och transportvagnar	37	—
Påssaxar	285	—
Revolvrar	15	—
Räkne- och skrivmaskiner	5	—
Stämpellådor	544	1,610
Stämpelmaskiner	15	—
Tidbrickor	—	1,637
Tömningsväskor	134	—
Vågar	99	—
Väskhållare	24	—
Diverse	225	143*)

Såsom framgår av ovanstående hava å verkstaden 1915 bland annat tillverkat 340 brevlådor. Dessa äro av ny, av styrelsen fastställd modell. Vidare pågår därstädes tillverkning av 450 frimärksautomater, därav 400 stycken för 5-öres och 50 stycken för 10-öres frimärken.

Enligt verkställd beräkning kan den vinst, som under 1915 års åtta första månader uppstått genom verkstadsrörelsen, skattas till över 17,000 kronor, vilket tyder på, att resultatet av 1915 års verksamhet kommer att högst väsentligt överträffa det första arbetsårets.

Å verkstaden finnas nu anställda: en verkmästare, 2 arbetsförmän och 19 arbetare.

Styrelsen har för arbetarne å verkstaden utfärdat ordningsregler, fastställda i nära överensstämmelse med de ordningsregler, som gälla för arbetarne vid telegrafverkets verkstad i Nynäshamn.

I övrigt har styrelsen låtit sig angeläget vara att beträffande arbetarne vid postverkets verkstad tillämpa samma bestämmelser och föreskrifter, som utfärdats för arbetarne vid telegrafverkets verkstad.

Postverkets verkstad står under närmaste överinseende av styrelsens förrådsförvaltare, som i enlighet med av styrelsen utfärdad föreskrift övervakar arbetenas fortgång å verkstaden ävensom bland annat har till åliggande att sköta den för utrönande av verkstadens bärighet erforderliga bokföringen m. m.

Utgifterna för verkstaden hava, såsom framgår av ovanstående sammanställning, under år 1914 uppgått till ett sammanlagt belopp av 19,808 kronor 43

*) Därav 2 maskiner för sammansättning av frimärksremсор till frimärksautomater, en mynträkningsapparat och 99 förseglingslampor.

öre, däri inberäknat verkmästarens avlöning. Nämnda utgifter med undantag av verkmästarens avlöning, vilken avförts under titeln »övergångsstat», hava upptagits under titeln »diverse utgifter». Sedan vid 1914 års utgång kunnat avgöras, huru stor del av utgifterna till såväl verkstadspersonalen som för anskaffande av materialier m. m. borde belasta de olika anslagen till »inköp av inventarier» eller till »förnyelsefonden», till vilken senare titel hänföras jämväl utgifterna för inventariers underhåll, har i postverkets räkenskaper verkställts sådan omföring, att berörda titlar blivit belastade med det belopp av verkstadens utgifter, som ansetts belöpa å desamma.

[1.]

Då verkstadsrörelsen numera är jämförelsevis omfattande, skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke samtliga utgifter för verkstaden borde bestridas av ett särskilt anslag. Styrelsen har emellertid av nedan angivna orsaker ansett sig icke böra föreslå, att ett dylikt anslag upptages i postverkets stater.

För inköp av inventarier är anvisat ett fast anslag, som icke får överskridas. En betydlig del av de å verkstaden utförda arbeten hänför sig just till denna utgiftspost. Riksdagens beslut i fråga om detta anslag skulle generalpoststyrelsen kunna anses kringgå, därest utgifter för nyanskaffning, som skett genom verkstadens försorg, icke inräknades i anslagsbeloppet för inköp av inventarier, och postverket på detta sätt kunna anskaffa dyrbara inventarier, som förut icke varit avsedda och om vilka Kungl. Maj:t och riksdagen icke fått någon kännedom.

Såsom avsättning till förnyelsefond är beräknat vissa procent å värdet på postverkets i bruk tagna fastigheter samt av postverkets inventarier vid slutet av det år, för vilket fonden är avsedd. Då nu genom verkstadens försorg utförts reparationer å såväl posthusbyggnader i Stockholm som å en mängd av postverkets inventarier, måste de utgifter, som belöpa å dessa reparationer, givetvis belasta förnyelsefonden. I detta hänseende äro således förhållandena enahanda som de nyss anförda beträffande inköp av inventarier.

Styrelsen, som sålunda med hänsyn till dessa omständigheter icke anser sig böra begära något särskilt anslag för postverkets verkstad, kommer emellertid, för att ständigt kunna hava en överblick över verkstadsrörelsen och därmed förenade utgifter, att låta i generalpoststyrelsens räkenskaper upplägga ett särskilt konto »utgifter för postverkets verkstad», å vilket kommer att upptagas samtliga utgifter, som stå i samband med verkstaden, utom vad beträffar verkmästarens avlöning. Vid årets utgång, då utredning kunnat verkställas rörande huru stor del av de sålunda avförda utgifterna, som böra belasta de olika anslagen till »förbrukningsartiklar», »inköp av inventarier» och »förnyelsefonden», kommer en överföring till nyss nämnda anslag av samtliga utgiftsbelopp att äga rum.»

Efter att hava erinrat, att till inköp av inventarier för postverkets behov anvisats anslag till belopp av 300,000 kronor för år 1915 och 350,000 kronor för år 1916, yttrar sig styrelsen om anslagsbehovet för år 1917 sålunda:

Inventarier.

»Icke för någotdera året är anslaget högre än att detsamma måste i sin helhet tagas i anspråk. Det torde till och med endast med svårighet kunna ordnas så i fråga om inventarieanskaffningen, att förskott på kommande års anslag icke behöver anlitas.

[1.]

För år 1917 skulle enligt av vederbörande postdirektörer verkställda beräkningar för distrikts- och lokalförvaltningarnas behov erfordras 92,000 kronor för de inköp, som verkställas av postdirektörerna.

Genom generalpoststyrelsens förenämnda åtgärd att centralisera den upphandling av inventarier, persedlar och effekter, som i större omfattning regelbundet återkommer år från år, kommer givetvis förskjutning i förevarande utgifter i allt större utsträckning att äga rum från distrikts- och lokalförvaltningarna till generalpoststyrelsen. Vid avgivande av förslag till anslag för inventarieinköp för år 1916 angav generalpoststyrelsen, att utgifterna i fråga komme under de närmare åren att till omkring $\frac{1}{3}$ likvideras genom distrikts- och lokalförvaltningarna och till $\frac{2}{3}$ genom generalpoststyrelsen. Genom realiserandet av generalpoststyrelsens ovan omförmälda avsikt att jämväl föranstalta om anskaffningen av erforderliga möbler enligt gemensam typ för de olika postkontorslokaler samt då generalpoststyrelsen avser att även i övrigt för nedbringande av utgifterna för inventarieinköp centralisera upphandlingen i all den ytterligare mån, som kan befinnas lämpligt, komma givetvis utgifterna för ändamålet att till ännu större del falla på generalpoststyrelsen än förut varit fallet.

Under år 1917 kommer tillbyggnaden till centralposthuset i Stockholm att tagas i bruk. I tillbyggnaden skall bland annat förläggas såväl paket- som tidningsavdelningarna.

Inom paketavdelningen anordnas en särskild expedition för massinlämning av paket från de större firmorna i hela huvudstaden. Med hänsyn härtill samt det oerhörda uppsving, paketrörelsen för varje år tager, är det, för att kunna på ett rationellt sätt ordna arbetet, nödvändigt att inom sagda avdelning, som tillika är transitopostanstalt för den ojämförligt största delen av huvudstadens hela paketpost, inrätta ett så fullständigt och tidsenligt transportsystem som möjligt. Jämväl inom tidningsavdelningen är det på grund av tidningsrörelsens omfattning erforderligt att låta särskilda transportanordningar komma till utförande. Den huvudsakliga delen av kostnaden härför, såsom exempelvis för elektriska motorer, elevatorer m. m., torde böra belasta anslaget till inköp av inventarier. Dessa kostnader — dock allenast engångs-kostnader — bliva visserligen högst betydande, men komma dock att mer än väl uppvägas genom de årliga besparingar i avseende å tid och arbetskraft, som ernås genom dessa anordningar. Av kostnaderna torde den väsentligaste delen falla på 1917 års inventarieanslag.

Anskaffning av nya möbler och inventarier för postlokaler i sagda tillbyggnad erfordras givetvis i stor utsträckning. Betydande utgiftsbelopp komma därför att drabba inventarieanslaget för år 1917.

Under nämnda år lära nya lokaler behöva upplåtas för vissa större postkontor, vilket naturligtvis också i sin ordning föranleder anspråk på nya inventarier till avsevärda belopp. Härtill kommer, att en stor del inventarier befinna sig i sådant skick, att de ej med fördel för statsverket kunna repareras, utan måste kasseras och ersättas med nya.

Såsom generalpoststyrelsen upprepade gånger framhållit, har generalpoststyrelsen sin strävan inriktad på att genom användning av tekniska och mekaniska hjälpmedel, såsom brevstämpnings-, räkne- och skrivmaskiner m. m., söka underlätta posttjänsten samt åstadkomma besparing i den ökning av arbetskraft, som eljest jämsides med poströrelsens stegring skulle erfordras. Dylika hjälpmedel hava redan anskaffats för vissa postkontor, men ännu återstå ett flertal större postkontor, som i brist på tillgängliga medel hittills icke fått sitt behov därav tillgodosett.

En del nya för posttjänsten lämpade maskiner framträda årligen på marknaden.

[1.]

Då användningen av dylika hjälpmedel visat sig leda icke blott till lättnad i posttjänsten utan även till kostnadsbesparing för statsverket, anser styrelsen det nödvändigt att för ändamålet erhålla disponibla medel.

Jämväl för fortsatt anskaffande av automobiler för posttransporters ombesörjande kräves att å inventarieanslaget äga tillgång till härför behövliga medel.

På grund av vad sålunda anförts har generalpoststyrelsen såsom sin mening uttalat, att, även med iakttagande av största möjliga sparsamhet i avseende å ifrågavarande utgifter, anslaget till inköp av inventarier för postverkets behov måste för år 1917 fastställas till samma belopp som för år 1916 eller 350,000 kronor, vilket belopp styrelsen alltså anhållit måtte äskas av riksdagen.

I betraktande av svårigheten vid postverket att kunna längre tid i förväg beräkna storleken av nu förevarande anslagsbelopp, har styrelsen därjämte hemställt, att, i likhet med vad förut skett, rätt för Kungl. Maj:t måtte utverkas att förskottisvis redan under år 1916 av tillgängliga medel disponera hälften av anslagsbeloppet för år 1917, eller 175,000 kronor.

Den av generalpoststyrelsen vidtagna åtgärden att alltmer centralisera upphandlingen av för postverket erforderliga förnödenheter och att i den omfattning, det lämpligen kan ske, låta tillverka och reparera inventarier och effekter å postverkets verkstad måste helt naturligt i avsevärd mån bidra att hålla belastningen å inventarieanslaget nere.

Departements-
chefen.

De upplysningar, styrelsen lämnat i avseende å verkstadsrörelsen, utvisa jämväl, att resultatet av denna rörelse varit tillfredsställande. I sin redogörelse beträffande inkomsterna från verkstaden uppgiver styrelsen, att, i fall då jämförelse med förut erlagda priser eller med infordrade anbud från privata leverantörer icke kunnat äga rum, för fullgjort arbete beräknats postverkets självkostnad med tillägg av skälig vinst. Till fullständiggande av denna uppgift vill jag meddela, att de arbeten, som falla under den sistnämnda kategorien, hava utgjort 12,5 % av samtliga å verkstaden utförda arbeten. Hithörande reparationsarbeten hava bestått av, bland annat, reparationer av kassaskåp, räkne-, stämpel- och andra maskiner, perrong- och transportvagnar, automobiler, stämplar, elektriska belysningsanordningar, postfack och möbler. Bland nytillverkade föremål må nämnas: elektrisk brevhiss, elektrisk brevtransportör, brevlådhyss, mynträkningsapparat och maskin för sammansättning av frimärken.

- [1.] Vad generalpoststyrelsen anfört i avseende å de krav, som komma att ställas å inventarieanslaget under år 1917 — särskilt för utrustning av de till- och ombyggda delarna av centralposthuset i Stockholm — synes mig utvisa, att starka skäl förefinnas för att anslaget för år 1917 bestämmas till samma belopp som för år 1916. Härvid bör jämväl tagas i betraktande den omständigheten, att inventarieanslaget numera är fast och att utgifterna för ifrågavarande ändamål sålunda strängt måste hållas inom ramen för anslagsbeloppet. Vid överläggning i ämnet med generalpostdirektören har jag ytterligare styrkts i den uppfattningen, att en avprutning av det av styrelsen begärda anslagsbeloppet icke utan betydande olägenheter för det postala arbetet kan äga rum.

Jag anser mig sålunda böra understödja generalpoststyrelsens framställning.

I avseende å kostnaderna för vissa maskinella anordningar samt för inköp av automobiler tillåter jag mig hänvisa till de uppgifter, som därutinnan lämnats under motsvarande punkt i de till 1914 års förra riksdag och 1915 års riksdag avlåtna statsverkspropositionerna.

Med hänsyn därtill att anslagsberäkningarna måste uppgöras lång tid i förväg, torde icke med anspråk på tillförlitlighet kunna angivas, hur anslaget lämpligen bör tillgodokomma de särskilda med detsamma avsedda ändamålen.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för inköp av *inventarier för postverkets behov* för år 1917 anvisa 350,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 175,000 kronor.

2. Nybyggnader.

- [2—6.] Generalpoststyrelsen har vidare i sin skrivelse den 28 september 1915 gjort framställning om anslag till nybyggnader, i första hand tillbyggnaden av centralposthuset i Stockholm.

Nybyggnader för postverket.

Tillbyggnad till centralposthuset i Stockholm.

Till uppförande å den då ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av därå uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar

å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter beviljade 1914 [2—6.] års förra riksdag ett anslag av 960,000 kronor samt anvisade därav för år 1915 ett belopp av 60,000 kronor.

Härefter har 1915 års riksdag av ifrågavarande anslag anvisat ett belopp av 300,000 kronor för år 1916, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 100,000 kronor.

Vid beviljande av förenämnda anslagsbelopp förutsattes, att anslaget skulle fördelas på fyraårsperioden 1915—1918.

I den skrivelse av den 30 september 1914, vari generalpoststyrelsen gjorde framställning om utverkande av anslag för år 1916 till ifrågavarande ändamål, hemställde styrelsen, på sätt jag vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 av sistnämnda anslagsfråga meddelat, om vidtagande av åtgärder för att byggnadsarbetet skulle kunna utföras på kortare tid än som därför beräknats. Efter att hava yttrat sig om, bland annat, den beräknade tidpunkten för grundläggningsarbetenas färdigställande, i nu föreliggande skrivelse angiven till den 1 december 1915, anförde styrelsen beträffande byggnadsföretagets planläggning i övrigt följande:

»Det egentliga byggnadsarbetet skulle bedrivas så, att åtminstone de för postverket från början avsedda lokalerna skulle tagas i anspråk för sitt ändamål under våren 1917. Och detta synes generalpoststyrelsen vara särskilt önskvärdt ur synpunkten att kunna på våren påbörja och under sommaren utföra de ändringsarbeten i nuvarande postbyggnaden, som skolat äga rum i samband med uppförande av tillbyggnaden. Såväl med hänsyn till den under sommaren i allmänhet minskade posttrörelsen som ock för att de med ändringsarbetena förknippade olägenheter må bli så litet kännbara som möjligt, bör, enligt generalpoststyrelsens åsikt, ett dylikt ordnande av arbetet äga rum.

Såsom ligger i sakens natur kunna ändringsarbetena i de nuvarande lokalerna, vilka arbeten innefatta, bland annat, förflyttning av vissa postexpeditionsavdelningar samt överbyggnad av större delen av den nuvarande gården, emellertid icke igångsättas, förrän tillbyggnadens uppförande fortskridit så långt, att dels nödiga lokaler kunna upplåtas för de expeditionsavdelningar, som beröras av ändringsarbetena, och dels, för förekommande posttransporter, kunna tagas i anspråk de för dessa avsedda nya områden.

En annan planläggning av byggnadsarbetena än den ovan angivna skulle medföra betänkliga vådor och rubbningar i avseende å posttjänsten.»

Vid ärendets föredragning nämnda den 14 januari 1915 framhöll jag, att, även med en fördelning av anslaget på fyra år, det genom ett efter omständigheterna lämpat ordnande av såväl arbetet som likviderna icke syntes uteslutet, att de lokaler inom tillbyggnaden, vilka vore mest av behovet påkallade, skulle kunna tagas i anspråk ungefär vid beräknad tidpunkt.

[2—6.] På sätt jag likaledes vid nyssnämnda tillfälle meddelade, hade generalpoststyrelsen i detta sammanhang berört en fråga, som påkallade någon ändring i den ursprungliga planläggningen av byggnaden.

Det hade, anförde styrelsen, för att de inre transporterna inom paket- och tidningsavdelningarna skulle kunna ordnas på ett jämväl med hänsyn till den framtida utvecklingen fullt rationellt och tidsenligt sätt, visat sig lämpligt att redan från början giva lokalerna för paket- och tidningsexpeditionerna större utrymme än enligt de avlämnade ritningarna avsetts. Nämnda expeditioner skulle enligt den framlagda planen disponera, bland annat, utrymmet en trappa upp i tillbyggnaden, således intill den ursprungliga andra våningen. Nu vore meningen att för dessa expeditioner taga i anspråk även våningen två trappor upp i tillbyggnaden, vilken våning jämte den tre trappor upp belägna förut beräknats tillsvidare kunna uthyras. Såsom ersättning kunde, enligt styrelsen, lätteligen anordnas motsvarande utrymme i vindsvåningen, allenast genom att denna våning gäves en något större höjd. Denna förändring skulle icke behöva draga någon egentligen ökad byggnadskostnad; merkostnaden komme att inskränka sig till utgifterna för själva inredningsarbetena, och dessa kostnader komme enligt styrelsens beräkning icke att uppgå till något större belopp, högst 40,000 à 50,000 kronor.

Den nya vindsvåningen skulle, därest den ansåges böra inredas i samband med byggnadsföretaget, lämpa sig lika väl som våningen därunder för vare sig något statens behov, exempelvis lokal för centralt ämbetsverk, eller för uthyrning till affärs- eller andra lägenheter åt enskilda.

I skrivelse den 28 maj 1915, nr 131, meddelade riksdagen, att den i likhet med departementschefen ej hade något att erinra mot ifrågavarande ändringsförslag. Något beslut om utbyggnad av vindsvåningen syntes emellertid riksdagen för det dåvarande icke vara påkallat.

I sin skrivelse den 28 september 1915 anför generalpoststyrelsen, att det, för byggnadsarbetets fortsatta bedrivande i enlighet med den uppgjorda planen och med återstående anslagsbelopps fördelning efter de av Kungl. Maj:t och riksdagen bestämda grunder, för år 1917 erfordras ett anslag av 300,000 kronor, av vilket belopp Kungl. Maj:t likväl torde förbehållas rätt att av tillgängliga medel förskottsvis under år 1916 utanordna 150,000 kronor.

I avseende å ovan omförmälda ändring i byggnadens planläggning meddelar styrelsen, att det kostnadsbelopp, samma ändring kommer att betinga, numera beräknats till 50,000 kronor och att detta belopp erfordras till anvisande av 1916 års riksdag.

Generalpoststyrelsen har fördenskull hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för år 1917 för om- och tillbyggnad av centralposthuset vid Vasagatan i Stockholm anvisa ett belopp av 350,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan för år 1916 förskottsvis av tillgängliga medel utanordna 200,000 kronor.

[2—6.]

*Uppförande
av posthus
i Kristian-
stad.*

På framställning av Kungl. Maj:t har 1915 års riksdag medgivit, att för postverkets räkning finge inköpas ett område om 1,133,43 kvadratmeter av den riksbanken tillhöriga s. k. tyghustomten i Kristianstad för en köpeskilling, ej överstigande 113,343 kronor 50 öre, samt för inköp av sagda område och påbörjande av byggnadsarbeten å ett posthus därå för år 1916 anvisat ett anslag av 165,000 kronor.

Det för byggnadsföretaget beräknade kostnadsbelopp av 198,000 kronor, som av Kungl. Maj:t lämnats utan anmärkning, har, på sätt riksdagen i ovannämnda skrivelse den 28 maj 1915, nr 131, meddelat, icke heller givit riksdagen anledning till erinran.

Sedan köpeskillingen för tomten likviderats, återstår av det anvisade anslaget ett belopp av 51,656 kronor 50 öre för påbörjande av själva byggnadens uppförande. Detta belopp motsvarar, enligt vad generalpoststyrelsen nu uppgiver, ungefär vad som erfordras för grundläggningsarbetena jämte sockeln. Ifrågavarande arbeten komma att påbörjas sommaren 1916.

Generalpoststyrelsen meddelar, hursom styrelsen — med aktgivande därpå att för år 1917 icke ifrågasätta större anslagsbelopp för fortsättning av arbetena å nu förevarande byggnadsföretag än som oundgängligen kräves för arbetenas rationella bedrivande — planlagt de vidare arbetena så, att under år 1917 murarna skulle uppföras och byggnaden komma under tak. Under sådan förutsättning kan anslagsbeloppet för år 1917 enligt styrelsens beräkning begränsas till allenast 90,000 kronor, och hemställer styrelsen därför om anvisande av detta belopp.

Generalpoststyrelsen erinrar emellertid i detta sammanhang därom, att den för byggnadsföretaget verkställda och av generalpoststyrelsen reducerade kostnadsberäkning blivit uppgjord med ledning av de i september 1913 gällande materialpris. Då, såsom känt, dessa numera stigit högst avsevärt, framhåller styrelsen, hursom det torde bli förenat med ej ringa svårighet att kunna inom ramen av det då beräknade kostnadsbeloppet uppföra byggnaden i fullständig enlighet med förut uppgjort förslag. Vederbörande arkitekt har också enligt styrelsens uppgift förklarat sig anse, att en ökning av kostnadsbeloppet med 10 å 15 procent kan befaras.

Generalpoststyrelsen ämnar emellertid låta sig angeläget vara att, i all den mån sådant är möjligt, tillse, att de förenklingar i avseende å byggnaden, som må kunna vidtagas utan att försämra byggnaden eller äventyra dess goda bestånd, också bli vidtagna.

Under alla förhållanden har generalpoststyrelsen emellertid icke ansett sig i sakens nuvarande läge böra för år 1917 föreslå någon ök-

[2—6]. ning i det anslagsbelopp, som med tillämpning av den förut uppgjorda beräkningen belöper på de byggnadsarbeten, vilka enligt generalpoststyrelsens planläggning av arbetet skulle under år 1917 komma till utförande.

Disponerande för posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla av ett å anslag till uppförande av posthus i Västervik uppkommet överskott.

I anslutning till vad generalpoststyrelsen, på sätt ovan omförmälts, anført i fråga om ökning, med hänsyn till inträdd prisstegring å byggnadsmaterialier, av förut uppgjorda kostnadsberäkningar för postverkets byggnadsföretag, har styrelsen gjort framställning därom, att styrelsen måtte för posthusbyggena i Norrköping och Uddevalla få, i mån av behov, disponera det belopp, som kunnat inbesparas å det för posthuset i Västervik medgivna anslaget.

I avseende å posthusbygget i Västervik må erinras följande:

För inköp av två tomter i Västervik och för uppförande därå av ett post- och telegrafhus har 1911 års riksdag anvisat ett anslag för år 1912 å 173,400 kronor, varjämte samma riksdag medgivit, att för detta ändamål finge, utöver berörda anslag, användas ett belopp av 26,625 kronor, som tidigare reserverats för anskaffande av lokaler för postverkets behov. Sistnämnda medel hade influtit vid försäljningen av vissa postverket tillhöriga fastigheter i Jönköping.

Därefter har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 22 juni 1911 uppdragit åt generalpoststyrelsen att under viss förutsättning för postverkets räkning inköpa tomterna nr 11 och 14 i Västervik för ett pris av högst 9,967 kronor 37 öre, till vars gäldande styrelsen skulle äga använda erforderligt belopp av de från försäljningen av omförmälda fastigheter i Jönköping reserverade medel.

Vidare har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 8 mars 1912 be-myndigat styrelsen att för bestridande av kostnaderna för uppförande i Västervik av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, dels disponera återstoden, 16,657 kronor 63 öre, av berörda reserverade medel, dels ock hos statskontoret lyfta omförmälda anslag 173,400 kronor.

Det till generalpoststyrelsens disposition ställda beloppet för uppförande av post- och telegrafhuset i Västervik har sålunda i sin helhet utgjort 200,025 kronor.

Generalpoststyrelsen meddelar nu, att, sedan byggnaden ifråga avsynats, postkontoret i Västervik under juni månad 1914 inflyttat i sina nya lokaler.

Posthuset i Västervik torde i alla avseenden få anses synnerligen tillfredsställande. Generalpoststyrelsen har emellertid lyckats begränsa

utgifterna för detta bygge så, att, sedan numera räkenskaperna för det samma kunnat definitivt avslutas, ett överskott å anslagsbeloppet uppstått av ej mindre än 37,848 kronor 75 öre. [2—6.]

Till uppförande å den postverket tillhöriga tomt i Norrköping, efter rivning av därvarande posthus, av en ny posthusbyggnad, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, har 1913 års riksdag beviljat ett anslag av 400,000 kronor samt därav för år 1914 anvisat ett belopp av 200,000 kronor. Därefter har 1914 års förra riksdag anvisat återstoden av anslaget, 200,000 kronor, för år 1915.

Om detta byggnadsföretag anför generalpoststyrelsen nu följande:

»Byggnaden beräknas bliva färdig under år 1916. De till grund för byggnadsföretaget liggande kostnadsberäkningarna uppgjordes redan i början av januari år 1912.

Grundförhållandena hade givetvis före kostnadsberäkningens uppgörande undersökts i all den mån, så kunnat ske. Efter rivningen av de gamla posthusbyggnaderna verkställdes emellertid provpålning och provbelastning av den del utav grunden, varå byggnaderna stått och vilken således förut ej kunnat fullständigt undersökas. Härvid visade det sig nödvändigt att väsentligen förstärka byggnadsgrunden genom utsträckt pålning, betonggrund och schaktning, vilket givetvis fördyrat grundläggningskostnaden.

Oaktat den ökning i byggnadsutgifterna, som sålunda uppstått, hade generalpoststyrelsen ordnat och planlagt byggnadsarbetet så, att byggnadens uppförande skulle kunna ske inom ramen av det anvisade anslagsbeloppet, vilket varit möjligt att åstadkomma därigenom att generalpoststyrelsen, efter samråd med byggnadens arkitekt, beslutat vidtagande av åtskilliga sådana förenklingar och uteslutningar ur den uppgjorda arbetsbeskrivningen, vilka kunnat göras utan egentlig olägenhet och utan att byggnaden därigenom på något sätt försämrades eller dess värde och goda bestånd förminskades.

Styrelsen föranledes dock meddela, att från riksbankens sida framkommit anmärkningar mot att vissa förenklingar i den ursprungliga arbetsbeskrivningen blivit, i besparingssyfte, ifrågasatta jämväl i avseende å inredning och utstyrsel av de lokaler, som beröra den för riksbanken avsedda delen av byggnaden.

Nu har det emellertid vid de offentliga utbudningar, som ägt rum beträffande såväl gas-, vatten- och avloppsledningar samt anordningar för värmeledning och ventilation som även för det elektriska belysningsystemet ådagalagts, att prisen betydligt överstigit de beräkningar, som verkställdes år 1912.

Härtill kommer, att generalpoststyrelsen, för att erhålla större avkastning av byggnaden, till person utom verket uthyrt den lägenhet, som ursprungligen varit avsedd till bostadslägenhet åt den person, som skulle hava den dagliga tillsynen över posthuset m. m., samt i stället inrett en bostadslägenhet om 2 rum och kök på vinden, vilken lägenhet icke ingått i den ursprungliga planen och kostnadsberäkningen.

Dessa omständigheter, tillika med den allmänna prisstegring, som inträtt, hava orsakat, att generalpoststyrelsen beräknar, att till nybyggnaden i Norrköping

[2—6.] kan behöva utöver anslaget disponeras en summa av omkring 20,000 kronor, som generalpoststyrelsen tänkt sig skola utgå av inbesparade medel å det till Västerviksbygget anvisade anslag.»

I avseende å posthusbygget i Uddevalla är att erinra, att 1913 års riksdag dels medgivit, att för postverkets räkning finge inköpas tomterna nr 2, 3 och 4 i kvarteret Staken i Uddevalla för en köpeskilling, ej överstigande 38,300 kronor, dels ock till inköp av ifrågasvarande tomter samt uppförande därå av posthusbyggnad, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, beviljat ett anslag av 240,000 kronor samt därav för år 1914 anvisat ett belopp av 125,000 kronor. Därefter har 1914 års förra riksdag anvisat återstoden av anslaget, 115,000 kronor, för år 1915.

Beträffande denna posthusbyggnad, för vilken kostnadsberäkning uppgjorts i oktober 1912, har generalpoststyrelsen meddelat, att anbud å själva byggnadsentreprenaden nyligen infordrats genom allmän kungörelse och att det därvid framgått, att de erbjudna entreprenadsummorna, med hänsyn till nu rådande prisförhöjning, betydligt överstigit det beräknade beloppet 240,000 kronor.

Visserligen har, anför styrelsen vidare, även i detta fall vidtagits alla de förenklingar och förändringar, som varit möjliga att genomföra för att kunna hålla byggnadskostnaderna inom det anvisade anslagsbeloppet. Av enahanda skäl, som anförts beträffande Norrköpingsbygget, synes det emellertid styrelsen önskligt, att byggnadsanslaget för att undvika den knapphet, som eljest skulle bli följden, må kunna något ökas, nämligen med högst återstående beloppet av överskottsmedlen från Västerviksbygget, eller 17,848 kronor 75 öre.

Generalpoststyrelsen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva, att av de överskottsmedel, tillhopa 37,848 kronor 75 öre, som uppstått å det för posthuset i Västervik anvisade anslaget, må av styrelsen, i mån av behov, få disponeras högst 20,000 kronor för posthusbyggnaden i Norrköping och högst 17,848 kronor 75 öre för posthusbyggnaden i Uddevalla.

*Bebyggande
av postverkets
tomt i Lin-
köping.*

I skrivelse den 12 april 1913 gjorde generalpoststyrelsen framställning om avlåtande av proposition till riksdagen angående anslag till inköp för postverkets räkning av en tomt i Linköping.

Därvid meddelade generalpoststyrelsen, hurusom telegrafstyrelsen i skrivelse till generalpoststyrelsen anför, att telegrafverkets lokaler i Linköping alltsedan den 1 oktober 1881 vore inrymda i den till länsresidenset hörande så

kallade slottsflygeln samt att ifrågavarande lokalers golvyta — omkring 350 kvm. — visat sig allt mer otillräckliga och att någon utvidgning av desamma ej kunde företagas. Under sådana förhållanden hade det syntts telegrafstyrelsen angeläget att inom den närmaste tiden gå i författning om anskaffande av egna lokaler för telegrafverkets räkning även i Linköping. Med anledning härav hade telegrafstyrelsen anhållit om meddelande snarast möjligt, huruvida generalpoststyrelsen funne det med sin fördel förenligt att i en telegrafverkets blivande nybyggnad i Linköping hava inrymda lokaler för postkontoret därstädes.

För egen del anförde generalpoststyrelsen, att jämväl lokalerna för postkontoret i Linköping i vissa avseenden börjat visa sig icke tillräckliga och att man med visshet kunde motse, att de under den närmaste tiden skulle på grund av den växande trafiken bliva för sitt ändamål alldeles otillräckliga. Generalpoststyrelsen hade därför varit betänkt på att för sin del vidtaga åtgärder för anskaffande av egna lokaler för postkontorets behov och inlett underhandlingar för förvärfvande av tomt för ett posthus i Linköping.

Under sådana förhållanden och då givetvis byggnadsfrågan för de båda verken borde ordnas i ett sammanhang, hade mellan generalpoststyrelsen och telegrafstyrelsen överläggningar och skriftväxling ägt rum, vilka resulterat däri, att de båda styrelserna funnit lämpligast, att i Linköping komme till stånd en posthusbyggnad, jämväl inrymmande lokaler för telegrafverkets behov.

Uti förevarande skrivelse av den 12 april 1913 redogjorde generalpoststyrelsen vidare för den dåvarande postkontorslokalen i Linköping, poströrelsens utveckling därstädes samt behovet av nya utvidgade lokaler.

För postkontoret vore allt sedan den 1 oktober 1903 förhyrda lokaler i riksbankens byggnad i Linköping. Den årliga hyressumman, som för det dåvarande utgjorde 2.500 kronor, komme att för tiden från och med den 1 oktober 1913 förhöjas till 4.400 kronor. Hyrestiden löpte tills vidare med ettårig uppsägning å omse sidor.

Postkontorslokalen bestode av följande lägenheter:

i bottenvåningen: ett större expeditorsrum för allmänhetens betjänande, ett rum för avgående och ankommande posters behandling samt ett kassavalv, allt med en golvyta av c:a 230 kvm.; samt

i våningen 1 trappa upp: ett tjänsterum för postmästaren, ett rum för tidningsbokföringen, ett rum för avgående tidningars fördelning och inslagning m. m., ett rum för brevbararexpeditionen, ett rum för arkiv, ett nattvaksrum samt en tambur och toaletttrum, allt med tillhopa omkring 235 kvm. golvyta, varjämte till lokalen hörde en toalettlokal i källaren och ett vindskontor.

I avseende å poströrelsens utveckling under tiden från år 1903, då postkontoret inflyttade i de nuvarande lokalerna, hänvisade styrelsen till en tablå, vilken, kompletterad, återfinnes härnadan.

I följd av poströrelsens utveckling hade den vid postkontoret anställda personal måst ökas från 24, år 1903, till 30 stycken år 1912.

Postkontorets lokaler, vilka visserligen vid tiden för desammas tillträdande, 1903, varit fullt tillräckliga, vore numera, enligt styrelsens uppfattning, på grund av poströrelsens utveckling för trånga.

Inom lokalen kunde postkontorets paketrörelse endast med största svårighet ombesörjas. För denna rörelse, som sedan år 1903 mer än femdubblats och som syntes komma att ökas år för år, måste med all sannolikhet inom kort i

[2—6.] Linköping anskaffas särskild lokal, såvitt allmänhetens anspråk på snabb expedition skulle kunna nöjaktigt tillgodoses. Förhyrande av en sådan lämplig lokal skulle medföra betydande utgifter för postverket.

Postkontorets dåvarande expeditionslokaler vore fördelade på två våningar och en sådan anordning vore beträffande postlokaler alltid olämplig. Därigenom uppstode nämligen tidsutdräkt i postarbetet och onödig förbrukning av arbetskraft genom posternas transporterande mellan de olika våningarna, varjämte svårighet uppkomme att övervaka och ändamålsenligt ordna arbetet.

Någon möjlighet att på ett tillfredsställande sätt kunna utvidga de dåvarande lokalerna finnes icke.

Till belysande av telegraf- och telefonrörelsens i Linköping utveckling meddelade generalpoststyrelsen med ledning av från telegrafstyrelsen erhållna uppgifter, att uppbörden vid telegraf- och telefonanstalten därstädes år 1903 utgjort 83,820 kronor 36 öre, men år 1912 217,972 kronor 37 öre samt att telefonapparaterna inom Linköpings stad under samma tidsperiod ökats från 820 stycken till 1,498 stycken. Den vid nämnda anstalter tjänstgörande personalen, som år 1903 utgjort 26, hade år 1912 uppgått till 47.

I enlighet med generalpoststyrelsens hemställan föreslog Kungl. Maj:t i proposition nr 279 1913 års riksdag att för inköp för postverkets räkning av tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping för år 1914 anvisa ett anslag av 73,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1913 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit, biföll riksdagen. Samma år förvärvades den ifrågavarande tomten för statsverkets räkning.

I skrivelse den 25 september 1913 hemställde generalpoststyrelsen om beredande av medel för bebyggande av ovannämnda tomt.

Styrelsen anförde därvid följande:

»Tomten, som har en areal av 1,360 kvm., är belägen i hörnet av S:t Larsgatan och Kungsgatan, med en fasad åt den förra gatan av 28,8 meter och åt den senare av 48,72 meter. Å tomten finnes för närvarande ett boningshus, reveterat trähus, under tak av plåt samt innehållande:

å *nedre botten* en lägenhet om 5 rum med hall och kök samt en lägenhet om 2 rum och kök,

1 *trappa upp* en våning om 7 rum och kök,

2 *trappor upp* en våning om 6 rum och kök.

Boningshuset, jämte en tillhörande särskild uthusbyggnad, är brandförsäkrat för 45,000 kronor. Ifrågavarande boningshus har vid verkställd besiktning befunnits vara i mycket gott skick, så att detsamma kan beräknas äga bestånd för en lång följd av år framåt. Efter en del reparationer torde boningshuset vid uthyrning kunna beräknas giva en hyresavkastning av omkring 3,000 kronor. Enbart boningshuset skulle alltså vid dess bibehållande giva en räntavkastning av cirka 4 % på det för tomten nedlagda kapitalet, 73,000 kronor.

Det har således vid ordnandet av frågan om den nya post- och telegrafbyggnaden i Linköping måst för generalpoststyrelsen framstå såsom ett bestämt önskemål att, därest så utan olägenhet skulle kunna äga rum, det nu befintliga boningshuset måtte kunna bibehållas. Detta har också visat sig kunna ske.

[2—6.]

Generalpoststyrelsen har i fråga om nu förevarande byggnadsföretag trott sig böra utgå därifrån, att den blivande byggnaden skulle innehålla endast de lokaler, som äro erforderliga för postkontoret samt telegraf- och telefonstationen.

Om ingång till de båda verkens lokaler anordnas i hörnet av S:t Lars- och Kungsgatorna, skulle på nedre botten kunna erhållas, förutom rum för postmästaren och kontrollören, ett större expeditionsrum med synnerligen lämpliga utrymmen för såväl allmänheten som själva postexpeditionen. I våningarna en och två trappor upp skulle kunna beredas särdeles ändamålsenliga lokaler för såväl telegraf- som telefonstationen, vilka lokaler torde komma att motsvara behovet för en avsevärd tid framåt. Förlägges vidare det för postkontoret behöfliga ytterligare utrymme för ankommande och avgående avdelningarna, brev- bärarexpeditionen samt för tidningssortering och bokföring i en tillbyggnad om allenast en våning utefter södra och en del utav västra tomtgränserna med lämpligt anordnad takbelysning, kan för en jämförelsevis låg kostnad erhållas en i allo tillfredsställande lokal för postkontoret i Linköping. Därest utvidgning av densamma framdeles skulle visa sig erforderlig — något som synes icke behöva inträffa förrän i en ganska avlägsen framtid — lämnar denna lokal jämväl möjlighet därtill, utan att fördenskull det nuvarande boningshuset behöver tagas i anspråk. Genom post- och telegrafhusbyggnadens anordnande på sätt nu föreslagits erhålles ändock fullt tillräckligt gårdsutrymme.

Av stadsingenjören i Linköping utförda borrundersökningar visa, att byggnadsgrunden består av styv lera. Grunden till byggnaden har därför vid uppgörandet av kostnadsförslaget beräknats utförd av beton med breda bottenplattor. För övrigt har byggnaden beräknats uppförd av tegel med sockel av granit, fasadbeklädnad av fogstruket tegel med kalkstensskift och partier, yttertak av tegel & huvudbyggnaden och plåt å gårdsflyglarna, eldfasta bjälklag samt enkel men solid inredning.»

Med sistnämnda skrivelse överlämnade generalpoststyrelsen därjämte i enlighet med ovan angivna plan och efter samråd med telegrafstyrelsen av arkitekten V. Bodin uppgjorda ritningar och kostnadsförslag till en post- och telegrafbyggnad å nämnda tomt. Enligt detta kostnadsförslag skulle byggnaden draga en kostnad av 200,000 kronor. Styrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1914 års riksdag att för uppförande å ovan omförmälda tomt i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisa ett belopp av 100,000 kronor.

Då det ansågs utan olägenhet kunna anstå något år med byggnadsföretagets igångsättande, blev frågan emellertid icke framlagd till prövning av någon av 1914 års riksdagar.

Under hänvisning till den sålunda tidigare förebragta utredningen hemställde generalpoststyrelsen sedermera i skrivelse den 30 september

[2—6.] 1914 om beredande av medel för byggets påbörjande under år 1916. I betraktande av de rådande förhållandena och då jag erfarit, att det utan avsevärd olägenhet kunde anstå ännu något år med detta posthusbygge, ansåg jag mig emellertid icke böra ifrågasätta, att anslag för ändamålet äskades av 1915 års riksdag.

I föreliggande skrivelse av den 28 september 1915 har generalpoststyrelsen anført, att styrelsen på grund av den till vederbörande ämbetsverk riktade anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låte sig göra, funnit sig icke för närvarande böra förnya sin framställning i förevarande ämne.

I en därefter avlåten skrivelse av den 15 november 1915 har generalpoststyrelsen emellertid meddelat, att telegrafstyrelsen i en generalpoststyrelsen samma dag tillhandakommen skrivelse för telegrafverkets vidkommande gjort framställning om byggnadsföretagets omedelbara igångsättande. Härvid hade telegrafstyrelsen anført följande.

»I början av år 1913 utvidgades Linköpings station, och beräknades därvid, att denna utvidgning skulle vara tillräcklig för stationen under en tid av fem år, inom vilken tid inflyttningen i de nya lokalerna i posthuset väntades med säkerhet kunna vara fullbordad. Genom uppskovet med byggnadsarbetet är möjligheten härtill nu utesluten, och det är fara värt att, därest icke det nya posthuset snarast kan påbörjas, telegrafstyrelsen icke kan invänta den nya stationens färdigblivande utan på grund av bristande utrymme för expeditionsplatser nödsakas att låta verkställa ytterligare en stationsutvidgning antingen genom tillbyggnad av fastigheten eller genom förhyrande av ny lokal. Linköping befinner sig nämligen för närvarande i en synnerligen livlig utvecklingsperiod, i det att antalet abonnenter ökas med omkring 100 per år.

Då en ny utvidgning av telegrafverkets station i Linköping komme att medföra högst väsentliga utgifter för statsverket, och dessa utgifter, vid det förhållandet att de utvidgade lokalerna endast skulle komma till användning under en kortare tid, bleve så gott som ren förlust för statsverket, har styrelsen äran härmed anhålla, att generalpoststyrelsen ville hos Kungl. Maj:t göra underdånig hemställan om framställning till 1916 års riksdag om anvisande av anslag till uppförande snarast möjligt av ett nytt posthus i Linköping, avsett att inrymma jämväl lokaler för telegraf- och telefonstation därstädes.»

I fråga om angelägenheten för postverkets vidkommande av byggnadsföretagets skyndsamma påbörjande har generalpoststyrelsen hänvisat till vad styrelsen i sådant hänseende anført i sina ovan omförmälda skrivelser ävensom framhållit, att behovet av rymligare lokaler för postkontoret i Linköping för varje år, som går, gör sig allt mer och mer kännbart.

I avseende å poströrelsens utveckling under tiden från år 1902 [2—6.] till år 1914 har styrelsen hänvisat till efterföljande tablå.

	1902.	1912.	Ökning + minskning — i %.	1913.	Ökning + eller minskning — i % 1913 i förhållande till 1912.	1914.	Ökning + eller minskning — i % 1914 i förhållande till 1913.
Vanliga brev	567,944	1,088,776	+ 92 %	905,528	— 20 %	877,864	— 3 %
Assurerade brev	14,372	23,056	+ 60 %	22,613	— 2 %	27,741	+ 23 %
Korsbandsförsändelser	92,924	241,228	+ 160 %	280,540	+ 16 %	674,128	+ 140 %
Paket, vanliga	5,698	34,175	+ 500 %	37,676	+ 10 %	36,236	— 4 %
Postanvisningar	26,531	67,646	+ 155 %	71,317	+ 5 %	72,491	+ 2 %
Uppbörden	146,969	244,037	+ 66 %	254,892	+ 4,5 %	277,056	+ 8 %

Generalpoststyrelsen har vidare framhållit, att, såsom känt är, en högst avsevärd prisstegring å byggnadsmaterialier inträtt, sedan det här ovan omförmälda, å 200,000 kronor slutande kostnadsförslaget uppgjordes. Generalpoststyrelsen har fördenskull ansett sig böra anmoda arkitekten Bodin att, med ledning av nuvarande materialpriser, uppgöra nytt kostnadsförslag, som styrelsen nu överlämnat. Detta förslag slutar å ett belopp av 240,000 kronor.

Av det i kostnadsförslaget upptagna slutbeloppet skulle enligt generalpoststyrelsens mening för år 1916 för byggnadsarbetets bedrivande under samma år erfordras ett belopp av 120,000 kronor.

På grund av vad sålunda anförts och med särskild hänsyn tagen till nödvändigheten för telegrafverket att snarast möjligt erhålla större lokaler för telegraf- och rikstelefonstationen i Linköping, har generalpoststyrelsen sålunda hemställt, att Kungl. Maj:t ville föreslå 1916 års riksdag att för år 1917 anvisa ett belopp av 240,000 kronor för uppförande av ett posthus, inrymmande lokaler jämväl för telegrafverkets behov, å den av postverket inköpta tomten nr 112 i S:t Lars kvarter i Linköping, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 120,000 kronor.

Med närmare utvecklande av de skäl, som talade för uppförande å statens järnvägars mark i Gnesta, i omedelbar närhet av stationshuset, av ett posthus, däri lokaler även skulle beredas för telegraf- och telefonstation, föreslog generalpoststyrelsen i skrivelse den 30 septem-

*Uppförande
av post- och
telegrafhus i
Gnesta.*

[2—6.] ber 1914, att av 1915 års riksdag måtte äskas ett anslag av 25,000 kronor till påbörjande av arbetena å detta byggnadsföretag.

Emellertid ansåg sig Kungl. Maj:t beträffande detta byggnadsföretag ej vid nämnda tidpunkt böra ifrågasätta något anslag.

Ehuruväl generalpoststyrelsen fortfarande anser, att det skulle vara önskvärt, om byggnaden i Gnesta snarast möjligt kunde komma till utförande, har generalpoststyrelsen likväl, med hänsyn till den anmodan, som riktats till vederbörande ämbetsverk att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låte sig göra, funnit sig, om ock med stor tvekan, böra till ett kommande år uppskjuta sitt krav om vidtagande av åtgärder för åstadkommande av fullt tillfredsställande postlokaler i Gnesta genom uppförande av ett posthus därstädes.

*Uppförande
av post- och
telegrafhus i
Gällivare.*

Däremot har generalpoststyrelsen i skrivelsen den 28 september 1915 funnit sig icke kunna underlåta att framföra begäran om avlåtande av proposition till 1916 års riksdag om anvisande av erforderliga medel för uppförande i Gällivare av en nybyggnad för telegraf- och postverkens gemensamma behov, i vilken byggnad även skulle inrymmas bostadslägenheter för post- och telegrafpersonalen därstädes.

Efter det en ingående utredning av frågan lämnats, har generalpoststyrelsen — jämte det styrelsen överlämnat av arkitekten V. Bodin uppgjorda ritningar och kostnadsförslag till den ifrågasatta byggnaden — hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppförande å en för sådant ändamål avsedd, kronan tillhörig tomt i kvarteret nr 29 inom Gällivare municipalsamhälle av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisa ett belopp av 170,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 85,000 kronor.

*Uppförande
av nytt
centralposthus
i Göteborg.*

1914 års senare riksdag har dels medgivit, att för postverkets räkning finge inköpas ett område av 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads tolfte rote för en köpeskillning, ej överstigande 711,304 kronor 31 öre, dels ock för inköp av sagda område för år 1915 anvisat ett anslag av 250,000 kronor.

Enligt det med Göteborgs stad avslutade köpeavtal rörande nämnda fastighet erlades det belopp, 250,000 kronor, som riksdagen således beviljat för år 1915, å den dag, då tillträdet av fastigheten skedde, eller den 1 oktober 1915. Återstående beloppet av köpeskillningen, 461,304 kronor 31 öre, skall erläggas den 2 januari 1917.

Då generalpoststyrelsen den 28 april 1914 underställde Kungl. Maj:ts prövning frågan om inköp av förevarande posthustomt, angav styrelsen i allmänna drag den plan, som uppgjorts för det nya centralposthuset. [2—6.]

Jämte det generalpoststyrelsen därefter med skrivelse den 30 september 1914 överlämnade av arkitekten Ernst Torulf i Göteborg på styrelsens uppdrag utarbetade ritningar till byggnaden, i allt väsentligt uppgjorda i överensstämmelse med den av styrelsen sålunda förut i allmänna drag uppgjorda planen, hemställde generalpoststyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för år 1916 anvisa ett anslag av 461,304 kronor 31 öre för likviderande den 2 januari 1917 av återstående beloppet av köpeskillingen för omförmälda tomt samt därutöver för uppförande av ett nytt centralposthus i Göteborg å den inköpta tomten ett belopp av 800,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp redan under år 1915 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 150,000 kronor.

Vid ärendets föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 januari 1915 anförde jag, att, då den resterande köpeskillingen, 461,304 kronor 31 öre, ej skulle erläggas förrän den 2 januari 1917, det i och för sig icke syntes vara nödvändigt att redan vid 1915 års riksdag äska anslag för ifrågavarande ändamål. Som det likväl å andra sidan syntes mig lämpligt att ej belasta 1917 års budget med hela beloppet utan bättre att fördela detta på två år, ansåg jag mig böra tillstyrka, att 200,000 kronor då måtte anvisas för ändamålet.

Vad beträffade anslag till byggets igångsättande framhöll jag, huru som det hade synts mig ur statsfinansiell synpunkt synnerligen önskvärt, om detta kunde uppskjutas. Jag hade i detta ämne överlagt med generalpostdirektören, därvid denne, om ock med den största tvekan, hade ansett sig kunna tillstyrka en sådan åtgärd. Jag fann mig sålunda icke för det dåvarande böra göra framställning om anslag för sist omförmälda ändamål.

I enlighet med Kungl. Maj:ts på min hemställan gjorda framställning anvisade därefter 1915 års riksdag för gäldande av en del av nämnda köpeskillning för år 1916 ett belopp av 200,000 kronor.

För gäldande av den överenskomna köpeskillingen för det ifrågavarande området erfordras således ytterligare 261,304 kronor 31 öre.

Generalpoststyrelsen har också nu anhållit, att denna summa måtte för år 1917 ställas till styrelsens förfogande, varjämte styrelsen gjort framställning om beredande av medel till byggnadsföretagets påbörjande.

[2—6.] Under framhållande, hurusom påbörjandet av ifrågavarande byggnad, på sätt ovan nämnts, blivit uppskjutet, anför styrelsen till en början följande beträffande det trängande behovet av ett nytt centralposthus i Göteborg:

»Generalpoststyrelsen finner sig nu böra bestämt påyrka, att åtgärder vidtagas för att arbetena för det nya centralposthuset i Göteborg må kunna utan dröjsmål taga sin början. Ett ytterligare uppskov med byggnadsföretagets igångsättande skulle nämligen, enligt generalpoststyrelsens åsikt, föranleda så allvarliga olägenheter för posttjänstens behöriga fullgörande, såväl ur verkets egen som allmänhetens synpunkt, att generalpoststyrelsen icke vill eller kan taga på sitt ansvar de följder, som ett dylikt uppskov skulle kunna medföra.

Redan i sin skrivelse den 28 april 1914 med förslag till inköp av tomt för ett nytt centralposthus i Göteborg, till vilken skrivelse generalpoststyrelsen i underdånighet tillåter sig hänvisa, lämnade generalpoststyrelsen en utförlig redogörelse för de krav, som sedan länge gjort sig gällande å erhållande av ett nytt centralposthus och vilka krav icke, enligt generalpoststyrelsens förmenande, längre kunde uppskjutas.

Till den då uppgjorda sammanställningen rörande trafikökningen vid postkontoret Göteborg 1 får generalpoststyrelsen nu lägga följande siffror för år 1914. Korsbanden hava ökats med 4,066,972 från år 1913 eller med 56,3 %. Jämväl assurerade brev och paket förete ökning. I fråga om postabonnerade tidningar och tidskrifter samt avgiftspliktiga bilagor har antalet nummerexemplar stigit med 2,787,627 eller med 18,3 %. Emellertid må härvid anmärkas, att såväl nu angivna som övriga rörelsegrenar givetvis rönt inflytande av de förhållanden, som inträtt till följd av det nu pågående kriget.

Med varje år, som går, framträder alltså ett skärpt behov av nya lokaler för centralpostkontoret i Göteborg.

Från och med den 1 november 1914 nödgades generalpoststyrelsen också, för beredande i någon mån av oundgängligen nödvändigt ökat utrymme för postkontoret Göteborg 1, låta postdirektionen i Västra distriktet avträda sina lokaler i nuvarande posthuset samt å annan plats i staden förhyra lokaler för postdirektionen, för vilka, förhyrda på fyra år, erlägges en årlig hyra av 2,800 kronor.

Postdirektionens förutvarande lokaler utgjorde sammanlagt 8 rum med en golvyta av 275 kvadratmeter.

Den förbättring, som postkontoret erhållit genom övertagande av postdirektionens förutvarande lokaler, är emellertid av fullständigt provisorisk natur och utgjorde allenast en nödfallsåtgärd för att kunna för tillfället i någon mån minska verkningarna av de olägenheter, som äro förenade med de synnerligen otillfredsställande lokala förhållandena vid postkontoret. Genom denna lokaltillökning har dock icke på något sätt erhållits så stort ökat utrymme, att detta kan motivera ett uppskjutande av byggnadsfrågan ens ett år.

Det lär icke heller, enligt generalpoststyrelsens förmenande, kunna vara med klok statshushållning förenligt att icke snarast möjligt utnyttja en så dyrbar tomt som den redan inköpta på annat sätt än genom dess tillgodogörande medelst de jämförelsevis mindre betydande hyresbelopp, som kunna inflyta genom uthyrande av de å tomten för närvarande befintliga äldre och bristfälliga byggnaderna.»

Rörande den närmare utredningen i fråga om tomtens bebyggande, [2—6.] byggnadens planläggning och disposition för olika ändamål samt beräknad hyresinkomst för de till uthyrning avsedda lokalerna m. m. har generalpoststyrelsen återopat sin ovan omförmälda skrivelse i ämnet den 30 september 1914.

Innan jag redogör för vad styrelsen i nämnda skrivelse därutinnan anfört, vill jag erinra, hurusom jag redan vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 14 maj 1914 av frågan om inköp av ifrågavarande tomt meddelade, att den blivande byggnadskostnaden beräknats till omkring 25, högst 30 kronor för kubikmeter. Jag framhöll vidare, att denna kostnadssumma, som syntes ganska hög, emellertid betingades därav, att den yta, som skulle bebyggas, vore avsevärt stor, nämligen 5,583,1 kvadratmeter, samt att kostnaden för grundläggningen till följd av markens beskaffenhet komme att bli en hög utgiftspost. I den beräknade kostnadssumman inginge för övrigt vissa säkerhetsanordningar m. m. Slutligen erinrade jag därom, att i det planerade posthuset, som skulle byggas så, att det motsvarade jämväl framtida krav på lokalutökning, betydande utrymmen tills vidare skulle bli obehövligen för postverket och fördenskull kunde uthyras till kontorslokaler och hotell, vartill byggnadens från stadens affärscentrum ej så avlägsna läge skulle bli synnerligen tjänligt. Enligt uppgift från generalpoststyrelsen uppginge, meddelade jag slutligen, det beräknade sammanlagda hyresbeloppet till 61,100 kronor. Med detta belopp, som finge anses ganska avsevärt, skulle följaktligen en väsentlig del av byggnadskostnaden kunna förräntas.

I skrivelse den 22 september 1914, nr 272, uttalade riksdagen emellertid, i samband med tillkännagivandet av sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till berörda tomtförvärv, att det av flera vägande skäl syntes vara mindre lämpligt att, såsom blivit ifrågasatt, upplåta de tillsvidare för poströrelsen obehövligen lokalerna till hotellrörelse. Däremot förefölle det riksdagen lämpligare att, såsom redan med fördel tillämpats i avseende å centralposthuset i Malmö och såsom jämväl avsetts i fråga om posthusbyggnaden i Norrköping, uthyra dessa lokaler för affärsändamål.

Jag övergår nu till att redogöra för vad generalpoststyrelsen i ovannämnda skrivelse den 30 september 1914 anförde i fråga om tomtens bebyggande och därmed sammanhängande frågor. Styrelsen yttrade därom följande:

»Tomten, som är belägen invid huvudbangården i Göteborg, sträcker sig 86 meter åt Drottningtorget, 73 meter mot Stenbocksgatan och 70 meter mot

[2—6.] Stampgatan. Åt en blivande ny, med byggnadsfasaden åt Drottningtorget parallell gata har tomten en längd från Stampgatan av 39 meter och från Stenbocksgatan av 27 meter. Mittpartiet jämte ett område därinnanför av tillhoppa 1,682 kvadratmeter upptages av den mark, som i enlighet med köpeavtalet utarrenderats av Göteborgs stad till postverket mot en årlig arrendeavgift av 500 kronor med villkor att den arrenderade marken, varå genom generalpoststyrelsens försorg och på dess bekostnad skall anordnas och vidmakthållas plantering, icke får för annat ändamål i vidare mån disponeras än att styrelsen berättigas att, om den så finner lämpligt, ävenledes på egen bekostnad därå låta anordna körväg. Så länge fastigheten användes för postverkets behov, har Göteborgs stad förbundit sig att icke för bebyggande eller upplag upplåta eller själv disponera marken i fråga.

Den byggnad, som skulle uppföras å tomten, skulle åt torget och de nuvarande gatorna resas i tre våningar jämte en hög källarvåning, vars golv till en del komme att ligga i gatuplanet. Byggnaden, som skulle omsluta förenämnda arrenderade mark och därigenom finge hästskoform, skulle erhålla huvudfasad mot Drottningtorget samt sidofasader dels mot Stampgatan och dels mot Stenbocksgatan, varjämte kortare flyglar skulle byggas mot den nya gatan.

Genom källarvåningen skulle för postautomobiler och andra postfordon anordnas en bred genomfart mellan Stenbocks- och Stampgatorna i huvudfasadens längdriktning med dubbla inkörsportar åt Stenbocksgatan. Den sida av genomfarten, som vetter åt Drottningtorget, skulle inredas till garage, som bleve tillfyllest för en lång tid framåt. Utrymmet mellan garaget och torgfasaden skulle användas till ångpannerum med kolkällare, reparationsverkstad, förvaringsrum för cyklar m. m. Vid den motsatta sidan av genomfarten skulle inrättas en 70 meter lång och 4 meter bred lastbrygga med spåranordningar för transporter samt en elevator. Närmast lastbryggan, som skulle stå i förbindelse med våningen ovanför medelst hissar och trappor, skulle anordnas förråds- och reservrum för posternas uppläggning och bearbetande, vilka förrådsrum skulle sträcka sig inuti byggnadens inre åt Stampgatan räknat. En del av detta utrymme skulle tagas i anspråk för säckpiskning och säcklagning.

Till allmänhetens bekvämlighet har den ändring vidtagits i den ursprungliga planen, att avdelningen för paketposter förlagts i källarvåningen åt Stenbocksgatan. I partiet närmast den nya gatan skulle inredas lokaler för behandling av tullpostpaket. Dessa lokaler finge en yta av omkring 515 kvadratmeter, däri inberäknat fyra mindre expeditjonsrum samt kapp- och toaletterum. En särskild avdelning för massinlämning av paket har anordnats. Det övriga utrymmet skulle tagas i anspråk för den egentliga paketpostexpeditionen. Paketavdelningen i sin helhet skulle genom spåranordningar stå i direkt förbindelse med lastbryggan.

Åt Stampgatan samt den nya gatan skulle tills vidare inredas butiks- och utställningslokaler, innehållande ett utrymme av tillsammans omkring 600 kvadratmeter.

Trappuppgångar anordnas i samtliga ytterhörn.

Huvudingången till postlokalerna skulle förläggas mot Drottningtorget, från vilket trappor å därför erforderligt, till disposition upplåtet område utanför tomten skulle leda till ett plan, beläget i samma höjd som bottenvåningens golv. Från sagda yttre trappplan vinnes inträde genom särskilda vindfång till den stora expeditionssalen.

För att underlätta kommunikationen mellan de olika expeditionsavdelningarna vore det avsett, att bottenvåningen skulle bilda en större sammanhängande sal, omgiven av och stående i omedelbar förbindelse med kringliggande, för tjänsten erforderliga rum. Över dessa tjänsterum anordnas entresolvåningar. För erhållande av fullt tillfredsställande belysning kommer fönsterljuset att förstärkas med överljusanordningar i stor utsträckning.

Huvudpartiet närmast Drottningtorget skulle upptagas av en omkring 700 kvadratmeter stor expeditionshall, varav inemot halva utrymmet utmed nästan hela fasaden mot Drottningtorget skulle disponeras av allmänheten och det övriga utrymmet av den egentliga diskexpeditionen. Allmänhetens betjänande skulle kunna äga rum vid 15 pulpeter, vilkas antal vid behov kunde ytterligare ökas.

Diskexpeditionen skulle förses med i omedelbar närhet liggande kassavalv, och genom avbalkningar skulle vidtagas särskilda säkerhetsanordningar.

I hallens ända åt Stampgatan komme att inrättas telegraf- och telefonstation med tillträde såväl från expeditionshallen som från trappuppgången i hörnet av Drottningtorget och Stampgatan. Till denna del förlägges även det amerikanska facket.

Bakom diskexpeditionen och skild från denna genom en låg vägg vidtager en omkring 1,000 kvadratmeter stor sal med överljus, avsedd för expeditionerna av avgående och ankommande poster. I denna sal inrättas erforderliga kassavalv. Salen står, såsom förut nämnts, genom trappuppgångar och hissar samt elevator i förbindelse med den under salen belägna lastbryggan. Mot gården ligger ett mindre antal smärre tjänsterum med omedelbar förbindelse såväl med expeditionssalen som sinsemellan. Ovanför dessa rum anordnas en entresolvåning med läktare, vari skulle inredas antingen frukostrum med nödiga utrymmen eller ock kapprum och andra lokaler för personalen.

Samtliga nu beskrivna lokaler ligga i bottenvåningens huvudparti.

Partiet mot Stampgatan utgöres i den inre, mot gården vettande delen av en rymlig, med överljus försedd brevbärarsal, som jämte en i densamma anordnad läktare får ett golvutrymme av mer än 900 kvadratmeter. Ingången till brevbärarsalen leder från den nya gatan. Invid fasaden utmed denna gata anordnas kapprum för brevbärare. Utrymmet därovanpå, en entresolvåning, skulle inredas antingen till samlings- och biblioteksrum eller ock för uthyrning. Fasaden längs Stampgatan upptages av tjänsterum för postmästarexpeditionen, kontrollörer och värdebrevbärare. I en entresolvåning ovanför dessa tjänsterum skulle inrymmas rum för uthyrning och, eventuellt, till mindre del, toalett- och kapprum för tjänstemän.

Till partiet åt Stenbocksgatan förlägges tidningsexpeditionen i en 840 kvadratmeter stor sal. Mot den nya gatan inrättas en elevator för tidningspostens uppforslande, varjämte i flygeln åt nämnda gata inredas två rum för tjänstemän. Ovanför dessa rum bygges en entresolvåning för uthyrning, med en golvyta av omkring 140 kvadratmeter.

I våningen en trappa upp skulle postdirektionskontoret i västra distriktet inrymmas i en lägenhet om 12 rum mot Drottningtorget. Den övriga delen av våningen en trappa upp skulle tills vidare och intilldess den kunde behöva tagas i anspråk för postkontorets behov inredas för uthyrning.

I enlighet med vad som angivits å de nu överlämnade ritningarna, hade generalpoststyrelsen avsett, att åtskilliga av de lägenheter, som från början borde

[2—6.] inredas för uthyrning, skulle apteras till hotell eller rättare sagt rum för resande eller pensionat.

Det ligger i sakens natur, att vid uppförandet av ett nytt centralposthus i Göteborg åt postkontorsavdelningarna böra i största möjliga utsträckning upplåtas utrymmen i bottenvåningen. På grund härav och i anseende till de betydande lokaler, som måste anordnas för ett dylikt postkontor, kommer givetvis posthuset att omfatta en mycket stor areal. Då vidare posthuset nödvändigtvis skall vara beläget å en central och i övrigt framträdande plats i samhället, blir naturligen tomtpriset jämförelsevis betydande. Vid byggnadens planläggning bör uppenbarligen också tagas hänsyn till de utvidgningar för postkontorets behov, som i en mer eller mindre avlägsen framtid nödvändiggöras.

Under sådana förhållanden kommer det utrymme, som från början icke behöves tagas i anspråk för postkontoret, att bliva ganska stort, i detta fall omkring hälften av byggnaden.

I all den mån så anses lämpligt, skulle, enligt generalpoststyrelsens förslag, dessa uthyrningslägenheter i första rummet inredas till kontorslokaler och bostadsvåningar. Efter den utredning, som styrelsen verkställt, och de förhandlingar, som ägt rum, har styrelsen emellertid kommit till den uppfattning, att det icke torde finnas utsikt att kunna, åtminstone under de första åren, till skäligt pris få uthyra ett så stort antal affärslokaler, som skulle ifrågakomma, därest den huvudsakliga delen av uthyrningslägenheterna inrättades för sådant ändamål. Inredning av våningar lämpar sig icke i större utsträckning än vad som angivits å ritningarna. Däremot har från sakkunnigt håll i Göteborg för generalpoststyrelsen framhållits, hurusom det, i betraktande av byggnadens belägenhet såväl i samhället som i omedelbar närhet av statsbanestationen, torde kunna antagas, att postverket skulle med fördel få uthyra lägenheter i det nya centralposthuset till resanderum eller pensionat. Härvid är ock att märka, att de härför tilltänkta utrymmena i byggnaden synnerligen väl lämpa sig för inredning för detta ändamål, under det att det skulle vara förenat med ej oväsentliga svårigheter och kostnader att i stället aptera utrymmena till affärslokaler eller bostadsvåningar. Emellertid låter detta sig naturligen göra, därest så anses böra ske.

Styrelsen är dock för sin del tveksam, huruvida i sådant fall det angivna hyresbeloppet av över 60,000 kronor per år må kunna uppnås.

I våningen en trappa upp skulle åt Drottningtorget kunna ordnas 10 rum till uthyrning; åt Stampgatan och i flygeln i denna del av våningen bleve rummens antal 24 å 25 stycken; åt Stenbocksgatan skulle anordnas sammanlagt 19 rum.

I våningen 2 trappor upp är avsett, att mittpartiet åt Drottningtorget skulle upptagas av en bostadslägenhet om fem rum med hall, kök, jungfrukammare och serveringsrum; på ömse sidor härom skulle inredas kontorsrum. Partiet åt Stamp- och Stenbocksgatorna skulle i huvudsak inredas på samma sätt som motsvarande delar i våningen en trappa upp.

Vad slutligen beträffar vindsvåningen vore det avsett att redan från början jämväl där inreda bostadsrum såväl längs hela Stampgatan som ock i båda flyglarna åt den nya gatan. I flygeln närmast Stenbocksgatan skulle anordnas två mindre lägenheter, vardera om två rum och kök, att uthyras åt postpersonal. Eventuellt skulle åt Stenbocksgatan inrättas samlings-, biblioteks- och frukostrum m. m. i stället för i entresolvåningen.

Med frånräknande av bilbanor, garage, vindsutrymme, trappor och korridorer blir byggnadens sammanlagda, för expeditions-, kontors- eller bostadsrum avsedda golvutrymme omkring 12,000 kvadratmeter, varav omkring hälften skulle till en början tagas i anspråk för postverkets behov, medan den andra hälften skulle uthyras.

[2—6.]

Den planläggning av byggnaden, för vilken generalpoststyrelsen ovan redogjort, överensstämmer i allt väsentligt med de allmänna drag, som styrelsen i detta avseende förut angivit.»

På sätt jag redan till den nästlidet år avlåtna statsverkspropositionen anförde, hade generalpoststyrelsen vidare i sin skrivelse den 30 september 1914 meddelat, att det kostnadsförslag, som ursprungligen uppgjorts av arkitekten Torulf, med i huvudsak den planläggning, som ovan angivits, uppgått till 2,670,000 kronor. Sedan generalpoststyrelsen emellertid anmodat Torulf att utreda, huruvida icke vissa förenklingar och förändringar i avseende å byggnaden skulle — med nödigt iakttagande av byggnadens framskjutna läge i stadsplanen — kunna, i besparingssyfte, vidtagas utan att äventyra byggnadens goda bestånd, hade kostnadssumman i det med sistnämnda skrivelse överlämnade kostnadsförslaget kunnat nedbringas till 2,400,000 kronor.

Beträffande de ändringar, som det senare kostnadsförslaget innebure, upplyste styrelsen i sin sistnämnda skrivelse, att dessa huvudsakligen bestode däri, att belastningen å grundplattan minskats till följd av dels minskad belastning å bjälklag och dels utbyte av granitpilastrar å fasaderna mot tegelpilastrar. Därjämte hade en del av sockeln ersatts med tegelmur. På grund av dessa ändringar hade pålarnas antal något reducerats och grundplattans tjocklek minskats. Ävenså hade listverk av granit inskränkts. Genom förenkling av fotrännan hade posten för yttertak och plåtarbeten nedsatts. Vissa utgifter, som upptagits i det förra kostnadsförslaget och vilka icke ansetts nödvändigtvis behöva belasta byggnadsanslaget, hade uteslutits. Utgifterna för målningsarbetet, vilket enligt förra förslaget skulle utföras allenast provisoriskt, men enligt det senare vore avsett att verkställas fullt färdigt, hade till följd därav i det senare kostnadsförslaget ökats.

Då den totala kubikmassan av byggnaden, enligt vad styrelsen meddelade, utgjorde 89,570 kubikmeter, skulle alltså byggnadskostnaden per kubikmeter, vilken kostnad, enligt vad ovan angivits, förut beräknats till omkring 25, högst 30 kronor, komma att uppgå till mellan 26 och 27 kronor.

Under erinran om vad styrelsen sålunda tidigare anför, yttrar styrelsen i nu föreliggande framställning vidare följande:

»Då, såsom allmänt är känt, prisen å byggnadsmaterialier under senare tider stigit högst avsevärt, i vissa fall ända till 100 %, har vederbörande arkitekt med

[2—6.] ledning av nu gällande priser ansett, att kostnaden för den nya posthusbyggnaden i Göteborg bör beräknas till i runt tal 2,900,000 kronor. Detta skulle innebära en höjning av byggnadskostnaden till omkring 32 kronor per kubikmeter.

Emellertid synes det generalpoststyrelsen under rådande krisförhållanden icke vara behövt att nu definitivt fastställa byggnadsföretagets slutsumma, vilken till huvudsaklig del torde bli beroende på de priser, som gälla vid tiden för byggnadsentreprenadens utbudande.

Rörande fördelningen av det för utförande av ett nytt centralposthus i Göteborg erforderliga anslagsbeloppet föreslog generalpoststyrelsen 1914, att det då angivna anslaget, 2,400,000 kronor, måtte fördelas med lika belopp, 800,000 kronor, på vart och ett av de tre ifrågasatta byggnadsåren.

Liksom i andra fall skall generalpoststyrelsen naturligen även i fråga om göteborgsbygget nedlägga all omsorg för att hålla byggnadskostnaden nere vid så lågt belopp, som av omständigheterna kan medgivas.

Men även om, till följd av inträdd prisstegring å hithörande områden, det icke skall kunna undvikas, att byggnadskostnaden med större eller mindre belopp fördyras utöver vad som beräknats, anser generalpoststyrelsen sig likväl icke böra nu hos Kungl. Maj:t göra framställning att av riksdagen må äskas större belopp för år 1917 för nu ifrågavarande byggnadsföretag än vad föregående år av generalpoststyrelsen begärdes för år 1916, eller 800,000 kronor, dock att, i likhet med vad som ifrågasattes av generalpoststyrelsen 1914, ett belopp av 150,000 kronor av det anslag, som beviljas för år 1917, måtte förskottsvis få utgå redan under det näst föregående året. Ett dylikt belopp erfordras nämligen för grundläggningsarbetenas påbörjande under år 1916. Endast med en dylik anordning anser nämligen generalpoststyrelsen byggnadsarbetet i fråga kunna anordnas och bedrivas på ett fullt rationellt sätt.

Med avseende å de planerade grundläggningsarbetena för nu ifrågavarande byggnad anser generalpoststyrelsen sig böra meddela, att förhandlingar inlett med domänstyrelsen om eventuell leverans av det betydande antal pålar — ej mindre än 9,000 — som skulle bli erforderligt. Domänstyrelsen har därvid förklarat, att pålarna i fråga kunna erhållas från statens skogar i västra Sverige. En högst väsentlig del av kostnadssumman för grundläggningen skulle alltså återinflyta till statsverket.»

På grund av vad sålunda anförts har generalpoststyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1916 års riksdag att anvisa ej mindre ett belopp av 261,304 kronor 31 öre för verkställande — i enlighet med uppgjort köpekontrakt med Göteborgs stad — den 2 januari 1917 av slutlikvid för det av Kungl. Maj:t och riksdagen redan medgivna förvärvandet mot en köpeskillning av 711,304 kronor 31 öre för postverkets räkning av ett område av 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads 12 rote, än även därutöver, för påbörjandet av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i Göteborg, ett anslag av 800,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel förskottsvis av sistnämnda belopp utanordna en summa av 150,000 kronor.

Vad först beträffar tillbyggnaden av posthusbyggnaden vid Vasagatan i Stockholm, har tidigare framhållits, hurusom det är i hög grad av behovet påkallat, att åtskilliga av de lokaler, som äro avsedda att beredas i tillbyggnaden, kunna tagas i anspråk vid beräknad tidpunkt eller under våren 1917. Det synes mig därför uteslutet, att anslaget i fråga skulle kunna fördelas på en längre tidsperiod än den nu avsedda, nämligen åren 1915—1918. Jag anser mig alltså böra tillstyrka, att det av generalpoststyrelsen för bedrivande av byggnadsarbetena, fränsett nedan omförmälda ändring i planen, för år 1917 begärda beloppet 300,000 kronor anvisas för detta år. Ej heller har jag något att erinra mot att av nämnda belopp 150,000 kronor äskas att, i fall av behov, utgå förskottsvis under år 1916.

[2—6.]

Departements-
chefen.

Stockholm.

Vad så angår den av riksdagen redan godkända ändringen i planen för byggnadsföretaget i syfte att bereda utrymmen i vindsvåningen, synes mig anledning till anmärkning mot det i sådant hänseende beräknade kostnadsbeloppet, 50,000 kronor, icke föreligga. Med hänsyn till arbetets rationella bedrivande torde även detta belopp böra anvisas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under 1916 utanordna detsamma.

Vidkommande posthusbyggnaden i Kristianstad må till en början erinras, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 19 november 1915 uppdragit åt generalpoststyrelsen att för postverkets räkning inköpa ovan omförmälda område av tyghustomten i Kristianstad för en köpeskilling, ej överstigande 113,343 kronor 50 öre, ävensom, med godkännande av ritningar, uppgjorda av professorn E. Lallerstedt, bemyndigat styrelsen att låta å samma område i enlighet med de godkända ritningarna uppföra en posthusbyggnad, dock med rätt för styrelsen att vidtaga de mindre ändringar i ritningarna, som kunde visa sig behöfliga eller lämpliga.

Kristianstad.

I det från överintendentsämbetet i nämnda ärende infortrade utlåtande av den 19 oktober 1915 har ämbetet anmält, att ämbetet vid granskning av det av generalpoststyrelsen upprättade förslag till nyssnämnda posthusbyggnad för sin del icke funnit annat att erinra, än att kostnadsberäkningen, som uppgjorts år 1913 och slutade å en summa av 198,000 kronor, icke syntes äga giltighet under nu rådande förhållanden, då de flesta byggnadsmaterialier stigit avsevärt i pris. Om byggnadsarbetet, såsom generalpoststyrelsen avsett, skulle påbörjas år 1916 och bedrivas normalt, borde kostnaden, enligt av ämbetet gjorda undersökningar, beräknas komma att uppgå till minst 215,000 kronor.

[2—6.]

Generalpoststyrelsen har, såsom ovan nämnts, ansett en ökning av det beräknade kostnadsbeloppet med 10 à 15 procent kunna befaras.

Med hänsyn till vad myndigheterna sålunda anfört anser jag — helst om, såsom jag av särskilda skäl ämnar föreslå, anslag för byggnaden i dess helhet beviljas för 1917 — att kostnaderna för byggnaden böra beräknas till 215,000 kronor.

Utgår man således från detta belopp, skulle för byggnadens fullbordande, utöver redan beviljade medel, 51,656 kronor 50 öre, erfordras ytterligare 163,343 kronor 50 öre. Styrelsen hemställer nu, att för byggnadsarbetets fortsättande måtte för år 1917 anvisas 90,000 kronor, motsvarande vad som oundgängligen erfordrades för att arbetena å bygget skulle under år 1917 kunna bedrivas rationellt.

Emellertid synes det mig med hänsyn till förhållandena å arbetsmarknaden kunna ifrågasättas, huruvida icke lämpligen hela ovannämnda belopp av 163,343 kronor 50 öre borde upptagas i riksstaten för år 1917 och 90,000 kronor därav ställas till Kungl. Maj:ts förfogande redan under år 1916.

I detta hänseende ber jag att få anföra följande.

Kristianstads län hör till de svagast industrialiserade bygderna i Sverige. Av länets hela befolkning kommo år 1900 endast 26 % på yrkesgrupperna industri, handel och samfärdsel, vilka i hela riket upptogo c:a 40 %. Härmed sammanhänger även, att städerna i länet äro små och fåtaliga. Huvudmassan av länets befolkning livnär sig av jordbruket, vars utmärkande drag är potatisodlingens stora utbredning. På denna potatisodling är ock länets viktigaste industri, brännvinsbränningen, grundad. Det milda klimatet och den fruktbara jorden på Ängelholms- och Kristianstadsslätterna hava medgivit odling av sockerbeter, vilket givit upphov till ett par sockerbruk. Eljest äro städerna i länet relativt fattiga på industri. Byggnadsverksamheten spelar därför en betydande roll för deras arbetsmarknad, särskilt vad Kristianstad beträffar.

Arbetstillgången inom jordbruket är givetvis eljest av dominerande betydelse för arbetsmarknaden inom länet i dess helhet. Under november månad, då rotfruktsupptagning pågår inom jordbruket samtidigt som betkampanjen vid sockerbruken, är också arbetstillgången särdeles riklig och arbetslösheten inskränkt till ett minimum. Varje grovarbetare på land och i stad kan då finna lönande sysselsättning, och de begagna sig också därav i stor utsträckning. Sålunda hava under den förflutna hösten talrika arbetslösa stenhuggare, såväl från länets stenindustri som från Blekinge, arbetat på betfälten. Denna högsäsong

varar dock längst till december. Därefter vidtager vinterns lågsäsong, [2—6.] och denna emotses detta år med bekymmer, särskilt i staden Kristianstad på den grund att där all byggnadsverksamhet väntas komma att ligga nere. Då Kristianstad ej i högre grad kan komma i åtnjutande av den goda konjunktur, som är rådande inom metall- och maskinindustrin i vårt land, och då ställningen inom byggnadsverksamheten under vintern, som sagt, befaras bliva ganska bekymmersam, beroende på höga materialpris och osäkra penningförhållanden, har man alltså att räkna med avsevärd arbetslöshet bland arbetarna inom byggnadsfacken i Kristianstad, vilken också sedan mitten av nästlidna december månad gjort sig särskilt kännbar inom murarfacket.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter vore därför påbörjandet av posthusbygget i Kristianstad redan under innevarande vinter och dess bedrivande med större hastighet än förut planlagts synnerligen angeläget. För sådant ändamål torde byggnadsarbetet böra så anordnas, att byggnaden kommer under tak redan under 1916. Härför kräves emellertid, att hela det återstående beloppet, med tillämpning av förutnämnda beräkning utgörande, såsom nämnts, 163,343 kronor 50 öre, eller i avrundat tal 163,400 kronor anvisas för år 1917 och att Kungl. Maj:t erhåller rätt att under år 1916 därav förskottsvis utanordna 90,000 kronor. Jag tillstyrker alltså, att framställning därom göres hos riksdagen.

I detta sammanhang vill jag slutligen nämna, att vid grundläggningsarbetet anställning möjligen torde kunna beredas arbetslösa stenarbetare. För främjande av det syfte, som avsetts med det sålunda ifrågasatta förfogandet, torde emellertid generalpoststyrelsen vid träffande av avtal med entreprenörer om utförande av arbeten vid bygget i fråga böra föreskriva, att entreprenör i största möjliga utsträckning skall anlita närmaste offentliga arbetsförmedlingsanstalt vid anställning av arbetskraft. En sådan bestämmelse har generalpoststyrelsen, enligt vad jag erfarit, redan intagit i de entreprenadkontrakt, som upprättats beträffande posthusbyggnaderna i Norrköping och Uddevalla.

Vad generalpoststyrelsen anfört i avseende å det i allt väsentligt till följd av prisstegringar å byggnadsmaterialier uppkomna behovet av ytterligare medel till posthusbyggena i Norrköping och Uddevalla har icke synts mig lämna rum för befogad erinran. Ej heller har jag funnit något att invända mot det av styrelsen föreslagna sättet för anslagsbehovets täckande.

Norrköping.
Uddevalla.

[2—6.]

Linköping.

Såsom den lämnade utredningen torde giva vid handen, förelåg redan år 1913, då frågan om inköp av tomt i Linköping för post- och telegrafverkens räkning förevar, ett verkligt behov av utvidgade lokaler å nämnda ort för bägge dessa verk; och detta behov har sedan dess alltmera framträtt. För postverkets vidkommande vill jag här endast erinra om den betydande ökning av poströrelsen, som den ovan intagna tablån utvisar. Det bör bemärkas, att denna ökning gjort sig gällande framför allt i avseende å ett slag av postförsändelser, som äro särskilt utrymmeskrävande, nämligen korsband. Vad telegrafverket angår, torde det vara tillfyllest att framhålla, hurusom telegrafstyrelsen i sin förut omnämnda skrivelse anført, att verkets behov av utvidgade lokaler är så trängande, att ett ytterligare uppskov med ifrågavarande byggnadsföretag skulle påkalla beredande av ökat utrymme genom tillbyggnad till de nuvarande av telegrafverket disponerade lokalerna eller genom förhyrande av nya lokaler. Den förra anordningen skulle givetvis i betraktande av den jämförelsevis korta tid, den skulle komma att begagnas, vara synnerligen oekonomisk.

Med hänsyn till nödvändigheten att i lämplig omfattning begränsa statens utgifter för kapitalökning har man under två år nödgats undanskjuta förevarande anslagsfråga. Att så icke längre bör ske, synes efter nu vunna upplysningar vara uppenbart.

Vad beträffar den nya byggnadens planläggning, har denna icke givit mig anledning till erinran.

Att, på sätt generalpoststyrelsen föreslagit, iståndsätta och till uthyrning begagna det å tomten redan befintliga boningshuset, varvid en hyresavkastning av omkring 3,000 kronor skulle kunna påräknas, är givetvis ägnat att öka byggnadsföretagets räntabilitet.

Det för nybyggnaden beräknade kostnadsbeloppet, 240,000 kronor, synes mig i betraktande av de nuvarande uppdrivna prisen å materialier icke lämna rum för anmärkning.

Såtillyvida torde dock hänsynen till sparsamhetens krav böra föranleda jämkning i vad generalpoststyrelsen föreslagit, att byggnadsanslaget ej till hela sitt belopp äskas för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 disponera hälften därav, utan att å 1917 års stat begäres endast ett belopp av 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under år 1916 utanordna detsamma och med beräkning att återstående kostnaden skall uppföras å staten för år 1918.

Gällivare.

Av generalpoststyrelsen meddelade upplysningar i avseende å post- och telegrafverkens utveckling i Gällivare under de senare åren även-

som beträffande de ytterligare utvecklingsmöjligheter, som där föreligga, giva vid handen, att de därstädes för post- och telegrafändamål för närvarande förhyrda lokalerna måste betraktas såsom mindre tillfredsställande och att ett lokalombyte snart nog måste äga rum, därest icke olägenheter för rörelsens drift skola uppstå. [2---6.]

Med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen och då jag inhämtat, att, hur behöflig den av generalpoststyrelsen ifrågasatta nybyggnaden än är, man dock ännu någon kortare tid skulle kunna reda sig med de nuvarande lokalerna, har jag ej ansett mig böra innevarande år ifrågasätta något anslag för ändamålet.

Enligt vad jag förvissat mig om, hava de nuvarande postlokaler i Göteborg till följd av poströrelsens starka utveckling — icke minst å tidnings- och paketexpeditionerna med deras skrymmande gods — blivit alltmer otillfredsställande. Ett ytterligare uppskov med igångsättande av arbetet å ett nytt posthus därstädes kan därför enligt min uppfattning icke äga rum utan risk att allvarsamma svårigheter för posttrafiken å nämnda ort skola uppstå.

Göteborg.

Vad den nya posthusbyggnadens planläggning angår, torde jag få inskränka mig till att hänvisa till generalpoststyrelsens utförliga redogörelse. Jag vill endast erinra därom, att det planerade posthuset är avsett att byggas på sådant sätt, att det motsvarar jämväl framtida krav på lokalutökning, vadan betydande utrymmen tillsvidare skulle bli obehöfliga för postverket och sålunda kunna uthyras. Byggnadens från stadens affärscentrum ej så avlägsna läge är synnerligen tjänligt härför. Generalpoststyrelsen har tidigare meddelat, att, om den del av byggnaden, som postverket ej självt skulle taga i anspråk, uthyrdes till kontorslokaler och hotell, hyrorna härför skulle kunna beräknas uppgå till sammanlagt 61,100 kronor. Då emellertid riksdagen, på sätt förut nämnts, uttalat sig mot de för postverket ännu ej behöfliga lokalernas uthyrande till hotell och ansett dem lämpligare böra användas för affärsändamål, lär den nyssnämnda siffran böra något avprutas.

Vad så byggnadskostnaden beträffar, har den ursprungligen beräknats till 2,670,000 kronor, vilken kostnad genom vissa förenklingar och förändringar i avseende å byggnaden sedermera nedbragts till 2,400,000 kronor, motsvarande 26 å 27 kronor för kubikmeter. Enligt vad generalpoststyrelsen meddelat, föreligger emellertid anledning förmoda, att byggnadskostnaden till följd av den inträdda, starka prisstegringen å byggnadsmaterialier skall komma att uppgå till avsevärt högre belopp, förslagsvis uppskattat till 2,900,000 kronor, eller omkring 32 kronor för kubikmeter.

[2—6.]

Mot den, medan normala förhållanden rådde, beräknade ovan nämnda kostnadssumman av 2,400,000 kronor synes mig intet kunna med fog anmärkas, helst om man tager i betraktande att den yta, som skall bebyggas, är avsevärt stor, nämligen 5,583,1 kvadratmeter, samt att kostnaden för grundläggningen till följd av markens beskaffenhet kommer att bliva en hög utgiftspost. Ej heller bör förbises, att byggnadens framträdande läge ställer vissa krav på de yttre anordningarna, vartill lämplig hänsyn naturligen bör tagas.

Vad angår den av de stegrade materialpriserna framkallade kostnadsökningen synes det tyvärr ingalunda osannolikt, att den, all omtanke och sparsamhet till trots, skall komma att uppgå till det av generalpoststyrelsen beräknade beloppet och byggnadskostnaden sålunda komma att sluta å ett belopp av 2,900,000 kronor. Lika med generalpoststyrelsen anser jag emellertid olämpligt att under nuvarande förhållanden söka fixera den slutliga kostnadssiffran — den måste ju ännu så länge bliva tämligen approximativ.

I anledning av den kostnadsökning, som sålunda är att motse, skulle det ligga nära till hands att tänka sig en ytterligare förenkling av byggnaden såsom medel att motverka denna stegring. Såsom ovan nämnts, har emellertid en dylik revision av byggnadsplanen redan en gång företagits, varvid man lyckades sänka kostnadssiffran med 270,000 kronor. En ytterligare reduktion torde, efter vad jag erfarit, icke kunna ske utan att byggnaden skulle lida allt för mycket därpå i avseende å ändamålsenlighet och soliditet.

I sammanhang med kostnadsfrågan vill jag ytterligare framhålla, vad jag ovan anført beträffande den betydliga avkastning, som kan förväntas erhållas av de lokaler, vilka ännu icke erfordras för postverkets eget behov och varmed en betydlig del av byggnadskostnaden skall kunna förräntas. Vidare vill jag erinra därom, att, såsom jag redan till statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 meddelade, postverkets nuvarande fastighet i Göteborg vid försäljning torde kunna beräknas betinga ett pris av åtminstone 350,000 å 400,000 kronor. Den verkliga kostnaden för anskaffande av nya postlokaler blir sålunda högst väsentligt mindre än vad anslagsbeloppen komma att giva vid handen.

Generalpoststyrelsen har föreslagit, att det för gäldande av köpeskillingen för tomten ytterligare erforderliga beloppet, 261,304 kronor 31 öre, samt härutöver för byggnadsarbetets påbörjande 800,000 kronor skulle begäras för år 1917. Med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen har jag emellertid ansett mig böra förorda, att för ifrågasvarande ändamål för år 1917 äskas sammanlagt allenast 860,000 kronor.

Emellertid torde, på sätt styrelsen föreslagit, Kungl. Maj:t böra medgivas rätt att av nämnda belopp förskottsvis under år 1916 utanordna 150,000 kronor. [2—6.]

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels av det anslag å 960,000 kronor, som riksdagen beviljat för uppförande å den ännu icke för centralpostkontoret i Stockholm disponerade delen av postverkets tomt inom kvarteret Riddaren i Stockholm, efter rivning av därå uppförda byggnader, av en tillbyggnad samt för vidtagande i sammanhang därmed av vissa förändringar å den nuvarande posthusbyggnaden i samma kvarter, för år 1917 anvisa ett belopp av 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor,

dels för genomförande av vissa ändringar i planen för nyssnämnda byggnadsarbete för år 1917 anvisa ett belopp av 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att utanordna detta belopp förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel,

dels för fortsättande och avslutande av byggnadsarbetena å ett posthus i Kristianstad för år 1917 anvisa ett belopp av 163,400 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 90,000 kronor,

dels medgiva, att av de besparingar, tillhopa 37,848 kronor 75 öre, som uppstått å de till uppförande av ett posthus i Västervik, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, anvisade medel, må av generalpoststyrelsen, i mån av behov, disponeras, för den beslutade posthusbyggnaden i Norrköping, inrymmande jämväl lokaler för riksbankens behov, högst 20,000 kronor och för den beslutade posthusbyggnaden i Uddevalla, inrymmande jämväl lokaler för telegrafverkets behov, högst 17,848 kronor 75 öre,

dels för uppförande å den postverket tillhöriga tomten nr 112 inom S:t Lars kvarter i Linköping av ett posthus, inrymmande jämväl lokaler för telegraf-

Utgifter för kapitalökning: bil. 1.

[2—6.]

verkets behov, bevilja ett anslag av 240,000 kronor och därav för år 1917 anvisa 120,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet,

dels ock för gäldande av återstoden av köpeskillingen, 711,304 kronor 31 öre, för det för postverkets räkning inköpta område om 5,583,1 kvadratmeter av tomten nr 67 A i Göteborgs stads tolfte rote samt för påbörjande av uppförandet å sagda område av ett nytt centralposthus i nämnda stad för år 1917 anvisa ett anslag av 860,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att härav förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 150,000 kronor.

Telegrafverket.

1. Inköp och bebyggande av fastigheter.

Till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning, för vilket ändamål förut från och med år 1907 utgått ett anslag av 500,000 kronor årligen, med undantag av åren 1912 och 1915, då motsvarande anslag uppgingo till respektive 1,093,000 och 400,000 kronor, anvisades för år 1916 ett belopp av endast 145,500 kronor. Dessa medel voro avsedda att användas på följande sätt:

[7.]
Inköp och
bebyggande
av fastig-
heter för
telegraf-
verket

till stationsbyggnad i Eskilstuna	kronor	35,000: —
» inköp av byggnadstomt och påbörjande av stationsbyggnad i Uppsala	»	100,000: —
» inköp av fastighet i Östavall	»	10,500: —
Summa kronor		145,500: —

I skrivelse den 24 september 1915 med förslag till beräkning av anslag för kapitalökning för år 1916 har telegrafstyrelsen anført, att styrelsen till följd av anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1916 års riksdag iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låte sig göra, ansett sig böra begränsa sitt anslagskrav under ifrågavarande utgiftstitel till 300,000 kronor.

Rörande fördelningen av detta belopp yttrar styrelsen följande:

»Riksdagen medgav år 1914, att å telegrafverket tillhörig tomt i *Eskilstuna* finge uppföras en telegrafstationsbyggnad, inrymmande jämväl lokaler för postkontoret i staden, för en kostnad, ej överstigande 380,000 kronor, och anvisade samtidigt till denna stationsbyggnads påbörjande ett anslag av 245,800 kronor att utgå under år 1915. Sedan riksdagen till samma byggnadsarbets fortsättande anvisat för år 1916 ett belopp av 35,000 kronor, har återstoden, 99,200 kronor, upptagits att utgå under år 1917.

Stations-
byggnad i
Eskilstuna.

År 1915 medgav riksdagen, att för telegrafverkets räkning finge inköpas fastigheten, tomten nr 2 i kvarteret Draken i *Uppsala* för en köpeskilling av 85,000 kronor, samt att å nämnda tomt finge uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad, icke överstigande 300,000 kronor. Riksdagen anslag samtidigt för detta tomtinköp samt till påbörjande av stationsbyggnaden ett belopp av 100,000 kronor. Till samma byggnadsarbets fortsättande har ett belopp av 152,800 kronor upptagits att utgå under år 1917.

Stations-
byggnad i
Uppsala.

[7.]
Inköp av tomt
i Sundsvall.

I *Sundsvall* äger telegrafverket tomten nr 4 i kvarteret Saturnus (75 i 2:dra kvarteret). Å denna tomt samt den postverket tillhöriga tomten nr 1 i samma kvarter är uppförd en post- och telegrafbyggnad, som nu är fullt upptagen av de båda verkens lokaler. Dessutom äger telegrafverket den intill nr 4 liggande tomten nr 5, å vilken en mindre förråds- och verkstadsbyggnad är uppförd.

Inom verkets fastighet finnes icke plats för vare sig linjedistriktetsbyrå eller trafikdistriktsbyrå, för vilka byråer lokal förhyres i privat fastighet för ett årligt hyresbelopp av 2,600 kronor.

Utvecklingen av telegrafverkets telefontät i Sundsvall under de senaste 10 åren framgår av nedanstående tabläer:

Vid slutet av år 1905 funnos	1,883	stycken apparater
» » » » 1906	2,056	» »
» » » » 1907	2,402	» »
» » » » 1908	2,383	» »
» » » » 1909	2,541	» »
» » » » 1910	2,662	» »
» » » » 1911	2,806	» »
» » » » 1912	2,971	» »
» » » » 1913	3,084	» »
» » » » 1914	3,154	» »

Under ovan angivna tidsperiod uppgingo de vid stationen influtna telefoninkomsterna till följande belopp:

år 1905.....	178,068: 10	kronor
» 1906.....	204,276: 64	»
» 1907.....	233,558: 04	»
» 1908.....	254,089: 13	»
» 1909.....	267,774: 06	»
» 1910.....	289,512: 09	»
» 1911.....	307,198: 08	»
» 1912.....	326,390: 12	»
» 1913.....	343,308: 42	»
» 1914.....	352,828: 81	»

Telefonväxlarna äro möjliga att använda ännu under 4—8 år, beroende på den tillströmning av abonnenter, som en ny telefontaxa, upptagande billiga abonnemangsavgifter, kan åstadkomma. Även om de skulle räcka i 8 år, vilket skulle vara möjligt, om den årliga ökningen i abonnentantal ej stiger under denna tid, äro de då så utslitna, att deras bibehållande genom provisoriska åtgärder ej kan vara förenligt med omsorgen om expeditionens säkerhet. För uppställande av nya växlar av modern arbetsbesparande typ i den nuvarande fastigheten finnes intet utrymme. Den administrativa avdelningen, telegrafdirektörsexpeditionen, har redan nu så knappt utrymme, att den dit hörande personalen måst utplaceras dels i kassaexpeditionen, dels i telefonapparatsalen, båda lokalerna belägna i annan våning än den, där telegrafdirektörens tjänsterum är beläget. De utrymmen, som anvisats för telegrafapparatsal och telegramtelefonering, äro redan fullt upptagna, varför plats icke finnes för maskintelegraf, när expeditionens omfattning antagligen snart kommer att kräva införande av dylikt system.

Allt detta hänvisar till, att relativt snart en tillbyggnad till den nuvarande fastigheten måste företagas, och för detta ändamål är det då lämpligt att till en

början taga den verket tillhöriga tomten nr 5 i anspråk. Det å denna tomt befintliga förrådet måste då flyttas till annan plats. Såväl för detta ändamål som för att säkerställa ytterligare utveckling i framtiden har styrelsen ansett det vara lämpligt att, när tillfälle nu erbjuder sig, förvärva den intill tomten nr 5 liggande tomten nr 6. Byggnaderna på denna tomt äro utdömda, varför fastigheten utbjudits åt telegrafverket för taxeringsvärdet, som är 8,000 kronor. Ingen anmärkning torde kunna göras mot detta pris, enär en bredvidliggande, lika stor tomt nyligen betalats med samma belopp, och då tomten i avvaktan på bebyggande kan lämna skälig avkastning som förrådstomt, har styrelsen under förutsättning av Kungl. Maj:ts och riksdagens medgivande träffat köpeavtal med ägarna till tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i Sundsvall om köp av denna fastighet för det angivna beloppet, 8,000 kronor. Fastigheten, som innehåller en areal av 376,47 kvadratmeter, skulle tillträdas den 1 oktober 1916.

[7.]

Vid en radiostation, avsedd att övertagas från marinförvaltningen och öppnas för allmän korrespondens, är det nödvändigt att uppföra bostadshus för föreståndare och biträdande personal. Som kostnaden härför torde vid jämförelse med andra liknande byggnader kunna beräknas uppgå till 40,000 kronor, har detta belopp upptagits att utgå under år 1917.»

Bostadshus
vid radio-
station.

Beträffande *stationsbyggnaden i Eskilstuna* har jag inhämtat, att återstoden, 99,200 kronor, av det för byggnadsföretaget beräknade beloppet erfordras under år 1917, därest byggnaden skall kunna bli fullt färdig inom avsedd tid. Jag tillstyrker därför telegrafstyrelsens framställning, att nämnda belopp anvisas för år 1917.

Departements-
chefen.
Eskilstuna.

Vad så beträffar *stationsbyggnaden i Uppsala* må erinras, att Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen till 1915 års riksdag föreslog riksdagen medgiva, att för telegrafverkets räkning finge inköpas tomten nr 2 i kvarteret Draken i Uppsala för en köpeskilling av 85,000 kronor och att å nämnda tomt finge uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad icke överstigande 300,000 kronor. Sedan riksdagen bifallit detta förslag, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 uppdragit åt telegrafstyrelsen att för statsverkets räkning inköpa omförmälda tomt ävensom anbefallt telegrafstyrelsen att till Kungl. Maj:t inkomma med fullständiga, av kostnadsförslag åtföljda ritningar till uppförande av ifrågavarande stationsbyggnad. Med skrivelse den 10 september 1915 överlämnade telegrafstyrelsen sedermera av arkitekten Aron Johansson uppgjorda ritningar med tillhörande kostnadsförslag till omförmälda byggnad, varefter Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 23 oktober 1915, med godkännande av nämnda ritningar, bemyndigade telegrafstyrelsen att låta å ifrågavarande tomt i enlighet med de godkända ritningarna för en kostnad av högst 300,000 kronor uppföra en telegrafstationsbyggnad, dock med rätt för telegrafstyrelsen att vidtaga de ändringar i ritningarna, som kunde visa sig behövliga eller lämp-

Uppsala.

[7.] liga och icke ökade kostnaderna utöver nämnda belopp, 300,000 kronor. Med stöd av detta bemyndigande har telegrafstyrelsen avslutat entreprenadavtal om utförande av grundläggningsarbetet för byggnaden.

Såsom telegrafstyrelsen anförde i sin skrivelse den 23 september 1914 med förslag i fråga om erforderliga anslag till utgifter för kapitalökning under år 1916, var det avsett, att å den till inköp föreslagna tomten skulle uppföras ett hus, upptagande hela fasaden mot Kungsgatan och ungefär halva fasaden mot Bangårdsgatan, samt så anordnat, att en redan planerad tillbyggnad kunde göras vid en tidpunkt, då detta bleve behöfligt. Den allmänna kännedom om grundförhållandena i denna trakt av Uppsala, som man genom upplysningar på platsen vunnit och som bekräftats av det resultat, som erhöles vid undersökning av möjligheten att för beredande av utvidgade lokaler för telegrafverket påbygga det i omedelbar närhet av nu ifrågavarande tomt belägna riksbankshuset, visade dock, att det var nödvändigt att redan på en gång utföra hela grundläggningen, om man ville undvika sättningar mellan de i olika skeden uppförda delarna av huset. I anslutning härtill upptager den nu fastställda planen uppförande av grund för hela den byggnad, som är avsedd att inrymmas på tomten, under det att ovanför källarmurarna halva flygeln mot Bangårdsgatan är utelämnad.

I skrivelse den 10 december 1915 har telegrafstyrelsen meddelat, att vid den närmare undersökning av den inköpta tomtens grundförhållanden, som föranletts av grundläggningsarbetets påbörjande, betänkligheter emellertid framkommit mot byggnadsarbetets företagande enligt denna plan.

Telegrafstyrelsen yttrar sig sålunda:

»Professor H. Kreüger, som uppgjort förslaget till grundförstärkning, har vid avlämnande av förslaget till grundläggning anført följande:

»De beräkningar, som legat till grund för förslagets utarbetande, hava beträffande belastningar och dylikt utgått från tomtens fullständiga bebyggande i enlighet med av arkitekten Aron Johansson uppgjorda ritningar. Enligt lämnade upplysningar vore dock ämnat att tills vidare låta byggandet av övre delen av flygeln åt Bangårdsgatan anstå och av densamma endast utföra källaren, vilket förfaringssätt jag dock av skäl, vilka nedan skola anföras, ej kan tillstyrka.

Det är fullt tydligt att, även om byggnadens fulla tyngd först genom påbyggnad kan längre fram komma att åverka grunden, så måste dock all pålning utföras vid husets grundläggning i övrigt.

Undergrunden är nämligen av sådan beskaffenhet, att friktionspålning måste användas. Av utförda undersökningar har jag funnit lämpligt att icke överskrida 4-tons belastning per påle för ernående av fullt betryggande säkerhet. Vid grund-

läggning medelst friktionspålning kan emellertid icke undvikas en hoppresning av grunden under tiden för byggnadens uppförande, intill dess full belastning inträtt. En dylik hoppresning kan icke exakt beräknas, men dock begränsas till ett mycket litet mått. Med det gjorda belastningsantagandet kan ingen skada å byggnaden uppstå under förutsättning att grunden bliver jämnt belastad, d. v. s. att alla pålarna erhålla samma tryck.

Det är emellertid fullt påtagligt, att om pålarna äro beräknade erhålla *likformig* belastning vid husets uppbyggnad till full höjd (vilket av förut anförda skäl är nödvändigt), så måste de erhålla en *olikformig* belastning, om huset delvis uppföres till full höjd och delvis till mindre höjd.

En naturlig följd av dylik ojämn belastning blir den, att den tyngre belastade delen hoppresas mera än den lättare belastade, och ehuru väl hoppresningarna i absolut mått kunna vara mycket små, äro de dock tillräckliga för åstadkommande av sprickbildning i övergången mellan husets högre och lägre del.

En ytterligare rörelse i byggnaden kommer sedan att ske, då den lägre byggnaden längre fram skall påbyggas, så att full utbyggnad erhålles.

De vid sådant förfaringssätt uppkomna sprickorna måste anses vara till skada för husets såväl hållbarhet som utseende.

På grund av ovan i korthet anförda orsaker, anser jag mig för min del böra avråda från att uppföra byggnaden i skilda perioder, utan tillråder i stället dess uppförande till full utsträckning i ett sammanhang.

Av detta den sakkunniges utlåtande synes framgå, att det bliver nödvändigt att uppföra byggnaden till full utsträckning i ett sammanhang, om man vill undvika för huset skadliga sprickbildningar. Telegrafstyrelsen har därför anmodat arkitekten att med ledning av förut granskade skisser för tillbyggnaden uppgöra ritningar och kostnadsförslag för uppförande av byggnaden i sin helhet. Enligt dessa ritningar skulle till den redan godkända byggnaden tillkomma följande lokaler:

- i bottenvåningen en kontorslokal samt en lägenhet om 2 rum och kök,
- en trappa upp 2 lägenheter om respektive 4 och 2 rum och kök,
- två trappor upp blivande kapprum med flera utrymmen för telefonpersonalen, samt
- tre trappor upp en blivande telefonapparatssal samt en lägenhet om 2 rum och kök.

Den ökade kostnaden för byggnaden skulle enligt upprättat kostnadsförslag uppgå till 120,000 kronor, vilket belopp telegrafstyrelsen dock på grund av de nuvarande oberäknliga och osäkra prisförhållandena anser böra höjas till 150,000 kronor.

De reservlokaler, som sålunda skulle erhållas genom byggnadens färdigställande i ett sammanhang, äro, liksom övriga för telegrafverket ännu ej behöfliga lokaler inom hela byggnaden, avsedda att uthyras. Vederbörande linjedirektör har beräknat de hyror, som böra kunna erhållas för dessa lokaler, till 6,500 kronor om året. Skulle prisförhållandena möjliggöra byggnadens uppförande för det i kostnadsförslaget angivna beloppet, 120,000 kronor, erhöles man härigenom något över 5 % på det ökade byggnadskapitalet under de högst tio år, som detta kapital måst utgivas tidigare än som från början beräknats.»

Telegrafstyrelsen, som tillika överlämnat förnyade ritningar jämte kostnadsförslag, uppgjorda av arkitekten Aron Johansson, har hemställt,

[7.] att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att i sammanhang med anvisande av anslag för år 1917 till inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning medgiva, att för stationsbyggnaden i Uppsala finge användas ett belopp av 150,000 kronor utöver förut beviljade 300,000 kronor.

Av det uttalande från sakkunnig person, som sålunda föreligger, och som man enligt min mening har all anledning att tillmäta avgörande betydelse, framgår, att man med hänsyn till grundförhållandena icke kan realisera den ursprungliga planen att till en början allenast delvis bebygga tomten, utan att därvid riskera olägenheter, vilkas allvarliga beskaffenhet nog så tydligt torde framgå av vad telegrafstyrelsen anfört. Det synes därför framstå såsom en nödvändighet att redan från början uppföra byggnaden i hela dess omfattning.

Mot den av telegrafstyrelsen till 150,000 kronor beräknade kostnaden för den ifrågavarande delen av byggnaden har jag under förhandenvarande prisförhållanden icke funnit något att erinra. Den beräknade kostnaden för byggnaden i dess helhet skulle alltså komma att uppgå till 450,000 kronor.

Vad planläggningen och dispositionen av lokalerna beträffar, har jag vid den allenast förberedande granskning, jag haft tillfälle ägna ritningarna, ej haft någon anmärkning att därutinnan framställa. Härtill torde jag emellertid, efter det vederbörande myndighets utlåtande inhämtats, få återkomma vid föredragning av frågan om ritningarnas godkännande.

Något anslagsbehov redan nu i anledning av den sålunda uppkomna situationen föreligger emellertid icke. Fastmer har jag med hänsyn till konjunkturerna å penningmarknaden funnit mig böra ifrågasätta, att det av telegrafstyrelsen begärda anslaget till bygget för år 1917 skulle något begränsas. Vid överläggningar i ämnet med chefen för telegrafstyrelsen har jag inhämtat, att beloppet för nämnda år skulle utan menlig inverkan å byggnadsföretagets fortgång kunna minskas med 50,000 kronor eller således till 102,800 kronor, vartill anslagsbeloppet för nästkommande år alltså torde böra sättas.

Därest telegrafstyrelsens av mig här förordade förslag beträffande byggnadsföretagets genomförande i ett sammanhang vinner Kungl. Maj:ts gillande, torde framställning böra göras hos riksdagen om ändring av dess nästlidet år i ämnet fattade beslut.

Sundsvall.

Den ifråga om telegrafverkets rörelse och lokalbehov i *Sundsvall* åvägabragta utredningen giver uppenbarligen vid handen, att tillbygg-

nad av telegraflokalerna därstädes inom en nära framtid bliver nödvändig. För detta ändamål skulle begagnas en telegrafverket tillhörig, till förråd för närvarande använd tomt, vilken är belägen intill den tomt, varå de nuvarande telegraflokalerna äro uppförda. Under dessa förhållanden har jag — med hänsyn jämväl till önskvärdheten att hålla möjligheten öppen för de än ytterligare utvidgningar av lokalerna, som torde kunna förväntas i sinom tid bliva behövlige — för min del intet att erinra mot telegrafstyrelsens förslag att inköpa en tredje, bredvid de bägge telegrafverket redan tillhöriga tomterna belägen tomt, som då skulle tagas i bruk för förrådet. Den betingade köpeskillingen, 8,000 kronor, synes skälig.

För uppförande av *bostadshus* för föreståndare och biträdande personal *vid en radiostation*, avsedd att övertagas från marinförvaltningen och öppnas för allmän trafik, begär telegrafstyrelsen ett belopp av 40,000 kronor. Jag har tagit del av detaljerna beträffande detta förslag och tillstyrker detsamma.

Bostadshus
vid en radio-
station.

Under förutsättning av bifall till vad här ovan föreslagits skulle för inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets behov för år 1917 erfordras ett anslag av 250,000 kronor att användas på följande sätt:

till stationsbyggnaden i Eskilstuna.....	kronor	99,200: —
» » i Uppsala	»	102,800: —
» inköp av byggnadstomt i Sundsvall.....	»	8,000: —
» uppförande av bostadshus vid en radiostation..	»	40,000: —
Summa kronor		250,000: —

På grund av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva

att för telegrafverkets räkning må inköpas tomten nr 6 i kvarteret Saturnus i *Sundsvall* för en köpeskillning av högst 8,000 kronor, samt

att vid en *radiostation*, som det är avsett att telegrafstyrelsen skall övertaga från marinförvaltningen, må uppföras ett bostadshus för en kostnad av högst 40,000 kronor,

dels, med ändring av riksdagens år 1915 i ämnet fattade beslut, medgiva, att för telegrafverkets räk-

[7.]

ning må å tomten nr 2 i kvarteret Draken i *Uppsala* uppföras en telegrafstationsbyggnad för en kostnad icke överstigande 450,000 kronor,
dels ock för år 1917 anvisa till *inköp och bebyggande av fastigheter för telegrafverkets räkning* ett anslag av 250,000 kronor.

2. Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende.

[8.]

Fortsatt
utveckling
av statens
telefon- och
telegraf-
väsende.

I skrivelse den 24 september 1915 har telegrafstyrelsen jämväl gjort framställning om anvisande av anslag till fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för år 1917.

Innan jag redogör för styrelsens framställning i detta avseende, må erinras, att, sedan 1915 års riksdag för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende anvisat ett anslag av 5,800,000 kronor, Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 18 juni 1915 anbefallt statskontoret att till telegrafstyrelsen, på rekvisition, under år 1915 av under händer varande medel förskottsvis utbetala dels av telegrafstyrelsen jämlikt särskilda nådiga brev den 16 april och den 8 juni 1915 för uppförande av vissa radiotelegrafstationer förskjutna belopp, högst 800,000 kronor, dels ock, i mån av behov, återstoden av omförmälda anslag å 5,800,000 kronor, varjämte Kungl. Maj:t bemyndigat telegrafstyrelsen att för ifrågavarande ändamål, efter ingången av år 1916, hos riksgäldskontoret, på rekvisition, i mån av behov lyfta vad som av förberörda av riksdagen anvisade belopp då kunde återstå.

I nu förevarande skrivelse har telegrafstyrelsen anmält, att de anläggningar, vilka voro avsedda att utföras för omförmälda medel, i huvudsak komma att bli färdiga under år 1915.

Därjämte har styrelsen beträffande anslagsbehovet för år 1917 anfört följande:

»Till vilka belopp de för telefon- och telegrafväsendets utveckling avsedda medel för de senaste tio åren uppgått, framgår av följande tablå:

[8.]

Å r.	Anslags- och lånemedel, för			Summa.
	interurbana telefonledningar.	lokala telefonnät.	telegraf- ledningar.	
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
1906	1,800,000	1,700,000	19,750	3,519,750
1907	2,500,000	2,500,000	99,200	5,099,200
1908	2,500,000	2,500,000	35,400	5,035,400
1909	750,000	3,250,000	136,800	4,136,800
1910	650,000	2,850,000	7,500	3,507,500
1911	950,000	3,050,000	11,000	4,011,000
1912	1,300,000	2,693,700	6,300	4,000,000
1913	¹⁾ 1,750,000	2,746,700	53 300	¹⁾ 4,750,000
1914	^{1) 2)} 1,975,000	3,100,000	50,000	^{1) 2)} 5,125,000
1915	1,850,000	3,123,000	827,000	5,800,000

¹⁾ Inklusive anslag för telefonkabel till Gottland.²⁾ " " " " " Tyskland.

Den samtalstrafik, som de *interurbana telefonledningarna* äro avsedda att förmedla, har, allt efter som nya ledningar öppnats, befunnit sig i ständig tillväxt. En översikt av de senaste tio årens utveckling i fråga om antalet telefonsamtal mot särskild avgift visar följande siffror:

Å r.	Telefonsamtal mot särskild avgift.	Samtals- avgifter	Ökning under året			
			i samtal	i samtalsavgifter		
		kronor.	%.	kronor.	%.	
1906	10,793,880 perioder	3,460,950	18.3	562,431	19.4	
1907	12,911,168 "	4,099,414	19.6	638,464	18.4	
1908	14,730,878 "	4,525,004	14.1	425,590	10.4	
1909	16,751,450 "	5,061,764	13.7	536,760	11.8	
1910	18,971,853 "	5,570,431	13.3	517,667	10.2	
1911	20,819,076 "	6,150,864	9.7	571,433	10.2	
1912	23,331,342 "	6,846,855	10.8	695,991	11.3	
1913	25,020,841 "	7,287,265	7.2	440,410	6.4	
1914	27,387,032 "	8,062,610	9.5	775,345	10.7	
1915	omkring 28,700,000 "	omkring 9,072,000	4.8	1,009,400	11.1	

Av dessa siffror äro de för år 1915 approximativt beräknade med ledning av förhållandena under de sex första månaderna av året.

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 1 häft.

[8.]

Den utveckling, som framgår av dessa siffror, synes allt fortfarande komma att äga bestånd, och det måste därför vara telegrafstyrelsen angeläget att genom anläggande av nya förbindelser bereda möjlighet att framföra den växande trafiken och tillfredsställa de ökade anspråken på en snabb expedition.

Det belopp, som avses för interurbana telefonledningar och som under år 1914 — förutom anslag för telefonkablar till Gottland och till Tyskland — uppgick till 1,500,000 kronor samt under år 1915 till 1,850,000 kronor, har för år 1916 ansetts bära upptagas till 2,993,400 kronor. Av denna summa skulle 2,644,700 kronor användas till nya ledningar, 143,200 kronor till kablar, stationsanordningar och stolplinjer för det interurbana telefonnätet, samt 205,500 kronor reserveras för oförutsedda ledningar, som visa sig oundgängligen behövliga under året.

Beträffande de *lokala telefonnäten* har på samma sätt, som ägt rum under de närmast föregående åren, även under år 1915 utvecklingen av statens telefonväsende skett genom anordnande av telefonnät å sådana orter, där dylika förut icke funnits, genom anläggning av nya landsledningar samt genom utvidgning av statens förutvarande lokalnät.

Utvecklingens gång under de senaste tio åren framgår av följande uppgifter:

Å r.	Antal telefonapparater vid årets slut.	Under året influtna inträdes- och abonnemangsavgifter.	Ökning i antalet telefonapparater under året.		Ökning under året i inträdes- och abonnemangsavgifter.	
		Kronor.	Antal.	%.	Kronor.	%.
1906	90,811	4,547,447	8,817	10.8	415,159	10.0
1907	102,094	5,177,171	11,283	12.4	629,724	13.9
1908	109,939	5,695,571	7,845	7.7	518,400	10.0
1909	118,949	5,980,588	9,010	8.2	285,017	5.0
1910	128,410	6,437,264	9,461	8.0	456,676	7.6
1911	137,799	7,110,920	9,389	7.3	673,656	10.5
1912	148,372	7,727,499	10,673	7.8	616,579	8.7
1913	159,252	8,299,065	10,880	7.3	571,566	7.9
1914	169,794	8,796,582	10,542	6.2	497,517	5.7
1915	omkring 178,500	omkring 9,300,000	8,700	4.9	500,000	5.7

Vid uppgörande av arbetsplanen för år 1916 har telegrafstyrelsen, oaktat arbetena begränsats till de allra nödvändigaste, icke kunnat upptaga de för planens genomförande, beträffande de lokala telefonnäten erforderliga medel, till lägre belopp än 3,700,000 kronor.

I nämnda summa ingår jämväl, motsvarande vad som skett vid beräkning av anslagen för år 1915, ett belopp av 374,720 kronor, avsett dels att användas för sådana arbeten, som icke redan nu kunnat förutses, men som under år 1916 anses komma att visa sig erforderliga och icke utan största olägenhet kunna upp-

skjutas till ett efterföljande år, dels att möta oförutsedda ytterligare prisstegringar å för telegrafverkets arbeten erforderliga materialier.

[8.]

Telegraftrafikens utveckling under de senaste tio åren framgår av följande uppgifter:

Å r.	Antal telegram.	Telegram-avgifter.	Ökning (minskning —) under året		
			i antal telegram	i telegramavgifter.	
			%.	Kronor.	%.
1906	3,472,524	2,165,835	8.8	131,547	6.5
1907	3,780,319	2,292,865	8.9	127,030	5.9
1908.....	3,822,897	2,228,494	1.1	64,371	— 2.8
1909	3,963,079	2,207,090	3.7	21,404	— 1.0
1910	4,142,060	2,207,959	4.5	869	0.04
1911	4,380,997	2,316,290	5.8	108,331	4.9
1912	4,912,525	2,606,472	10.9	290,182	12.5
1913.....	5,141,302	2,678,673	4.7	72,201	2.8
1914	5,907,278	3,916,935	14.9	1,238,262	46.2
1915.....	omkring 6,843,500	omkring 5,543,000	13.7	1,626,100	29.4

Under det att under år 1914 inga nya telegrafledningar upptogs till utförande, utan endast en radiostation, samt under år 1915 förutom radiostationer endast tre telegrafledningar upptagits för en kostnad av sammanlagt 27,000 kronor, har telegrafstyrelsen däremot ansett sig nödsakad att för år 1916 anhålla om ett belopp av 306,600 kronor för utvidgning av telegrafnätet, därav 279,900 kronor för nya telegrafledningar. Att styrelsen nu måst upptaga ett så stort belopp för nya telegrafledningar beror därpå, att byggandet av nya telegrafledningar hållits nere under flera år. Något större belopp för detta ändamål har ej beviljats sedan år 1909, då 136,800 kronor anslogos. Den alltjämt stegrade telegramtrafiken måste dock nu erhålla ökade framkomstmöjligheter. Den största utgiften för nya telegrafledningar betingas av det oavvisliga behovet av förbättrad förbindelse för den alltjämt ökade telegramväxlingen med Tyskland, för vilken avses en kopparledning Stockholm—Malmö, medtagande en kostnad av 128,700 kronor.»

Under förutsättning av bifall till vad sålunda föreslagits skulle anslaget till fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende uppgå till 7,000,000 kronor.

I anledning härav anför styrelsen ytterligare:

[8.]

»Oaktat telegrafstyrelsen väl uppmärksammat den ovannämnda föreskrift om sparsamhet, som lämnats av statsrådet och chefen för civildepartementet, har styrelsen sålunda nödgats för år 1916 begära 1,200,000 kronor utöver det belopp, 5,800,000 kronor, som anslagits för år 1915. Ökningen beror huvudsakligen på de avsevärt ökade prisen å alla materialier, särskilt koppartråd och kablar. Att med anledning av denna prisstegring uppskjuta allt för mycket arbeten torde ej vara ekonomiskt, då någon sänkning i den allmänna prisnivån ej torde vara att förvänta under den närmaste framtiden.

När telegrafstyrelsen gått att undersöka, huruvida något av de nu begärda anslagen kunnat ytterligare nedpressas, har styrelsen först funnit, att beträffande lokalnäten inga arbeten medtagits, som kunna uppskjutas, såvida telefonabonnenter skola kunna mottagas såväl inom förutvarande telefontät som på nya orter, där abonnenter anmäla sig i tillräckligt antal. Att inskränka arbetena på telefontäten skulle nämligen förorsaka, antingen att över hela landet inga abonnenter skulle kunna mottagas utöver ett bestämt mindre antal, eller att inom vissa delar av städer och orter abonnenter ej skulle kunna mottagas av brist på kabelledningar.

Den del av anslaget, som skulle användas för utökning av interurbannätet, uppgår till ej mindre än 2,993,400 kronor. Interurbantrafiken har allt fortfarande en ständigt stigande betydelse för underlättandet av den kommersiella samfärdseln och kräver för att kunna bereda densamma erforderlig rörelsefrihet på snart sagt alla håll nya ledningar. Ehuru telegrafstyrelsen väl känner detta behov, som även esomoftast av allmänheten med en viss otålighet framhållits, har styrelsen dock icke ansett sig nu kunna begära anslag till flera än de allra viktigaste av de ledningar, som för trafikens normala utveckling äro behövliga.

De ledningar, som erfordras för att upptaga den väntade trafiken på den av 1914 års riksdag beslutade telefonkabeln till Tyskland, hava ej medtagits i förslaget, enär de pågående politiska förvecklingarna antagligen komma att omöjliggöra beställning, tillverkning och nedläggande av denna kabel under år 1916.

De nya interurbana telefonanläggningar, utvidgningar inom lokala telefontät och nya telegrafanläggningar, vilka under 1916 synas telegrafstyrelsen böra ifrågakomma, såvida icke ändrade förhållanden göra det lämpligt att i stället för en eller annan av dessa andra arbeten företagas, äro:

I. Interurbana telefontätet.

Stockholm—Göteborg	Kr. 213,500:—
Kalmar—Karlskrona	» 39,750:—
Stockholm—Västervik—Oskarshamn	» 178,600:—
» —Lund	» 285,050:—
» —Sundsvall	» 193,900:—
» —Luleå	» 904,000:—
» —Krylbo	» 59,700:—
» —Norrköping	» 61,100:—
Göteborg—Malmö	» 152,800:—
» —Skövde—Örebro	» 118,300:—
» —Åmål—Säffle	» 74,000:—

Nässjö—Norrköping	Kr.	76,000:—
Kristianstad—Hässleholm	»	13,000:—
Växjö—Kalmar	»	54,500:—
» —Hässleholm	»	47,800:—
Mjölby—Nässjö	»	35,000:—
Växjö—Jönköping	»	58,200:—
Borås—Ulricehamn	»	4,900:—
Ulricehamn—Jönköping	»	23,500:—
Luleå—Nederkalix	»	39,300:—
Halmstad—Falkenberg	»	4,500:—
Uppsala—Enköping	»	4,000:—
Stockholm—Dalarö	»	3,300:—
Karlshamn (stationsinredning)	»	21,100:—
Trälleborg (»)	»	19,200:—
Ängelholm (»)	»	7,700:—
Nässjö (»)	»	19,800:—
Mjölby—Boxholm (ny stolplinje)	»	20,000:—
Laxå—Finnerödja (»)	»	6,000:—
Diverse mindre arbeten	»	49,400:—

Summa 2,787,900:—

Oförutsedda interurbanledningningar Kr. 205,500:—

Summa Kr. 2,993,400:—

II. Utvidgning av lokala telefonnätet.

Anläggning av nya växelstationer Kr. 300,000:—

Anläggning av landsledningar.

Göteborg—Kungälv	»	1,500:—
Landskrona—Teckomatorp	»	1,500:—
Ystad—Svenstorp	»	900:—
Varberg—Ullared	»	2,800:—
Jönköping—Mullsjö	»	2,700:—
Vara—Nossebro	»	1,500:—
Pålsboda—Käfvesta	»	1,000:—
Uddeholm—Stöllet	»	6,200:—
Vansbro—Myrbacka	»	1,200:—
Gnesta—Svärdsbro	»	2,100:—
Finspång—Hällestad	»	1,200:—
Katrineholm—Vingåker	»	1,800:—
Uppsala—Lagga	»	1,050:—
Grisslehamn—Örtala	»	1,550:—
Stockholm—Trosa	»	3,300:—
Söderhamn—Kilafors	»	3,300:—
Bergsjö—Jättendal	»	1,000:—

[8.]

Örnsköldsvik—Björna	Kr.	6,000: —
Östersund—Hammerdal—Sikås	»	10,500: —
Tännäs—Funäsdalen—Tändalsbyn	»	2,900: —
Föllinge—Lillholmsjö	»	1,100: —
Backe—Dorotea	»	8,000: —
Guliksberg—Tjäl	»	1,500: —
Åsele—Gafsele	»	1,900: —
Pengsjö—Åbosjö	»	800: —
Abborrträsk—Siksjön	»	1,900: —
Pajala—Anttis	»	3,500: —
Harads—Edefors	»	1,500: —
Malmö—Skanör	»	3,400: —
Stockholm—Bo	»	450: —
» —Bogesund	»	300: —
» —Bålsta	»	2,800: —
» —Djurö	»	1,100: —
» —Södra Ljusterö	»	1,500: —
Ingmarsö—Möja	»	7,700: —
Stockholm—Norra Ljusterö	»	2,200: —
» —Nynäshamn 4 st.	»	16,100: —
» —Hölö	»	2,000: —
» —Rimbo 2 st.	»	3,450: —
» —Skägga	»	400: —
» —Skälvik	»	4,500: —
» —Sorunda	»	4,600: —
» —Svartsjö	»	3,200: —
» —Säbyholm	»	2,400: —
» —Tappström	»	1,100: —
» —Åsätra	»	1,900: —
» —Ösmo Haga	»	4,000: —
Finsta—Rimbo	»	700: —
Kårsta—Rimbo	»	1,200: —
Stockholm—Drottningholm 4 st.	»	1,650: —
Tranebergsbro—Drottningholm, regler	»	700: —
Kårsta—Rimbo, regler	»	2,100: —
Summa		Kr. 143,650: —

Anläggning av kabelvägar samt utvidgning av näten i:

Hälsingborg	Kr.	42,610: —
Karlshamn	»	57,800: —
Landskrona	»	73,500: —
Malmö	»	99,500: —
Trälleborg	»	45,900: —
Ängelholm	»	20,380: —
Göteborg	»	210,600: —
Jönköping	»	16,300: —
Uddevalla	»	37,000: —
Karlskoga	»	10,200: —

Mjölby.....	Kr.	18,100:—
Norrköping	»	34,600:—
Nässjö	»	15,200:—
Stockholm.....	»	422,550:—
Uppsala	»	15,200:—
Östersund	»	13,100:—
Mindre nätarbeten	»	154,090:—
Summa		Kr. 1,286,630:—

Anordnande av nya abonnentledningar vid förut befintliga nät:

Inom I linjedistriktet	Kr.	475,000:—
» II	»	220,000:—
» III	»	140,000:—
» IV	»	500,000:—
» V	»	140,000:—
» VI	»	70,000:—
» VII	»	50,000:—
Summa		Kr. 1,595,000:—

Oförutsedda arbeten	»	374,720:—
---------------------------	---	-----------

III. Telegrafnätet.

Stockholm—Malmö	Kr.	128,700:—
» —Södertälje	»	1,500:—
» —Nässjö	»	23,200:—
Örebro—Skövde	»	10,500:—
Stockholm—Ludvika	»	18,200:—
Ånge—Haparanda	»	96,000:—
Luleå—Boden	»	1,800:—
Summa		279,900:—

Diverse mindre arbeten	Kr.	26,700:—
Summa		Kr. 306,600:—

Sammanfattning.

I. Interurbana telefonledningar	Kr.	2,787,900:—
Oförutsedda	»	205,500:—
II. Anläggning av nya växelstationer	Kr.	300,000:—
» » » landsledningar	»	143,650:—
» » » kabelvägar m. m.	»	1,286,630:—
» » » abonnentledningar	»	1,595,000:—
Oförutsedda arbeten	»	374,720:—
III. Telegrafnätet	Kr.	306,600:—
Summa		Kronor 7,000,000:—»

[8.]
Departements-
chefen.

Telegrafstyrelsens förslag till beräkning av anslag för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende innebär, i jämförelse med vad som anvisats för år 1916, att anslaget skulle ökas för interurbana telefonledningar med 1,143,400 kronor och för det lokala telefonnätet med 577,000 kronor. För telegrafändamål anvisades för år 1916 sammanlagt 827,000 kronor, under det att för år 1917 nu begäres 306,600 kronor, således en minskning av 520,400 kronor. Av det för år 1916 beviljade beloppet voro emellertid 800,000 kronor avsedda för inrättande av radiotelegrafstationer och allenast 27,000 kronor för anordnande av telegrafledningar. Nyssnämnda belopp av 306,600 kronor är åter uteslutande avsett för telegrafledningar, vadan förslaget innebär en anslagsökning för sistberörda ändamål av 279,600 kronor. Sammanlagt innebär styrelsens anslagskrav för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende en ökning i förhållande till anslaget för år 1916 av 1,200,000 kronor. Emellertid beror denna ökning enligt styrelsens uppgift, vars riktighet jag ej har anledning att ifrågasätta, till största delen av ökade priser å materialier, särskilt koppartråd och kablar.

Tidigare har vid upprepade tillfällen såsom skäl för bifall till telegrafstyrelsens framställningar om anslag för här ifrågavarande ändamål framhållits dels den betydelse, ett väl utvecklat telefon- och telegrafnät måste äga för näringslivet, dels ock den omständigheten, att de i telegrafstyrelsens anläggningar bundna kapital omedelbart lämna god avkastning. Dessa synpunkter torde alltså äga full giltighet.

Med hänsyn därtill och då den av telegrafstyrelsen lämnade utredningen synes ådagalägga, att det av styrelsen nu äskade beloppet uppenbarligen allenast motsvarar vad som erfordras, för att statens telefon- och telegrafnät skall kunna möta den stadigt tillväxande trafikens krav, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende för år 1917 anvisa ett anslag av 7,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

Statens järnvägar.

1. Nya byggnader och anläggningar.

I skrivelse den 27 oktober 1915 har järnvägsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av nu sammanträdande riksdag äska erforderligt anslag till utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens för trafik upplåtna järnvägar. Styrelsen fäster uppmärksamheten därpå, att i det sålunda begärda anslaget icke ingå kostnaderna för dubbelspårsbyggnader samt ombyggnad av större bangårdar, utan har styrelsen för dessa arbeten begärt medel i samband med äskanden för nya statsbanebyggnader; och återkommer jag senare till behandling av dessa anslagskrav. [9.]

Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar.

Sammanlagda kostnaden för de uti förevarande skrivelse angivna nya byggnader och anläggningar upptager styrelsen till 6,563,500 kronor. Av detta belopp avse 5,913,500 kronor förut ej beslutade nybyggnader och anläggningar samt återstoden 650,000 kronor, fullföljande av sådana arbeten, som redan beslutits.

Emellertid anmäler styrelsen, att följande arbeten, för vilka föregående års riksdagar beviljat medel, icke kommit eller lämpligen böra komma till utförande på grund av förändrade dispositioner:

Av 1905 års riksdag.

Anordnande av vattenreningsapparat till lokomotivstallarna i Göteborg..... kronor 11,000:—

Av 1907 års riksdag.

Uppförande av kolbås vid Gnesta » 8,200:—

Av 1909 års riksdag.

Uppförande av boställshus vid Lerbäck » 14,500:—
Uppförande av boställshus vid Sjölanda (Malmö)..... » 19,500:—

Summa kronor 53,200:—

Styrelsen föreslår nu, att dessa medel beräknas såsom tillgängliga för täckande av motsvarande del av det nu begärda anslagsbeloppet, som avser

[9.] förut ej beslutade nybyggnader och anläggningar. Det erforderliga beloppet för sistnämnda arbeten skulle sålunda utgöra 5,860,300 kronor; och skulle det behövlige anslaget i dess helhet uppgå till 6,510,300 kronor.

I fråga om möjligheten och lämpligheten av anslagets begränsning utöver vad styrelsens förslag innebär gör styrelsen därefter följande allmänna uttalande:

»Beträffande storleken av det begärda anslaget har styrelsen varit angelägen att i överensstämmelse med anmodan från statsrådet och chefen för civildepartementet iakttaga all den sparsamhet, som lämpligen låtit sig göra. Att utöver vad sålunda skett ifrågasätta ytterligare inskränkningar i anslagsbeloppen, anser styrelsen icke tillrädligt. Att nu begärt belopp överstiger det förflutet år begärda beloppet för motsvarande arbeten, är oundvikligt såsom följd *dels* av den inskränkning av arbetena, som av styrelsen och sedermera Kungl. Maj:t och riksdagen förflutet år vidtogs, *dels* av ökad trafik och därav sig härledande behov. Styrelsen hade redan år 1914 tillfälle framhålla, att ett återhållande ett år av vissa trängande arbeten vid statsbanan alltid måste tagas igen genom forcerat kapitalutlägg kommande år. Härtill kommer, att statsbanans olika anläggningar för trafikens besörjande måste hållas i fullvärdigt beredskap för att — vare sig den under senaste tiden rådande högtrafiken skulle i större eller mindre utsträckning komma att fortfara eller blott den jämnt stigande utveckling av trafiken, som iaktogs före krigets rubbade inverkan, skulle komma att vidvara — statsbanan *dels* skall kunna rätt tjäna den allmänna rörelsens behov, *dels* skall själv kunna utnyttja möjligheterna att i och med den ökade trafikrörelsen erhålla större vinster och bättre avkastning på det samlade däri nedlagda kapitalet.

Att de krav, som styrelsen i nu förevarande framställning upptagit, äro inskränkta till ett minimum, torde även framgå därav, att åtskilliga arbeten, av natur att snarast böra komma till genomförande, med hänsyn till de kritiska tiderna icke blivit i förslaget upptagna utan tillsvidare undanskjutits.

Bland dylika arbeten märkas:

Utvidgning av Örebro station och anläggning av ny lokomotivstation därstädes, större utvidgning av Hallsbergs station, utvidgning och omläggning av stationen i Falkenberg och därmed sammanhängande linjearbeten, ytterligare erforderliga arbeten å Luleå och Svartö bangårdar, inlösen och utvidgning av Herljunga station, utvidgning av Uppsala, Krylbo, Kävlinge, Ödåkra, Tranås m. fl. stationer, nya färjelägen vid Trälleborgs ångfärjestation och i samband därmed utvidgning av stationen därstädes, allt arbeten av synnerligen trängande natur och stor omfattning, krävande avsevärda kapitalutlägg.

Därjämte bör beaktas, att för de större arbeten, som av styrelsen nödvändigt ansetts böra upptagas och icke längre kunna undanskjutas, anslagen uppdelats på flera år och för första året endast upptagits så stort belopp, att arbetena kunna förberedas och igångsättas samt på håll, där så sig göra låter, utföras till sådant omfång, att de största olägenheterna undanröjas.

Styrelsen önskar även framhålla, att behovet att utföra de arbeten, vilka styrelsen här nedan ansett erforderliga för undvikande av större tåggrubbningsar och därmed sammanhängande risk för trafiksäkerheten, framträder så mycket starkare i och med den fortgående trafikökningen och ökade antalet tåg.

Denna trafikökning är sålunda vad som i sista hand motiverar behovet av de flesta arbeten, som föreslagits, ehuru i varje särskilt fall närmare specificerats de skäl, som föreligga för utförandet av den förevarande anläggningen.

De arbeten, som därutöver föreslagits, innebära antingen en ekonomisk vinst för statsbanan genom inbesparingar eller minskning av andra årligen återkommande utgiftsposter, eller ock hava de förestavats av hänsyn till personalen, för att bereda denna vissa förmåner, väl motiverade av den ansvarsfulla och i många fall under svåra klimatiska förhållanden pågående tjänstgöringen.»

Styrelsen övergår härefter till frågan om erforderliga medel till *förut ej beslutade arbeten* samt lämnar därutinnan en närmare redogörelse för de särskilda ändamål, till vilka styrelsen tänkt sig anslaget i denna del skola användas. Denna redogörelse innehåller följande:

»1:o) Husbyggnader.

a) Boställshus.

För tillgodoseendet av behovet av bostäder för personalen har jämväl för år 1917 upptagits anslag för uppförande av boställshus vid nedanstående platser. Kostnaderna för dessa hus hava beräknats i anslutning till den av 1911 års husbyggnadskommission verkställda utredningen. Utrymmen och inredning i dessa hava likaledes beräknats i överensstämmelse med de av sagda kommission framlagda förslagen, på sätt skett vid de boställshus, för vilka anslag under de fyra senaste åren av riksdagen beviljats.

Vid Stockholms central.

Inköp av fastighet kronor 280,000: —

I sin föregående år ingivna underdåniga framställning om anslag begärde styrelsen bland annat även medel för inköp av en fastighet invid Stockholms centralstation för att därigenom erhålla bostäder åt vid stationen tjänstgörande personal, men ansåg Kungl. Maj:t, att frågan härom tillsvidare kunde undanskjutas, vilket även blev riksdagens beslut.

Med anledning härav och då styrelsen anser, att det är av största vikt att snarast få denna bostadsfråga löst, får styrelsen anhålla, att medel för förvärfv av den i kvarteret Riddaren med adressnummer 70 Mästersamuelsgatan invid bangården belägna fastigheten nu måtte upptagas i 1916 års äskanden.

Som skäl härtill får styrelsen åberopa vad styrelsen föregående år framhållit, vilket i huvudsak var följande.

[9.]

[9.]

Av den personal, som tjänstgör vid centralstationen, finnes en del tjänstemän, vilkas närvaro vid stationen allt som oftast påfordras även utom de normala tjänstgöringstiderna. Då det icke i förväg kan avgöras, då sådan extra inkallelse i tjänst kan behövas, och då skyndsamt inställelse ofta är av nöden, är det av vikt, att denna personal är lätt att anträffa, och bör densamma därför icke bo för långt från stationen. Hittills har därför varit ordnat så, att så många som möjligt av ifrågavarande personal beretts bostäder in natura i de statens järnvägars hus väster om centralbangården, vilka inköpts för stationens utvidgning. Dessa komma redan under år 1916 att rivas för att lämna plats för bangårdsutvidgningen, och måste därför andra anordningar för beredande av lämpliga bostäder för personalen i fråga träffas. Det har visat sig omöjligt att i stationens närhet kunna förhyra behöfligt antal lämpliga bostäder, och har styrelsen därför ansett, att den bästa lösningen vore att inköpa ovannämnda fastighet. Efter vidtagna förändringsarbeten av byggnadens inredning skulle erforderliga bostäder inom fastigheten kunna beredas åt 2 överbanmästare, 1 banmästare av 2 klass, 3 banvakter, 2 elektriska reparatörer, 1 signalreparatör, 1 bangårdsmästare, 2 stationsförmän och 2 vagnförmän, varjämte lokal för efterkravsbyrån, som för närvarande är inrymd i av statens järnvägar förhyrd lokal, även erhålles.

Det med ägaren till fastigheten föregående år gjorda avtalet angående fastighetens försäljning till statens järnvägar för 275,000 kronor har, såsom var att förutse, nu ej kunnat förnyas, utan har ägaren höjt priset till 280,000 kronor, vilket styrelsen även finner antagligt.

På grund av fastighetens centrala läge blir visserligen enhetspriset för däri anordnad boställslägenhet jämförelsevis högt, men detta måste anses motvägas av fördelen att hava viss erforderlig personal boende i nära beredskap. Vad beträffar den föreslagna kapitalplaceringen genom fastighetens förvärvande så torde även böra påvisas den fördel, som fastighetens läge nära invid järnvägen innebär för en framtida erforderlig utvidgning av styrelsens och distriktsförvaltningens lokaler. Detta läge möjliggör nämligen, att genom överbyggnad av den mellan statens järnvägars ägande fastighet och nu ifrågavarande fastighet belägna Mästersamuelsgatan direkt förbindelse kan erhållas mellan lokaler i sistnämnda fastighet och nu förefintliga lokaler i centralstationen och intilliggande annexbyggnad.

Då ett ytterligare undanskjutande av beslutet i denna fråga enligt styrelsens mening icke vore välbetänkt, får styrelsen anhålla att för inköp av nämnda fastighet ett belopp av 280,000 kronor ställes till styrelsens disposition för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 utanordna detta belopp.

Vid Alster.

Uppförande av boställshus kronor 14,000:—

Av den vid stationen tjänstgörande personalen sakna 2 stationskarlar bostad in natura. Då det icke är möjligt att på rimligt avstånd från stationen få förhyra lämpliga bostäder, anser styrelsen det synnerligen angeläget att genom uppförandet av ett boställshus bereda lägenheter för nämnda personal. Byggnaden är avsedd att uppföras av trä och inrymma 2 lägenheter om två rum och kök.

Vid Skrea.

[9.]

Uppförande av boställshus kronor 11,000: —

Å denna station tjänstgörande stationskarl har ej kunnat erhålla bostad närmare än i Falkenberg och har därför omkring 6 kilometers landsväg att färdas för inställelse i tjänst. Då därjämte nuvarande stationsmästarbostaden i stationshuset utgöres av två små rum (om respektive 10,5 och 11,5 kvadratmeter golvyta) jämte kök å nedre botten samt ett undermåligt (8,5 kvadratmeter) rum utan eldstad å vinden, avser förslaget uppförande av boställshus åt stationsmästaren, varigenom bostad efter erforderlig förändring kan beredas stationskarlen i stationshuset.

I boställshuset är avsett att vid framtida behov kunna inredas jämväl en lägenhet å vinden.

Vid Gullbrandstorp.

Uppförande av boställshus kronor 19,000: —

Vid denna station äro placerade förutom stationsmästaren tre stationskarlar. At dessa senare är numer icke möjligt att anskaffa bostäder inom rimligt avstånd från stationen. Bostäder måste därför beredas för dessa.

Stationsmästaren bebor en lägenhet i stationshuset, men är denna, som består av ett rum och kök å nedre botten samt två undermåliga rum (om vardera 9 kvadratmeter) å vinden, belägna i vardera ändan av densamma och förenade med en smal gång, otidsenlig. Styrelsen har därför upprättat förslag till nytt boställshus för stationsmästaren och tvenne stationskarlar, varefter lägenhet kan beredas för en stationskarl i stationshuset efter lämplig förändring av detsamma. Denna förändring avser styrelsen utföra med medel, som härfor finnas för styrelsen av förnyelsefonden tillgängliga, varemot nu anslag begäres till ovannämnda boställshus.

Vid Torsåker.

Uppförande av boställshus kronor 16,000: —

Av vid stationen tjänstgörande två kontorsbiträden och tre stationskarlar hava endast tvenne stationskarlar bostad in natura i statens järnvägar tillhörigt boställshus, vilket därjämte inrymmer bostad för banmästaren. Genom förändring och påbyggnad av denna byggnad, vilket styrelsen har för avsikt utföra med till styrelsens disposition stående medel av förnyelsefonden, kunna 4 lägenheter om två rum och kök beredas i byggnaden. Det saknas sålunda 2 lägenheter om två rum och kök, och då bostäder icke finnas att hyra inom 20 å 25 minuters väg från stationen, är styrelsens nu föreliggande framställning avsedd att täcka detta behov genom uppförande av en byggnad innehållande 2 lägenheter om två rum och kök jämte ett expeditiionsrum för banmästaren.

Vid Nybo.

Uppförande av ett boställs- och expeditiionshus kronor 16,000: —

[9.]

För beredande av möjlighet att vid Nybo alltid kunna anordna tågmöten och i övrigt för tillgodoseende av behovet för den lokala trafiken erfordras en stationsförman och en stationskarl, för vilka lämpligt belägna bostäder vid platsen icke kunna erhållas genom förhyrning. Den av styrelsen nu föreslagna byggnaden skulle utom tvenne lägenheter om två rum och kök åt nämnda personal även innehålla ett expeditiionsrum och ett väntrum, att tillsvidare ersätta en framtida särskild stationsbyggnad.

Vid Gällivare.

Uppförande av boställshus kronor 59,000: —

En del stadigvarande personal vid maskin- och trafikavdelningarna är för närvarande inhyst i gamla från byggnadstiden kvarstående bofälliga baracker, provisoriskt anordnade till lägenheter om ett rum och kök. Dessa baracker äro emellertid av mycket otillfredsställande beskaffenhet. Bottensyllar och golvbjälkar, som ligga direkt på marken, äro numera jämte en del av väggarna mycket angripna av röta. Då dessa byggnader icke varit avsedda att bibehållas och icke äro värda den omfattande reparation, vilken erfordras för erhållande av sunda bostäder i desamma, har styrelsen ansett nödvändigt, att nya byggnader uppföras, då möjlighet att kunna förhyra bostäder för den personal (4 stationskarlar och 4 vagn- och stallkarlar), som nu är inhyst i barackerna, icke förefinnes. Erforderliga boställshus skulle sålunda innehålla sammanlagt 8 lägenheter om två rum och kök, och anser styrelsen den byggnadstyp, som använts för dylika byggnader vid Notviken, vara för ändamålet lämplig. I den nu beräknade kostnaden, 59,000 kronor, ingår även kostnaden för uthus, inrymmande tvättstuga och avträden.

6 st. banvaktstugor jämte uthus kronor 60,000: —

Sedan under en följd av år det visat sig, att behov förefinnes av tre stycken banvakter per mil å linjen Kiruna—Riksgränsen, men banvaktstugor endast finnas byggda för tvenne banvakter per mil, har den tredje vakten måst inhysas i vindsrum, som anordnats i vissa banvaktstugor.

Dessa bostadsförhållanden kunna emellertid icke anses tillfredsställande, utan måste efter hand nya banvaktstugor uppföras för att bereda lämpliga bostäder åt den personal, som är i avsaknad härav.

Styrelsen har därför nu ansett sig böra hemställa om medel till uppförande av tillsvidare 6 stycken banvaktstugor med uthus för en sammanlagd kostnad av 60,000 kronor.

b) Övriga husbyggnader.

Vid Jönköping.

Påbyggnad av godsmagasinet kronor 10,000: —

Sedan genom de av 1912 års riksdag härför beviljade medlen ilgodsmagasinet i Jönköping numera uppförts och tagits i bruk, kunna de utrymmen i frakt-

[9.]

godsmagasinet, som förr använts som ilgodsexpedition, disponeras för fraktgods. Emellertid är det utrymme, som härigenom vunnits för fraktgods, icke tillräckligt, särskilt med hänsyn till mängden av lokalt styckegods. På grund härav föreslås, att nuvarande fraktgodsexpeditionens lokaler apteras till magasin och nya lokaler för samma expedition anordnas en trappa upp i fraktgodsbyggnaden genom påbyggnad av dess östra del.

Vid Trälleborg ångf.

Tillbyggnad av stationshuset..... kronor 20,000: —

Nuvarande lokaler i stationshuset, särskilt beträffande expeditions- och resgodsrums, hava på grund av den alltjämt växande trafiken länge visat sig otillräckliga. I expeditionsrummet med en golvyta av 35 kvadratmeter tjänstgöra nu samtidigt 15 personer, och i resgodsrums rymmes icke på långt när allt gods, som där skulle förvaras. För avhjälpan av ovan angivna missförhållanden har styrelsen därför utarbetat förslag till tillbyggnad av stationshuset för ett belopp av 20,000 kronor, som styrelsen får hemställa måtte ställas till förfogande redan under år 1916.

Vid Älmhult.

Tillbyggnad av stationshuset..... kronor 36,000: —

I sin år 1914 ingivna underdåniga skrivelse angående behovet av nya byggnader och anläggningar upptog styrelsen, bland annat, även tillbyggnad av stationshuset i Älmhult.

Såsom skäl för arbetets utförande anförde styrelsen, att expeditionslokalerna vore otillräckliga samt att poststyrelsen gjort framställning om beredande av lokaler inom stationshuset för tillgodoseende av postens behov, enär det visat sig svårt erhålla lämpliga lokaler för densamma inom samhället.

Det härför angivna beloppet upptogs dock ej av Kungl. Maj:t i årets äskanden, då, enligt vad departementschefen yttrat till stadsrådsprotokollet vid behandling av nämnda ärende, möjlighet uppstått för postverket att ytterligare ett år få förhyra sina nu disponerade lokaler i Älmhult.

Styrelsen får nu förnya sin underdåniga hemställan, att medel måtte ställas till styrelsens förfogande för arbetets utförande, vilket nu icke lämpligen torde böra ytterligare undanskjutas.

Styrelsen anser sig därjämte böra erinra, att det statens järnvägar härför, enligt den mellan järnvägsstyrelsen och generalpoststyrelsen träffade överenskommelse, tillkommande hyresbeloppet väl motsvarar ränta å det härför nedlagda kapitalet och underhållet av tillbyggnaden på samma gång som postverkets intressen bliva på bästa vis tillgodosedda.

Vid Diö.

Uppförande av stationshus..... kronor 27,000: —

I det belopp av 30,800 kronor, som av 1913 års riksdag beviljats till förändring av håll- och lastplatsen vid Diö till station, ingick icke uppförande av

- [9.] stationshus, varav behov emellertid gjort sig gällande, sedan trafiken vid denna plats numera vuxit så stark, att även dylikt måste anordnas. Styrelsen får därför hemställa om anslag för uppförande av stationshus vid Diö, avsett att inrymma, förutom expeditiionsrum, väntrum och resgodsrums, även bostadslägenhet för stationsföreståndaren och en stationskarl.

I det för anläggningen erforderliga beloppet 27,000 kronor ingå även kostnaderna för uppförande av avträdeshus, anordnande av avlopps- och dräneringsledningar samt planeringsarbeten omkring stationshuset med till detsamma hörande huvudplattform jämte en mellanplattform med ett sammanlagt belopp av 7,000 kronor.

Vid Bollnäs.

Tillbyggnad av stationshuset kronor 10,500:—

Res- och ilgodsmagasinet utrymme i stationshuset tillfredsställer för närvarande icke behovet, i det att gods, kvarliggande för omlastning, ofta måste, uppplatat på trallorna, lämnas ute under bar himmel i brist på utrymme.

Detta missförhållande jämte själva expeditiionslokalernas inskränkta utrymme skulle avhjälpas genom den nu föreslagna tillbyggnaden. Då den anslutande Dala—Hälsinglands järnväg i enlighet med gällande överenskommelse skall bidra med 2,500 kronor av de till 13,000 kronor beräknade kostnaderna, komma på statens järnvägars andel 10,500 kronor.

Vid Östersund.

Uppförande av byggnad för personal m. m. kronor 25,000:—

Behovet av lokaler för personalen, såsom dagrum för konduktörer och bromsare, överliggningsrum samt rum för vagnpersonalen, har länge gjort sig gällande. Under nuvarande förhållanden har ovannämnda personal fått hålla till i resgodsrums samt i ett mindre, bofälligt rum i ett av uthusen. Då därtill kommer, att telegrafingenjören i brist på utrymme måste hava expedition, reparationsrum och förråd förlagda på olika håll i otidsenliga lokaler, har det synts styrelsen ändamålsenligt att förlägga samtliga ovan angivna erforderliga lokaler i en gemensam byggnad.

Anordnande av särskilda badrum och tvättstugor för personalen vid vissa stationer å V distriktet kronor 30,800:—

Under en följd av år har det för styrelsen framstått som ett önskemål att anordna särskilda badrum åt personalen vid stationer, där tillgång på billiga bad på annat sätt icke finnes. Behovet av dylika är särskilt framträdande, där maskinpersonal är samlad. Numera anordnas ju även vid varje tidsenligt skött verkstad särskilda dusch- och badrum i samband med omklädningsrum för personalen. Styrelsen har även flerstädes vidtagit liknande anordningar vid järnvägens verkstäder. Emellertid anser styrelsen önskligt att kunna genomföra sådana på ett flertal stationer.

De platser, där styrelsen nu anser att dylika anordningar böra vidtagas, äro Mellansel, Kallholmen, Gällivare, Boden och Riksgränsen. [9.]

Styrelsen har därjämte funnit erforderligt att i större utsträckning än hitintills bereda personalen i de nordligaste trakterna med den stränga vintern möjlighet att tvätta och byka inomhus. Erfarenheten har därvid givit vid handen, att det icke är lämpligt att i källargrunden under bostäderna anordna tvättstugor, enär källarna härigenom bliva fuktiga och olämpliga att använda för matförvaring, vartill kommer, att givetvis även själva byggnaden tager skada av fukten. Anledningen härtill är, att erforderlig ventilation vintertid icke kan åvägbringas för avlägsnande av imbildningen. För hindrande av frost i källarna är det nämligen nödvändigt att inskränka tillträdet av den kalla luften till källarna till det minsta möjliga. Av denna anledning anordnas icke vid nybyggnader i dessa trakter tvättstugor i källargrunden.

Där särskilda tvättstugor saknas, har styrelsen därför måst lämna medgivande till tvättning i köken under den kalla årstiden, ett medgivande, som dock kan innebära risk för att bostadslägenheterna skadas av fukten, förutom att ur sanitär synpunkt ett dylikt förfaringsätt icke kan anses lämpligt.

Den enda riktiga lösningen av frågan är enligt styrelsens förmenande den, att särskilda tvättstugor för personalen uppföras i dessa trakter.

I ovan angivna anslagsbelopp ingår uppförandet av tvättstugor i Vassijaure, Björkliden, Kiruna, Nuortikon och Gransjö.

2:o) Spårplaneringar.

a) Anordnande av utdragsspår.

Å stationer, där växlings- och rangeringsrörelser i större utsträckning pågå, är det av stor vikt att härvid hava utdragsspår att tillgå. Såsom nu ofta är fallet måste vid dylika stationer, som äro i saknad av utdragsspår, huvudspåret användas för detta ändamål. Att detta tillvägagångssätt på ett allvarsamt sätt äventyrar trafiksäkerheten är påtagligt, och har även 1912 års järnvägskommission för trafiksäkerheten påpekat olämpligheten av ett sådant förfarande samt framhållit betydelsen av tillgång till utdragsspår.

Under en följd av år har också styrelsen bland sina äskanden upptagit medel för anordnande av utdragsspår vid ett flertal stationer, men behov av dylika spår förefinnes allt fortfarande vid en stor del stationer.

De stationer, där styrelsen nu anser, att dylika utdragsspår böra anläggas, äro följande:

Hallsberg kronor 29,200:—

I samband med utläggandet av nu föreslaget utdragsspår är det styrelsens avsikt att av till styrelsens disposition stående medel ur förnyelsefonden vidtaga vissa förändringar av ingångsspår och växlar i samma ända av bangården, varefter samtliga växlar därstädes komma att förreglas, vilket dessförinnan icke lämpligen låter sig genomföras, men å denna station med dess starka trafik är särskilt av behovet påkallat.

[9.]	<i>Älmhult</i>	kronor 11,500:—
	<i>Storvik</i>	» 22,000:—

Förutom utdragsspår äro här även ett rundspår och tvenne stickspår erforderliga för att erhålla ökat spårutrymme för uppställning av vagnar, vilket för närvarande är alldeles otillräckligt, i det att Gävle—Dala järnvägs huvudspår ofta nattetid måste användas såsom uppställningsspår för att behöfliga växlingar skola kunna företagas.

Av kostnaderna, beräknade till 49,000 kronor, skall den ovannämnda anslutande järnvägen enligt gällande överenskommelse bidra med 22,000 kronor, och kommer således på statens järnvägars del 27,000 kronor. Härav äro 5,000 kronor att hänföra till kostnader för förändringar av befintliga anläggningar, varför 22,000 kronor erfordras såsom anslag för utvidgningens genomförande.

<i>Ljusdal</i>	kronor 21,000:—
----------------------	-----------------

Förutom utdragsspår är det nödvändigt att här erhålla flera uppställningsspår, enär de nu befintliga icke tillfredsställa behovet. Under sommartrafiken bör finnas plats för 160 vagnar och vid stark vintertrafik för cirka 200 vagnar. Det högsta antal, som nu kan uppställas, är 130 à 150 vagnar.

Genom utflyttning av södra växelgatan, vilket arbete även ingår i den beräknade kostnaden, erhålles erforderligt utrymme.

<i>Bollnäs</i>	kronor 60,200:—
----------------------	-----------------

På grund av den alltjämt växande trafiken kräves här även större utrymme för uppställning av vagnar.

I den nu föreslagna utvidgningen ingå även anordningar för ett bättre tillgodoseende av frilastningen och lämpligare spårförbindelser för underlättande av växlingar från lastspår och lastkaj.

Av kostnaderna, som äro beräknade till 74,500 kronor, skall den anslutande enskilda järnvägen Dala—Hälsinglands järnväg bidra med 14,300 kronor, varför kommer på statens järnvägar det återstående eller 60,200 kronor, som således erfordras såsom anslag för utvidgningens genomförande.

b) Anordnande av mötesplatser.

I sin underdåniga skrivelse av den 21 oktober 1914 angående behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1916 vid statens för allmän trafik upplåtna järnvägar hade styrelsen tillfälle framhålla, att å vissa av huvudlinjerna tågantalet numera är så stort, att en tillfällig rubbning av tidtabellen för ett tåg i regel medför rubbningar i övriga tåg å samma linje. Utom de obehag, som därigenom uppkomma för de resande, kunna dylika rubbningar inverka menligt på trafiksäkerheten. Dessa olägenheter kunna till största delen undvikas i den mån dubbelspår kunna anordnas, enär å dubbelspårig bana en eventuell försening av ett tåg icke inverkar på mötande tåg och endast har relativt liten betydelse för övriga tåg. Emellertid kan byggandet av dubbelspår av kostnadsskäl icke bedrivas i så stor utsträckning som vore önskligt. Man kan dock i viss mån underlätta tågledningen genom att på sträckor, där avståndet mellan stationerna

är mera avsevärt och tågantalet stort, anordna mötesspår, varigenom möjlighet förefinnes att vid inträffande tågubbningsar inom kortare tid utjämna dessa. [9.]

De platser, där styrelsen nu ytterligare anser, att möjlighet för tågmöten bör beredas, äro nedannämnda, av vilka följande

1) *tillsvidare avses uteslutande för tågmöten:*

Vid Ång, belägen å den 16,2 kilometer långa sträckan mellan Nässjö och Forserum	kronor 21,000: —
Vid Ulvåker, belägen å den 15,0 kilometer långa sträckan mellan Skövde och Våring	» 17,000: —
samt nedan angivna	

2) *samtidigt tillgodose behovet för den lokala trafiken:*

Vid Kortebo.

Anordnande av håll- och mötesplats kronor 56,000: —

I sin föregående år ingivna underdåniga skrivelse upptog styrelsen bland de platser, vid vilka styrelsen då ansåg mötesspårsanläggningar oundgängligen böra komma till utförande, även Kortebo mellan Jönköpings och Bankeryds stationer, men fann statsutskottet, att med hänsyn såväl till det ej synnerligen långa avståndet mellan nämnda båda stationer som till det jämförelsevis ringa tågantalet å ifrågavarande bansträcka med detta arbete utan större olägenhet kunde anstå till ett kommande år, vilket även blev riksdagens beslut.

Styrelsen anser sig emellertid redan innevarande år böra förnya sin framställning, enär förutom de stora ortsintressen, som härvid tillgodoses, trafikförhållandena å denna linje liksom å platsen i fråga göra anläggningen synnerligen önskvärd. Det är nämligen att observera, att de å linjen framgående lokaltågen i möjligaste mån böra göras oberoende av förseningar av de genomgående tågen, liksom dessa tågs ledning även underlättas genom anläggningen i fråga.

Vid Tväråbäck.

Anordnande av håll- och mötesplats kronor 30,800: —

Sedan lång tid tillbaka har det varit ett önskemål för befolkningen vid Tväråbäck, beläget 10 kilometer norr om Vännäs, och i närheten liggande byar att få en hållplats vid militärmötesplatsen med samma namn å linjen Vännäs—Tvärålund. Terrängförhållandena på denna plats hava emellertid lagt hinder i vägen härför. Omkring 1,5 kilometer söder om militärmötesplatsen äro dock lutningsförhållandena å linjen och terrängen i övrigt lämpligare, och, sedan från befolkningen i trakten gjorts framställning om hållplats anordnande å sistnämnda plats, varvid densamma utfäst sig att lämna förutom fri mark även byggnadstimmer m. m. till ett värde av omkring 2,200 kronor, har styrelsen låtit närmare undersöka möjligheten av att tillgodose ortsbefolkningens intressen.

Styrelsen har därvid funnit, att nuvarande militärmötesplatsen utan olägenhet skulle kunna flyttas, och har även utrönt, att intet hinder härför möter ur militär synpunkt.

- [9.] Styrelsen har vidare ansett behöfligt, att en hållplatsstuga anordnas och i övrigt sådana åtgärder vidtagas, att anläggningen framdeles utan svårighet eller stora kostnader även kan användas som lastplats. Kostnaden för hela arbetet belöper sig till 33,000 kronor men minskas till 30,800 kronor efter avdrag av beräknade värdet av de naturabidrag, som ortsbefolkningen lämnar.

Vid Långviksmon (Långvattnet).

Anläggning av last- och mötesplats..... kronor 34,000: —

Befolkningen vid Långviksmons hållplats, belägen å linjen Trehörningsjö—Björna, har erbjudit förutom kostnadsfri upplåtelse av mark även byggnadsvirke och dagsverken till ett värde av 4,000 kronor, därest en lastplats av statens järnvägar anordnades vid förenämnda plats. Med anledning härav har undersökning verkställt, huruvida behov av dylik lastplats verkligen föreläge och om den föreslagna vore lämplig. Styrelsen har därvid funnit, att den 25,6 kilometer långa sträckan mellan Trehörningsjö och Björna är i stort behov av en lastplats och att en sådan lämpligast bör förläggas till nuvarande hållplatsen vid Långviksmon. Visserligen finnes nu militärmötesplats vid Långvattnet, 3,6 kilometer nordligare, men denna är anlagd i obebyggd trakt och vid för tågens igångsättning ofördelaktiga lutningar. Vid Långviksmon är däremot byn med samma namn belägen, terrängen fördelaktigare för stationsanläggning samt platsen belägen mera mitt på stationssträckan.

Då därjämte militärmötesplatsen vid Långvattnet med fördel kan flyttas till Långviksmon och således ej heller hinder ur militär synpunkt föreligger, har styrelsen ansett en lastplatsanläggning med tågmotesspår om 600 meters hinderfri längd böra komma till stånd vid Långviksmon för en kostnad av 38,000 kronor, varifrån dock 4,000 kronor avgå på grund av förenämnda åtagande av ortsbefolkningen.

c) **Ökning av mötesspårslängd.**

Det är ett synnerligen starkt krav, som gör sig alltmer gällande, nämligen att alla stationer och platser å linjer med liknande trafik äro försedda med lika stor och för de ekonomiskt sammansatta tågen tillräckligt hinderfri spårslängd. Förutom den kostnad samt den tidsutdräkt och därav följande tågrubbningar, som tudelning av tågsätten vid stationer med otillräcklig mötesspårslängd medför, är sådant förfarande ur trafiksäkerhetssynpunkt icke lämpligt, vilket även 1912 års järnvägskommission för trafiksäkerheten påpekat.

Styrelsens strävan är också att i detta hänseende göra statsbanelinjerna likformiga, och har styrelsen här nedan upptagit ett antal stationer, vilka styrelsen anser nu böra vara främst till att erhålla större och för de olika linjerna lämplig mötesspårslängd.

Vid Möckeln..... kronor 17,000: —

Å huvudlinje, där tågantalet är stort, medför en tillfällig rubbning av tidtabellen för ett tåg i regel även rubbningar för övriga tåg å samma linje. Detta är förhållandet i särskild hög grad å de delar av huvudlinjen, där många tåg-

möten för snabbgående tåg äro förlagda. Vid Älmhult, närmast söder om Möckeln belägna station, förekommer ett flertal dylika. Anläggningen avser anordnandet av ett 600 meter långt mötesspår.

[9.]

Vid Gullbrandstorp kronor 12,000: —

Under en följd av år hava spårsystemen å stationerna å linjen Malmö—Göteborg efter hand utvidgats för möjliggörande av möten mellan godståg av numera förkommande stora längder. En hinderfri spårlängd av 600 meter är härför erforderlig, och har styrelsen nu upprättat förslag till dylik förlängning av mötesspårerna även vid Gullbrandstorphs station, som är belägen 4,8 kilometer från Harplinge åt norr och 10,9 kilometer från Halmstad åt söder eller alltså på betydande och för denna bandel ovanligt stort avstånd från angränsande stationer.

Vid Karsjö kronor 12,000: —

På grund av den alltjämt ökade trafiken har den hinderfria spårlängden för tågmöten, nu utgörande 350 meter, visat sig för kort för numera förekommande tåglängder, vilket haft till följd, att tidsödande hinder uppkommit vid trafikens skötande. De tvenne godståg, som nu göra uppehåll å stationen, bestå sålunda i vanliga fall av 35 å 40 vagnar, vid högtrafik av 60 vagnar, vilka kräva en spårlängd av 475 respektive 600 meter. Anläggningen avser anordnande av ett 600 meter långt mötesspår.

Vid Alby kronor 13,000: —

Förutom anordnandet av ett 600 meter långt mötesspår avses anläggandet av ett särskilt rundspår för lossning av kalksten och stenköl för den bredvidliggande carbidfabrikens räkning. I brist på spårutrymme måste nu till fabriken destinerade lastade vagnar kvartagas i Ånge, varigenom vagnomsättningen onödigt fördröjes.

Vid Fors kronor 11,000: —

d) Övriga spårplanordningar.

Vid Gårdsjö.

Utvidgning av spårsystemet kronor 23,000: —

Med den livliga trafik, som är rådande vid Gårdsjö i egenskap av anslutningsstation till Västergötland—Göteborgs järnväg med stor omlastning från och till den anslutande enskilda banan, har nuvarande spårsystem befunnits för litet och i behov av utvidgning. Sålunda har vid trafikens fortgående stegring för beredande av snabbare vagnomsättning varit behöfligt att anordna nattarbete med därmed förenade kostnader och svårigheter. Härvid hava för omlastningar även ranger- och tågspår behövt anlitas, varvid omlastningen försvårats genom växlings- och tågrörelser. Styrelsen anser det därför vara synnerligen angeläget, att spårsystemet nu utvidgas. Arbetet i sin helhet beräknas kosta 45,000 kronor. Härav bidrager ovannämnda enskilda järnväg med tillsammans 15,500 kronor, varjämte av till styrelsens disposition stående medel för inköp av mark vid järnvägssta-

- [9.] tioner är beräknat att utgå 5,000 kronor. Av återstoden 24,500 kronor äro 1,500 kronor, såsom icke ökande statens järnvägars kapitalvärde, avsedda att bestridas av medel ur förnyelsefonden, varför ett anslag av 23,000 kronor erfordras för förslaget genomförande.

Vid Stenstorp.

Utvidgning av spårsystemet kronor 21,400: —

Övergångstrafiken, i synnerhet vagnslastgods till och från de vid Stenstorp anslutande enskilda banorna, har sedan en följd av år varit i ständigt stigande, utan att spårsystemet undergått någon större utvidgning, och allt tyder på, att nämnda trafik än ytterligare kommer att stegas. Styrelsen anser det därför synnerligen behöfligt, att spårsystemet nu utvidgas, varigenom ernås ej allenast minskad växlingstid för omlastade och för omlastning avsedda vagnar och sålunda snabbare vagnomsättning än även större möjlighet att mottaga vagnar, som nu på grund av det tränga utrymmet å bangården måste uppställas å andra stationer i avvaktan på omlastning vid Stenstorp. Arbetet i sin helhet beräknas kosta 71,000 kronor. Härav bidraga enligt gällande överenskommelser de vid stationen anslutande enskilda banorna med tillsammans 30,400 kronor. Av övriga kostnader böra 7,000 kronor, såsom utgörande utgifter för arbeten, vilka icke öka statsbanans kapitalvärde, utgå ur förnyelsefonden samt 12,200 kronor av anslaget för inköp av mark vid järnvägsstationer. Återstoden 21,400 kronor erfordras således som anslag för förslaget genomförande.

Vid Arlöv.

Anordnande av frilastspår kronor 31,000: —

Utrymmet för lastning och lossning av gods å denna station är ytterst begränsat, och försiggå nu all å stationen förekommande lastning och lossning för samhällets räkning vid tvenne korta stickspår i stationens nordöstra del. Lastplansutrymmet är därjämte fullkomligt otillräckligt. Under lång tid har en förbättring av dessa förhållanden varit behöflig, men hava åtgärder icke lämpligen kunnat vidtagas, förr än utredningen angående stationens ombyggnad i anslutning till nu pågående ombyggnad av Malmö bangård blivit fullt avslutad. Det nu av styrelsen framlagda förslaget till mindre ombyggnad av stationen ansluter sig så långt sig göra låter till det slutliga utbyggnadsstadiet av Malmö och Arlövs bangårdar, och då styrelsen icke anser, att det låter sig göra att längre undanskjuta anläggningen i fråga, finner sig styrelsen nu böra föreslå denna sedan länge behöfliga förbättring av lastnings- och lossningsförhållandena vid Arlöv, varigenom också vinnas bättre lossnings- och lastningsförhållanden för därvarande stora trafikant, Arlövs sockerfabrik.

Vid Forsa.

Utvidgning av spårsystemet kronor 21,500: —

Det nuvarande spårsystemet tillfredsställer ej behovet, i det att till Forsa destinerade lastade vagnar till men för den snabba vagn-cirkulationen måste upp-

ställas vid andra närliggande stationer i avvaktan på utrymme vid Forsa. Som bevis på trafikens ökning kan framhållas, att antalet till- och avkopplade vagnar år 1909, då det utgjorde 1,388 stycken, ökats till 3,830 stycken under år 1914, varav framgår, att den föreslagna utvidgningen är av behovet påkallad, helst som ingen spårutvidgning ägt rum därstädes sedan år 1906.

Vid Svartön.

Anordnande av ytterligare tvenne rangerspår kronor 16,500: —

Enär numer till Svartön nedfraktas större antal olika malmsorter (för närvarande 18 stycken) än förr, är erforderligt att öka antalet spår i rangergruppen å bangården. För närvarande skulle denna ökning kunna inskränkas till tvenne spår.

Vid Norrfors.

Utvidgning av spårsystemet kronor 11,500: —

Sedan tågmöten numer äro förlagda även till Norrfors å linjen Vännäs—Mellansel och således huvudspåret och det enda nu befintliga rundspåret vissa tider måste helt disponeras för dessa möten, är nödvändigt att utlägga ytterligare ett rundspår för uppställning av vagnar samt för lastning.

Vid Lakaträsk.

Utvidgning av spårsystemet kronor 12,000: —

Denna station har sådant läge, att med hänsyn till lämpliga tågtider för de å denna linje framgående tågen vid vissa tider på dygnet å stationen måste intagas trenne tåg. Nu å stationen förefintligt spårutrymme medger dock ej detta utan sönderdelning av tåg med därav följande tidsödande växlingar, vilket missförhållande nu föreslagna utvidgning av spårsystemet vore avsett undanröja, samtidigt som erforderliga bättre anordningar för frilastning vinnas.

3:o) Anordnande av skenfria vägkorsningar kronor 250,000: —

I sin till Kungl. Maj:t den 27 november 1913 avgivna underdåniga framställning angående behovet av nya byggnader och anläggningar under tioårsperioden 1914—1923 framhöll styrelsen bland annat nödvändigheten av anordnandet av skenfria vägkorsningar. 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten har även framhållit önskvärdheten ur trafiksäkerhetssynpunkt av dylika skenfria korsningars anordnande. Av till styrelsens ovannämnda underdåniga framställning fogad utredning härutinnan framgår, att kostnaden för borttagande av samtliga de vägkorsningar, vilka borde borttagas, skulle belöpa sig på 10,500,000 kronor, varav å statens järnvägar enligt hitintills tillämpade fördelningsgrunder skulle komma ett belopp av 7,336,500 kronor.

Styrelsen ansåg emellertid, att under tioårsperioden endast de vägkorsningar, som med nödvändighet anses bära göras skenfria, borde medtagas, och

[9.]

skulle kostnaderna härför belöpa sig på 3,122,000 kronor, varav å statens järnvägar enligt samma grunder skulle komma ett belopp av 2,322,000 kronor.

I de under senaste åren ingivna underdåniga framställningarna angående anslag har styrelsen visserligen upptagit även anslag för några enstaka sådana vägomläggningar, liksom å annat ställe i denna skrivelse anordnandet av vägport över Änåsvägen i Göteborg med hänsyn till det härför erforderliga större beloppet, men synes det styrelsen därjämte nu nödvändigt att till styrelsens förfogande ställas visst belopp, som möjliggör för styrelsen att på ett mera kraftigt sätt framgå på den inslagna vägen.

För närvarande föreligger trängande behov av dylika anläggningar vid följande platser nämligen:

vid Väla å linjen Järna—Katrineholm,
vid Karlstad, Kristinehamn och Motala,
vid Almekärr å linjen Partille—Alingsås,
vid Katarp å linjen Mjölby—Nässjö samt
vid Bollnäs.

Den statens järnvägar påkommande sammanlagda kostnaden för dessa vägportar hava beräknats till omkring 400,000 kronor, men är det för styrelsen av synnerlig vikt, att ett särskilt belopp ej fästes vid varje särskild anläggning. Till följd av det beroende, vari styrelsen vid utförandet av dylika anläggningar står av kommuner, väghållningsskyldiga m. fl., händer det ofta, att en anläggning, vartill medel finnes anvisade, kan få vänta obestämd tid för att komma till utförande, under det att medel kunna saknas för en annan anläggning, där uppgörelserna kunna föreligga klara. För ett lättare och snabbare genomförande av planen i sin helhet är det därför av särskilt intresse, att styrelsen genast kan disponera lediga medel, och begär styrelsen därför nu till en början, att ett belopp av 250,000 kronor måtte ställas till styrelsens disposition för ändamålet för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att därav utanordna 150,000 kronor för år 1916 samt med frihet för styrelsen att använda beloppet till de av dessa anläggningar, vilka först kunna komma till utförande.

4:o) **Telegraf- och sektionstelefonledningar**..... kronor 180,900: —

Nya *telegrafledningar* äro erforderliga å linjerna
Stockholm—Hallsberg,
Krylbo—Storvik,
Ånge—Sundsvall,
Långsele—Boden

samt å några andra kortare sträckor i och för underlättande av ordergivningen huvudsakligen rörande tågledningen inom trafiksektionerna.

Dessa arbeten beräknas draga en kostnad av 85,400 kronor.

Sektionstelefonledningar, varmed avses telefonledningar, som förbinda trafiksektions huvudstation med övriga stationer inom sektionen, äro erforderliga för möjliggörande av snabb och tillförlitlig befordran av meddelanden och order direkt mellan tågledaren och stationerna. Såsom styrelsen tidigare framhållit, avser denna anordning sålunda att avhjälpa den bristfälliga kommunikationen i enstaka fall mellan stationer å linjen och den tjänstgörande tågledaren, vilket av 1912 års järnvägskommission för trafiksäkerheten berörts i samband med behandlingen

av tågledningen. Styrelsen anser, att man bör gå vidare på den väg, som genom 1915 års riksdagsanslag möjliggjordes för sektionstelefonledningars anläggande [9.] å vissa linjer, och att dylika ledningar nu böra byggas å linjerna

Göteborg—Falköping,
Nässjö—Hässleholm och
Hälsingborg—Halmstad.

Kostnaden för dessa ledningar beräknas till 95,500 kronor.

5:o) Elektriska belysningsanläggningar..... kronor 144,500:—

Sedan elektrifiering av bandelen Kiruna—Riksgränsen genomförts och elektrisk ström finnes tillgänglig till lågt pris å denna bandel, har styrelsen ansett välbetäckt och behjärtansvärt att söka bereda personalen i dessa nordliga trakter med dess långa, mörka vintrar den trevnad, som bör anses förenad med elektrisk belysnings införande i bostadslägenheterna. Denna synpunkt har även av Kungl. Maj:t och 1915 års riksdag biträtt, i det anslag då beviljades för anordnande av elektrisk belysning i bostadshusen i Kiruna. Fullföljande den härigenom godtagna principen får styrelsen nu i underdånighet anhålla om anslag för elektrisk belysnings införande vid *Abisko station*, omfattande såväl yttre belysning som ock belysning av tjänstelokaler och bostadslägenheter, för vilken anläggning kostnaden beräknats till 28,000 kronor.

För att i möjligaste mån minska faran för eldsvåda och på samma gång bereda trevnad för den tjänstgörande personalen, får styrelsen föreslå, att elektrisk belysning anordnas vid *Storliens station*. Kostnaden härför beräknas till 18,000 kronor.

Sedan elektrisk ström numera i *Ängelholm* och *Långsele* kan erhållas till antagligt pris och det av gjorda utredningar framgår, att besparingar kunna göras genom införande av elektrisk belysning i tjänstelokaler samt användande av elektrisk kraft för vändskivor, vattenuppföring m. m., anser styrelsen, att belysnings- och kraftanläggningar böra anordnas vid nämnda stationer. Kostnaderna beräknas till 17,000 respektive 12,000 kronor.

Utom ovannämnda belysningsanläggningar bör elektrisk belysning införas vid ett flertal stationer, där förbättrad belysning av tjänstelokaler och bangårdar är behövlig och elektrisk ström nu kan erhållas till billigt pris. Kostnaderna för dylika anläggningar vid nedanstående stationer, vilka nu anses böra komma i fråga, nämligen Örnköldsvik, Umeå, Moälven, Själevad, Kallholmen, Trehörning-sjö, Mellansel, Näsviken, Bergvik, Ockelbo, Hälsingborg, Almhult, Värtan, Norrtull och Väsby, äro beräknade till sammanlagt 69,500 kronor.

6:o) Anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kol-emottagning i importhamnarna.

För närvarande tillgå mottagningen och distributionen av stenkol sålunda, att kolen lossas från fartygen antingen till ett vid kajen beläget kolupplag eller i vanliga trafikvagnar för direkt uttransporterande till bränslestationerna. Emel-

[9.]

lertid äro kolupplagen i ett flertal importhamnar ganska små, varför de lätt bliva fyllda, och då fartygen ankomma ojämnt, inträffar ofta, att vagnar måste ställas till förfogande för att fartygen skola bliva lossade utan dröjsmål. Det antal vagnar, som åtgår härför, är avsevärt. Dels skola fartygen lossas på kort tid, för att icke den i kontraktet fastställda liggetiden, av vilkens längd fraktsatserna påverkas, skall överskridas, dels blir vagnarnas omloppstid ganska stor, enär lossningen å bränslestationerna är rätt tidsödande. Under tider av sådan högt trafik som t. ex. den för närvarande rådande vållas därför avsevärda olägenheter därav, att stort antal vagnar måste för koltransporter dragas ur den allmänna trafiken. Dessa olägenheter växa i den mån som kolimporten ökas och allt större fartyg komma till användning för kolens fraktande. De ojämnna koltransporterna vålla även svårigheter för hamnstationernas bangårdar, vilkas utrymmen i hög grad tagas i anspråk av kolvagnarna. Det har på grund av dessa olägenheter för styrelsen framstått som ett önskemål att ordna kolemtagningen sålunda, att koltransporternas inflytande på vagnstillgången i möjligaste mån försvinner. I anslutning härtill har styrelsen tänkt sig kolens distribution på följande sätt.

Koltransporterna från importhamnarna till bränslestationerna omläggas därhän, att under de tider, då vagnstillgången är knapp, uttransporteras för varje dag efter så vitt möjligt fastställda transportplaner endast så stor kolkvantitet som dagsförbrukningen å vederbörande bränslestation fordrar. Därigenom blir tydligen det antal vagnar, som erfordras för koltransporterna, begränsat till det minsta möjliga. Härför erfordras, att i importhamnarna finnes så stor upplagsplats, att där kan lossas hela importmängden minskad med kolförbrukningen i importhamnens rayon under lossningstiden. Vidare erfordras rationella anordningar för kolens lossande i upplag och för kolens utlastning från upplag till järnvägsvagn, för att icke denna provisoriska uppläggning av kolen i importhamnen må föranleda för stora kostnader. I samma mån som kolförbrukningen växer blir det emellertid lönande att anskaffa mekaniska lossningsanordningar för kolen, enär en jämförelsevis liten besparing i lossningskostnad blir tillräcklig för att förränta och amortera lossningskranarna.

En annan åtgärd i syfte att nedbringa behovet av trafikvagnar för koltransporterna är att härför anskaffa specialvagnar. Sådana vagnar lämpa sig särskilt i fråga om korta transporter, där vinsten av kort omloppstid är mera värdefull än möjligheten att få returlast, eller där returlast överhuvud taget icke finnes att erhålla. Styrelsen har tänkt sig att till en början anskaffa ett mindre antal dylika vagnar.

Även å bränslestationerna erfordras i åtskilliga fall ökning av upplagsplatsen för stenkol. Det reservupplag, som skall finnas för tämligen lång tid framåt, bör nämligen förefinnas på själva konsumtionsplatserna, för att inga transporter må erfordras, därest reservupplaget skulle behöva tagas i anspråk. Vidare bör utrymme finnas å bränslestationerna, för att de i importhamnen lossade kolen må i tider av god vagnstillgång kunna direkt uttransporteras till bränslestationen, varigenom de under alla förhållanden alltid oundvikliga extra kostnader för kolens läggande i upplag i importhamnen undvikas. Det bör därjämte vid ordnandet av upplagsplatserna å bränslestationerna tillses, att utvidgningsmöjligheter finnas, så att behovet av större förlag vid framdeles ökad trafik kan tillgodoses. I de fall, då alltför stora hinder möta att anordna erforderlig upplagsplats å en

bränslestation, har styrelsen tänkt sig att i stället i motsvarande mån öka upplagsplatsen i vederbörande importhamn.

[9.]

Efter denna redogörelse i allmänna drag för planen för kolens mottagning, distribuering och uppläggning, övergår styrelsen till ett närmare omnämmande av förhållandena i de importhamnar, beträffande vilka Kungl. Maj:ts och riksdagens beslut erfordras för beviljande av behövliga medel för de åtgärder, som påkallas för planens realiserande.

Vid Värtan.

Två brokranar finnas, men dessutom erfordras två portalkranar för kolens utlossning från fartygen. De för Järva lokomotivstation erforderliga kolen bära transporteras med specialvagnar och erfordras härför 10 dylika vagnar.

Vid Norrköping.

Underhandlingar pågå med staden angående förhyrande av upplagsplats. Styrelsen kan därför icke ännu yttra sig om behovet av kollossningsanordningar därstädes.

Vid Göteborg.

Svårigheter förefinnas att i hamnen erhålla tillräcklig upplagsplats. Underhandlingar pågå emellertid med staden om förhyrande av ett område, som någorlunda motsvarar behovet. Kranar för kolens utlossning och upplastning tillhandahållas av Göteborgs stad.

Vid Malmö.

Styrelsen har gått i författning om förhyrande i hamnen av tillräcklig upplagsplats. Den brokran, som för närvarande finnes, är försliten och behöver ersättas med en ny. Dessutom erfordras två portalkranar.

Vid Trälleborg.

Upplagsplats i hamnen finnes icke att tillgå. Kolen transporteras därför i specialvagnar till ett upplag på statens järnvägars område. För att underlätta kolens lossning till upplag och sedermera upplastning i vagn erfordras en mindre kran, som är flyttbar på spår inuti upplaget.

Vid Hälsingborg.

Tillräcklig upplagsplats kan icke beredas. Utredning pågår angående möjligheten att förlägga kolimporten till annan plats.

Vid Halmstad.

Underhandlingar pågå med staden om förhyrande av en mindre upplagsplats vid hamnen. I samband härmed kommer att utredas, huruvida kollossningsanordning kan anses erforderlig.

[9.]

Vid Stugsund.

Kolimportens storlek motiverar anskaffandet av mekaniska lossningsanordningar. Styrelsen anser, att tillsvidare en portalkran bör anskaffas.

Vid Sundsvall.

Även här erfordras kollossningskranar. Kajen är emellertid i sitt nuvarande skick för svag härför, varför utredning pågår angående möjligheten att förstärka densamma. Till dess denna utredning blir slutförd, bör anstå med anskaffning av kranar.

Vid Örnsköldsvik.

Ny kaj bör byggas, ökad upplagsplats för kolen anordnas och en portalkran anskaffas.

Härav framgår, att följande kollossningskranar för närvarande äro enligt styrelsens uppfattning erforderliga:

Värtan.....	två portalkranar,
Malmö.....	en brokran och två portalkranar,
Trälleborg.....	en mindre kran för kolens lossning från vagn till upplag och vice versa,
Stugsund	en portalkran,
Örnsköldsvik	en portalkran.

Vidare erfordras 10 specialvagnar för kolens transport från Värtan till Järva.

Kostnaden för dessa kranar och vagnar har beräknats till sammanlagt 595,000 kronor, och har styrelsen för avsikt att framdeles vid underdånig framställning om anslag till nya inventarier upptaga nämnda för kranarnas och vagnarnas anskaffning erforderliga belopp.

För kranarnas uppställning och användning i vederbörande importhamnar måste vissa arbeten utföras, för vilka styrelsen hemställer om erforderliga medels beviljande. Dessa arbeten äro följande.

Anordnande av kaj för kolenottagning samt upplagsplats för stenkol i Örnsköldsvik..... kronor 187,000: —

Kajbyggnaden vore avsedd att utföras av betong, vilket byggnadssätt erfarenheten visat vara det mest ekonomiska, i det underhållskostnaden av en träkaj inom icke alltför många år visar sig överstiga räntan å det större kapitalutlägg, som anordnandet av en betongkaj medför. Invid denna kaj anordnas ett nytt kolupplag i anslutning till ett förut befintligt. Härigenom erhålles tillräckligt utrymme i omedelbar närhet av lossningsplatsen för de kol, som behöva läggas i upplag.

Dessa anläggningar skulle medföra, att lossningskostnaden för stenkol nedbringas från nuvarande pris kronor 1,15 per ton till omkring 60 öre per ton, inberäknat ränta och amortering å kranen. Vid en årlig importmängd till Örnsköldsvik

sköldsvik av 30,000 ton skulle alltså erhållas en besparing av omkring 16,500 kronor per år.

[9.]

Späranordningar för de nya kollossningskranarna i Värtan, Malmö och Stugsund kronor 70,000: —

Slutligen erfordras anslag för de utvidgningar av upplagsplatser, som enligt det föregående måste företagas, för att tillräckliga reservupplag av stenkol må kunna hållas. Kostnaden härför samt för i samband härmed *erforderliga späranordningar* har beräknats till kronor 100,000: —

7:o) Diverse anläggningar

(icke att hänföra till ovan upptagna).

Vid Hallsberg.

Uppförande av vattentorn kronor 10,500: —

Vattenförbrukningen vid Hallsberg har under senare år alltmera tilltagit, dels på grund av stegrad trafik, dels på grund av de nyare lokomotivens större tendrar, vilket medfört, att lokomotiven kunna passera vissa mellanstationer utan att taga vatten och sålunda behöva större kvantiteter vid de stora stationerna. För närvarande uppgår vattenförbrukningen per dygn till 300 kbm., och för att fylla detta behov finnes ett cisternutrymme av tillsammans 80 kbm., varav en cistern om 16 kbm. är reserverad för dricksvatten. Detta utrymme är emellertid alldeles otillräckligt, och är därför ett nytt vattentorn med 100 kbm:s rymd behöfligt.

I föredragande departementschefens yttrande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, då liknande framställning från styrelsen förelåg, anfördes, att med denna anläggning torde kunna anstå, vilket även blev riksdagens beslut. Som emellertid behovet framträtt alltmer trängande, har styrelsen ansett sig böra förnya sin underdåniga framställning.

Vid Hallsberg.

Kolgivningsbrygga och anordning för lastning av kolaska kronor 37,600: —

De nuvarande anordningarna för kolgivning äro ej tillfredsställande. Bryggan är dels för låg för de nyare lokomotiven, varigenom lämpning av kolen för hand nödvändiggöres, samt dels för liten, så att ej tillräckligt antal kolvagnar för lokomotivens hastiga betjäning kan uppställas å densamma. Dessa omständigheter förorsaka dels onödig driftkostnad, dels ej ringa tidsförlust. Genom de nu föreslagna anordningarna skulle vinnas en snabbare expedition av lokomotiven samt besparing i driftkostnad.

Vid Väsby.

Vattenreningsanordning kronor 15,000: —

[9.]

För de lokomotiv, som framföra lokaltåg till Väsby, är till skillnad från övriga tåg, som fortsätta därförbi, ovillkorligen erforderligt att anlita därstädes befintlig vattengivningsanordning. Densamma skulle emellertid också med stor fördel jämväl kunna användas även av lokomotiv i vissa andra tåg å linjen Stockholms central—Uppsala. Detta är emellertid på grund av vattnets mindre goda beskaffenhet för närvarande ej lämpligt, en olägenhet, som skulle avhjälpas genom förenämnda vattenreningsanordning.

Vid Örebro.

Anordnande av avloppsledningar vid centralverkstaden..... kronor 20,300:—

Det har länge varit ett önskemål, särskilt ur hygienisk synpunkt, att vid den stora verkstadsanläggningen få W. C.-systemet infört. Sedan numera överenskommelse träffats med Örebro stad att få ansluta verkstadens avloppsnät till stadens avloppsledning, anser styrelsen det vara lämpligt att utföra anläggningen i fråga, och avser det nu begärda beloppet anordnande av avloppsledningar från vagnverkstaden med kringliggande byggnader ävensom från lokomotivavdelningen till stadens huvudledning.

Vid Örebro.

Komplettering av vagnverkstaden..... kronor 40,000:—

I sina föregående år gjorda anslagsäskanden upptog styrelsen, bland annat, även medel för utvidgning av lokomotivverkstaden och för komplettering av vagnverkstaden, men ansåg Kungl. Maj:t, att med det senare arbetet tillsviðare borde anstå, vilket även blev riksdagens beslut.

Som ifrågavarande kompletteringsarbeten emellertid äro behövliga och snarast böra komma till utförande för att kunna rätt utnyttja det inom centralverkstaden tillgängliga utrymme, får styrelsen anhålla, att erforderliga medel ställas till styrelsens förfogande för år 1917.

Beträffande anläggningen i övrigt får styrelsen i likhet med föregående år anföra följande.

Uti underdånig skrivelse den 23 oktober 1913 hemställdes om medel till byggnad för vissa avdelningar i vagnverkstaden. Sedan i följd härav anslag av 1914 års riksdag beviljats, komma dessa avdelningar att utflyttas från vagnverkstadens huvudbyggnad. Det därigenom ledigblivna utrymme i vagnverkstaden är behöfligt för utvidgning av målare- och snickareverkstäderna, vilkas nuvarande lokaler äro otillräckliga på grund av den starka ökningen av vagnreparationerna. I den ifrågavarande delen av vagnverkstaden erfordras på grund härav vissa kompletteringsarbeten, bestående av grunder för arbetsmaskiner, kraft- och belysningsledningar etc.

Vid Valtorp.

Utvidgning av håll- och mötesplatsen till station..... kronor 33,000:—

I sin föregående år ingivna underdåniga framställning om anslag förnyade styrelsen sin äret förut gjorda men ej bifallna anhållan om ett anslag av 68,000 kronor för utvidgning av hållplatsen till fullständig station.

Kungl. Maj:t bestämde emellertid, att av anläggningen endast ett mötes-spår tillsvidare skulle utföras, varemot med de återstående arbetena skulle anstå ännu ett år. I anslutning härtill beviljade 1915 års riksdag för ändamålet 35,000 kronor.

Med anledning härav får styrelsen, som anser att med stationsanläggningen omedelbarligen bör fullföljas, anhålla, att det återstående beloppet eller 33,000 kronor ställes till styrelsens förfogande år 1917.

Som skäl för anläggningen får styrelsen upprepa vad förut anförts härom.

För närvarande sker utlastning av ortens produkter, huvudsakligen kalk, vid Berga lastplats, belägen 1 km. söder om Valtorp. Denna lastplats, som äges av enskild person, erbjuder emellertid icke tillfredsställande anordningar för trafikens skötande.

Trafikanterna hava också gjort framställning om att få en fullständig station anordnad och detta vid Valtorp, emedan denna plats lämpar sig bättre än Berga. Styrelsen har genom den utredning, som verkställts, funnit, att dessa orters krav på förbättrade kommunikationer böra tillgodoses. Förslaget avser uppförande av stationshus, godsmagasin, plattformar och lastkaj samt utläggning av behövliga spår.

Vid Sävenäs.

Anordnande av vatten- och avloppsledningar samt vattentorn ... kronor 37,000: —

De lokomotiv, som ombesörja växlingar å Sävenäs rangerbangård, måste för vattentagning nu gå ända till lokomotivstallen vid Skansen Lejonet invid Göteborgs station, en sträcka fram och tillbaka över 6,0 km. på den hårt belastade linjen Olskroken—Göteborg. För att bespara tid genom bekvämare tillgång på vatten är det därför behöfligt att anordna vattentorn med tillhörande vatten- och avloppsledningar vid rangerbangården. Enligt verkställd utredning skulle dessutom genom denna anordning en direkt besparing kunna göras av 1,500 kronor per år. Styrelsen föreslår därför till utförande en dylik anläggning, vilken, anslutande sig till den för rangerbangården uppgjorda framtida utbyggnadsplanen, jämväl är avsedd att förse med vatten den framdeles vid Sävenäs behöfliga anstalten för desinfektion och rengöring av godsvagnar.

Vid Hälsingborg ångf.

Vattentorn med reningsverk kronor 25,000: —

Det vatten i Hälsingborg ångf., som finnes tillgängligt för utlämning till lokomotiv, är synnerligen hårt samt olämpligt såsom matarvatten får ångpannor. Kemisk rening av detsamma är därför önskvärd, vilket emellertid förutsätter vattentorn, något som ej varit behöfligt hittills, enär vatten erhålles från stadens vattenledning. Tillkomsten av vattentorn medför förutom väsentlig minskning i underhållskostnaden för lokomotivpannorna jämväl den fördelen, att en viss reserv av vatten kan erhållas, ifall stadens vattenledning vid något tillfälle ej skulle fungera.

Liknande framställning gjordes av styrelsen till 1915 års riksdag, men blev icke av Kungl. Maj:t och riksdagen då bifallen under motivering, att anlägg-

[9.]

ningen borde kunna anstå. De genom matarvattnets olämplighet vållade olägenheterna göra sig emellertid efterhand som trafiken ökas dock alltmera gällande, och har styrelsen därför ansett sig böra upprepa sin underdåniga framställning.

Vid Blädinge.

Utbyggande av mötesstationen till håll- och lastplats kronor 49,000: —

År 1914 upptog styrelsen bland behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1916 även anläggning av håll- och lastplats jämte mötesspår vid Blädinge för en beräknad kostnad av 79,000 kronor. Emellertid anvisade 1915 års riksdag i överensstämmelse med departementschefens hemställan ett belopp av 30,000 kronor för utläggande av mötesspår och för en del i samband därmed för en blivande håll- och lastplats i första hand erforderliga anordningar, varemot platsens vidare utbyggnad skulle anstå till ett senare år.

Då styrelsen anser, att den ursprungliga arbetsplanen ej ytterligare bör uppskjutas, har styrelsen funnit sig böra hemställa om ett anslag av 49,000 kronor för håll- och lastplatsens färdigställande till station, så att ortens stora behov av bättre trafikmöjligheter därmed tillgodoses. Såsom styrelsen i förenämnda underdåniga framställning framhållit, komma intresserade för anläggningen att, förutom fri mark, bidra med ett kontant belopp av 12,000 kronor till den beräknade totalkostnaden 91,000 kronor.

Vid Eslöv.

Anordnande av lastkaj med tillhörande spårssystem kronor 13,000: —

Nuvarande lastkaj, som endast har en längd av 30 meter, är otillräcklig. På grund av den alltjämt växande trafiken — under år 1911 uppgick antalet ton ankommande och avgående vagnslastgods, åkdon och djur till sammanlagt 41,030, varemot motsvarande tonantal för år 1914 utgjorde 48,952 — är även nödvändigt att anordna flera spår för möjliggörande av obehindrad lastning och lossning av vagnslastgods. Av den till 23,500 kronor beräknade kostnaden för hela arbetet hava anslutande enskilda järnvägar förklarat sig beredda att deltaga med sina andelar enligt gällande överenskommelser, och erfordras därför för arbetets utförande ett anslag av 13,000 kronor.

Vid Byvalla.

Anordnande av vattenledning kronor 15,000: —

Genom anordnande av här föreslagna vattenledning, som är avsedd att dragas från en c:a 1 km. från stationen inom statens järnvägars område belägen kallkälla fram till vattentornet, skulle en årlig besparing för statens järnvägar genom indragning av ett pumparearvode m. m. kunna göras på omkring 850 kronor.

Stationen erhåller härigenom förutom lämpligt matarvatten för ångpannebruk även dugligt dricksvatten, vilket senare icke kan åstadkommas genom upptagande av ny brunn inom stationsområdet.

Vid Kiruna.

Uppförande av ångcentral kronor 95,000: —

Verkstäder och lokomotivstall uppvärmas för närvarande från tvenne lokomotivpannor och ett för ändamålet avställt lokomotiv, vilken anordning är oekonomisk dels på grund av relativt stor bränslekonsumtion och dels emedan den kräver stor arbetskraft för driften, vartill kommer, att densamma tar ett betydande och för annat ändamål behövt utrymme i anspråk. Minskningen av årlig kostnad för bränsle och arbetskraft skulle med anläggning av ångcentral utgöra omkring 7,000 kronor per år.

Vid Malmberget.

Anordnande av vatten- och avloppsledning kronor 24,000: —

I sin föregående år ingivna underdåniga skrivelse angående behovet av nya byggnader och anläggningar upptog styrelsen, bland annat, även inledande av vatten- och avloppsledning i bostadshus vid Malmberget. Det härför angivna beloppet upptogs dock ej av Kungl. Maj:t i årets äskanden, då, enligt vad departementschefen yttrat till statsrådsprotokollet vid behandling av nämnda äskande, frågan borde kunna anstå; vattenposter äro nämligen redan framdragna nära bostadshusen.

De i dessa trakter rådande svåra klimatiska förhållandena torde emellertid berättiga den föreslagna anläggningen, och har styrelsen av denna orsak ansett sig ånyo böra inkomma med underdånig framställning om anslagets beviljande.

Vid Kiruna.

Anordnande av vatten- och avloppsledning kronor 80,000: —

De klimatiska förhållandena i de nordligare delarna av landet äro så svåra under större delen av året, att det synts styrelsen nödvändigt att efterhand anordna vatten- och avloppsledningar till de bostäder, som äro så belägna, att de lämpligen kunna förses med dylika bekvämligheter. Styrelsen har därför undersökt möjligheterna för utförande av sådana anläggningar, bland annat, vid Kiruna, och har förslag till en fullständig anläggning där utarbetats. Då emellertid kostnaderna för en dylik, beräknade till 170,000 kronor, äro högst avsevärda, har styrelsen ansett arbetet böra utföras under loppet av två år och har därvid uppdelat detsamma i för utförandet lämpliga delar, varigenom i första hand skulle erfordras ett belopp av 80,000 kronor.

Vid Skorped.

Anordnande av vattenledning kronor 18,000: —

Vid denna station uppfordras för närvarande vattnet till vattentornet från en invid liggande tjärn, som emellertid lämnar mycket knapp tillgång på vatten. Däremot kan genom anordnande av vattenledning från en på omkring 90 meters

- [9.] höjd ovanför stationen belägen sjö riklig tillgång på lämpligt vatten erhållas. Härigenom skulle en årlig besparing i uppförings- och underhållskostnader av 2,200 kronor kunna göras. Styrelsen har därför ansett sig böra hemställa om erforderliga medel för utförande av detta arbete.

Vid Mellansel och Bastuträsk.

Förbättring av vatten- och kolgivningsanordningar kronor 15,800: —

Förslaget innebär att vid personplattformerna å nämnda stationer anordna vattenkastare samt vid Mellansel jämväl kolgivningsanordningar, och skulle efter dessas utförande avsevärd tidsvinst för vissa tåg erhållas genom inbesparing av tid vid vatten- och koltagning.

Vid Myrheden.

Nytt vattentorn med tvenne vattenkastare samt kolgivningsanordning kronor 29,000: —

Det befintliga vattentornet, som är av trä, har för liten tryckhöjd och för ringa cisternutrymme, varför detsamma bör ersättas med ett tillräckligt stort dylikt av sten. Därigenom och genom uppsättning av mekanisk kolgivningsanordning samt nya vattenkastare erhålles avsevärd tidsvinst för vissa tåg och vinnes därjämte, att koltagningen i Jörn kan inskränkas så mycket, att personafen därstädes kan minskas med två man, utan att motsvarande ökning i Myrheden behöver ske.

8:o) **Större arbeten.**

Utvidgning och ombyggnad av *Katrineholms station* kronor 100,000: —

På grund av de trånga bangårdsförhållandena vid Katrineholm hava under de senaste åren och särskilt under vintermånaderna avsevärda tågförseningar icke kunnat undvikas. De mindre spårförbättringar, som under årens lopp skett, hava av brist på medel icke kunnat företagas i den utsträckning, som motsvarat trafikökningen. I brist på lämpliga uppställningsspår hava vagnar onödigt länge blivit kvarstående vid stationen, till ej ringa olägenhet för trafikanter och till stort men för vagnomsättningen. Med nuvarande spårplanering måste vid växlingsrörelser i västra ändan av bangården tågutdragning ske å huvudspåret åt Baggetorp, vilket vid en station, med så avsevärd växling och vagnomsättning som här och där tillfälliga tågmöten ofta måst anordnas, innebär synnerligen stor risk för trafiksäkerheten. Det nu framlagda förslaget skulle i hög grad och för avsevärd tid framåt avhjälpa dessa brister på uppställnings-, ranger- och utdragsspår.

I förslaget ingår även anläggande av bredare och tidsenligare högre mellanplattformar, varigenom den trafikerande allmänheten befrias från den fara till liv och lem, som de nuvarande smala och trånga personplattformerna därstädes medföra.

Den alldeles otillräckliga lastkajen är avsedd ersättas med en ny lämpligare belägen sådan. Godsmagasinet är, ehuru på senare åren utvidgat, fortfarande

otillräckligt och ligger i vägen för spårsystemets rationella utvidgning. Flyttning och utökning av detta ingår även i det nu framlagda förslaget.

[9.]

Stationshuset är av beskaffenhet att i intet avseende motsvara föreliggande behov. Styrelsen har tidigare gjort framställning om anslag för nytt stationshus därstädes, men blev dylikt av 1911 års riksdag icke bifallet, varvid statsutskottet vid behandling av denna anslagspost anförde, att frågan om uppförandet av nytt stationshus i Katrineholm bör undanskjutas intill dess den under anläggning varande statsbanan Järna—Norrköping börjat trafikeras.

Styrelsen har sålunda varit hänvisad till att under tiden fylla de allt kraftigare framträdande kraven på ökade utrymmen genom tillbyggnad och förändring av det gamla huset, allt arbeten, som sålunda äro att anse som helt provisoriska och ingalunda avsedda att kunna fylla behovet för längre tid framåt. Det är nämligen att beakta, att utrymmena i mycket ringa grad röna inflytande av den genomgående trafiken och sålunda öppnandet av trafiken å bandelen Järna—Norrköping med visshet icke kommer att inverka på behovet av nytt stationshus i Katrineholm, vilket behov uteslutande kan anses förestavat av ökning i den lokala trafiken å platsen.

Den trafikökning, som ägt rum vid stationen från år 1909 till och med år 1914, framgår av nedanstående tabell.

	1909.	1914.
Antal resor per dag	397	531
» ton avgiftspliktigt gods per dag	246	324
» ank. och avg. expeditioner per dag	256	357
» ank. och avg. tåg per dag	48	60
» till- och avkopplade vagnar per dag	569	738

Sedan Järna—Norrköpingsbanans tillkomst har visserligen antalet tåg, passerande stationen, minskats, men föranledes icke härav någon nedgång i de för år 1914 i övrigt angivna siffrorna och kan sålunda banans tillkomst icke tillmätas någon för frågan avgörande betydelse.

Av vad ovan anförts bör sålunda framgå, att Katrineholms station i alla avseenden är i stort behov av utvidgning. För genomförandet av de härför erforderliga arbetena beräknas erfordras ett belopp av omkring 575,000 kronor. Styrelsen har dock tänkt sig, att med hänsyn till rådande förhållanden arbetena nu böra inskränkas till de, som erfordras för fyllande av det mest trängande behovet. Det arbete, som sålunda i första hand vore avsett att igångsättas, vore utvidgning av spårsystemet i östra ändan av bangården, vilket arbete möjliggjorts genom att innevarande års riksdag beviljat medel för ombyggnad av vägbron över bangården därstädes. Härigenom vinnes, att växlingsrörelsen underlättas och spårutrymmet i övrigt bättre kan utnyttjas.

Den beräknade kostnaden för dessa senare arbeten, som kunna betraktas som ett avslutat helt för sig, belöper sig till 100,000 kronor, vilka styrelsen nu anhåller måtte ställas till styrelsens förfogande för år 1917.

Vid Jönköping.

Utvidgning av spårsystemet kronor 100,000: —

Jönköpings bangård har ett särdeles instängt läge. Så begränsas bangården i söder av staden, inom vilkens därvarande område bangårdsutvidgningar icke

- [9.] kunna äga rum utan mycket stora kostnader, i öster av den livligt trafikerade kanalen mellan Vättern och stadens hamn i Munksjön, i väster av stigningen upp mot Bankeryd och i norr, den enda sida, som genom utfyllningar kan omgestaltas till bangårdsplan, av Vättern.

Den alltmer ökade såväl person- som godstrafiken vid stationen har under årens lopp nödvändiggjort om- och tillbyggnader av såväl byggnader som spår-system tills numer bangårdsområdet med vad därtill hör så utnyttjats, att vidare utvidgningar utan hela bangårdens ombyggnad är omöjlig. I brist på för rangeringar lämpliga utdragsspår måste sålunda svängbron över nyssnämnda kanal tagas i bruk vid rangeringsarbeten, vilket menligt inverkar på såväl kanalens sjötrafik som den gatutrafik, vilken äger rum mellan staden och fartygskajen vid Vättern.

Styrelsen anser det därför vara av största vikt, att Jönköpings station snarast ombygges, så att ej allenast trafikens krav kunna tillgodoses, utan även en mera ekonomisk drift av bangården genomföras.

Det förslag, som styrelsen härför uppgjort, avser att medelst utfyllningar i Vättern vinna utrymme för stationens utvidgning, och har såsom grundläggande princip vid förslaget utarbetande gällt, att växlingsrörelser över kanalbron i möjligaste mån må undvikas. Förslaget är utarbetat i trenne från varandra fristående byggnadsstadier, av vilka det första i huvudsak avser de förbättringar i spår-anordningar m. m., som äro nödvändiga för vagnrangeringens ordnande och trafikens rationella skötsel. I det andra stadiet hava de utvidgningar av godsbangården, som därefter närmast kunna anses behövliga, tänkts utförda, och i det tredje och sista utbyggnadsstadiet är bangården så betydligt utvidgad, att den torde kunna upptaga ungefär tre gånger så stor godstrafik som den nuvarande. Med utförandet av de två senare utbyggnadsstadierna torde emellertid avsevärd tid framåt kunna anstå.

Utförandet av arbetet enligt det första utbyggnadsstadiet har beräknats till omkring 530,000 kronor. Med hänsyn till rådande förhållanden anser sig emellertid styrelsen icke nu böra förutsätta ens detta arbete i sin helhet utfört utan endast de delar därav, som fordras för att omedelbart kunna frångomma de största olägenheterna. Styrelsen får därför föreslå, att i första hand i anslutning till det första utbyggnadsstadiet vidtagas anordningar för persontrafiken samt vissa spårförändringar, erforderliga för ett något mera rationellt ordnande av trafiken på stationen och dragande en kostnad av 100,000 kronor. De härmed föreslagna arbetena kunna dock icke anses bilda ett avslutat helt för sig, utan måste här förutsättas en omedelbar fortsättning av arbetena tillhörande första utbyggnadsstadiet.

Styrelsen får i anslutning till ovanstående i underdånighet anhålla, att för år 1917 ett belopp av 100,000 kronor ställes till styrelsens förfogande.

Ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Sävåån kronor 350,000: —

Den nuvarande provisoriska viadukten över Sävåån för Bohusbanans ingång på Olskrokens station, vilken viadukt, med hänsyn till dåvarande ovisshet, huru frågan angående ombyggnad av Göteborgs bangård skulle lösas, på sin tid utfördes av trä och ej avsågs att kvarstå längre tid, måste snarast utbytas mot en permanent sådan av järn.

[9.]

Den stora risk ur trafiksäkerhets- och särskilt antändningssynpunkt och den ärligen återkommande samt med träkonstruktionens ålder sig hastigt ökande underhållskostnaden, uppgående för närvarande till cirka 10,000 kronor, nödvändiggöra en sådan ombyggnad, vilken nu kan utföras i anslutning till det föreliggande förslaget till ombyggnad av Göteborgs bangård, angående vilket i tekniskt hänseende i stort sett enhet råder mellan staden och berörda järnvägar.

I trafikhänseende bliva fördelarna av en sådan ombyggnad även avsevärda genom möjligheten att dels öka tåghastigheten över viadukten och dels passera viadukten med tyngre eller kopplade lokomotiv, vilket hittills icke kunnat ske.

Kostnaderna för ombyggnaden äro beräknade till 1,000,000 kronor. Härav anser järnvägsstyrelsen ett belopp av 120,000 kronor böra utgå ur förnyelsefonden, utgörande kostnader för arbeten, vilka icke kunna anses öka statens järnvägars kapitalvärde. Återstoden, 880,000 kronor, skulle således utgöra det belopp, som erfordras i anslag för arbetets utförande. Detta anslagsbelopp har styrelsen tänkt sig fördelat på två år med 350,000 kronor för år 1917 och 530,000 kronor för år 1918.

I anslutning till vad ovan framhållits får styrelsen därför i underdånighet anhålla, att 350,000 kronor måtte för påbörjandet av arbetet anvisas för år 1917 och att av detta belopp 100,000 kronor måtte ställas till styrelsens disposition redan under år 1916.

Omläggning av Västra stambanan samt anordnande av gatuport

för Änäsvägen kronor 255,000: —

Strax öster om Olskrokens station korsar statens järnvägar i plan den s. k. Änäsvägen, vilken utgör en livlig kommunikationsled för såväl väg- som elektrisk spårvägstrafik.

Vid utläggandet av ett tredje spår från Olskroken till Sävenäs ansåg styrelsen för Göteborgs spårvägar det vara förenat med för stor risk för trafiksäkerheten att fortfarande korsa järnvägsspåren med spårvagnar, utan anordnades i stället spårvägstrafiken så, att särskilda vagnar trafikerade linjerna å ömse sidor om järnvägen.

Detta trafiksätt föranledde emellertid så många klagomål från den trafikerande allmänhetens sida, att spårvägsstyrelsen fann sig föranlåten att efter någon tid åter låta vagnarna passera över järnvägsspåren.

Då emellertid trafiken å linjen Olskroken—Sävenäs är synnerligen livlig, i synnerhet efter tillkomsten av Sävenäs rangerbangård, och kommer att ytterligare ökas, allt efter som denna rangerbangård utbygges, kommer risken ur trafiksäkerhetssynpunkt att ytterligare ökas genom nämnda korsnings bibehållande i plan, varför järnvägsstyrelsen anser åtgärder snarast böra vidtagas för Änäsvägens framdragande i gatuport under järnvägsspåren. Den i samband härmed erforderliga omläggningen av västra stambanan nödvändiggöres av det uppgjorda förslaget till ombyggnad av Göteborgs bangård.

Den mark, som erfordras för omläggning av banan, förutsattes att genom avtal med staden om markbyten vid uppgörelsen om bangårdsfrågan i dess helhet erhållas utan särskild kostnad för statsverket, varjämte kostnaderna för själva vägens omläggning och därför erforderlig mark böra gäldas av staden.

[9.]

Av de på statens järnvägar sålunda kommande kostnaderna, 255,000 kronor, komma 119,000 kronor på omläggning av banan och 136,000 kronor på anordnande av själva vägporten.

Med hänvisning till vad styrelsen ovan anfört, får styrelsen i underdånighet anhålla, att 255,000 kronor måtte för ifrågavarande ändamål ställas till styrelsens disposition för år 1917 samt att av detta belopp 75,000 kronor göras för styrelsen tillgängliga redan år 1916.

Vid Nässjö.

Utvidgning av rangerbangården kronor 300,000: —

Vid 1913 års riksdag beviljades visst anslag för ombyggnad och utvidgning av Nässjö station och bangård, varvid skulle utbyggas en särskild personbangård. I det då framlagda ombyggnadsförslaget ingick i godsbangården till en början en rangeringsgrupp på 4 spår. Emellertid hava erfarenheterna från de senaste årens enormt ökade trafik med full tydlighet ådagalagt, att detta antal icke tillnärmelsevis kan tillfredsställa de fordringar, som den sig alltjämt ökande trafiken ställer på en stations av Nässjö storlek, samt att sålunda de hart när olidliga förhållanden, som hittills varit där rådande, komma att fortfora, dragande stora omkostnader och stora transportförseningar i godstrafiken. Fördens skull är en utvidgning av godsbangården till det omfång, den i framtiden tänkts utbyggas, högst nödvändig redan nu.

För att ytterligare ådagalägga behovet av denna utvidgning vill styrelsen anföra följande. Ändamålet med rangeringsarbetet å en station med så stor vagntillförsel från bilinjer som Nässjö och med dess geografiska läge är att *dels* växla vagnarna i lokalgodstågen (d. v. s. tåg med vagnar huvudsakligen till närbelägna stationer) stationsrätt till dessa tågs slutstationer, *dels* växla vagnarna i fjärrgodstågen (d. v. s. tåg med vagnar uteslutande till och över större stationer) stationsrätt till dessa tågs slutstation eller, om denna är långt avlägsen, så långt, att två eller tre rangeringsstationer kunna passeras utan ny sönderdelning, *dels slutligen* att bilda genomgående godståg till de stationer, dit vagnarna för varje dag uppgå till ett så stort antal, att därav kan bildas ett direkt godståg. Nässjö stations hittillsvarande bangård har endast kunnat fylla det första av dessa krav, och på de sista åren har det även vid många tillfällen brustit härutinnan. Rangeringsbangården enligt den nu verkställda utbyggnaden kan — till följd av den ovan nämnda kolossala stegringen i trafiken, vilken icke blott nu utan även för framtiden kan beräknas komma att avsevärt överstiga de förhållanden vi i Sverige varit vana vid — icke heller komma att tillfredsställande tillgodose mer än detta krav. Härvid är att märka, att hittills för rangeringsarbetet å stationen använts förutom den gamla rangeringsbangården (där den nya personbangården utbygges) även den färdigbyggda delen av godsbangården. Då vid den nya personbangårdens tagande i bruk utrymmet alltså avsevärt minskas, bliva förhållandena sämre än de nuvarande. Följden härav blir, att framdeles såsom hittills de allra flesta fjärrgodståg norrut i Nässjö icke kunna rangeras längre än till nästa större station, Mjölby, där ny sönderdelning av desamma måste ske, samt att på samma sätt tågen söderut icke kunna rangeras längre än till Alvesta eventuellt Älmhult. Arbetsresultatet torde för framtiden snarare bliva sämre än det för närvarande är. Erfarenheten har givit vid handen, att, för att rangeringsarbetet i Nässjö

[9.]

skall motsvara de krav, som måste ställas på detsamma, erfordras vagnarnas rangering i 10 à 11 olika grupper. Om nu detta arbete skall försiggå på de fyra spår, som nu anlagts, erfordras, för att uppnå samma resultat som hittills, minst samma antal växellokomotivtimmar och samma personalstyrka. Därest det förslag till ombyggnad, som styrelsen nu framlägger, kommer till stånd, erfordras för vagnrangeringen endast ett växellokomotiv och skall därigenom en direkt besparing i antalet växellokomotivtimmar kunna göras med minst 40 timmar samt i antalet arbetstimmar för växelpersonal med minst 115 timmar, allt per dygn räknat. Dessa besparingar representera enbart över 80,000 kronor per år. Oaktat dessa rena besparingar i utgifterna för växlingen å Nässjö station skulle å den föreslagna nya rangeringsbangården kunna utföras icke blott det arbete med rangering av lokalgodstågen, som nu utföres där, utan även en tillfredsställande rangering av fjärrgodstågen. Därtill kommer, att med den nya bangården gives det möjlighet för Nässjö att utställa direktgående godståg till bland annat Stockholm, Krylbo, Hallsberg och Malmö med vagnar uteslutande till och bortom dessa stationer. Förutom nyssnämnda besparingar i kostnaderna för växlingen i Nässjö vinnes alltså med den nya bangården besparing jämväl i växlingskostnaderna å de stationer — Mjölby, Alvesta, Älmhult m fl. — vilka nu fått ånyo rangera fjärrgodstågen, samt dessutom en avsevärd tidsvinst i vagnarnas transporttid och ett betydligt främjande av vagnomsättningen. Därjämte torde eljest erforderliga utvidgningsarbeten å dessa andra stationer kunna uppskjutas eller inskränkas.

Med hänvisning till vad ovan framhållits, får styrelsen anhålla, att för gods-bangårdens utvidgning erforderliga medel ställas till styrelsens förfogande.

Sammanlagda kostnaderna för utvidgningen äro beräknade till omkring 700,000 kronor, och har styrelsen, under särskilt framhållande av att med arbetet brådskar, tänkt sig detsamma fördelat på två år.

Av detta belopp anhåller styrelsen, att 300,000 kronor ställas till styrelsens förfogande för år 1917 och att härav 100,000 kronor måtte göras styrelsen tillgängliga redan under år 1916.

Vid Bollnäs.

Uppförande av 6 lokomotivplatser, revisionsverkstad, förråd
och vattentorn samt inläggning av 20 meters vändskiva kronor 150,000: —

För närvarande finnas i Bollnäs stallplatser för 20 lokomotiv, och äro dessa fördelade på två stallecklar. Stallplats är nu behöflig för ytterligare minst 5 stycken lokomotiv. Ingendera av de befintliga stallecklarna kan på grund av bristande utrymme tillbyggas, utan bör ny stalleckla med därtill hörande 20 meters vändskiva och vattentorn uppföras. De periodiska mindre revisionerna av lokomotiven måste nu i brist på särskild revisionsverkstad företagas i stallarna samt erforderliga maskinarbeten i lokomotivreparationsverkstaden, varigenom arbetet blir dels dyrare och dels väsentligen försenas. Genom uppförande av i förslaget upptagna stallplatser och revisionsverkstad erhålles ökad uppställningsmöjlighet för 7 stycken lokomotiv, ett utrymme, som med hänsyn till det alltjämt växande behovet av dragkraft inom kort tid kommer att tillfälligt utnyttjas. Ökat förrådsutrymme är erforderligt, och skulle det kunna med fördel beredas i de lokaler i gamla stallarna, som nu användas såsom expedition för lokomotivstationsbefälet. Denna expedition bör därvid förläggas till den före-

[9.] slagna nya stallcirkeln, varigenom därjämte vinnes fördelen, att bättre tillsyn kan utövas över arbete och personal.

Av för anläggningen i sin helhet erforderligt belopp av 305,000 kronor an- håller styrelsen, att 150,000 kronor måtte ställas till styrelsens förfogande år 1917.

Vid Svartön.

Anordnande av malmupplagsplats kronor 230,000: —

I enlighet med Kungl. Maj:ts i nådigt brev den 1 oktober 1914 givna be- stämmelse har styrelsen, efter att hava träffat överenskommelser med Luossavaara- Kiirunavaara Aktiebolag, Höganäs-Billesholms Aktiebolag och Tuollavaara Gruv- aktiebolag angående upplåtelse till nämnda bolag av upplagsplats för malm vid Svartön, gått i författning om anordnandet av dylik upplagsplats jämte spår, och hava kostnaderna för själva upplagsplatsen m. m. uppgått till 230,000 kronor. Som dessa kostnader i enlighet med ovannämnda kungl. brev hittills förskotte- rats av trafikmedel, får styrelsen i underdånighet anhålla, att medel för täckandet av dessa kostnader upptagas i 1916 års äskanden — att utgå och redovisas såsom anslag för komplettering av linjen Gällivare—Svartön på grund av ökad malmtransport — och, om möjligt så, att de ställas till styrelsens disposition redan under år 1916.

Vid Boden.

Ombyggnad av bangården kronor 200,000: —

Sedan flera år tillbaka har behovet av ökat utrymme å Bodens bangård blivit allt mer framträdande, och har det särskilt under senaste året visat sig vara svårt att på ett i alla avseenden fullt betryggande och nöjaktigt sätt kunna med förefintliga spårutrymmen ordna trafiken å Bodens bangård. Med ökade krav på snabbare förbindelser över Boden och med beräknad ökning i trafiken äro än ytterligare svårigheter att befara för trafikens handhavande därstädes. Åtgärder till ernående av bättre förhållanden i ovanberörda hänseenden äro för- denskull inom närmaste tid erforderliga.

Förslag har därför uppgjorts till beredande av bättre utrymme å Bodens ban- gård. Med hänsyn till svårigheterna att vinna utrymme för den närmast behövlige utvidgningen inom nuvarande bangårdsområdets gränser och för undvikande av kostbara husflyttningar och spårömläggningar, har uppmärksamrats möjligheten av att befria bangården från malmtrafiken genom densammas ledande å särskilt spår öster om och förbi bangården. Enligt nu gällande tidtabell passeras Boden av 9 lastade och 8 tomma malmtåg per dygn. Vid eventuellt ökad malmut- skeppning över Luleå kan detta tågantal beräknas bliva avsevärt större. Är så- lunda redan nu malmtrafiken över Bodens bangård till stort hinder för tåg- och växlingsrörelser, blir detta givetvis än mer förhållandet om tågantalet ökas. Det innebär därför en avsevärd lättnad för Bodens bangård att bliva befriad från malmtrafiken, en lättnad, som medför möjlighet att tillsvidare undanskjuta en mera genomgripande omändring av bangårdsförhållandena därstädes. Dessutom tillkommer, att vid ifrågasatt införande av elektrisk drift å linjen Luleå—Gälli- vare elektrifieringen av bangårdens i Boden spårssystem kan icke oväsentligt inskränkas.

Järnvägsstyrelsen anser sålunda, att en ombyggnad av bangården bör komma till stånd enligt förenämnda principer. Ett första utbyggnadsstadium, omfattande korsning av Haparanda- och Gällivarebanorna, anläggning av nytt malmtågsspår jämte mötesspår vid norra lokomotivstallarna, förändring av frilastspår och lastkaj samt anordnande av omlastningsskjul med tillhörande spår, beräknas betinga en kostnad av 617,500 kronor, i vilket belopp dock är inbegripet markförvärv med 67,500 kronor, som styrelsen anser böra bestridas av till styrelsens disposition stående medel för markförvärv. Återstående summa 550,000 kronor skulle således erfordras för arbetets genomförande, vilket styrelsen anser böra ske under loppet av två år med 200,000 kronor för år 1917 samt 350,000 kronor för år 1918.

[9.]

Styrelsen får sålunda hemställa om ett anslag för år 1917 av 200,000 kronor till begynnande av ombyggnaden av Bodens bangård och att härav 100,000 kronor måtte göras styrelsen tillgängliga redan under år 1916.

9:o) Växel- och signalsäkerhetsanläggningar kr. 800,000: —

I underdånigt utlåtande den 29 september 1914 i anledning av betänkande, avgivet av 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten, har styrelsen vid punkterna 32 och 33 påvisat, att avsevärda belopp erfordras för utförande i behöflig utsträckning och inom rimlig tid av växel- och signalsäkerhetsanläggningar samt för komplettering av befintliga säkerhetsanläggningar med anordning till förhindrande av dels för tidig omställning av centralt omställbara växlar dels att huvudsignal kan ställas till kör utan stationsföreståndarens medgivande. Jämsides med utförande av säkerhetsanläggningar vid de mindre stationerna samt fullföljande av förenämnda kompletteringsarbeten komma nu större, å huvudlinjer belägna stationer i fråga att förse med dylika anläggningar, som kräva jämförelsevis höga kostnader, vilket ock styrelsen framhållit i sin underdåniga framställning den 21 oktober 1914 angående behov av nya byggnader och anläggningar för år 1916. Med anledning av ovanstående anser styrelsen, att anslagsbeloppet för år 1917 bör utgå med samma belopp som för åren 1915 och 1916 eller 800,000 kronor, varför styrelsen får anhålla, att nämnda belopp ställes till styrelsens förfogande för ifrågavarande ändamål för år 1917.

10:o) Diverse arbeten kronor 800,000: —

I förestående anslagssumma är inberäknad kostnaden för sådana mindre nybyggnader, vilka var för sig beräknas betinga en kostnad understigande 10,000 kronor och vilka därför ej intagits bland ovanstående särskilt omnämnda arbeten.

Till stöd för anslagskravet vill styrelsen i likhet med vad som under de senare åren skett i underdånighet framhålla, hurusom i betraktande av statsbanetäts och trafikens utveckling det måste anses av nöden att för diverse arbeten hava erforderliga medel tillgängliga även för tillgodoseende av sådana behov, som icke längre tid i förväg kunna förutses men dock måste utan uppskov fyllas.

Såsom styrelsen i sin år 1914 ingivna underdåniga framställning framhöll, har det sedan år 1910 årligen anvisade anslaget å 500,000 kronor visat sig

[9.]

otillräckligt, varför styrelsen då upptog 800,000 kronor såsom erforderligt anslag. Kungl. Maj:t beaktade även denna styrelsens framställning i så måtto, att det förutvarande anslaget höjdes till 650,000 kronor, vilket belopp även blev av 1915 års riksdag beviljat för år 1916.

Som styrelsen emellertid, med hänvisning till vad ovan framhållits, icke ser sig i stånd att med ett anslag av 650,000 kronor för framtiden kunna fylla de nödvändiga krav, som under året uppstå och icke kunna undanskjutas, får styrelsen i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen beviljandet av det av styrelsen nu begärda beloppet å 800,000 kronor.

Av de till *förut ej beslutade arbeten* begärda beloppen skulle således användas:

för husbyggnader: boställhus	kronor	475,000: —
övriga husbyggnader	»	159,300: —
» spåranordningar	»	504,600: —
» vägportsanläggningar	»	250,000: —
» telegraf- och telefonanläggningar	»	180,900: —
» elektriska belysningsanläggningar	»	144,500: —
» anordningar för beredande av ökad upplags- plats för stenkol i importhamnar och å bränsle- stationer samt förbättrad kolerottagning i importhamnarna	»	357,000: —
» diverse anläggningar	»	557,200: —
» större arbeten	»	1,685,000: —
» växel- och signalsäkerhetsanläggningar	»	800,000: —
» diverse arbeten	»	800,000: —
	Summa kronor	5,913,500: —
Avgår återbördade anslagsmedel	»	53,200: —
	Summa kronor	5,860,300: —

Då det emellertid vore av vikt, att åtskilliga av de sålunda föreslagna arbetena redan under år 1916 helt eller delvis komma till utförande, har järnvägsstyrelsen hemställt, att under nämnda år ställes till styrelsens förfogande ett belopp av 1,300,000 kronor, avsett för nedanstående arbeten, nämligen:

för inköp av fastighet vid Stockholms Central	kronor	280,000: —
» tillbyggnad av stationshuset vid Trälleborgs ångf.	»	20,000: —
	Transport kronor	300,000: —

	Transport kronor	300,000: —	[9.]
för vägportsanläggningar	»	150,000: —	
» ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Sävåån	»	100,000: —	
» omläggning av Västra stambanan samt anordnande av gatuport för Änåsvägen	»	75,000: —	
» utvidgning av Nässjö bangård	»	100,000: —	
» anordnande av malmupplagsplats vid Svartön	»	230,000: —	
» ombyggnad av Bodens bangård	»	100,000: —	
» påbörjande av en del övriga förutnämnda arbeten	»	245,000: —	
Summa kronor		1,300,000: —	

Förutom ovanberörda anslagssumma 5,860,300 kronor anholder styrelsen, såsom jag förut omnämmt, att följande belopp måtte under år 1917 ställas till styrelsens förfogande för *fullföljande av* nedanstående *redan beslutade arbeten*, vilka jämväl böra föras under anslagstiteln »nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar», nämligen:

» *Vid Örebro, centralverkstaden*

Verkstadsanläggningar m. m. kronor 100,000: —

Vid 1914 års riksdag beslutades, bland annat, anordnande av spårväxelverkstad, verkstadsbyggnad för vagnverkstaden, innehållande smedja, fjäderverkstad, babbitsgjuteri, anordningar för riktning och betning av vagnbeklädnadsplåt, m. m. samt slutligen vissa spåranordningar för en beräknad kostnad av sammanlagt 530,000 kronor. Av detta belopp beviljades av ovannämnda års riksdag 300,000 kronor för år 1915 och av 1915 års riksdag 130,000 kronor för år 1916; återstå således 100,000 kronor, vilket belopp styrelsen nu får anhålla ställes till styrelsens disposition för år 1917.

Ny bro över Öre älv med tillhörande linjeomläggning kronor 550,000: —

Sedan 1915 års riksdag beslutat uppförandet av ny bro över Öre älv med tillhörande linjeomläggning och för påbörjandet av arbetet för år 1916 beviljat ett anslag å 100,000 kronor, får styrelsen nu i underdånighet anhålla, att för fortsättandet av arbetet ett belopp av 550,000 kronor måtte anvisas för år 1917 med rätt för Kungl. Maj:t att under år 1916 därav utanordna 200,000 kronor.

Som styrelsen i sin år 1914 ingivna underdåniga framställning härutinnan uttalade, var det styrelsens avsikt att under åren 1916—1917 utföra arbetet i fråga, varför styrelsen då hemställde om ett anslag å 300,000 kronor för år 1916. Kungl. Maj:t nedsatte dock beloppet till 100,000 kronor, varför

[9.] styrelsen måste förändra planen för arbetet så tillvida, att detsamma nu kommer att utföras under åren 1916—1918. För utförande av arbetet i enlighet med denna plan erfordras för år 1917 det ovan upptagna beloppet.»

Styrelsen anhåller sålunda, att *för fullföljande av redan beslutade arbeten* måtte till styrelsens förfogande ställas ett belopp av 650,000 kronor, varav i förskott för år 1916 200,000 kronor.

Departements-
chefen.

Det är högst betydande anslag, som styrelsen här ifrågasätter. Anslagsäskandet å 1917 års stat för här förevarande ändamål överskrider det av 1915 års riksdag anvisade sammanlagda beloppet, 3,220,700 kronor*), med ej mindre än 3,289,600 kronor.

I följd härav och med hänsyn till de stora krav, som i övrigt för statens järnvägars behov ställas å statskassan, vore det, såsom jag tidigare anfört, givetvis önskvärt, om någon mera avsevärd del av de nu ifrågasatta byggnaderna och anläggningarna kunde anstå till följande år. Emellertid har styrelsen enligt min mening tydligen sökt ställa sig till efterrättelse Kungl. Maj:ts anmodan att med hänsyn till de rådande förhållandena i möjligaste mån inskränka anslagskraven och därför i allmänhet endast framställt sådana äskanden, som äro nödiga för att icke äventyra antingen att ett hopande i betänklig grad framdeles sker av för tillfället undanskjutna anslagskrav eller att statens järnvägar icke hållas uppe i den nivå, som den starkt växande trafiken påkallar. Jag har därför endast i enstaka fall ansett mig kunna företaga några avprutningar å de gjorda äskandena. Jag övergår nu till en närmare granskning av de särskilda anslagsposterna och ber i sammanhang därmed att till de av järnvägsstyrelsen givna särskilda motiveringarna få foga några kompletterande upplysningar och kommentarier rörande en del av dessa poster.

Det ifrågasatta förvärvandet av *bostadshuset vid Centralstationen* ansåg jag mig föregående år icke kunna tillstyrka. Jag framhöll beträffande denna fråga, att därvid visserligen ett tillfälle uppoffrades att erhålla bostäder nära stationen för en del tjänstemän, vilka vore önskvärt hava boende i stationens omedelbara närhet för att möta ofta uppträdande plötsliga behov av förstärkningspersonal, ävensom att möjligheten försuttes att förvärva en fastighet, som låge synnerligen gynnsamt till för framtida utveckling av statens järnvägars anläggningar

*) Häre är inberäknat av 1915 års riksdag särskilt beviljat anslag å 480,000 kronor för vissa förut beslutade byggnader och anläggningar, dock ej den del om 250,000 kronor av samma anslag, som avsåg ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping, då frågan om fortsatt anslag för sistnämnda ändamål upptagits under en särskild punkt här nedan.

vid Centralstationen. Då det emellertid icke syntes möta oöverkomliga svårigheter att genom förhyrning anskaffa icke allt för avlägset från stationen befintliga lägenheter i staden, ansåg jag, som nämnts, ifrågavarande fastighet ej då böra förekomma till förvärfvande.

[9.]

Järnvägsstyrelsen har nu framhållit, att möjlighet förefinnes att genom överbyggnad mellan centralstationsbyggnaden och ifrågavarande fastighet i framtiden utvidga styrelsens och första distriktsförvaltningens lokaler. Denna omständighet talar ytterligare för förslaget, och då det givetvis i och för sig är önskligt, att en i omedelbar anslutning till statens järnvägars anläggningar vid Centralstationen belägen fast egendom sådan som den ifrågavarande förvärvas för statens räkning, synes mig frågan om inköp av fastigheten ej vidare böra undanskjutas. Enligt uppgifter, jag erhållit från järnvägsstyrelsen, har fastigheten, som är taxeringsvärderad till 250,000 kronor och omfattar en tomtyta av 667,8 kvadratmeter, år 1909 inköpts för 260,000 kronor, vilket med frånseende av värdet å själva byggnaden utgör 389 kronor per kvadratmeter. Det nu begärda priset är enligt samma beräkningsgrund 412 kronor per kvadratmeter.

Till jämförelse må nämnas, att — med frånseende av värdet å byggnaderna — för bredvidliggande fastighet mot Mästersamuelsgatan år 1908 betalats 406 kronor per kvadratmeter samt för bredvidliggande fastighet mot Östra Järnvägs-gatan år 1906 309 kronor per kvadratmeter. För inom samma kvarter liggande fastighet i hörnet av Mästersamuelsgatan och Vasagatan har år 1907 betalats 760 kronor per kvadratmeter. Det nu för fastigheten fordrade pris, 280,000 kronor, kan sålunda icke anses oskäligt, ehuru det visserligen något överstiger det av ägaren under föregående år begärda. Enligt vad jag erfarit, lär emellertid denna prisstegring bero på, att ägaren under året i fastigheten låtit utföra en del större reparations- och ändringsarbeten.

Husbyggnaderna vid *Alster, Skrea, Gullbrandstorp, Torsåker, Östersund och Gällivare, de sex banvaktsstugorna vid linjen Kiruna—Riksgränsen, anordnande av särskilda badrum och tvättstugor vid vissa stationer å femte distriktet, vattenledningsanläggningen vid Kiruna* samt en stor del av de *elektriska belysningsanläggningarna* äro arbeten, som förestavats av hänsyn till personalen och lämpligen icke böra undanskjutas.

Vad angår de av ovannämnda husbyggnader, som rubricerats såsom boställshus, äro desamma, såsom järnvägsstyrelsen ock anmärkt, — i likhet med vad fallet varit i fråga om de boställshus, för vilka anslag under de fyra senaste åren av riksdagen beviljats — i avseende å såväl byggnadssätt som inredning planerade i enlighet med den av

[9.] 1911 års husbyggnadskommission verkställda utredningen. För boställshusen vid *Gällivare*, vilka till antalet skulle bli två, vardera med fyra lägenheter om två rum och kök, har järnvägsstyrelsen tänkt använda den byggnadstyp, som begagnats för de av 1915 års riksdag beslutade boställshusen vid Notviken. Genom användandet av denna något större och förbättrade ehuru även något dyrare typ ernås, bland annat, att de i boställshusets övre våning befintliga lägenheterna erhålla särskild ingång, varigenom samtliga boställshavare bli oberoende av varandra — ett önskemål, som även framhållits av ovannämnda husbyggnadskommission. Kostnaden för själva boställshuset enligt samma typ beräknades i fråga om boställshusen vid Notviken till 25,000 kronor. Då emellertid, enligt vad styrelsen meddelat, arbets- och materialprisen stegrats med omkring 10 procent, anser styrelsen, att boställshusen vid *Gällivare* icke kunna uppföras under 27,500 kronor för varje. Härtill kommer kostnaden för uthus, inrymmande tvättstuga och avträden, beräknad för vardera huset till 2,000 kronor.

Anordnandet av särskilda badrum vid stationer, där tillgång på billiga bad på annat sätt icke finnes, måste givetvis anses synnerligen önskvärt, särskilt med hänsyn till maskinpersonalen. Efter vad jag från järnvägsstyrelsen inhämtat, äro de föreslagna anordningarna härför av ringa omfattning och utan prejudicerande innebörd samt avsedda att utföras inom eller i anslutning till redan befintliga lokaler.

Vad åter angår *anordnandet av tvättstugor* vid vissa stationer å femte distriktet framgår det av vad järnvägsstyrelsen anført, att ökade krav på anslag för dylikt ändamål äro att förvänta. Inom styrelsen verkställd utredning har emellertid givit vid handen, att behov av dylika anläggningar kan anses ytterligare föreligga endast på ett fåtal ställen inom fjärde och femte distrikten, vilka anläggningar enligt en approximativ beräkning skulle komma att draga en sammanlagd kostnad av endast omkring 25,000 kronor. På grund härav anser jag mig böra tillstyrka beviljandet av det nu äskade anslaget för ändamålet.

De ifrågasatta *vattenlednings- och belysningsanläggningarna vid de nordliga statsbanelinjerna* utgöra ett led i järnvägsstyrelsens strävan att bereda personalen vid dessa linjer ökad bekvämlighet och trevnad inomhus och därigenom i någon mån minska känningen av de hårda klimatiska förhållandena vintertiden i dessa trakter. Beträffande vatten- och avloppsledningsanläggningen i boställshusen vid *Malmberget* får jag emellertid erinra, att järnvägsstyrelsen upptog anslag för densamma bland fjolårets äskanden, men ansåg jag med utförandet kunna anstå, när vattenposter voro framdragna nära boställshusen. Jag anser mig icke heller för närvarande av ekonomiska skäl kunna till-

styrka detta anslag, särskilt med hänsyn därtill, att det måste anses ännu mera trängande att den av järnvägsstyrelsen föreslagna vattenledningsanläggningen vid *Kiruna* kommer till utförande. Å denna senare plats finnas nämligen icke ens vattenposter vid boställshusen, utan måste vattnet hämtas från brunnar, i vilka vattnet dessutom är av dålig beskaffenhet. Med hänsyn till de dryga kostnader, anläggningen i *Kiruna* kommer att betinga, synes mig emellertid välbetäckt, att dessa kostnader fördelas på 3 år i stället för, som järnvägsstyrelsen föreslagit, 2 år. Det belopp, som för år 1917 skulle erfordras, skulle sålunda utgöra 50,000 kronor.

De av järnvägsstyrelsen begärda anslagen för *belysningsanläggningar* upptaga, såsom av järnvägsstyrelsens skrivelse framgår, även anläggningar vid en del stationer i olika delar av landet, där hänsynen till personalens trevnad icke varit den bestämmande faktorn. Beträffande vissa av dessa platser är, enligt vad jag av järnvägsstyrelsen inhämtat, förslaget om införande av elektrisk belysning beroende på behovet att stärka belysningen å bangårdarna för minskande av faran för trafikanter och personal. I fråga om övriga platser skulle genom sådan belysnings anordnande en besparing i driftkostnaderna ernås. Till den första gruppen äro att hänföra de föreslagna anläggningarna vid *Örn-sköldsvik*, *Trehörningsjö*, *Mellansel*, *Hälsingborg*, *Älmhult*, *Värtan*, *Norr-tull* och *Väsby*, till den senare anläggningarna vid *Umeå*, *Moälven*, *Själevad*, *Kallholmen*, *Näsviken*, *Bergvik*, *Ockelbo* liksom vid *Ängelholm* och *Långsele*. Utan att yttra mig om, varest de ifrågasatta anläggningarna i första hand böra komma till utförande, har jag, med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden, ansett, att utgifterna för dessa anläggningar lämpligen kunna fördelas på flera år samt att en minskning av det nu begärda anslaget med 44,500 kronor utan olägenhet bör kunna ske.

Ombyggnaden av *stationshuset vid Älmhult*, som skulle utföras huvudsakligen för att bereda postverket utvidgade expeditionslokaler och vilken ombyggnad förra året ansågs kunna anstå ett år, torde nu icke lämpligen böra ytterligare undanskjutas.

Följande arbeten kunna rubriceras såsom anläggningar, vilka äro speciellt avsedda att medföra direkta besparingar i driftkostnaderna, nämligen *utvidgning av spårsystemen vid Gårdsjö, Stenstorp, Svartön och Lakaträsk*, de under rubriken *anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemtagning i importhamnarna* upptagna arbeten, *kolgivningsanordningarna vid Hallsberg*, *vattenanordningarna vid Sävenäs*, *Hälsingborgs ångfärjestation*,

[9.] *Byvalla och Skorped, vatten- och kolgivningsanordningarna vid Mellansel, Bastuträsk och Myrheden samt ångcentralanläggningen vid Kiruna.* Även flera av de under rubriken »större arbeten» upptagna anläggningarna kunna hänföras till denna kategori. Om dessa blir jag emellertid i tillfälle att yttra mig något närmare längre fram i sammanhang med andra under nämnda rubrik sammanförda arbeten. För mitt tillstyrkande av anslagen till de ovan uppräknade, speciellt driftkostnadsbesparande anläggningarna tillåter jag mig återopa de av järnvägsstyrelsen anförda skäl, vilka synas mig synnerligen vägande. Vidkommande *anordningarna för beredande av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad koleremottagning i importhamnarna* önskar jag särskilt framhålla den stora betydelse dessa anläggningar hava för ett jämnare utnyttjande av vagnparken. Detta torde bäst belysas genom ett exempel. En kolångare om 3,000 ton lossas sålunda i Norrköping på omkring 10 dagar med 300 ton per dag. Härför erfordras cirka 25 vagnar per dag eller inalles omkring 250 vagnar, vilka för koltransporten bindas i medeltal omkring 3 dagar. Alltså erfordras 750 vagn dagar, vartill komma erforderliga transporter av de tomma vagnarna dels till Norrköping och dels från bränslestationen till den plats, varest vagnarna efter koltransporten skola användas. Närmare 1,000 vagn dagar torde därför åtgå för distribution av kolen uti ifrågakommande fall. Dessa vagn dagar berövas därvid den reguljära trafiken vid ett tillfälle, då eventuellt stor efterfrågan på vagnar är rådande.

En detalj i det av järnvägsstyrelsen upprättade programmet i denna fråga utgör *anordnandet av kaj för koleremottagning samt upplagsplats för stenkol i Örnsköldsvik.* Vid behandling av detta ärende vid 1915 års riksdag vitsordade statsutskottet, att goda skäl voro förebragta för vidtagande av förbättrade anordningar i berörda avseende, men fann dock något tvingande behov att då anvisa medel för anläggningarnas utförande icke föreligga. Utskottet ansåg sig sålunda icke böra biträda Kungl. Maj:ts framställning i detta ämne. Av vad ovan anförts vill det synas, att vägande skäl numera förebragts mot arbetets ytterligare förskjutning. Ej heller synes det mig böra ifrågakomma att för minskandet av anläggningskostnaden låta kajen komma till utförande av trä i stället för — såsom av järnvägsstyrelsen föreslagits — av betong. Genom att utföra kajen av trä skulle visserligen enligt järnvägsstyrelsens beräkningar inbesparas ett direkt kapitalutlägg av 35,000 kronor. Om emellertid i kalkylen hänsyn toges till den erfarenhet, som vunnits beträffande underhåll av betong- och träkaj, visa beräkningarna, att efter 24 år

tråkajen kommer att ställa sig 21,000 kronor, dyrare än betongkajen. Lägges därtill den synpunkten, att kostnaden för tråkajen inom visst antal år, då densamma måste ombyggas, bör vara helt amorterad, ställer sig en jämförelse ännu ofördelaktigare. Denna amorteringstid är emellertid synnerligen svår att uppgiva, då så många omständigheter kunna inverka på kajens bestånd, att några siffror med någon större grad av sannolikhet ej kunna angivas.

Beträffande anslaget till vattenanordningen vid *Sävenäs* torde böra beaktas, att den av järnvägsstyrelsen angivna direkta besparingen endast utgör beräknad besparing i kostnaden för vattnet. Härtill kommer även en indirekt, utgörande vinsten av att växlingslokomotiven icke behöva tillryggalägga vägen till Göteborg för vattentagning, utan att nyttigt arbete samtidigt uträttas, ävensom att växlingsarbetet hastigare hinner utföras. Vinsten i dessa hänseenden är dock svår att med siffror uppgiva, men uppgår givetvis till ett avsevärt belopp. Vidkommande vattenanordningen vid *Hälsingborgs ångfärjestation*, avseende uppförande av ett vattentorn med reningsverk, torde böra nämnas, att samma anslag av järnvägsstyrelsen upptogs bland fjolårets äskanden, men fann jag mig då av budgetskäl förhindrad tillstyrka detsamma.

En del av de ifrågasatta anläggningarna kunna med hänsyn till ändamålet sammanföras till en grupp, innefattande arbeten, vilka äro avsedda att, förutom att höja banans och stationernas trafikkapacitet, särskilt tillgodose trafiksäkerheten. Anslagskraven rörande denna grupp av anläggningar torde böra ses i belysning av de uttalanden, som gjorts i hithörande ämnen av 1912 års järnvägskommission angående trafiksäkerheten — den s. k. Malmslättskommissionen — i dess betänkande samt av järnvägsstyrelsen uti dess över nämnda betänkande avgivna utlåtande. För de av kommissionen och järnvägsstyrelsen därvid uttalade önskemål rörande *ökade utrymmen å bangårdar*, avseende bland annat ökning av tågspårslängden å huvudlinjernas stationer samt stationernas förseende i stor omfattning med s. k. utrycknings- eller utdragsspår, ävensom angående *skyddsanordningar för allmänheten* och *ökad anläggning av dubbelspår* har jag lämnat en redogörelse i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 rörande motsvarande av styrelsen till anslagsbeviljande nämnda år ifrågasatta arbeten; och ber jag för korthetens skull få hänvisa till samma redogörelse. I samband med nämnda redogörelse framhöll jag ock i anledning av en utav järnvägsstyrelsen utarbetad plan för dubbelspårsbyggnaders utförande under tioårsperioden 1914—1923,

- [9.] slutande å en kostnad av 25,560,000 kronor, att det syntes mig tydligt, att anslagen för dubbelspår icke kunde beviljas att utgå inom några få år, utan att avsevärd tid torde komma att förflyta, innan de i första hand nödvändiga dubbelspårsträckorna vore utbyggda, varjämte jag påpekade det önskvärda däruti, att under tiden åtgärder vidtoges för att motverka de särskilt i detta sammanhang anmärkta tågförseningarna. Jag framhöll även, att järnvägsstyrelsen haft sin uppmärksamhet riktad på denna sak och såsom en åtgärd i antytt syfte föreslagit byggandet av ett antal tågmötesplatser.

De anläggningar, som av styrelsen nu föreslås för att i enlighet med de av kommissionen och järnvägsstyrelsen uppdragna riktlinjerna tillgodose speciellt trafiksäkerheten, äro *utdragsspår vid Hallsberg, Älmhult, Storvik, Ljusdal och Bollnäs, ökning av mötesspårslängd vid Möckeln, Gullbrandstorp, Karsjö, Alby och Fors samt mötesplatserna vid Ång och Ulvåker*, varjämte *håll- och mötesplatserna vid Kortebo och Tväråbäck* samt *last- och mötesplatsen vid Långviksmon*, förutom att tillgodose behovet för den lokala trafiken, torde tjäna enahanda syftemål. Vad angår håll- och mötesplatsen vid Kortebo äskade Kungl. Maj:t på min tillstyrkan anslag av föregående års riksdag, men fann riksdagen på angivna skäl detta arbete utan större olägenhet kunna anstå till ett kommande år. De av järnvägsstyrelsen auförda motiv för upptagande av anslaget för denna håll- och mötesplats redan bland 1917 års anslag synas mig dock övertygande. Att å linjen Jönköping—Bankeryd lokaltrafiken i möjligaste mån göres oberoende av fjärtrafiken, vilket närmast avses genom anläggande av ifrågavarande håll- och mötesplats, torde nämligen vara i hög grad önskligt. De genomgående tågen å linjen Falköping—Ranten—Nässjö, vid vilken linje Kortebo är beläget, stå i förbindelse med de stora genomgående tågen å respektive Västra och Östra stambanan. En försening av dessa förbindelsetåg kommer därför att medföra rubbningar även av tågen å huvudlinjerna. Enligt vad jag inhämtat, trafikeras enligt nu gällande vintertidtabell linjen Jönköping—Bankeryd av icke mindre än 28 tåg per dygn, av vilka icke mindre än 14 äro lokaltåg och av de övriga genomgående tågen alla utom 2 persontåg. På grund av denna täta trafik hindras ofta de genomgående tågen av lokaltågen och verkningarna härav sträcka sig långt ut på huvudlinjerna. Genom anläggning av mötesspår vid Kortebo beredes möjlighet att låta de genomgående tågen där passera eller möta lokaltågen, varigenom förseningar i många fall kunna undvikas.

Beträffande järnvägsstyrelsens förslag om anläggning av en last- och mötesplats vid *Långviksmon* anser jag goda skäl för en sådan anläggning förefinnas. Då emellertid förslag till byggandet med stats-

bidrag av en landsväg mellan Flerke by i Gideå socken till Hemling i Björna socken finnes utarbetat, men olika meningar om den lämpligaste sträckningen av denna väg gjort sig gällande, anser jag, att frågan om anläggning av last- och mötesplatsen bör avgöras först sedan utredning i vägfrågan verkställts. Det lämpligaste läget för last- och mötesplatsen måste nämligen bedömas i samband med de olika vägförslagen. Jag anser sålunda, att med den av järnvägsstyrelsen föreslagna anläggningen vid Långviksmon bör tillsvidare anstå.

Till de speciella trafiksäkerhetsanläggningarna böra givetvis också räknas det planerade *anordnandet av skenfria vägkorsningar*.

Till en början tillåter jag mig omförmåla vad Malmsslättskommissionen i huvudsak anført i detta ämne.

»Det ligger i sakens natur, att en järnväg på mångfaldiga ställen måste sammanträffa med och korsa landsvägar, flera ju tätare bebyggd den kringliggande orten är. Vid byggandet av de svenska statsbanorna lät man i allmänhet järnvägen korsa ej blott enskilda utan även större och mindre allmänna vägar i banans plan, därest ej terrängförhållandena eller särskilt livlig trafik annat krävde. Givetvis undvekos därigenom ofta nog ej oväsentliga kostnader. Under en äldre tid, då trafiken å banorna såväl som å vägarna var relativt ringa, innebar en dylik anordning ingen egentlig olägenhet, ehuru ju på många ställen bevakning av vägövergångar blev nödvändig. Allt eftersom trafiken å såväl järnvägar som landsvägar ökats, hava emellertid de med korsningar i samma plan mellan bana och väg förbundna olägenheterna allt skarpare framträtt. På ej så få ställen har det ock visat sig oundgängligt att genom ombyggnad av järnväg eller landsväg leda endera vägen på bro över den andra och sålunda undvika korsning i samma plan. Sådana ombyggnads- och omlägningsarbeten kräva emellertid i allmänhet avsevärda kostnader, och det är därför naturligt, att de komma till utförande endast då detta anses synnerligen behöfligt.»

Efter en redogörelse för utfärdade säkerhetsbestämmelser i fråga om vägkorsningar i banans plan anför kommissionen vidare.

»Såsom ovan antytts, skulle det ur alla synpunkter vara lämpligast, om inga korsningar i samma plan mellan bana och allmän väg behöfde förefinnas. Tydligt kan detta knappast tänkas någonsin inträffa, men givetvis är det synnerligen önskvärt, att korsning i banans plan med starkt trafikerad allmän väg om möjligt undvikas.»

I järnvägsstyrelsens nu förevarande skrivelse har styrelsen erinrat därom, att styrelsen i sin underdåniga framställning den 27 november 1913 angående behovet av nya byggnader och anläggningar under tioårsperioden 1914—1923 framhållit, att de vägkorsningar, som vore mest i behov av att göras skenfria, borde medtagas under nämnda period; och beräknade styrelsen kostnaderna härför till sammanlagt 2,322,000 kronor för statens järnvägars vidkommande. Det oaktat har,

[9.] framhåller nu styrelsen, under de senaste åren bland äskandena endast upptagits anslag för enstaka vägomläggningar, men har styrelsen hädan-
efter för avsikt att mera kraftigt söka framgå på den inslagna
vägen och därför i år för ändamålet begärt ett rätt betydande
belopp. Ett målmedvetet fullföljande av den av styrelsen upp-
gjorda planen inom ekonomiskt möjliga gränser synes också mig
synnerligen önskligt, ej minst med hänsyn till Malmslättskommissio-
nens uttalanden i ämnet. De platser, å vilka styrelsen nu ansett
anordnandet av skenfria vägkorsningar mest trängande, ligga ock å
synnerligen starkt trafikerade huvudlinjer. Den större rörelsefri-
het, järnvägsstyrelsen avser att vinna genom erhållande av ett ge-
mensamt anslag för samtliga för ett år planerade vägkorsningsarbeten
i stället för visst belopp för varje anläggning — för de största ar-
betena av antydd art ämnar järnvägsstyrelsen, såsom i år skett beträf-
fande anordnandet av vägport över Ånäsvägen i Göteborg, fortfarande
begära särskilt anslag — synes mig även vara väl motiverad. Häri-
genom erhåller styrelsen en starkare ställning gent emot kommuner
och andra vederbörande, som kunna hava särskild nytta av anordningar
av ifrågakavande beskaffenhet och således jämväl böra deltaga i kost-
naden för desamma.

De ifrågasatta *telegraf- och sektionstelefonledningarna* sammanhän-
ga uppenbarligen med tågledningsarbetet och med åtgärderna för trafik-
säkerhetens höjande. Malmslättskommissionen har också, såsom järn-
vägsstyrelsen påpekar, berört frågan om dylika ledningar i samband
med behandlingen av tågledningen. Jag anser mig också nu i likhet
med förra året böra förorda det begärda anslaget till dylika ledningar.

Till den grupp anläggningar, som speciellt avser höjandet av tra-
fiksäkerheten, äro, såsom redan av rubriceringen framgår, slutligen
också att hänföra de av styrelsen ifrågasatta *växel- och signalsäker-
hetsanläggningarna*. För vad som anförts rörande dylika anläggningar
av Malmslättskommissionen i dess betänkande och av styrelsen i dess
förenämnda över betänkandet avgivna yttrande har jag redogjort i
mitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, och
tillåter jag mig bringa denna redogörelse i Kungl. Maj:ts erinran.
Ehuru styrelsen i sitt nyssnämnda yttrande fäste Kungl. Maj:ts upp-
märksamhet på, att betydligt högre anslag än de hittills för ifrågava-
rande ändamål beviljade äro behövlige för att i önskvärd grad inom
rimlig tid kunna fullfölja berörda arbeten, begär emellertid nu styrelsen
icke större belopp än vad som anvisats vid de två senaste riksdagarna,
och anser jag det icke kunna ifrågasättas annat, än att detta anslags-
krav bör beviljas.

[9.]

Uppförandet av *vattentorn vid Hallsberg*, varför anslag av budgetskäl icke upptogs bland äskandena hos 1915 års riksdag, torde nu icke vidare böra uppskjutas. För den av järnvägsstyrelsen förra året ifrågasatta *komplettering av vagnverkstaden i Örebro*, som jag då efter samråd med järnvägsstyrelsen ansåg kunna anstå, får jag nu tillstyrka, att anslag begäres för att härigenom möjliggöra ett rationellt utnyttjande med det snaraste av det inom centralverkstaden tillgängliga utrymmet.

För förändring av håll- och mötesplatsen *Valtorp* till fullständig station har järnvägsstyrelsen begärt medel redan för år 1914 och sedermera för såväl år 1915 som år 1916, men har på vederbörande departementschefs hemställan anslag icke äskats av riksdagen, enär anläggningen ansetts kunna utan större olägenhet anstå till ett kommande år. Såsom järnvägsstyrelsen i sin motivering framhållit, äro godstrafikanterna i trakten hänvisade till den en kilometer söder om Valtorp belägna lastplatsen Berga, som icke erbjuder tillfredsställande anordningar för trafikens skötande samt äges av enskild person. Denne pålägger trafikanterna en viss avgift per vagn. Härtill kommer, att fraktsatserna vid Berga icke beräknas efter den verkliga väglängden — såsom fallet är vid stationerna — utan från den närmast bortom liggande stationen, vilken sistnämnda, för trafikanterna mindre gynnsamma fraktberäkningsgrund i regel tillämpas vid de håll- och lastplatser vid statens järnvägar, som, i likhet med Berga, icke äga självständig redovisning. Ortens godstrafikanter intaga således en ganska ogynnsam ställning i trafikavseende, varför ett utbyggande till station av Valtorp, som därtill bättre lämpar sig än Berga, icke rimligen bör uppskjutas längre. Tillgodoseende av ett från ortsbefolkningens sida allt starkare framträdande krav på bättre trafikmöjligheter åsyftas jämväl med det av styrelsen redan till anslagsbeviljande för år 1916 ifrågasatta utbyggandet av mötesstationen *Blädinge* till håll- och lastplats, vilket arbete jag vid anmälan av ärendet förra året ansåg kunna anstå till ett senare år.

Bland övriga här ovan ej särskilt angivna arbeten, vilka icke äro hänförliga under rubrikerna »större arbeten» och »diverse arbeten», hava följande ej ansetts påkalla någon ytterligare motivering, utöver vad järnvägsstyrelsen anført, nämligen arbetena under 1:o a) vid *Nybo*, under 1:o b) vid *Jönköping*, *Trälleborgs ångfärjestation*, *Diö* och *Bollnäs*, under 2:o d) vid *Arlöv*, *Forsa* och *Norrfors* samt under 7:o vid *Väsby*, *Örebro centralverkstad* och *Eslöv*. De flesta av dessa äro sådana, som föranledas av den fortgående trafikökningen.

Av de *större arbetena* kunna en del, såsom jag förut framhållit, hänföras till sådana anläggningar, vilka betingas av önskvärdheten att

[9.] kunna göra direkt påvisbara besparingar i driftkostnaderna. I detta avseende märkas särskilt *bangårdsombyggnaderna vid Katrineholm, Jönköping och Nässjö samt lokomotivstationsanläggningen vid Bollnäs*.

Vad angår *Katrineholm* torde såsom ytterligare ett skäl för bangårdens snara utvidgning utöver de av järnvägsstyrelsen anförda kunna framhållas att, allt eftersom ombyggnaden av spårsystemet genomföres, väx-larna lämpligen kunna förreglas. Detta har hittills icke kunnat ske, men är vid en station som *Katrineholm* i dess egenskap av förenings- och tågrangeringsstation givetvis av största betydelse ur såväl trafik- som säkerhetssynpunkt. Jag anser mig därjämte ytterligare böra betona vad styrelsen i sin motivering framhåller, nämligen att behovet av nu förevarande anläggning förefinnes oberoende av Järna—Norrköpings-banans tillkomst. Särskilt torde — då denna fråga varit föremål för tidigare uttalanden inom statsutskottet — böra påpekas, att behovet av ökade utrymmen i stationshuset icke röner inflytande av nämnda bananläggning, utan uteslutande är att anse såsom en följd av den ökade lokala trafiken å platsen. I det nu begärda anslaget ingå visserligen icke medel till stationshusets ombyggnad, men i det uppgivna totalbeloppet, 575,000 kronor, ingår del av kostnad för sådan ombyggnad med 100,000 kronor, något som jag ansett mig böra i detta sammanhang påpeka.

Vidare anser jag mig böra framhålla angelägenheten av att spår-systemet å stationen utvidgas. Det trånga spårutrymmet medför nämligen, såsom järnvägsstyrelsen påvisat, att avsevärda tågförseningar ofta icke kunna undvikas, vilket förhållande i stor utsträckning inverkar störande på tågrörelsen i sin helhet å tillstötande huvudlinjer. Anledningen till dessa tågförseningar kan nämligen sökas däri, att tågspårens ringa antal och delvis korta längd nödvändiggör undandragning av å stationen befintliga tågsätt, innan nya tåg kunna insläppas eller avgå, varjämte de trånga plattformsutrymmena i högsta grad försvåra överförandet av resande och resgoods från de olika tågen. Lägges därtill, att bristen på uppställningsspår medför hinder för vagnarnas rationella omsättning genom försvårad lastning, lossning och rangering, torde med full tydlighet framgå det trängande behov, som föreligger för de föreslagna arbetenas genomförande.

Vad jag sålunda anført torde även utvisa, att det av järnvägsstyrelsen för år 1917 begärda anslaget med nödvändighet förutsätter ytterligare anslag följande år för genomförandet av planen i större utsträckning än som är möjligt med det nu begärda, efter rådande ekonomiska förhållanden lämpade anslaget.

Den föreslagna bangårdsombyggnaden vid *Jönköping* är en synner-

[9.]

ligen kostnadskrävande anläggning, även om endast det första utbyggnadsstadiet behöver hållas i sikte under närmaste åren. Den alltmer stegrade person- och godstrafiken å denna station synes emellertid påkalla, att första steget med det snaraste tages till utvidgning av bangårdsområdet i avsedd omfattning.

Trafikens storlek och tillväxt under åren 1909—1914 framgå av följande tablå:

	1909.	1910.	1911.	1912.	1913.	1914.
Antal resor per dag.....	891	1,127	1,228	1,302	1,456	1,528
» ton avgiftspliktigt gods per dag.....	316	294	317	348	361	382
» tåg per dag.....	20	31	33	33	36	35
» till- och avkopplade vagnar per dag	155	176	199	222	192	205

Efter vad jag inhämtat av järnvägsstyrelsen, skulle för den föreslagna utvidgningen tagas i anspråk vissa staden tillhöriga markområden, beträffande vilkas förvärvande för statens järnvägars räkning förhandlingar pågå. Härvid har från stadens sida begärts ersättning för ifrågavarande områden dels genom utbyte av viss statens järnvägar tillhörig mark, dels ock genom kontant betalning. Järnvägsmyndigheterna åter hava gjort gällande, att stadens mark bör avstås till statens järnvägar utan kontant ersättning. Järnvägsstyrelsen har ock vid beräkningen av kostnaderna för bangårdsutvidgningen utgått därifrån, att någon marklösen till staden ej skulle behöva erläggas.

I betraktande av de uppenbara fördelar, vilka staden genom bangårdsombyggnaden skulle ernå, vill det synas, som om goda skäl föreläge för den av järnvägsmyndigheterna intagna ståndpunkten. Då jag anser, att stadens ställning till frågan om markupplåtelsen bör vara fullt klarställd, innan förslaget om bangårdsombyggnaden föres vidare, har jag ej ansett mig kunna för närvarande tillstyrka bifall till järnvägsstyrelsens ifrågavarande framställning. I sammanhang härmed vill jag meddela, att stadsfullmäktige i Jönköping i skrivelse till mig den 21 december 1915 anhållit, att vid den föreliggande frågans behandling vissa av stadsfullmäktige uttalade önskemål måtte bliva beaktade. Dessa önskemål innefatta en väsentlig omläggning av det från järnvägsstyrelsens sida framförda förslaget. För den händelse ärendet senare under riksdagens lopp skulle befinnas i slutgiltigt skick, torde jag måhända bliva i tillfälle att då ånyo anmäla detsamma inför Kungl. Maj:t.

Vad angår *Nässjö* äro kostnaderna för bangårdsombyggnaden enligt förslaget visserligen mycket dryga, men de motvägas dock i avsevärd mån av de beräknade inbesparingarna i driftkostnader för såväl *Nässjö* som de angränsande stationer, där omrangering av de större fjärr-

[9.] godstågen för närvarande måste ske. Enligt järnvägsstyrelsens utredning skulle besparingen i antalet växellokomotivtimmar och arbetstimmar för växelpersonal för Nässjös vidkommande kunna skattas till över 80,000 kronor per år. Den årliga besparingen i växlingskostnad å de angränsande stationerna kan, enligt vad jag inhämtat, visserligen icke efter några fasta beräkningsgrunder bestämmas, men kommer påtagligen att röra sig om mycket avsevärda belopp och sannolikt icke understiga 20,000 kronor.

Efter utvidgningen är Nässjö avsedd att bli en huvudrangerstation, där inkommande godståg upplösas samt nya godståg sammanställas. Detta gäller såväl lokalgodstågen, vilka tjänstgöra som uppsamlare eller avlämnare av gods och vagnar å de mellan rangerstationerna liggande stationerna, som ock fjärrgodstågen, vilka i regel icke sätta eller taga vagnar å mellanstationerna.

För det systematiska och rationella handhavandet av den växande trafiken kräves, att dylika huvudrangerstationer anordnas även å andra platser. Det senast gångna årets trafiköverhopning har med full tydlighet ådagalagt de stora svårigheter, som möta för trafikens avvecklande på den grund att bangårdsanordningarna flerstädes äro otillräckliga. Enligt vad jag från järnvägsstyrelsen inhämtat, torde det ock bli nödvändigt att inom den närmaste framtiden vidtaga utvidgning av åtskilliga större stationer, där förhållandena visat sig särskilt otillfredsställande. Bland dessa platser har i främsta rummet framhållits den viktiga knutpunkten Hallsberg. Järnvägsstyrelsen har ock under hand anmält sin avsikt att, sedan styrelsen hunnit bearbeta det material beträffande trafiken vid denna station, som vunnits under den gångna högtrafikperioden, samt erforderliga transport- och tekniska planer för anläggandet av en huvudrangerstation i Hallsberg blivit utarbetade, inkomma med förslag till utvidgning av bangården därstädes, om möjligt i så god tid, att proposition i frågan kan avlätas till den nu sammanträdande riksdagen.

Den planerade ombyggnaden av *Bohusbanans viadukt över Sävdeån* genom utbytande av nuvarande träkonstruktion mot permanent sådan av järn är starkt påkallad ur trafiksäkerhetssynpunkt, vartill komma de dryga, med träkonstruktionens växande ålder alltjämt stigande underhållskostnaderna. Arbetet med den nya viadukten är, såsom framgår av järnvägsstyrelsens skrivelse, avsett att utföras i anslutning till föreliggande förslag till ombyggnad av Göteborgs bangård.

Enligt detta förslag anordnas gemensamma stationsanläggningar för dels de till den nuvarande statsbanestationen anslutande Västra stambanan och Bohusbanan, dels ock Bergslagsbanan samt de till denna

banas station jämväl anslutande Väst kustbanan och Göteborg—Borås järnväg. För samtliga dessa banor inledes persontrafiken till en som genomgångsstation anordnad centralstation, vilken förlägges invid Bohustorget och till vilken de särskilda banorna efter hand kunna anknytas. Godstågen däremot upplösas å och avgå från statens järnvägars redan befintliga rangerbangård vid Sävenäs, dit ock förbindelsespår till hamnar och godsstationer inledas. Enligt förslaget anlägges en större godsstation å området söder om Bergslagsbanans nuvarande station, varjämte smärre lokala godsstationer anordnas å olika platser. Beträffande detta förslag, som på grundval av en av järnvägsstyrelsen framlagd plan blivit utarbetat av delegerade för statens järnvägar, Göteborgs stad och vederbörande enskilda järnvägar, föreligger i tekniskt hänseende enighet mellan delegerade. Emellertid har det, enligt vad järnvägsstyrelsen meddelat mig, befunnits nödvändigt att upptaga vissa delar av förslaget till förnyad prövning, innan förhandlingar om en ekonomisk uppgörelse beträffande förslagets genomförande påbörjas. Vid den omarbetning av förslaget, som i anledning härav igångsatts och som företages i samråd med staden och de berörda enskilda järnvägarna, ifrågasättes icke någon ändring av förslagets huvuddrag, och detsamma gäller även den i förslaget angivna sträckningen för Bohusbanans ingångslinje till Olskrokens station. Om denna sträckning råder sålunda ingen tvekan. Med hänsyn till angelägenheten av att träviadukten i den nuvarande ingångslinjen snarast möjligt ersättes med permanent anläggning, har järnvägsstyrelsen samtidigt med förhandlingar om bangårdsförslaget i dess helhet bedrivit separata förhandlingar med staden och Bergslagsbanan om denna detalj. Härvid har ock beträffande den ifrågavarande viaduktbyggnaden enighet i tekniskt hänseende uppnåtts. Ytterligare fordras emellertid, att formell överenskommelse träffas mellan järnvägsstyrelsen och stadsfullmäktige i Göteborg om ett markbyte av ringa omfattning, som betingas av linjeändringen. Några svårigheter för träffandet av dylik överenskommelse anser emellertid styrelsen icke förefinnas, utan beräknar styrelsen, att åtminstone preliminär sådan med stadens delegerade för underhandlingar i bangårdsfrågan skall vara träffad, då ärendet upptages till avgörande av riksdagen. Av dessa skäl anser jag mig böra förorda beviljande av medel för nu ifrågavarande ändamål, därvid emellertid, på grund av den rådande ekonomiska situationen, anslagsbeloppet för år 1917 torde böra begränsas till 250,000 kronor.

Omläggning av västra stambanan samt anordnandet av gatuport för Ånäs vägen synas ur trafiksäkerhetssynpunkt icke böra undanskjutas. Antalet tåg, som dagligen passera linjen Olskroken—Sävenäs, utgör

[9.]

enligt vintertidtabellen 37 och enligt sommartidtabellen 43, vartill kommer ett varierande men alltid avsevärt stort antal växlingståg mellan Olskrokens station och Sävenäs rangeringsbangård. Ingen menings-skiljaktighet lär enligt järnvägsstyrelsen råda mellan de om ordnandet av Göteborgs bangårdsfråga förhandlande parterna rörande västra stambanans ändrade sträckning mellan Olskroken och Sävenäs, vadan intet hinder torde möta att lösa denna detalj fristående från bangårdsfrågan i dess helhet. Den förutsatta överenskommelsen med staden Göteborg om kostnadsfri upplåtelse av mark samt om stadens bidrag i ekonomiskt avseende i övrigt till förevarande arbetens utförande anser järnvägsstyrelsen likaledes kunna vara preliminärt med delegerade träffad till den tid, då ärendet föreligger till behandling av riksdagen.

Uppförande av 6 lokomotivplatser, revisionsverkstad, förråd och vattentorn samt inläggning av 20 meters vändskiva i Bollnäs synas mig på grund av de av järnvägsstyrelsen anförda skälen böra komma till utförande. Då emellertid arbetet är avsett att fördelas på flera år, anser jag mig, med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden, böra tillstyrka, att anslaget för år 1917 inskränkes till 100,000 kronor.

Vidkommande den nya malmupplagsplatsen vid *Svartön*, vartill järnvägsstyrelsen nu äskat medel, tillåter jag mig erinra, att frågan om anordnandet av dylik upplagsplats redan i ett annat sammanhang varit underställd riksdagen.

I proposition nr 281 till 1914 års senare riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen medgiva, att Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag finge under tiden intill den 1 juni 1915 i enlighet med de närmare föreskrifter, som järnvägsstyrelsen kunde meddela rörande ordnandet av transporten, försända högst 100,000 ton malm från Gällivare till Riksgränsen utan iakttagande av det i § 2 femte stycket av det i 1913 års överenskommelse mellan svenska staten samt bolaget med flera stadgade villkor, att bolaget utöver i transportplanen angivna kvantiteter skulle försända minst motsvarande kvantitet malm från Kiruna till Svartön.

I mitt yttrande till det vid nämnda proposition fogade statsrådsprotokollet anförde jag, bland annat, att en framställning av ovan angiven innebörd vore grundad å den förutsättning, att under krigstillståndet i Europa avsättningen av malm över Luleå—Svartön skulle i väsentlig mån försvåras, medan åter utskeppning av malm från Narvik i större utsträckning skulle komma till stånd. Tillika upplyste jag i detta sammanhang, att, enligt vad jag inhämtat, järnvägsstyrelsen för tillfället låge i underhandlingar med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag om anordnande för dess räkning av ytterligare upplagsmöjligheter för malm å Svartön, nämligen för upplag av en kvantitet av högst 500,000 ton

utöver vad som eljest där kunde lagras under vintrarna, då skeppning på grund av Bottniska vikens tillfrysande icke kunde äga rum. Därest nedtransportering av malm till Svartön komme att fortgå i samma skala, vari den då skedde, komme de där för tillfället befintliga upplagsutrymmena att i mitten eller slutet av januari 1915 helt och hållet vara tagna i anspråk och plats då icke finnas för ytterligare upplag av malm. En följd därav skulle bliva, att vid nyssnämnda tidpunkt gruvdriften i Malmberget på grund av bristande möjligheter för lagring av malmen måste upphöra. Det ifrågasatta nya upplaget syntes emellertid icke böra anordnas, med mindre bolaget förbunde sig antingen att till Svartön frakta viss angiven minimikvantitet malm eller ock att för begagnande av upplagsplatsen erlägga en årlig avgäld, som ungefär motsvarade räntan å anläggningskapitalet. Huru denna fråga om anordnande av ytterligare upplagsutrymmen för malm å Svartön kunde komma att lösas, därom fann jag emellertid något bestämt uttalande då ej kunna göras, utan antog jag mig framdeles bliva i tillfälle att anmäla ärendet inför Kungl. Maj:t. De kostnader, som ett anordnande av dylikt upplag å Svartön komme att betinga, syntes mig under förhandenvarande omständigheter kunna förskottas.

I skrivelse den 23 september 1914 anmälde riksdagen, att med hänsyn till de för Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning anförda skäl, bland vilka riksdagen särskilt ville framhålla svårigheten att under den närmaste tiden anordna ytterligare upplagsmöjligheter för malm å Svartön, riksdagen bifallit vad Kungl. Maj:t i nämnda proposition föreslagit.

På därom av järnvägsstyrelsen gjord framställning bemyndigade Kungl. Maj:t sedermera genom nådigt brev den 1 oktober 1914 styrelsen att å Svartön anordna ny upplagsplats för malm jämte lossningsbrygga och spårssystem i enlighet med upprättat förslag för en kostnad av högst 230,000 kronor. I samband härmed föreskrev Kungl. Maj:t, att kostnaden för utförande av upplagsplatsen med tillhörande anordningar skulle förskottsvis utgå av statens järnvägars trafikmedel mot ersättning, varom Kungl. Maj:t, på anmälan av styrelsen, ville framdeles förordna. Tillika stadgades dels att Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag skulle vara pliktigt att för begagnande av ifrågavarande nya upplagsplats för malm till statens järnvägar erlägga en årlig avgäld av 8,000 kronor att utgå från och med slutet av den skeppningsperiod, då normala förhållanden i avseende å sjöfarten åter inträtt, tillsvidare intill dess annorlunda kunde med hänsyn till ökade malmtransporter till Svartön varda överenskommen, dels ock att Tuolluvara gruvaktiebolag och Höganäs—Billesholms aktiebolag skulle vara skyldiga att, såsom ersättning för beredande av malmupplag åt dessa båda bolag, till statens järnvägar erlägga ett be-

- [9.] lopp av 4 öre per ton fraktad malm, att utgå från den tidpunkt, då upplaget ställdes till bolagens förfogande. Åtaganden av vederbörande bolag i angivna hänseenden skulle utgöra förutsättning för anordnandet av ovanberörda upplagsplats, i anledning varav järnvägsstyrelsen anbefalldes att, innan arbetet finge påbörjas, från bolagen införskaffa vederbörliga förbindelser i ämnet. De belopp, som jämlikt berörda stadganden skulle årligen inflyta, hava beräknats till i runt tal 11,500 kronor, motsvarande ränta och amortering efter fem procent å anläggningskostnaden, 230,000 kronor.

Enligt vad styrelsen i sin nu förevarande skrivelse meddelat, har styrelsen, efter att hava träffat överenskommelser med ovanberörda tre bolag angående upplåtelse till bolagen av malmupplagsplats vid Svartön, gått i författning om anordnandet av dylik upplagsplats med tillhörande anordningar i enlighet med det upprättade förslaget.

Såsom av det nu anförda framgår, har anordnandet av en ytterligare malmupplagsplats vid Svartön varit förutsedd redan vid tidpunkten för statsmakternas ovanberörda beslut om temporär lindring i villkoren för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags malmfraktningar till Svartön.

Mot järnvägsstyrelsens anslagsäskande för ändamålet har jag intet att erinra.

För nödvändigheten av en ombyggnad snarast möjligt av *Bodens bangård* har järnvägsstyrelsen enligt min åsikt framlagt synnerligen bärande skäl. Tanken att befria bangården från den av växlande förhållanden beroende malmtrafiken synes mig särskilt lycklig såsom innebärande god utsikt för att ombyggnaden kommer att medföra en varaktig förbättring av bangårdsförhållandena å denna plats. En eventuellt ökad malmutskeppning över Luleå lär komma att öka antalet passerande malmtåg från för närvarande 9 lastade och 8 tomma till 12 å 13 lastade och 11 å 12 tomma tåg, allt per dygn räknat.

Till *diverse arbeten* har järnvägsstyrelsen för åren 1910—1915 begärt och erhållit ett årligt anslag av 500,000 kronor.

För år 1916 begärde styrelsen emellertid 800,000 kronor under framhållande att anslaget till ifrågavarande arbeten visat sig alltför litet. Sålunda hade detsamma bland annat på senare tid ej medgivit beredande av medel åt distriktsförvaltningarna till de mindre anläggningar, vilkas utförande falla inom ramen för deras befogenhet.

Vid anmälan av ärendet den 14 januari 1915 fann jag mig emellertid kunna tillstyrka en minskning av anslaget med 150,000 kronor till 650,000 kronor, men uttalade jag därvid farhåga för, att den stränga begränsning av anslagen för år 1916, som jag av omständigheterna

nödgets förorda, och den karaktär av reserv, detta anslag erhållit, kunde förväntas framtvinga behov för järnvägsstyrelsen av att i högre grad än förut med anlitande av detta anslag utföra enstaka, mindre omfattande anläggningar, innan särskilda medel kunde äskas av riksdagen. Min ifrågavarande hemställan vann Kungl. Maj:ts bifall, och riksdagen beviljade det sålunda av Kungl. Maj:t begärda anslagsbeloppet å 650,000 kronor. Järnvägsstyrelsen har nu upprepat sitt krav på att beloppet under denna anslagstitel måtte få utgå med 800,000 kronor under återopande av de föregående år anförda skälen härför samt under betonande av att styrelsen för framtiden icke såge sig i stånd att med ett anslag av 650,000 kronor kunna fylla de nödvändiga krav i förevarande hänseende, som under året uppstå och icke kunna undanskjutas. De av styrelsen sålunda anförda omständigheterna hava bibringat mig den bestämda uppfattningen, att anslaget till diverse arbeten icke längre utan men för den rationella driften kan sättas lägre än till det av styrelsen begärda beloppet, 800,000 kronor.

Beträffande anslagen till fullföljande av *redan beslutade arbeten* bör, enligt vad förra året förutsatts, återstående beloppet nu anvisas för fullbordande av *verkstadsanläggningarna m. m. vid Örebro centralverkstad*. Med hänsyn till angelägenheten av att arbetena med den beslutade *nya bron över Öre älv med tillhörande linjeomläggning* snarast möjligt bringas till fullbordan, torde jämväl för dessa arbetens fullföljande böra anvisas det av järnvägsstyrelsen föreslagna belopp.

Järnvägsstyrelsen har hemställt, att ett belopp av 53,200 kronor, utgörande besparingar å föregående års anslag för nya byggnader och anläggningar, måtte få beräknas som tillgängliga för täckande av den del av det nu ifrågavarande anslaget, som avser förut ej beslutade arbeten. Häremot synes icke vara något att erinra.

De av mig här ovan förordade reduceringarna i järnvägsstyrelsens anslagsäskanden framgå av följande tablå:

Spåranordningar:

Anläggning av last- och mötesplats vid Långviksmon	kronor	34,000: —
<i>Elektriska belysningsanläggningar</i>	»	44,500: —

Diverse anläggningar:

Vatten- och avloppsledning vid Malmberget	»	24,000: —
» » » » Kiruna	»	30,000: —

Transport kronor 132,500: —

[9.]

Transport kronor 132,500: —

Större arbeten:

Utvidgning av spårsystemet vid Jönköping	»	100,000: —
Ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Säreån	»	100,000: —
Uppförande av 6 lokomotivplatser m. m. vid Bollnäs	»	50,000: —
Summa kronor		382,500: —

Iakttagas de av mig sålunda föreslagna reduceringarna å tillhopa 382,500 kronor på de av järnvägsstyrelsen begärda anslagen om sammanlagt 6,510,300 kronor, återstår att äska å 1917 års stat ett belopp av 6,127,800 kronor, därav, på sätt järnvägsstyrelsen hemställt, en summa av 1,500,000 kronor torde böra göras tillgänglig under år 1916.

Det sålunda ifrågasatta anslaget skulle fördela sig på följande sätt:

för husbyggnader: boställshus	kronor	475,000: —
övriga husbyggnader	»	159,300: —
» spåranordningar	»	470,600: —
» vägportsanläggningar	»	250,000: —
» telegraf och telefonanläggningar	»	180,900: —
» elektriska belysningsanläggningar	»	100,000: —
» anordningar för beredande av ökad upplagsplats för stenköl i importhamnar och å bränslestationer samt förbättrad kolemottagning i importhamnarna	»	357,000: —
» diverse anläggningar	»	503,200: —
» större arbeten	»	1,435,000: —
» växel- och signalsäkerhetsanläggningar	»	800,000: —
» diverse arbeten	»	800,000: —

Summa kronor 5,531,000: —

Avgår återbördade anslagsmedel	»	53,200: —
--------------------------------------	---	-----------

Summa kronor 5,477,800: —,

vartill kommer till fullföljande av redan beslutade arbeten

för verkstadsanläggningar m. m. för Örebro centralverkstad	kronor	100,000: —
» ny bro över Öre älv med tillhörande linjeomläggning	»	550,000: —

Summa kronor 6,127,800: —

Härav skulle i förskott för år 1916 utgå:

[9.]

för inköp av fastighet vid Stockholms Central	kronor	280,000: —
» tillbyggnad av stationshuset vid Trälleborgs ångf.	»	20,000: —
» vägportsanläggningar	»	150,000: —
» ombyggnad av Bohusbanans viadukt över Sæveån	»	100,000: —
» omläggning av Västra stambanan samt anordnande av gatuport för Ånåsvägen	»	75,000: —
» utvidgning av Nässjö bangård	»	100,000: —
» anordnande av malmupplagsplats vid Svartön	»	230,000: —
» ombyggnad av Bodens bangård	»	100,000: —
» fullföljande av arbetena med bron över Öre älv	»	200,000: —
» påbörjande av en del övriga förutnämnda arbeten	»	245,000: —
Summa kronor		1,500,000: —

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *utförande av nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar* för år 1917 anvisa ett belopp av 6,127,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna ett belopp av 1,500,000 kronor.

2. Markförvärv.

I sin skrivelse den 27 oktober 1915 har järnvägsstyrelsen jämväl hemställt om anslag till belopp av 500,000 kronor för *inköp av mark vid en del järnvägsstationer*, där utvidgningar äro avsedda att inom den närmaste framtiden komma till stånd, liksom även behöflig mark för blivande dubbelbananordningar.

[10.]
Anslag till
markför-
värv för
statens
järnvägar.

Till stöd för denna framställning har styrelsen anfört, att såsom styrelsen i föregående skrivelser upprepade gånger påpekat erfarenheten visat, att, då beslut om bangårdsutvidgningar redan förelegat,

- [10.] den för deras realiserande eventuellt erforderliga marken i allmänhet ej kunnat erhållas till skäligt pris. För att förekomma ett dylikt uppdrivande av jordprisen, böra därför medel anvisas, innan beslut om bangårdsutvidgningar föreligga, varigenom ofta avsevärda besparingar kunna ske.

Det nu begärda anslagsbeloppet 500,000 kronor är detsamma, som järnvägsstyrelsen äskat såväl för år 1915 som för år 1916. Emellertid har Kungl. Maj:t bägge åren på vederbörande departementschefs framställning funnit anslaget kunna begränsas, för det förra året till 300,000 kronor och för det senare till 400,000 kronor. Järnvägsstyrelsen har nu i sin skrivelse kraftigt betonat otillräckligheten av dessa anslagsbelopp. Styrelsen har tillika meddelat mig, att till följd av anslagens knapphet i förhållande till behovet det under de senaste åren visat sig nödvändigt att i ett flertal fall ställa de om markförvärv upprättade köpeavtalen så, att likviden skall utgå först påföljande år, ett förhållande, som givetvis verkat oförmånligt på köpevillkoren.

Till närmare utredning av det för den närmaste tiden föreliggande behovet av markförvärv har järnvägsstyrelsen på min anmodan avlämnat en promemoria i ämnet.

Efter tagen del av de i promemorian lämnade uppgifterna har jag kommit till den bestämda uppfattning, att med hänsyn till de stora krav, som inom en nära liggande tid med nödvändighet komma att ställas å ifrågavarande anslag, det icke vore förenligt med klok för-
tänksamhet att jämväl för år 1917 vidtaga en begränsning av det av styrelsen äskade beloppet.

Jag får alltså hemställa, att Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

att för *inköp av mark, som erfordras för utvidgning av vissa järnvägsstationer*, för år 1917 anvisa ett anslag av 500,000 kronor.

3. Förändringar vid Centralstationen i Stockholm m. m.

- [11.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1914 års senare riksdag dels för utförande av *vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten* beviljat ett anslag av 5,480,000 kronor samt därav för år 1915 anvisat 2,480,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 2,000,000 kronor, *dels* medgivit,

Förändringar vid Centralstationen i Stockholm m. m.

att de å den statsverkspropositionen den 14 januari 1914 bifogade karta med högröd färg utmärkta områden av kronolägenheten Tomteboda samt av Karlbergs kungsgård och den därunder lydande så kallade Solnaskogen finge överlätas å statens järnvägar, dels ock medgivit, att den ersättning, som i anledning av oförmålade områdens överlåtelse å statens järnvägar kunde finnas böra utgå, finge, i den mån det sålunda beviljade anslaget ej därtill lämnade tillgång och därest icke enligt i statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 maj 1914 angivna grunder särskild framställning till riksdagen borde ske, förskjutas av statsmedel.

Kostnaderna för de ifrågasatta arbetena för omändrande av bangårdsförhållandena i Stockholm fördelades på följande sätt:

utvidgning av spårsystemet å Centralstationen ..	kronor	612,000: —
ombyggnad av Norra stationen	»	976,000: —
omläggning av statens järnvägars spår mellan Centralstationen och södra tunnelmynningen vid Hagalund jämte Stockholm—Västerås— Bergslagens järnvägs inledande å Tomteboda person- och föreningsstation samt anordnandet av denna och Karlbergs stationer	»	1,466,000: —
utvidgning av Tomteboda växlingsbangård	»	684,000: —
jordområdets anskaffning	»	1,742,000: —
Summa kronor		5,480,000: —

Av det beviljade anslaget å 5,480,000 kronor har 1915 års riksdag för år 1916 anvisat 2,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1915 förskjuta 500,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen har i skrivelse den 17 november 1915 be-
träffande den nu föreliggande frågan anført följande:

Av anslaget 5,480,000 kronor återstår att anvisa 1,000,000 kronor, vilka enligt den till grund för anslagets beviljande liggande planen beräknats utgå under år 1917.

Då styrelsen i samband med överflyttandet av ledningen av de större ny- och ombyggnadsarbetena till nya organ inom järnvägsförvaltningen — byggnads-
byrån i styrelsen och särskilda byggnadsledningar å distrikten — ansåg det av vikt, att före igångsättandet av dylika arbeten planerna för desamma närmare bleve granskade genom nämnda organ, igångsatte styrelsen, omedelbart efter det riksdagen fattat sitt beslut rörande ombyggnadens av Stockholms bangårdar på-
börjande, detaljundersökning och detaljerad kostnadsberäkning av de anläggningar, som ingingo i den ursprungliga planen, och hade styrelsen för avsikt att först då
nödig översikt av ombyggnadens ekonomiska innebörd vunnits igångsätta arbetena
i större omfattning. Denna styrelsens tanke måste dock delvis uppgivas, enär

[11.] det på grund av världskrigets utbrott blev nödigt att söka bereda arbetstillfällen i största möjliga utsträckning. De arbeten, som omedelbart igångsattes, voro emellertid sådana, vilka uppenbarligen borde komma till utförande, även om den ovan nämnda fortsatta undersökningen skulle giva vid handen, att de då föreliggande planerna för arbetenas utförande skulle behöva att i ett eller annat avseende ändras.

På grund av de tidskrävande arbetena för terrängundersökning, konstruktioner och kostnadsberäkningar har det först under hösten 1915 blivit möjligt att erhålla en överblick över de kostnader, ombyggnaden enligt den 1914 fastslagna planen skulle komma att medföra.

Härvid har det visat sig av skäl, för vilka längre fram närmare redogöres, *dels* att vissa tillökningar och förbättringar i de förut planerade anordningarna äro nödvändiga, om dessa anordningar skola för längre tid motsvara de ständigt ökade kraven för trafikens behöriga skötande, *dels* att vissa förut ej beräknade belopp erfordras för uppfyllande av de villkor, som uppställts från Stockholms stads sida i detta sammanhang, *dels* slutligen att de kostnader, som förut beräknats för utförande av de arbeten, som ingingo i planen för ifrågavarande bangårdsombyggnader i Stockholm, då den förelades Kungl. Maj:t och riksdagen, komma att överskridas på grund av de rådande dyrare konjunkturerna ävensom på grund av att kostnaderna, som varit huvudsakligen baserade på 1910 års beräkningar, otvivelaktigt varit för lågt uppskattade.

Enligt styrelsens år 1912 uppgjorda plan för den pågående ombyggnaden av Centralstationen skulle själva spårsystemet å denna station utvidgas på sådant sätt, att 2 nya spår anordnades vid plattformskant, så förlagda, att de tillika med de redan förefintliga 3 spåren erbjöde tillgång för de södra banornas tåg av två genomgångsspår för vardera tågriktningen samt ett för båda riktningarna gemensamt reservspår — det mellersta. Tillträdet för de resande till de nytillkomna plattformskanterna för avgående tåg söderut var avsett att ske i plan över det vid stampattformen belägna avgångsspåret. På det stadium, i vilket utredningen i bangårdsfrågan befann sig, när förslaget till de 1914 beslutade anläggningarna avgavs, ansåg nämligen styrelsen — såsom ock framhölls i styrelsens skrivelse den 13 november 1912, varmed förslaget överlämnades till Kungl. Maj:t — att en persontunnel till ifrågavarande plattformar icke torde kunna anordnas i anslutning till en blivande omändring av Centralstationen, vadan arbetena för densamma icke ansågos kunna framdeles tillgodogöras. Skulle emellertid alltför stora olägenheter visa sig uppstå genom den föreslagna planövergången, anförde styrelsen i samma skrivelse, torde ändring senare utan svårighet kunna verkställas.

Det måste givetvis för styrelsen vara ett önskemål att bereda spårfritt tillträde till samtliga plattformar å Centralstationen. Sedan numera förslag till lösning av bangårdsfrågan i dess helhet blivit utarbetat, har det visat sig, att den härför erforderliga tunnelanläggningen kan anordnas på sådant sätt, att densamma bliver till full nytta vid en permanent ombyggnad av Centralstationen.

I det förslag till nya bangårdsanordningar för Stockholm, som styrelsen med skrivelse den 23 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat, ingår nämligen en för tjänstebruk avsedd tunnel mellan plattformarna och norra flygeln av det nuvarande stationshuset. Om denna tunnel utföres redan i samband med den nu pågående utvidgningen av spårsystemet vid Centralstationen, kan densamma med fördel användas för beredandet av det önskade spårfria plattformstillträdet. För sådant ändamål bör emellertid viss ändring av den utav styrelsen 1912 av-

[11.]

sedda spårdispositionen äga rum. Detta kan lämpligen ske så, att de avgående fjärrtågen söderut intagas på det nu befintliga vid stampplattformen liggande avgångsspåret, medan de avgående lokaltågen söderut använda det andra spåret från perrongen räknat. De ankommande lokaltågen söderifrån böra införas på det tredje spåret, medan de två återstående spåren avses för ankommande fjärrtåg söderifrån. Vid sådan disposition av spåren kan resandeströmmen till de söderut avgående lokaltågen ledas genom den ifrågasatta nya tunneln, under förutsättning nämligen att lokalstationen i norra delen av Centralstationshuset så omändras, att densamma kan upptaga förutom den avgående lokala trafiken på de norra banorna jämväl den söderut gående lokaltrafiken. För de söderifrån ankommande lokaltågsresandena användes den redan förefintliga tunneln för ankommande resande.

De nu angivna förändringarna vid Centralstationen skulle medföra en högst avsevärd fördel utöver den omedelbara vinsten ur trafiksäkerhetssynpunkt. Det är nämligen i hög grad av behovet påkallat, att huvudperrongen vid södra delen av Centralstationen frigöres från en del av den livliga lokaltrafik, som för närvarande belastar densamma. Sedan styrelsen 1912 avgav förslag till de anläggningar, vartill anslag redan beviljats, har trafiken i hög grad ökat. Medan sålunda år 1911 antalet å statsbanorna avgående resande vid Centralstationen utgjorde 1,485,387, uppgick motsvarande siffra för år 1914 till ej mindre än 2,063,429. Ökningen har alltså under denna korta tidrymd uppgått till närmare 40 procent. Genom att resandeströmmen till de söderut avgående lokaltågen ledes genom lokalstationen i Centralstationens norra flygel, skulle trängseln vid spärrarna å huvudperrongen mellan fjärr- och lokaltågsresande, vilken vid vissa tider är i hög grad besvärlig såväl för trafikanterna som för resgods-, post- och ilgodsrörelsen, helt försvinna.

I och för den ändrade dispositionen av spåren i samband med tunnelanläggningen samt för vidtagande av vissa förbättringar för trafikens tillgodoseende utöver vad 1912 av styrelsen föreslogs, bör en viss utflyttning av plattformar och plattformstak äga rum. I sammanhang härmed synes det lämpligt att förlänga vissa plattformstak för att bereda den resande allmänheten bättre skydd.

Kostnaderna för nu berörda arbeten fördela sig sålunda:

ny persontunnel	kronor 139,000: —	
ändringar i norra flygeln av Centralstationen	» 75,000: —	
ökad plattformsyta	» 6,000: —	
» plattformstakytta	» 144,000: —	364,000: —
12 % tillägg, omkring	»	44,000: —
	Summa kronor	408,000: —

Enligt järnvägsstyrelsens år 1912 framlagda förslag till ombyggnad av Norra stationen skulle godsmagasin och expeditiönsbyggnader uppföras av tegel å stengrund.

Med hänsyn till angelägenheten av att undvika anordningar, som kunde föregripa det slutliga ordnandet av bangårdsfrågan, ansåg emellertid chefen för civildepartementet vid ärendets föredragning den 14 januari 1914 sig böra förorda, att nybyggnaderna vid Norra stationen utfördes mera provisoriskt av enklare materiel såsom korrugerad plåt å trästomme för magasinerna samt byggnadstimmer för expeditiönsbyggnaderna.

[11.]

Med ett sådant utförande beräknades kostnaderna för Norra stationens ombyggnad kunna nedbringas från av styrelsen ursprungligen beräknade 1,496,000 kronor till 976,000 kronor, vadan den uppkommande besparingen skulle utgöra 520,000 kronor. Det av departementschefen sålunda förordade förslaget blev av riksdagen bifallet.

Då hänsyn till det Carlsonska förslaget till bangårdsfrågans lösning väsentligen torde hava förestavat betänkligheterna mot att utföra ombyggnaden av godsmagasinen vid Norra stationen permanent, men samma förslag i enlighet med den av riksdagen i samband med anmälan till Kungl. Maj:t om beviljande av anslag för Centralstationens utvidgning uttalade uppfattningen och ävenledes vid det förhållandet, att förslaget icke vunnit anslutning från Stockholms stadsfullmäktiges sida, numera kan anses uteslutet, synes det styrelsen saknas anledning att för öppethållande av möjligheten att lösa bangårdsfrågan enligt det Carlsonska alternativet utföra byggnaderna i fråga provisoriskt. Framhållas bör nämligen — vad ock av chefen för civildepartementet uttalades vid frågans föredragning i statsrådet — att, därest magasinen utföras enligt det billigare byggnadssättet och det framdeles blir önskligt giva dem en mera varaktig karaktär, desamma måste helt och hållet ombyggas, varvid materielen i de provisoriska byggnaderna sannolikt icke i någon väsentligare mån kunna tillgodogöras. På sålunda anförda skäl anser styrelsen, att ombyggnaden bör verkställas, på sätt styrelsen 1912 föreslog, i anledning varav en anslagsökning av 520,000 kronor erfordras.

Då styrelsen 1912 framlade förslag till ombyggnad av Norra stationen, utgick styrelsen ifrån, att lastgatorna vid stationen skulle makadamiseras. För att från början nedbringa underhållskostnaderna är det emellertid mest ändamålsenligt, att makadambeläggningen utbytes mot stensättning. Kostnadsökningen för berörda förbättring av gatubeläggningen beräknas till 112,000 kronor.

Styrelsen har slutligen ock funnit sig böra i detta sammanhang göra hemställan om beredande av medel för anordnande av lokomotivstall för växellokomotiv vid Norra stationen.

För de lokomotiv, som skola besörja växlingen i Stockholm, är det för nedbringande av driftkostnaderna önskligt att om möjligt bereda stallplatser i bangårdens omedelbara närhet. De vid Norra station befintliga verkstads- och gasverksbyggnaderna kunna utan olägenhet kvarligga även efter bangårdens ombyggnad och skulle, sedan de blivit för relativt ringa kostnad omändrade, med fördel kunna användas för sådant ändamål. Verkstadsbyggnaden kan sålunda omändras till lokomotivstall med 24 uppställningsplatser, medan gasverksbyggnaden lämpligen kan användas till expeditiions- och personalhus. Ombyggnadskostnaderna hava beräknats till 168,000 kronor, vari ingår jämväl kostnaden för flyttning av nu befintlig vändskiva samt anordnande av travers.

I det 1914 beviljade anslaget för bangårdsombyggnaden ingick icke något belopp för ersättning till Stockholms stad för upplåtelse av mark eller för vidtagande av för ombyggnadens genomförande nödiga anordningar. Emellertid hava stadsfullmäktige genom sitt beslut av den 27 april 1914 uppställt bland andra följande villkor för markupplåtelsen till statens järnvägar nämligen, att järnvägsstyrelsen förbinder sig att vidtaga breddning och förstärkning av viadukten vid Torsgatan samt att statens järnvägar ersätter styrelsen över gas- och elektricitets-

verken för av markupplåtelsen betingad rivning och ändring av byggnader med 27,900 kronor. I skrivelse av den 11 maj 1914 till Kungl. Maj:t har järnvägsstyrelsen förklarat sig icke böra avstyrka en eftergift från statens sida beträffande stadsfullmäktiges fordran på breddning och förstärkning av Torsgatuviadukten, och angav styrelsen merkostnaden för dessa arbeten till 46,000 kronor. Till följd av förutnämnda villkor, vilka torde böra godtagas, erfordras således ett belopp av tillsammans 73,900 kronor.

[11.]

De anslag, som enligt det förestående ytterligare erfordras i samband med nu pågående ombyggnad av Stockholms bangård, utgöra sålunda:

ny persontunnel med flera anordningar vid Centralstationen	kronor	408,000: —
ökning i kostnaden för godsmagasinens vid Norra stationen		
ombyggnad med tegel i stället för med korrugerad plåt	»	520,000: —
ökning i kostnaden för lastgatornas stensättning i stället för makadamisering	»	112,000: —
anordnande av lokomotivstallar vid Norra stationen	»	168,000: —
arbeten och ersättningar på grund av villkor, som uppställts av Stockholms stad för markupplåtelse	»	73,900: —
Summa kronor		1,281,900: —

Berörda arbeten böra för bangårdsombyggnadens lämpliga bedrivande komma till utförande under år 1917.

Det återstående beloppet å det år 1914 beviljade anslaget, 1,000,000 kronor, jämte ovan angivna 1,281,900 kronor eller tillsammans 2,281,900 kronor utgöra vad styrelsen anser böra begäras av 1916 års riksdag, att anvisas för år 1917. Med regleringen av det tidigare vidrörda underskottet å 1914 års anslag bör nämligen enligt styrelsens uppfattning och på skäl, som nedan anges, tills vidare anstå. Styrelsen anser sig emellertid böra något vidröra orsakerna till överskridandet i fråga samt angiva den ungefärliga omfattningen av bristen, såvitt denna för närvarande låter sig bedöma.

De kostnadsberäkningar, på vilka styrelsens år 1912 framlagda förslag till utvidgning av Centralstationen vilade, voro, som ovan antytts, utförda på grundval av de beräkningar, som verkställets för 1910 års bangårdsförslag. Detta förslag har emellertid vid den granskning, styrelsen nu underkastat detsamma i avseende å kostnadsberäkningarna, visat sig till vissa delar icke hållbart. Orsakerna här till äro väsentligen trenne: dels hava, sedan förslaget utarbetades, högst väsentliga konjunkturstegringar inträtt, vad angår särskilt materialpriser och dylikt, dels hava på grund av att förslaget ju icke då var i detalj genomarbetat vissa kostnader ej tillräckligt beaktats och dels slutligen hava i och med trafikens så betydande stegring och banteknikens utveckling större fordringar nu måst ställas på arbetets plananordning och utförande än vad fallet var, då 1910 års förslag utarbetades.

Huru de ungefärliga kostnadsökningarna ställa sig för de olika huvudgrupperna av arbeten, framgår i huvudsak av efterföljande tablå:

[11.]

Tablå

utvisande jämförelse mellan de år 1912 upprättade och år 1915 reviderade kostnadsberäkningarna för Stockholms bangårdsombyggnader enligt den år 1914 fastställda planen.

	Beräknad kostnad enligt				Kostnads- ökning.	
	ursprungliga kostnadsförslaget.		nu upprättade kostnadsförslaget.			
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Terrasseringsarbeten	866,900	—	1,125,840	—	258,940	—
Vattengenomlopp	70,000	—	177,500	—	107,500	—
Väggorsningar och vägomläggningar	478,300	—	768,200	—	289,900	—
Bangårdsanordningar	757,035	—	836,470	—	79,435	—
Stationshus och godsmagasin	598,770	—	637,000	—	38,230	—
Järnvägsområdets inhägnande	—	—	6,900	—	6,900	—
Jordlösen och ersättningar	1,742,000	—	1,742,000	—	—	—
Överbyggnad	476,360	—	598,835	—	122,475	—
Telegraf, telefon och linjesignaler	—	—	8,000	—	8,000	—
Allmänna omkostnader	490,635	—	529,255	—	38,620	—
Summa kronor	5,480,000	—	6,430,000	—	950,000	—

Beträffande ökningen för de särskilda posterna förtjänar följande anmärkas:

Vad först angår kostnadsökningen för terrasseringsarbeten, beror densamma på ökning av massor och å-priser utöver vad som ursprungligen beräknats; vad beträffar massorna till stor del på ökningen för vissa bankar, å vilka sjunkningar förekommit.

Ökningen av kostnaderna för vattengenomlopp har väsentligen sin grund däri, att kostnaderna för avloppsledningen från Rudsjön visat sig från början hava varit för lågt beräknade.

Vidkommande åter kostnadsökningen för väggorsningar och väganläggningar, vartill höra vägportar och viadukter, är den huvudsakliga anledningen härtill att söka i ökning i materialpris.

Av återstående i tablan upptagna kostnader torde på frågans nuvarande stadium utöver vad som redan anförts som huvudskäl för kostnadsökningen endast posten överbyggnad behöva vidröras. Den väsentliga kostnadsökning, som här visat sig uppstå, beror såväl på avsevärda stegringar av materialpris som därpå, att vid den ursprungliga kostnadsberäkningen svårigheterna att under pågående trafik utföra spårförflyttningar och andra arbeten ej blivit rätt uppskattade.

Vad beträffar kostnaderna för jordlösen, låter det sig för närvarande icke bedöma, huruvida det härför beräknade anslagsbeloppet kan komma att över- eller underskridas. Kostnaden härför har därför i den förestående tablan upptagits med samma belopp som i det ursprungliga kostnadsförslaget.

[11.]

Med hänsyn till nu rådande osäkra förhållanden såväl beträffande arbets- och särskilt materialpriser, till följd varav definitiva kostnadsberäkningar för arbeten, som skola verkställas under flera år framåt, icke kunna upprättas, anser sig styrelsen icke för det närvarande, då arbetena med bangårdsombyggnaderna endast fortskridit under kort tid och i ringa utsträckning och även vid det förhållandet, att arbetsplanens genomförande blivit av skäl, som förut angivits, något framskjuten, varigenom behov av medel till underskottets täckande icke torde föreligga förrän under år 1918, böra hos Kungl. Maj:t göra framställning om fyllnadsanslag för arbetenas slutförande, utan har styrelsen för avsikt att framdeles, då de nu rådande förhållandena stadgat sig eller då arbetena kommit på ett mera framskridet stadium, inkomma till Kungl. Maj:t med fullständigare redogörelse över nu omskrivna kostnadsökningar samt framställning om det erforderliga fyllnadsanslaget.

I enlighet med vad järnvägsstyrelsen sålunda anført, anhåller styrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes av 1916 års riksdag äska dels av det för utförande av vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm med mera beviljade anslaget av 5,480,000 kronor återstående beloppet 1,000,000 kronor, dels ock för vissa med utförandet av berörda anläggningar sammanhängande arbeten ett anslag av 1,281,900 kronor.

Innan jag går att yttra mig om järnvägsstyrelsens nu framlagda förslag till vissa utvidgningar utöver de vid 1914 års senare riksdag beslutade förändringarna av bangårdsförhållandena i Stockholm, vill jag erinra därom, att järnvägsstyrelsen den 23 oktober 1915 till Kungl. Maj:t överlämnat det s. k. 1914 års förslag till nya bangårdsanordningar för Stockholm samt att detta förslag för närvarande är föremål för granskning av en utav Kungl. Maj:t tillsatt särskild kommission.

*Departements-
chefen.*

Vad därefter angår den av järnvägsstyrelsen gjorda framställningen om anläggning av ny persontunnel vid Centralstationen har, såsom ock järnvägsstyrelsen i sin skrivelse framhållit, ovissheten, huruvida en dylik tunnel skulle kunna nyttiggöras vid en fullständig ombyggnad av Centralstationen, varit orsak till att styrelsen ej tidigare gjort framställning om anläggning av ny persontunnel. Den omständigheten att den tunnelanläggning, som styrelsen nu föreslagit, jämväl ingår i 1914 års bangårdsförslag, undanröjer givetvis ej ovissheten, huruvida den nu föreslagna persontunneln verkligen kan komma till användning vid den slutliga ombyggnaden av bangården. Emellertid hava, sedan 1912 års förslag avgavs, förhållandena vid Centralstationen utvecklats så, att, då i varje fall utsikt finnes, att tunneln kan komma till nytta i framtiden, det ej synes tillrådligt att undanskjuta tunnelanläggningen. Icke blott vid högtrafik utan även vid andra tillfällen, då lokal- och

- [11.] fjärrtågens avgångstider ligga nära varandra, är trängseln vid huvudplattformen å Centralstationen så besvärande såväl för trafikanterna som för trafikrörelsen, att redan av denna orsak åtgärder för vinnande av bättre förhållanden synas påkallade. Av ännu större betydelse är emellertid, att med hänsyn till trafikanternas säkerhet passage i plan över med trafik i hög grad belastade tågspår om möjligt bör undvikas. Trafiken vid Centralstationen, vars omfattning för närvarande belyses därav, att uppbörden vid Centralstationen för försålda personbiljetter under år 1914 uppgick till 5,408,279 kronor, är i ständigt stigande, vadan olägenheterna av bristen på spårfria korsningar efter hand torde komma att ökas. Då ombyggnaden av Centralstationen i dess slutliga skick ej gärna torde kunna beräknas vara avslutad förrän tidigast efter ett tiotal år, synes man ej böra dröja med vidtagande av de förbättrade anordningar, som järnvägsstyrelsen nu ifrågasatt.

Vad angår frågan, huruvida godsmagasinen vid Norra stationen böra ombyggas endast mera provisoriskt, såsom 1914 beslutades, eller om desamma omedelbart böra utföras i permanent skick, tala givetvis goda skäl för att sistnämnda förfaringssätt väljes. Vid frågans tidigare behandling har anförts, att, om magasinen först utföras mera provisoriskt och det sedermera blir önskligt att giva dem en mera varaktig karaktär, en fullständig ombyggnad måste äga rum, varvid de provisoriska anläggningarna i huvudsak bliva värdelösa. Framhållas bör ock, att en förändring av magasinen från provisoriska till permanenta möter stora svårigheter under pågående trafik. Och dessa svårigheter ökas givetvis med trafikens tillväxt.

Erinras bör vidare, att det numera ej torde behöva tagas samma hänsyn som tidigare till det s. k. Carlsonska bangårdsförslaget, vilket ensamt av de föreliggande förslagen till bangårdsfrågans lösning är oförenligt med det läge för godsmagasinen vid Norra stationen, som angavs i planen för de nu beslutade anläggningarna. I detta hänseende förekommer nämligen, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t den 22 september 1914 anført, att ett genomförande av det Carlsonska förslaget torde få anses uteslutet på grund av de starka betänkligheter, som rests mot förslaget, och enär detsamma ej vunnit anslutning från Stockholms stadsfullmäktiges sida.

Jag har emellertid icke ansett mig böra tillstyrka framställande av förslag till instundande riksdag om magasinens permanenta utförande.

Då, såsom jag hoppas, den nu arbetande bangårdskommissionen torde kunna avsluta sitt arbete så tidigt, att proposition om bangårds-

frågans slutliga ordnande kan föreläggas 1917 års riksdag, synes mig nämligen till samma riksdag böra anstå med beslutet om sättet för godsmagasinens ombyggnad. Den redan pågående bangårdsombyggnaden har av olika anledningar kommit att framskjutas till en senare tidpunkt än vad man från början avsett. Enligt nu föreliggande arbetsplaner tänkes ombyggnaden av godsmagasinen komma att påbörjas i slutet av år 1916. Jag har förvissat mig om att ett uppskjutande av dessa arbetens påbörjande till förra delen av år 1917 skulle kunna ske utan förryckande av arbetsplanen i dess helhet. Arbetena skulle i varje fall kunna avslutas under år 1918. Under sådana förhållanden kan riksdagen först 1917 behöva taga slutlig ställning till frågan om godsmagasinens ombyggnad, därvid, för den händelse ombyggnaden skall bliva av permanent beskaffenhet, medel för ändamålet böra ställas till Kungl. Maj:ts förfogande redan under år 1917. [11.]

Järnvägsstyrelsens förslag, att lastgatorna vid Norra stationen skola stensättas i stället för att, såsom tidigare varit avsikten, makadamiseras, finner jag välbetänkt. Enligt vad jag inhämtat beräknas nämligen, att genom en dylik förändring kan erhållas en årlig besparing i underhållskostnader av ej mindre än omkring 7,500 kronor. Då kostnadsökningen en gång för alla ej uppgår till mer än 112,000 kronor, synes den föreslagna åtgärden böra komma till stånd.

Ej heller har jag något att erinra mot förslaget om anordnande av lokomotivstall för växellokomotiv vid Norra stationen genom ombyggnad av de därstädes nu förefintliga verkstads- och gasverksbyggnaderna. Utnyttjandet av dessa byggnader, vilka framdeles bliva obehövligen för sitt nuvarande ändamål, möjliggör, att de ifrågavarande stallplatserna, vilka med hänsyn till den alltjämt ökade trafiken böra komma till utförande, kunna erhållas för en kostnad, väsentligt understigande den, som en nybyggnad skulle medföra. Besparingen i anläggningskostnad, vid jämförelse med vad samma anläggningar skulle betinga vid nybyggnad, beräknas nämligen uppgå till ej mindre än 120,000 kronor. Detta förhållande jämte den omständigheten, att en ej oväsentlig besparing i driftkostnader skulle uppstå därigenom att lokomotiven kunde uppställas i omedelbar närhet av de platser, där de huvudsakligen skola användas, synes mig utgöra tillräckliga skäl för tillstyrkande av järnvägsstyrelsens förslag.

Vad slutligen angår de utgifter, som stå i samband med upplåtelsen för den påbörjade bangårdsombyggnaden av vissa områden, tillhöriga Stockholms stad, vill jag erinra därom, att gottgörelsen till staden för

- [11.] markupplåtelsen är avsedd att bestämmas först i samband med den slutliga uppgörelsen i bangårdsfrågan mellan staten och staden. Nu gäller det blott vissa mindre kostnader, som, på sätt tidigare inför Kungl. Maj:t och riksdagen meddelats, föranledas dels därav att staden för minskande av de olägenheter, som uppstå genom slopande av gatuunderföringen i Barnhusgatans förlängning, betingat sig, att den redan förefintliga viadukten vid Torsgatan breddas och förstärkes, varför kostnaden av järnvägsstyrelsen beräknats till 46,000 kronor, dels ock därav att staden redan nu begär ersättning för den utgift, 27,900 kronor, som föranledes av för markupplåtelsen erforderlig rivning och ändring av vissa stadens byggnader. Mot järnvägsstyrelsens förslag i nu förevarande hänseende har jag intet att erinra.

Därest, i enlighet med vad jag ovan förordat, någon ändring i den 1914 beslutade planen för ombyggnaden av godsmagasinen vid Norra stationen ej nu beslutes, skulle de nya anslagskraven för arbeten, sammanhängande med de pågående ombyggnadsarbetena vid Stockholms bangårdar, nedsättas från av järnvägsstyrelsen begärda 1,281,900 kronor med 520,000 kronor till 761,900 kronor. Härutöver bör ock det återstående beloppet, 1,000,000 kronor, av det år 1914 beviljade anslaget anvisas å 1917 års riksstat.

I sammanhang med framställningen om äskande av anslag för bangårdsombyggnadernas fullföljande under år 1917 har järnvägsstyrelsen anmält, att det vid 1914 års senare riksdag beviljade anslaget för ombyggnaden visat sig otillräckligt för fullföljande av de arbeten, som avsågos med anslaget. Styrelsen har emellertid förmält sig hava för avsikt att först framdeles göra framställning om fyllnadsanslag för arbetenas slutförande. Under sådana förhållanden har jag för närvarande ej ansett mig behöva närmare ingå på denna fråga, men vill dock beträffande bristens uppkomst framhålla den inträffade stegringen av priserna å vissa materialier, vilken givetvis varit av stor betydelse. De ursprungliga kostnadsberäkningarna hava tyvärr även visat sig vara för lågt tilltagna, varvid emellertid bör ihågkommas, att det på den grund, att arbetena skola utföras på trånga bangårdar under pågående stark trafik, vilken dessutom befunnit sig i ständig stegring, måste hava mött stora svårigheter att på förhand riktigt bedöma anläggningskostnaderna.

Med anledning av vad som förekommit vill jag nu endast betona nödvändigheten därav, att järnvägsstyrelsen — i enlighet med vad styrelsen enligt sina uttalanden synes hava för avsikt att framdeles tillämpa — före igångsättandet av arbeten å anläggningar, för vilka

anslag beviljas, närmare tiden för anläggningarnas utförande verkställer detaljundersökning och detaljerad kostnadsberäkning av desamma. Beträffande dylika anslagsfrågor gäller ju, särskilt i fråga om större anläggningar, att någon tid — ofta nog ganska avsevärd — måste förflyta från förslagens upprättande och till dess statsmakternas prövning av frågorna slutförts. Under en sådan mellantid kunna såväl på arbets- som materialmarknaden förskjutningar lätt inträda, liksom trafikens och teknikens snabba utveckling kan nödvändiggöra ändringar i de ursprungliga planerna. Att arbetena för bangårdsombyggnaden 1914 — om än i ringa utsträckning — igångsattes utan sådan förberedande prövning, som ovan nämnts, hade emellertid sin orsak i att järnvägsstyrelsen ansåg sig böra i sin mån söka bidra till minskande av den arbetsbrist, som vid världskrigets utbrott gjorde sig gällande.

[11.]

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att höja det för utförande av *vissa förändringar av spårsystemet vid Centralstationen i Stockholm jämte därmed sammanhängande arbeten* beviljade anslaget med 761,900 kronor till 6,241,900 kronor samt därav för år 1917 anvisa återstående beloppet 1,761,900 kronor.

4. Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås.

År 1911 beslöt riksdagen, på framställning av Kungl. Maj:t, att för utläggning av *yttre spår mellan Göteborg och Alingsås* och utförande av därmed sammanhängande arbeten bevilja ett anslag av 5,100,000 kronor samt att därav för år 1912 anvisa ett belopp av 650,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna 250,000 kronor.

[12.]

Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås.

Därefter har riksdagen för fortsättande av ifrågakvarande anläggning anvisat för år 1913 1,100,000 kronor, för år 1914 1,600,000 kronor och för år 1915 1,750,000 kronor.

Riksdagen har således redan anvisat hela det belopp, 5,100,000 kronor, vartill kostnaden för ifrågakvarande dubbelspårsanläggning beräknats uppgå.

I skrivelse den 3 maj 1915 gjorde järnvägsstyrelsen framställning hos Kungl. Maj:t om rätt att förskottera vissa belopp, som ytterligare erfordrades för omförmälda dubbelspårsarbetens bedrivande.

Järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 maj 1915.

[12].

I denna skrivelse anförde styrelsen till en början, att enligt den ursprungliga planen arbetena för dubbelspåret skulle vara fullbordade vid 1915 års utgång.

En avslutad utredning över ställningen den 1 oktober 1914, vid vilken tid styrelsen verkställt approximativ uppskattning av de i vissa fall oberäknliga kostnaderna för arbetenas fullbordande, hade emellertid givit vid handen dels att arbetena icke kunde slutföras till utgången av år 1915 och dels att det ursprungligen beräknade beloppet vore otillräckligt.

Styrelsen hade uppgjort nedanstående översikt över dels förbrukade, dels approximativt beräknade ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1914.

Översikt över förbrukade och ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1914.	Beviljade anslags- medel.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad återstående kostnad.	Summa nu beräknad kostnad.	Brist.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
För fullföljande av i den ursprungliga planen ingående arbeten.					
Jordområdets anskaffning	220,000	188,000	317,000	505,000	285,000
Terrassering	2,015,000	2,065,000	655,000	2,720,000	705,000
Konstarbeten	685,000	290,000	402,000	692,000	7,000
Överbyggnad	1,280,000	766,000	800,000	1,566,000	286,000
Husbyggnader och diverse arbeten	465,000	210,000	511,000	721,000	256,000
Allmänna omkostnader, såsom arbetets ledning, arbetsstyrkans anskaffning och vård, förrådkostnader m. m.	435,000	611,000	165,000	776,000	341,000
Summa	5,100,000	4,130,000	2,850,000	6,980,000	1,880,000

I den under allmänna omkostnader uppkomna summan 611,000 kronor ingå kostnader för anskaffning av diverse effekter och inventarier till ett belopp av 131,000 kronor, vilka komma att äga ett avsevärt värde vid arbetenas avslutande.

Av denna översikt framginge följande:

Kostnad den 1 oktober 1914 kronor 4,130,000: —

Approximativt beräknade återstående kostnader för fullbordande av i den ursprungliga planen ingående arbeten » 2,850,000: —

Summa kronor 6,980,000: —

Beviljade anslag » 5,100,000: —

Erforderligt ungefärligt tilläggsanslag kronor 1,880,000: —

Att arbetena blivit försenade, så att anläggningen i sin helhet ej kunde bli fullbordad inom beräknad tid, ansåg styrelsen till väsentlig del bero på de svårigheter, som terrängen erbjudit under arbetenas utförande. Omläggningar av linjen, som i den ursprungliga arbetsplanen ej voro avsedda, hade på flera ställen måst tillgripas för att ernå ett fullt betryggande läge för banvallen, varvid omfattande terrasseringsarbeten måst företagas. Det stora jordskredet vid Svartå i juni 1913 tog under en längre tid alla tillgängliga arbetskrafter i anspråk och hade sålunda jämväl bidragit till förseningen.

Kostnadsökningen utöver det ursprungliga förslaget förklarades av flera omständigheter, av vilka såsom mest framträdande måste nämnas, att man vid denna huvudbana icke kunnat ifrågasätta annat än anläggningarnas utförande med all hänsyn tagen till framtida ekonomiskt underhåll, ändamålsenlighet och trafik-säkerhet, och detta i större utsträckning än som varit förutsatt i de ursprungliga beräkningarna. Under den jämförelsevis korta tiden av omkring 4 år, som dessa arbeten pågått, hade nämligen kraven på mera fullkomnade anordningar särskilt för trafikens besörjande och för trafiksäkerhetens tryggande oavslutligt stegrats, ett förhållande, som i väsentlig mån förklarade otillräckligheten av det ursprungliga kostnadsförslaget.

Vidare hade under arbetets fortgång inträffat tilldragelser, vilka påvisat nödvändigheten av ytterligare skärpta försiktighetsmått vid arbetenas fullföljande. Därav föranledda nya arbeten eller ökat omfång av förut planlagda arbeten hade avsevärt fördyrat anläggningen i sin helhet.

Sådana händelser som jordskredena vid Smedberg å Bohusbanan i augusti 1911 samt det vid Svartå å omhandlade dubbelspårssträckan mellan Göteborg och Alingsås hade sålunda helt naturligt givit anledning till ytterligare skärpning av fordringarna på anläggningarna i tekniskt hänseende och till yttersta försiktighet vid arbetenas utförande.

Den ökning av kostnaderna utöver de beräknade, som förutsåges uppkomma å kostnadsförslagets huvudrubriker, framginge emellertid närmare av ovan intagna översikt, till vilken styrelsen anknöt följande förklaringar.

Markförvärvet hade blivit oväntat dyrt. Expropriationsförfarande hade i regel måst tillgripas för inlösen av mark, som man beräknat kunna förvärva på billigare villkor genom frivillig överenskommelse. De nyintagna områdena hade vid exproprierandet i stor utsträckning blivit värdesatta såsom tomtmark, under det att de ursprungliga kostnadsberäkningarna i regel upptogo priser, beräknade att gälla mark för jordbruksändamål.

Terrasseringsarbetena bleve avsevärt dyrare än vad som beräknats, men detta icke därför att i de ursprungliga kostnadsberäkningarna upptagna å-priser visat sig otillräckliga, utan därför att de verkliga kubikmassorna högst väsentligt överstigit de beräknade. Detta gällde i synnerhet för utfyllning av en del större bankar, där likväl sjunkningsmånen till synes från början hade beräknats ganska riklig. Härtill kom, att linjen vid Jonsereds fabriker efter förhandlingar och avtal med sagda fabrikers ägare måst förläggas i ett nytt, visserligen för framtiden lämpligare, men vid utförandet på grund av större terrasseringsarbeten väsentligt dyrare läge. Sålunda hade, bland annat, en tunnel om 188 meters längd där tillkommit.

Överbyggnaden hade fördyrats därigenom, att på vissa sträckor, i enlighet med vad som numera ofta tillämpas, ballast av slagen sten i viss utsträckning kommit till användning i stället för grusballast.

Vid de ursprungliga kostnadsberäkningarnas verkställande antogs, att på sådana ställen, där gamla spåret icke kunde kvarligga i sitt läge, större flyttningar icke skulle behöva verkställas, förrän det nya dubbelspåret fullbordats och trafiken överflyttats på detta samt det gamla spåret därefter placerats i sitt nya läge för en jämförelsevis ringa kostnad. Emellertid hade det med hänsyn till trafiksäkerheten visat sig nödvändigt att, innan banvallen för det nya spåret kunnat byggas, på avsevärda sträckor flytta det gamla spåret icke direkt till det nya dubbelspårsläget utan till provisoriska lägen. Från dessa provisoriska lägen hade spåret sedan åter måst flyttas till sitt rätta framtida läge. Detta nödvungna

[12.] förfarande hade avsevärt fördyrat överbyggnaden dels genom större arbetskostnad, dels därigenom att för båda dubbelspårssträngarna måst användas ny överbyggnadsmateriel, under det att i kostnadsförslaget i regel avsetts sådan endast för den ena dubbelspårssträngen. Även med frånräknande av värdet av den spår-materiel, som sedermera kunnat upptagas ur gamla spåret, hade kostnaderna för nu beskrivna omflyttningar av gamla spåret till sitt nya framtida läge blivit vida större än som förut beräknats för vanlig flyttning av spåret.

Husbyggnader och diverse arbeten, bland vilka senare inginge hägnad, plattformar, vägar med mera, hade ej oväsentligt fördyrats därigenom, att det ansetts praktiskt och önskligt att i samband med arbetena i övrigt verkställa en del detaljförbättringar och tillägg, som visat sig ofrånkomliga med hänsyn till den hastigt tillväxande trafikens och den fortgående utvecklingens krav.

Skärpta fordringar på landsvägars kvalitet hade föranlett dyrbara förstärkningsarbeten genom skärvning och makadamisering av vägar, som i sammanhang med dubbelspårsanläggningen måst om- eller nybyggas. För dessa väganläggningar hade enbart grusning upptagits i det ursprungliga förslaget. Dessutom hade det visat sig nödvändigt verkställa sådan om- och nybyggnad av vägar i avsevärt större omfattning än från början ansetts behövt.

Flyttningar av telefon- och telegrafledningar hade dragit större kostnader än de beräknade, beroende till en del på de omfattande provisoriska förbiledningar medelst kablar, som måst tillgripas vid platser, där större bergsprängningsarbeten skulle utföras.

I samma mån som de under de olika huvudgrupperna upptagna arbetena fördyrats, hade också de *allmänna omkostnaderna* överstigit de beräknade. Särskilt anmärkningsvärt vore därvid, att, ehuru linjen ginge genom jämförelsevis tätt bebyggda orter, det varit nödvändigt att i relativt stor utsträckning uppföra barackbyggnader för arbetarnas inkvartering och förplägnad. Därjämte hade särskilda tåg måst anordnas för arbetarnas resor till och från Göteborg och Alingsås, medförande ej oväsentliga kostnader.

Av vad sålunda ovan i korthet anförts ansåge styrelsen framgå, att de omhandlade överskridandena hade sin orsak dels däri att, sedan det ursprungliga kostnadsförslaget upprättades, ökade krav uppträtt icke endast på trafiksäkerhetens betryggande utan även på den tekniska utrustningens ändamålsenlighet för skötsel av den allt tyngre trafiken, dels däruti att det ursprungliga kostnadsförslaget — tyvärr — uti flera delar varit allt för lågt räknat. Som ovan omnämnts, vore dock största anledningen till kostnadsöverskridandena att söka uti sådana terrängsvårigheter, som vid förslagets upprättande icke förutsetts.

Innan jag fortsätter redogörelsen för järnvägsstyrelsens ifrågasvarande skrivelse, anhåller jag att här få återgiva vad 1912 års järnvägs-kommission angående trafiksäkerheten i sitt den 29 augusti 1913 avgivna betänkande (sid. 74) anför i fråga om lämpligheten av geologiska och hydrografiska förundersökningar vid anläggning av järnväg.

Kommissionen yttrar därvidlag:

»Soliditeten hos en banbyggnad, liksom hos varje annan byggnad, är i främsta rummet beroende av grundens beskaffenhet. Huru omsorgsfullt terrasseringsen än utföres, huru väl skenorna fästas, bliver dock trafiksäkerheten ej betryggad, om banvallen vilar på ett jordlager, som ej kan bära dess tyngd, eller om det vid snösmältning och starka regnfall tillströmmande vattnet ej får obe-

hindrat avlopp genom diken, trummor och broar. En järnvägs riktiga planläggning förutsätter därför en ingående kännedom om traktens geologiska byggnad och hydrografiska natur. Ehuru i regel en erfaren järnvägsbyggare är kompetent att bedöma även dessa frågor, har det dock visat sig, att misstag begåtts, som kunnat undvikas, om byggnadsplanerna reviderats av fackmän på geologiens och hydrografiens områden. Såsom exempel må anföras, att en efter Bohusbanans utförande tillkallad geolog påvisat vissa för de bohuslänska formationerna karaktäristiska förhållanden, vilka, om de på förhand varit kända, sannolikt skulle hava föranlett betydande avvikelser från den valda linjeföringen, samt att den efter normala beräkningsgrunder föreslagna vattenavledningen vid linjen Gällivare—Riksgränsen redan under byggnadstiden befunnits otillfredsställande. Kommissionen, som erfarit, att under de senaste åren vid flera tillfällen geologer tillkallats såsom järnvägsstyrelsens sakkunniga rådgivare, vill uttala den förhoppningen, att så må förtäras även framdeles och i ännu högre grad än hittills.»

I anslutning till vad kommissionen sålunda anförut yttrade järnvägsstyrelsen i ett över kommissionens betänkande avgivet utlåtande av den 29 september 1914 följande:

»Mången gång har man stått tvekande dels angående behovet överhuvudtaget av några åtgärder för grundförstärkning, dels angående arten av de åtgärder, som i varje fall borde tillämpas för att med väl avvägd kostnad uppnå bästa resultatet. Det är nämligen så, att förhållandena ofta undandraga sig möjligheten av ett fullt säkert bedömande vare sig av den geologiskt eller tekniskt bildade fackmannen, och ofta har man därför haft svårt att bestämma på förhand, var risker kunna vara för handen, liksom också, där frånvaro av risk icke kunnat konstateras, var man lämpligen borde lägga gränsen mellan ett visst vedervärgande av terrängens belastning eller tillgripandet av säkerställande byggnadskonstruktioner, betingande mycket stora, ofta orimliga kostnader.»

Jag fortsätter härefter redogörelsen för innehållet i järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 maj 1915.

Järnvägsstyrelsen framhåller, hurusom *jordskredet vid Svartå* i närheten av Jonsered i juni 1913 torde vara exempel på ett sådant förhållande, som berördes i styrelsens sist omförmälda utlåtande, på samma gång som denna tilldragelse medfört den största av de förluster, som drabbat dubbelspårsbyggnaden.

Å sagda plats, åt vilken uppmärksamhet ägnades redan vid de första dubbelspårsundersökningarna på grund av försporda svårigheter vid banans första byggande på 1850-talet, voro borrhningar utförda med resultat, som ansågos tillfredsställande för det valda linjeläget för dubbelspåret.

Sedan raset inträffat, gjordes nya utredningar, som ådagalade, att tillförlitlig grund fanns för ny bank över den nybildade viken i sjön Aspen och att vikens igenfyllande vore den billigaste och snabbaste utvägen att reparera skadan. Dubbelspåret blev sedermera fullbordat över rasplatsen till mitten av december månad 1913.

Kostnaderna för återställande av banken över rasplatsen komme, såsom av nedanintagna utredning närmare framgår, att betinga inalles 970,000 kronor, av vilken summa dock enligt järnvägsstyrelsens mening de under rubriken trafik-kostnader upptagna utgifterna 280,000 kronor borde gäldas med trafikmedel från statens järnvägars förlustkonto (litt. K.), emedan de avsåge dels åtgärder för provisoriskt uppehållande av trafiken å gamla banan samt å den genom raset

[12.] förstörda landsvägen och dels ersättningar för genom raset åstadkomna skador å omgivande markområden.

Återstående kostnader, 690,000 kronor, vilket belopp, utöver förut anförda 1,880,000 kronor, skulle erfordras såsom tilläggsanslag för dubbelspårsanläggningen mellan Göteborg och Alingsås, utgjorde sålunda den ökade kostnad, som genom jordskredet direkt drabbat dubbelspårsanläggningen i och för färdigställandet av bank med mera för bana och landsväg över skredplatsen. I det närmaste hela nämnda belopp, 970,000 kronor, hade styrelsen tillsvidare måst förskottera av tillgängliga medel.

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad åter- stående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Kostnader för trafikens återställande m. m.				
Kostnader för arbeten, erforderliga för återställande av trafiken å gamla banan och å landsvägen, samt för husbyggnader och anordningar, som genom raset förstördes, samt anläggningar i övrigt av provisorisk art. (Avsedda att gäldas med trafikmedel.)				
Förbigångsspår vid skredplatsen	87,000	3,000	90,000	
Andra provisoriska anordningar för trafikens upprätthållande ..	46,000	500	46,500	
Del i kostnader för tillfälliga bangårds- och spåranordningar å närgränsande stationer	8,000	—	8,000	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen	1,000	—	1,000	
Provisoriska vägbyggnader	20,000	500	20,500	
Undersökningskostnader	2,000	—	2,000	
Förrådskostnader	400	—	400	
Kostnader för arbetsledning	4,600	—	4,600	
» » arbetarnas sjukvård, resor m. m.	1,000	—	1,000	
» » marklösen och skadeersättningar	45,000	35,000	80,000	
Uppförande av ny banvaktstuga i stället för den vid raset förstörda	—	6,000	6,000	
Kostnader för spår, bankfyllnad, väganläggning, stödmur etc., som genom raset förstördes	20,000	—	20,000	
	235,000	45,000	280,000	280,000
Nybyggnadskostnad.				
Kostnader för ny bank för två spår över rasplatsen.				
Pråmbro och ställningar för bankens återställande	131,000	—	131,000	
Del i kostnader för bangårds- och spåranordningar för transport av fyllningsmassor till banvallens återställande	38,000	—	38,000	
Transport	169,000	—	169,000	280,000

[12.]

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad åter- stående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Transport	169,000	—	169,000	280,000
Arbetstågens drift	136,000	—	136,000	
Lastning av fyllnadsjord för bankfyllningen	107,000	—	107,000	
Bortmuddring av lera samt lossning av fyllning för ny bank	159,000	—	159,000	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen och vid grusgroparna	7,000	—	7,000	
Del i kostnaderna för matjordsbeklädnad av slänter och besåning	1,600	—	1,600	
Provisoriska byggnader för arbetsstyrkan	9,000	500	9,500	
Del i kostnader för undersökningar	9,000	—	9,000	
Förrådskostnader	2,000	300	2,300	
Kostnader för arbetsledning	9,000	2,500	11,500	
" " arbetarnas sjukvård, resor m. m.	6,400	200	6,600	
" " marklösen och skadeersättningar	—	1,000	1,000	
" " utsättningar och diverse	14,000	500	14,500	
Landsvägsomläggning Gullringsbo—Hulan	31,000	25,000	56,000	
	660,000	30,000	690,000	690,000
Summa	—	—	—	970,000

I december 1913 — yttrade järnvägsstyrelsen vidare — anmodade järnvägsstyrelsen professorn vid Stockholms högskola friherre G. de Geer, professorn vid tekniska högskolan W. Fellenius, byggnadschefen i Göteborg F. Blidberg och statsgeologen L. von Post att, jämte såsom adjungerad i varje fall vederbörande bandirektör, respektive arbetschef, såsom särskilda sakkunniga verkställa terrängundersökningar utefter vissa statsbanedelar, där risker för sättningar och skred kunde förefinnas, samt uppdrog åt sagda sakkunniga, vilka konstituerat sig under namn av statens järnvägars geotekniska kommission, att till styrelsen inkomma med förslag till förstärkningsåtgärder, där så ansåges behövt. Kommissionen verkställde också sådana undersökningar, som nu nämnts, å dubbel-spåret Göteborg—Alingsås.

Innan kommissionen hunnit avsluta dessa undersökningar och avgiva betänkande däröver, kunde styrelsen icke definitivt avgöra, vilka åtgärder, som på skilda platser borde vidtagas för att anläggningarna skulle bli utförda på ett för deras framtida bestånd fullt betryggande sätt. På grund härav kunde styrelsen icke för Kungl. Maj:t framlägga slutlig utredning om sådana erforderliga åtgärder eller bestämt angiva de kostnader, dubbelspårsanläggningen och med denna sammanhörande arbeten komme att betinga.

[12.]

Med ledning av såväl egna som av kommissionen verkställda undersökningar, i den mån dessa fortskridit, och i samråd med kommissionen hade styrelsen emellertid på de håll, där så redan kunnat medhinnas, låtit verkställa ingående utredningar dels i syfte att kunna bestämma, varest och på vilket sätt de i den ursprungliga planen ingående dubbelspårsarbetena kunde fortfarande bedrivas utan avvaktan på styrelsens och kommissionens slutliga utredningar, dels i syfte att kunna bilda sig ett omdöme om, på vilka platser och i vad mån åtgärder för banvallens förstärkande kunde behöva vidtagas även i de fall, där sådant icke varit i den ursprungliga planen ifrågasatt.

Dessa utredningar, så långt de hunnit bedrivas, hade givit vid handen, att, såsom ovan nämnts, det skulle erfordras ett belopp av 1,880,000 kronor utöver det av Kungl. Maj:t och riksdagen beviljade anslaget för att fullborda de arbeten, som ingått i den ursprungliga planen, men därjämte nödvändigheten av att snarast möjligt verkställa en del icke avhandlade förstärkningsarbeten, vilka icke egentligen kunde anses betingade av den pågående dubbelspårsbyggnaden, men som likaväl varit behövliga för att fullt betrygga den gamla banvallens bestånd. Kostnaderna för dessa arbeten, som, enligt vad framginge av det efterföljande, i den mån de verkställda utredningarna gäve vid handen, approximativt beräknats till 830,000 kronor, torde i betraktande av den allt tyngre trafik, som framginge å banan, varit ofrånkomliga, även om byggandet av dubbelspår å nu ifrågavarande bandel icke ifrågakommit. Dubbelspårsbyggnaden hade emellertid varit ägnad att fästa särskild uppmärksamhet på behövligheten av att utföra dessa förstärkningsarbeten, vilka funnes närmare angivna å nedanstående översikt.

Översikt över ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1914 för verkställande av vissa förstärkningsarbeten, ej ingående i den ursprungliga planen för dubbelspårsbyggnaden.	Kostnad den 1/10 1914.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Kompletteringsarbeten m. m.			
Omläggning av linjen väster om Norsesund.....	3,400	310,600	314,000
» » » vid Koberget öster om Floda	5,600	81,400	87,000
Förstärkning av banvallens vid östra delen av Floda bangård	—	90,000	90,000
» » stranden mot Säreån vid Gärdet	—	14,000	14,000
» » » » » öster om Lerum	21,000	—	21,000
» » » » » vid Jonseredsfabriker	—	8,000	8,000
» » » » » vid Bokedalsbanken	—	13,000	13,000
» » » » » vid Kåhög	—	10,000	10,000
Omläggning av linjen vid Kåhösberget	—	150,000	150,000
Förstärkning av stranden mot Säreån vid Lexby	—	8,000	8,000
» » » » » vid Ugglum	—	20,000	20,000
Markundersökningar m. fl. utredningskostnader att fördelas på samtliga arbeten	—	95,000	95,000
Summa	30,000	800,000	830,000

[12.]

De i denna översikt upptagna förstärkningsarbeten torde — yttrade järnvägsstyrelsen vidare — med nödvändighet böra utföras i sammanhang med de övriga anläggningarna på linjen, både av ekonomiskt-praktiska skäl och för trygghet av trafiksäkerheten. Typiska sådana arbeten med omläggningar och förstärkningar av linjen förekomme det ena strax väster om Norsesund, det andra vid Koberget öster om Floda station, beträffande vilka arbeten järnvägsstyrelsen anförde följande.

Vid Norsesund framlöpte linjen genom ett terrängområde, där grundförhållandena för banans framdragande onekligen vore vanskliga och alltid så ansetts. Åtgärder för säkerställande av dubbelspåret banvall därstädes vore erforderliga, utöver vad som ursprungligen avsetts, antingen genom inflyttning av linjen eller genom neddrivning av tryckbankar till fast bottenunderlag i sjövikarnas ler-massor. Villkendera utvägen, som borde med hänsyn till minsta kostnad och andra hänsyn väljas, vore ännu icke fullt utrett, utan vore avsett att på experimental väg utrönas. Det upptagna beloppet, 314,000 kronor, avsåg, för att vara på säkra sidan, det sannolikt dyraste alternativet med inflyttning av linjen.

Vid Koberget öster om Floda hade en sättning av gamla banan av allvarlig art samt till orsaker och förlopp liknande Svartåskredet inträffat i juli 1914.

För att säkerställa trafiken förbi dessa punkter hade järnvägsstyrelsen måst besluta en omedelbar provisorisk omläggning och senare permanentinflyttning av linjen.

Övriga å sistnämnda översikt upptagna arbeten och åtgärder till varierande kostnadsbelopp vore beräknade utgifter för banvallens nödvändiga förstärkande och skyddande samt till förebyggande av befärdade sättningar.

Järnvägsstyrelsen framhöll vidare, hurusom totala beloppet av de approximativt beräknade kostnaderna för de sålunda upptagna kompletteringsarbetena, av vilka några för trafikens säkerställande redan måst på grund av nödvång på-börjas eller vore nära fullbordade, såsom förut nämnts, utgjorde 830,000 kronor. Genom verkställande av dessa arbeten torde visserligen icke alla tänkbara risker bliva avlägsnade utefter bandelen Göteborg—Alingsås, men de risker, som eventuellt i övrigt kunde förefinnas, måste anses icke kräva omedelbara åtgärder, såvitt kunde förutses. Styrelsen ville emellertid ytterligare framhålla, att styrelsens undersökningar i samråd med geotekniska kommissionen icke hunnit avslutas.

Ehuru järnvägsstyrelsen sålunda icke ansåge sig böra eller kunna förelägga Kungl. Maj:t slutlig utredning angående de arbeten, som erfordrades för dubbelspåret fullbordande och banvallens betryggande å bandelen Göteborg—Alingsås, hade styrelsen dock ansett sig böra lämna Kungl. Maj:t denna redogörelse över de förhandenvarande förhållandena ävensom göra framställning om rätt att disponera medel i den omfattning, som erfordrades för att icke behöva avbryta arbetena å dubbelspåret Göteborg—Alingsås.

Enligt det ovan anförda ansåge järnvägsstyrelsen, att för arbeten å eller i samband med dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås erfordrades följande anslag utöver av Kungl. Maj:t och riksdagen förut beviljade:

1) För fullbordande av i den ursprungliga planen ingående arbeten, approximativt	1,880,000 kronor
2) För täckande av förskotterade kostnader i anledning av jordskredet vid Svartå i närheten av Jonsered i juni 1913	690,000 »
3) För diverse förstärkningsarbeten, omläggningar av linjen med flera arbeten, som icke ingått i den ursprungliga planen, approximativt	830,000 »

Summa 3,400,000 kronor

[12.] Penningställningen å dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås var den 28 februari 1915 följande:

Utgifter	6,045,000 kronor
Beviljade anslag	5,100,000 »
Havda utgifter utöver anslaget	945,000 kronor

Enligt vad styrelsen ovan anfört, ansåge styrelsen emellertid, att av utgifterna för raset vid Svartå ett belopp av 280,000 kronor borde gäldas med trafikmedel. Avfördes således detta belopp å statens järnvägars förlustkonto (litt. K.), hade av styrelsen förskotterade kostnader i övrigt för dubbelspårsbyggnaden vid nyss angivna tidpunkt uppgått till 665,000 kronor eller i det närmaste det belopp, som styrelsen ovan sagt sig såsom tillägg till det för dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås beviljade anslaget behöva av Kungl. Maj:t begära för täckande av de kostnader, som drabbat dubbelspårsbyggnaden till följd av raset vid Svartå.

Styrelsen yttrade slutligen, att styrelsen av anförda skäl icke vore i tillfälle att lämna definitiv utredning om dubbelspårsbyggnaden Göteborg—Alingsås och uppgiva de slutliga tilläggsanslag, som bleve erforderliga för denna dubbelspårsbyggnad eller i samband därmed stående arbeten. Å andra sidan måste det, såsom ävenledes förut anförts, tydligt framstå såsom varande av största vikt, att de pågående arbetena icke behövde avbrytas. I följd härav hemställde styrelsen om rätt att tillsvidare av tillgängliga medel förskottera de belopp, som ytterligare erfordrades för nu avhandlade dubbelspårsarbetens bedrivande intill den 1 juli 1916. Härvid hade styrelsen beräknat, att, utöver vad som av styrelsen intill den 28 februari 1915 förskotterats, under år 1915 skulle krävas ytterligare omkring 735,000 kronor samt under år 1916 intill den 1 juli ytterligare 500,000 kronor eller tillsammans i runt tal, att förskotteras, ytterligare 1,235,000 kronor.

Kungl. Maj:ts
beslut den 11
juni 1915.

Genom nådigt brev den 11 juni 1915 har Kungl. Maj:t, som, med hänsyn till vad av järnvägsstyrelsen i dess förberörda skrivelse anförts, icke fann skäl till erinran mot den av styrelsen vidtagna åtgärden i fråga om tillhandahållande av medel, utöver anvisade anslag, för arbetets bedrivande å ifrågavarande dubbelspår Göteborg—Alingsås, med anledning av den av styrelsen gjorda framställningen, bemyndigat styrelsen att av tillgängliga medel för samma arbetens fortsatta bedrivande intill den 1 april 1916 ytterligare förskottera högst 985,000 kronor, därav under år 1915 högst 735,000 kronor och under år 1916 högst 250,000 kronor.

Med inräknande av de intill den 28 februari 1915 förskotterade medlen, 665,000 kronor, skulle således det totala förskottsbeloppet intill den 1 april 1916 uppgå tillhoppa till 1,650,000 kronor.

Genom samma nådiga brev har Kungl. Maj:t tillika anbefallt styrelsen att, så snart sig göra låte, inkomma till Kungl. Maj:t med de-

finitiv uppgift beträffande de för fullbordande av nämnda dubbelspår och därmed sammanhängande arbeten erforderliga anslagsbelopp. [12.]

I skrivelse den 17 november 1915 angående anslag för år 1917 till av riksdagen beslutade järnvägsanläggningar med mera framhåller nu styrelsen i fråga om arbetet med utläggande av dubbelspåret mellan Göteborg och Alingsås följande.

Järnvägsstyrelsens skrivelse den 17 november 1915.

Såsom av styrelsens skrivelse den 3 maj 1915 framginge, hade det varit styrelsens avsikt att före 1915 års utgång till Kungl. Maj:t ingiva exakt uppgift å det erforderliga tilläggsanslaget samt framställning om dess äskande av riksdagen.

Emellertid hade förut omförmälda geotekniska kommission, på förfrågan när kommissionens utredningar beträffande dubbelspårsbyggnaden i fråga kunde antagas hava fortskridit så långt, att kostnaderna kunde beräknas för de erforderliga arbetena för dubbelspårets säkerställande, den 16 september 1915 meddelat, att erforderliga uppgifter beträffande större delen av banan skulle kunna lämnas inom en eller annan månad, men att uppgifterna beträffande sträckan Ugglum—Jonsered, bankarna utmed sjön Aspen norr om Jonsered, östra delen av Lerums bangård samt sträckorna närmast väster och öster om Norsesund icke kunde lämnas under år 1915.

Av sådan anledning funne sig styrelsen, då det vore oavvisligen nödvändigt att fyllnadsanslag begärdes för år 1917 av 1916 års riksdag och då således detta anslags storlek skulle angivas i 1916 års statsverksproposition, böra grunda sitt anslagsäskande på de beräkningar, som kunnat utföras över ställningen den 1 oktober 1915. Dessa utredningar hade givit i huvudsak samma resultat, som framkommo vid utredningen den 1 oktober 1914.

Styrelsen hade låtit uppgöra nedanstående, förnyade översikt över dels förbrukade, dels approximativt beräknade ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1915.

Översikt över förbrukade och ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1915.	Beviljade anslags- medel.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad återstående kostnad.	Summa nu beräknad kostnad.	Brist.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.
För fullföljande av i den ursprungliga planen ingående arbeten.					
Jordområdets anskaffning	220,000	194,000	325,000	519,000	299,000
Terrassering	2,015,000	2,560,000	196,000	2,756,000	741,000
Konstarbeten	685,000	416,000	336,000	752,000	67,000
Överbyggnad	1,280,000	1,193,000	395,000	1,588,000	308,000
Husbyggnader och diverse arbeten	465,000	260,000	434,000	694,000	229,000
Allmänna omkostnader, såsom arbetets ledning, arbetsstyrkans anskaffning och vård, förråds kostnader m. m.	435,000	700,000	21,000	721,000	286,000
Summa	5,100,000	5,323,000	1,707,000	7,030,000	1,930,000

[12.]

Av denna översikt — fortsätter styrelsen — framginge, att det erforderliga tilläggsanslaget för fullbordande av i den ursprungliga planen ingående arbeten skulle, i den mån kunde beräknas, uppgå till 1,930,000 kronor.

Härtill komme kostnaderna för återställande av banken över rasplatsen vid Svartå, uppgående enligt följande av styrelsen uppgjorda beräkning till 683,000 kronor, då 280,000 kronor, på sätt i styrelsens förutnämnda skrivelse av den 3 maj 1915 framhållits, förutsatts gäldade av trafikmedel.

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad åter- stående kostnad.	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Kostnader för trafikens återställande m. m.				
Kostnader för arbeten, erforderliga för återställande av trafiken å gamla banan och å landsvägen, samt för husbyggnader och anordningar, som genom raset förstördes, samt anläggningar i övrigt av provisorisk art. (Avsedda att gäldas med trafikmedel).				
Förbigångsspår vid skredplatsen	86,000	1,000	87,000	
Andra provisoriska anordningar för trafikens upprätthållande ..	46,000	500	46,500	
Del i kostnader för tillfälliga bangårds- och spåranordningar å närgränsande stationer	8,000	—	8,000	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen	1,000	—	1,000	
Provisoriska vägbyggnader	21,000	1,500	22,500	
Del i kostnader för undersökningar	2,000	—	2,000	
Förråds-kostnader	400	—	400	
Kostnader för arbetsledning	4,600	—	4,600	
» » arbetarnas sjukvård, resor m. m.	1,000	—	1,000	
» » marklösen och skadeersättningar	48,000	32,000	80,000	
Uppförande av ny banvaktsstuga i stället för den vid raset förstörda	—	7,000	7,000	
Kostnader för spår, bankfyllnad, väganläggning, stödmur etc., som genom raset förstördes	20,000	—	20,000	
	238,000	42,000	280,000	280,000
Nybyggnadskostnad.				
Kostnader för ny bank för två spår över rasplatsen.				
Pråmbro och ställningar för bankens återställande	113,000	—	113,000	
Del i kostnader för bangårds- och spåranordningar för transport av fyllningsmassor till banvallens återställande	38,000	—	38,000	
Transport	151,000	—	151,000	280,000

[12.]

Översikt över kostnaderna i anledning av raset vid Svartå grindar den 14 juni 1913.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad åter- stående kostnad	Summa kostnad.	Kronor.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
Transport	151,000	—	151,000	280,000
Arbetstågens drift	136,000	—	136,000	
Lastning av fyllningsjord för bankfyllningen	107,000	—	107,000	
Bortmuddring av lera samt lossning av fyllning för ny bank	166,000	200	166,200	
Del i kostnader för maskinanläggningar vid rasplatsen och vid grusgruparna	7,000	—	7,000	
Matjordsbeklädad av slänter och besåning	1,600	400	2,000	
Provisoriska byggnader för arbetsstyrkan	8,000	500	8,500	
Del i kostnader för undersökningar	9,000	—	9,000	
Förrådiskostnader	2,000	500	2,500	
Kostnader för arbetsledning	6,500	300	6,800	
” ” arbetarnas sjukvård, resor m. m.	7,000	—	7,000	
” ” marklösen och skadeersättningar	—	1,000	1,000	
” ” utsättningar och diverse	16,500	—	16,500	
Landsvägsomläggning Gullringsbo—Hulan	60,400	2,100	62,500	
	678,000	5,000	683,000	
Summa	—	—	—	963,000

De i den ursprungliga planen ej ingående förstärkningsarbeten, som dels vore avsedda att utföras, dels redan i mindre omfattning måst utföras i samband med övriga arbeten för dubbelspåret, hade numera approximativt enligt nedanstående utredning beräknats kosta 787,000 kronor.

[12.]

Översikt över ytterligare erforderliga anslagsmedel den 1 oktober 1915 för verkställande av vissa förstärkningsarbeten, ej ingående i den ursprungliga planen för dubbelspårsbyggnaden.	Kostnad den 1/10 1915.	Beräknad återstående kostnad.	Summa kostnad.
	Kronor.	Kronor.	Kronor.
Kompletteringsarbeten m. m.			
Omläggning av linjen väster om Norsesund	39,000	275,000	314,000
» » » vid Koberget öster om Floda	61,500	500	62,000
Förstärkning av banvallen vid östra delen av Floda bangård	—	50,000	50,000
» » stranden mot Sæveån vid Gärdet	4,500	5,500	10,000
» » » » » öster om Lerum	22,000	—	22,000
» » » » » vid Jonsereds fabriker	—	8,000	8,000
» » » » » » Bokedalsbanken ..	—	13,000	13,000
» » » » » » Kåhög	—	10,000	10,000
Omläggning av linjen vid Kåhøgsberget	—	150,000	150,000
Förstärkning av stranden mot Sæveån vid Lexby	—	8,000	8,000
» » » » » » Ugglum	—	20,000	20,000
Markundersökningar m. fl. utredningskostnader att fördelas på samtliga arbeten	101,500	18,500	120,000
Summa	228,500	558,500	787,000

Såvitt således kunde förutses, yttrar styrelsen slutligen i nu ifrågasvarande skrivelse, erfordrades för arbetenas fullbordande ett tilläggsanslag av 3,400,000 kronor — således samma belopp, som uppgavs i styrelsens skrivelse den 3 maj 1915. Styrelsen hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att anvisa detta belopp för år 1917. I sammanhang härmed anholder styrelsen, att för tackande av det, enligt vad av det förut nämnda framgår, av styrelsen förskotterade beloppet samt för arbetenas ändamålsenliga bedrivande 2,400,000 kronor av anslaget måtte få disponeras av styrelsen redan under år 1916.

Under förutsättning att denna styrelsens framställning vinner Kungl. Maj:ts bifall, har styrelsen beräknat bedriva arbetena på sådant sätt, att hela sträckan mellan Göteborg och Alingsås bliver färdigställd för dubbelspårstrafik till den 1 oktober 1916 och att samtliga arbeten bliva slutförda under år 1917.

Departements-
chefen.

Av den redogörelse, jag nu lämnat, framgår, att järnvägsstyrelsen ursprungligen beräknat kostnaderna för anläggande av dubbelspåret mellan Göteborg och Alingsås till 5,100,000 kronor. Enligt av styrel-

sen sedermera gjorda utredningar har det emellertid visat sig, att, såvitt för närvarande kan beräknas, härutöver för anläggningens fullbordande erfordras icke mindre än 3,680,000 kronor, varav 3,400,000 kronor skulle begäras av riksdagen och 280,000 kronor, avseende vissa kostnader i anledning av jordskredet vid Svartå grindar, skulle gäldas av trafikmedel. Den beräknade kostnaden skulle således komma att överskridas med mer än 72 procent. [12.]

Givetvis måste det förefalla synnerligen anmärkningsvärt, att de av järnvägsstyrelsen ursprungligen beräknade kostnaderna måste i så väsentlig grad överskridas.

Härvidlag vill jag emellertid till en början framhålla, att en synnerligen betydande del av merutgifterna för anläggningen i fråga föranletts av omständigheter, vilka det icke torde varit möjligt att vid det ursprungliga kostnadsförslagets upprättande förutse.

I detta avseende ber jag främst att få erinra om de utgifter om 963,000 kronor — härin inberäknat omförmälda belopp av 280,000 kronor, som är avsett att gäldas av trafikmedel — vilka orsakats av jordskredet vid Svartå grindar den 14 juni 1913.

Beträffande detta jordskred tillåter jag mig att, med ledning av en vid järnvägsstyrelsens skrivelse den 3 maj 1915 fogad, av statsgeologen Lennart von Post verkställd geologisk utredning rörande skredet, lämna en del upplysningar utöver dem, som av järnvägsstyrelsen i nämnda skrivelse meddelats.

Till en början bör då omnämnas, att man å den plats invid sjön Aspens södra strand, där skredet inträffade och där dubbelspårsanläggningen korsar den gamla enkelspåriga järnvägslinjen, vidtagit särskilda åtgärder för att skydda det trafikerade enkelspåret under det fyllningen av dubbelspårets bank pågick, i det att vid spårens korsningspunkt, parallellt med enkelspåret, uppförts två granitmurar, 1—3 meter tjocka och 3 meter höga. Dubbelspårsbankens massa tillika med de båda granitmurarna torde vid tiden för skredet hava haft en sammanlagd vikt av mer än 10,000 ton; och efter allt att döma synes denna stora belastning av stranden vid sjön Aspen hava varit rasets egentliga orsak.

Den frågan kan då måhända uppställas, huruvida järnvägsstyrelsen vidtagit sådana åtgärder i fråga om undersökning av terrängens geologiska beskaffenhet, som kunnat anses oavvisligen nödvändiga, då det gällde att i närheten av en sjö föranstalta om en järnvägsanläggning, som genom sin tyngd måste åstadkomma en synnerligen skarp påfrestning av markens bärighetsförmåga, helst som man redan från tidigare

[12.] järnvägsföretag å denna plats hade erfarenhet om traktens osäkerhet i geologiskt avseende.

Därvidlag ber jag att få återgiva vad statsgeologen von Post i sin förenämnda utredning härom anfört. Han yttrar:

»Innan sträckningen av dubbelspåret Göteborg—Alingsås fixerades, anmodade järnvägsstyrelsen professor G. de Geer att undersöka grundens beskaffenhet utmed sådana sträckor utefter ifrågavarande banlinje, där anledning till ras eller sättningar kunde anses vara att befara. I sitt i mars 1907 till överdirektören för järnvägsstyrelsens banavdelning avgivna betänkande skriver professor de Geer:

'Vid en undersökning av detta slag gör sig den svårigheten givetvis synnerligen kännbar, att i vårt land veterligen ingen geologisk utredning någonsin blivit utförd vid de olika slag av ras och sättningar, som efter hand inträffat vid byggandet av landets skilda bandelar. I följd härav har ej heller någon tillräckligt detaljerad och upplysande kännedom kunnat insamlas rörande de geologiska förhållanden, som betinga sådana företeelser och som ofta nog endast omedelbart efter deras inträffande med framgång kunnat studeras.'

Såsom professor de Geer senare (i sitt yttrande till Bohusbanekommitténs betänkande) själv med kraft framhållit, står det för närvarande av denna orsak icke i någon geologs makt att på objektiva grunder och med garanterad fullständighet utpeka de punkter, å vilka en järnvägsanläggning icke utan risk låter sig utföras.

Professor de Geers undersökning utefter dubbelspårslinjen Göteborg—Alingsås synes i huvudsak hava begränsats till de bansträckor, där banken helt eller delvis skulle komma att fyllas i öppet vatten. Skredplatsen vid Svartå grindar lämnades tyvärr vid detta tillfälle oundersökt.

Emellertid synes man, bland annat på grund av traditionen från banans första anläggande, inom järnvägs-kretsar hava misstänkt, att jämväl här en farlig punkt vore för handen. År 1909 uppborrades nämligen på order av bandirektören i andra distriktet tvenne tvärsektioner å respektive kilometer 14 + 535 (440 + 940) och kilometer 14 + 549 (440 + 926) från dubbelspårets mittlinje (enligt dåvarande stakning) till 40 meter från denna åt Aspen räknat. Dessa borrhsektioner hava senare förlängts till 100 meter från dubbelspårets mittlinje.

Dessa borrhsektioner angiva fullt korrekt den fasta grundens ytkonfiguration, låt vara, att tydligen stora block i gruset stundom uppfattats som fast berg. Dessutom visade borrhningarna emellertid utanför banlinjen under Aspens botten rätt betydande avlagringar av 'grus' och 'fast lera', vilka man antog skulle utgöra mottryck mot den belastning, den nya bankens anläggande medförde. Det är att beklaga, att detta antagande i betraktande av den ringa grad av kritiskt genomarbetad erfarenhet, vilken man inför ett dylikt frågeläge har att utgå ifrån, icke kunde vara annat än en subjektiv förmodan, vilken också genom katastrofen den 14 juni 1913 visat sig vara oriktig. Ty, såsom profilerna utvisa, bortopades vid denna såväl 'gruset' som den 'fasta leran'.

Det är för övrigt icke uteslutet, att dessa fastare lager härrört från de banvallar, vilka vid rasen på 1850-talet gleda ut i Aspen.»

Av det anförda framgår, att man från statens järnvägars sida vid dubbelspårets anläggning haft sin uppmärksamhet riktad på traktens

nr byggnadshänseende mindre tillfredsställande geologiska beskaffenhet [12.] och därför låtit verkställa särskilda undersökningar. Att resultatet likväl icke blivit sådant, att man på grund därav kunnat vidtaga erforderliga säkerhetsåtgärder till rasets förhindrande, torde till stor del få tillskrivas den omständigheten, att man vid tiden för arbetenas planläggande icke hade sådan samlad erfarenhet, grundad på under årens lopp metodiskt verkställda undersökningar, som krävdes för bedömande av de åtgärder, som för arbetenas säkerställande i möjligaste mån borde vidtagas med hänsyn till genom borrhningarna ådagalagda grundförhållanden. Raset torde därför snarast vara att betrakta såsom en ren olyckshändelse.

Vidare vill jag framhålla, att i det av järnvägsstyrelsen begärda anslagsbeloppet jämväl ingå kostnader för en del arbeten, som icke upptagits i den ursprungliga planen. Dessa arbeten, avseende en del förstärkningsarbeten av banvallen och järnvägslinjen med mera, har järnvägsstyrelsen ansett betinga en utgift av 787,000 kronor. Arbetena i fråga hava föranletts av de geologiska undersökningar av terrängen, som efter rasets inträffande ägt rum och vilka — vid ifrågavarande järnvägsanläggning likaväl som vid andra, under senaste åren företagna — igångsatts med anledning av de uttalanden av 1912 års trafiksäkerhetskommitté, för vilka jag förut redogjort. Även dessa kostnader kunna således sägas vara av det slag, att järnvägsstyrelsen icke kan sägas hava haft anledning upptaga dem i den först uppgjorda arbetsplanen. Omförmälda arbeten kunna ej heller, på sätt järnvägsstyrelsen framhåller, egentligen anses betingade av den pågående dubbelspårsbyggnaden, utan hade likaväl varit behövliga för att fullt betrygga den gamla banvallens bestånd. Av praktiskt-ekonomiska skäl och för trafikens säkerställande hava arbetena av nödtvång redan måst påbörjas och äro jämväl till omkring en tredjedel fullbordade.

Slutligen återstår ett beräknat belopp om ej mindre än 1,930,000 kronor, som styrelsen uppgiver avse arbeten, vilka ingått i den ursprungliga planen.

Till en del har denna merkostnad förorsakats därigenom, att vid arbetets utförande hänsyn tagits till de önskemål i fråga om främjande av trafiksäkerheten, som under senare år gjort sig gällande, sedan 1912 års trafiksäkerhetskommitté avgav sitt av mig förut omnämnda betänkande.

Jag erinrar härvidlag, hurusom kommittén framhållit, att slagen sten ur trafiksäkerhetens synpunkt vore att föredraga framför grus så-

- [12]. som ballast vid banöverbyggnaden. Med anledning härav har också vid nu ifrågavarande dubbelspårsanläggning makadam i viss utsträckning kommit till användning. I följd av bland annat denna omständighet hava kostnaderna för överbyggnaden avsevärt stigit över de beräknade. Järnvägsstyrelsen angiver dessa ökade kostnader till 308,000 kronor.

Jämväl vissa husbyggnader samt anordnandet av stängsel och plattformer hava på grund av de genom trafikens hastiga utveckling ökade kraven blivit utförda på sätt, som föranlett väsentligt stegrade utgifter.

En högst väsentlig del av den kostnadsökning, som innefattas i förenämnda summa om 1,930,000 kronor, sammanhänger emellertid därmed, att det ursprungliga kostnadsförslaget blivit allt för lågt beräknat. Detta är givetvis, såsom järnvägsstyrelsen också framhåller, att beklaga.

Så hava utgifterna för den erforderliga markens förvärvande stigit till 299,000 kronor utöver de beräknade huvudsakligen på den grund, att i regel expropriationsförfarande måst användas även där man förutsatt att genom godvillig överenskommelse kunna erhålla upplåtelse av mark på billigare villkor. En sådan omständighet kan dock knappast på förhand beräknas.

För konstbyggnader, såsom broar och trummor, hade jämväl upptagits ett belopp, som sedermera visat sig vara för lågt, varför järnvägsstyrelsen nu begär ett ökat anslag av 67,000 kronor. Slutligen hava, delvis till följd av arbetenas betydligt större omfattning, de så kallade allmänna omkostnaderna uppgått till ett belopp av 286,000 kronor utöver vad styrelsen beräknat.

Då emellertid ingen annan utväg torde finnas än att täcka de av järnvägsstyrelsen för anläggningens fullbordande angivna kostnader eller 3,400,000 kronor, anser jag framställning i sådant syfte böra ske hos riksdagen. Jag vill i detta sammanhang från det föregående erinra, hurusom Kungl. Maj:t, då det syntes oavvisligen nödvändigt att undvika, att de pågående arbetena å dubbelspårsanläggningen i fråga skulle behöva avbrytas, den 11 juni 1915 bemyndigat styrelsen att av tillgängliga medel för arbetets bedrivande för tiden till den 1 april 1916, då frågan antogs kunna hava varit föremål för riksdagens prövning, förskottera — utöver av styrelsen förut förskotterat belopp av 665,000 kronor — ytterligare högst 985,000 kronor.

Vidkommande sättet för täckande av omförmälda belopp, 3,400,000 kronor, har jag av järnvägsstyrelsen inhämtat, att styrelsen anser sig redan nu kunna med säkerhet påräkna, att överskott kommer att uppstå på de för statsbanorna Älvsby—Piteå, Ulriksfors—Volgsjön och Järna—Norrköping beviljade anslagen. Beträffande sistnämnda statsbana har

1914 års senare riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, visserligen medgivit, att av möjligen uppkommande besparingar å de för banan anvisade anslag finge till utförande av vissa anläggningar i Nyköping för trafikutbyte med Oxelösund—Flen—Västmanlands järnväg användas ett belopp av intill 179,000 kronor, ävensom att ersättning för viss mark, vilken erfordrades för anläggningen ifråga, finge utgå av samma besparingar. Även med tagen hänsyn till det sålunda lämnade medgivandet torde emellertid besparingar å anslagen till denna statsbana vara att förvänta. Sammanlagda besparingarna å nyssnämnda tre banor, utöver vad som kan utgå på grund av 1914 års senare riksdags omförmälda beslut, beräknas uppgå till omkring 500,000 kronor. Enär bokföringen å dessa banor icke är avslutad, har styrelsen ännu icke kunnat lämna exakt uppgift på beloppet av dessa besparingar. Styrelsen antager emellertid, att sådan uppgift skall kunna lämnas i så god tid under nästkommande år, att frågan om överflyttande av anslagsmedel från dessa banor till annan banbyggnad kan föreläggas nästa års riksdag. Under dessa omständigheter anser jag, att besparingarna ifråga lämpligen böra avses för täckande av en del av den uppkomna bristen i anslaget för nu avhandlade dubbelspår samt att av det belopp om 3,400,000 kronor, som, enligt vad för närvarande kan beräknas, erfordras för täckande av denna brist, nu endast bör av riksdagen äskas 2,900,000 kronor.

Styrelsen har anhållit, att av det för nu ifrågavarande ändamål erforderliga belopp en summa av 2,400,000 kronor måtte få av styrelsen disponeras redan under år 1916. Med hänsyn till arbetets rationella bedrivande och då summan av de till den 1 april 1916 förskottade medlen kommer att uppgå till 1,650,000 kronor, har jag intet att invända mot styrelsens förslag i detta avseende.

Med anledning härav och under ytterligare betonande av vad jag under nästföregående punkt anfört angående nödvändigheten av att järnvägsstyrelsen före igångsättandet av arbeten å anläggningar, för vilka anslag av riksdagen beviljas, närmare tiden för anläggningarnas utförande vidtager detaljundersökning och detaljerad kostnadsberäkning av desamma hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fullbordande av utläggning av *yttre* ett järnvägsspår mellan Göteborg och Alingsås och utförande av därmed sammanhängande arbeten för år 1917 bevilja ett anslag av 2,900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 2,400,000 kronor.

5. Ombyggnad av Malmö statsbangård.

[13.]
Ombyggnad
av Malmö
statsban-
gård.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beviljade 1913 års riksdag för *ombyggnad av Malmö statsbangård* ett anslag av 6,166,000 kronor samt anvisade därav för år 1914 ett belopp av 200,000 kronor. Sedermera har riksdagen för ifrågavarande ändamål, utöver nyssberörda 200,000 kronor, anvisat för vardera av åren 1915 och 1916 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av anslaget för år 1916 förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

Jag tillåter mig här erinra, att, enligt den av järnvägsstyrelsen uppgjorda planen för arbetet, detsamma skulle utföras under en utbyggnadstid av sex år. Av kostnaden skulle 1,200,000 kronor falla på år 1915 samt ungefär liknande belopp på de fyra följande åren. Vid föredragning inför Kungl. Maj:t den 19 mars 1913 av frågan om förevarande anslag anförde emellertid dåvarande departementschefen, att med hänsyn till de stora bangårdsombyggnader, som under de närmaste åren förestode, ett högre årsanslag än 1,000,000 kronor icke borde för något år avses till Malmö bangårdsbyggnad och att i följd därav anslagssumman borde fördelas på sju i stället för sex år.

I skrivelse den 17 november 1915 påpekar järnvägsstyrelsen, att riksdagen således hittills beviljat 2,200,000 kronor för utförande av ifrågavarande ombyggnad. Styrelsen säger sig anse, att återstående anslagsbeloppet, 3,966,000 kronor, bör utgå under åren 1917, 1918 och 1919 med 1,000,000 kronor för vart och ett av dessa år och under år 1920 med 966,000 kronor. För arbetenas rationella bedrivande finner styrelsen det vara erforderligt, att 500,000 kronor av anslaget för år 1917 redan under år 1916 ställas till styrelsens disposition. I detta sammanhang framhåller styrelsen, beträffande de beräknade kostnadernas överensstämmelse med de verkliga, dels att kostnaderna för markförvärv, vilka kostnader nu i huvudsak blivit bestämda, kommit att med omkring 200,000 kronor överskjuta de beräknade, dels ock att, därest rådande högkonjunkturer skulle komma att fortfara under byggnadstiden, vissa andra överskridanden av kostnaderna, särskilt till följd av materialfördyringarna, torde vara att emotse. Till belysande härav nämner styrelsen, att enbart en föreslagen gatuviadukt över bangården torde komma att till följd av de stegrade materialprisen med omkring 100,000 kronor överstiga de i den fastställda planen ingående motsva-

rande kostnaderna. Styrelsen yttrar slutligen, att vad styrelsen omnämnt beträffande befarade överskridanden av kostnaderna till följd av de stegrade materialprisen även gäller för den i samband med bangårdsombyggnaden under utförande varande ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö. [13.]

Mot styrelsens förslag under denna punkt har jag intet att erinra. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen *Departementschefen.*

att för *fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård* för år 1917 anvisa ett belopp av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

6. Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö.

Då 1913 års riksdag beslöt den ombyggnad av Malmö statsbangård, som jag i föregående punkt omnämnt, beviljade riksdagen icke något anslag för den förflyttning av statens järnvägars inom det nuvarande bangårdsområdet belägna reparationsverkstäder, vilken förflyttning var en förutsättning för att själva bangårdsombyggnaden skulle kunna verkställas. Flyttningen av de nuvarande verkstäderna till den plats vid Östervärn, som därför avsetts, beräknades i 1913 års proposition angående bangårdsombyggnaden medföra en kostnad av 1,400,000 kronor, vilket belopp skulle täckas av statens järnvägars förnyelsefond. För den ökning av verkstadsutrymmet, som i samband med flyttningen ansågs erforderlig, beräknades en kostnad av 1,000,000 kronor, som borde utgå av anslagsmedel. Sistnämnda belopp förutsattes komma att erfordras under 1916 och 1917. [14.]

I skrivelse den 21 oktober 1914 gjorde järnvägsstyrelsen sedermera framställning, att för fortsättande av arbetena med ombyggnad av Malmö statsbangård måtte anvisas ett anslag för år 1916 av 2,000,000 kronor, varav 1,000,000 kronor till ombyggnad av bangården och 1,000,000 kronor till den i företaget ingående verkstadsanläggningen. Framställningen i fråga om anslag till själva ombyggnaden blev, enligt vad jag i föregående punkt omförmält, av Kungl. Maj:t och riksdagen bifallen.

Framställningen i vad den avsåg anslag till utförande av verkstadsanläggningen ansåg jag mig vid ärendets föredragning inför Kungl.

Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö.

[14.] Maj:t den 14 januari 1915 av statsfinansiella skäl nödgad avstyrka; och någon proposition i ämnet blev ej heller avlåten till riksdagen.

Emellertid beslöt 1915 års riksdag, med anledning av en inom riksdagen väckt motion, att för ombyggnad av reparationsverkstäderna i fråga bevilja ett anslag av 1,000,000 kronor samt därav för år 1916 anvisa ett belopp av 600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor. I den skrivelse, vari riksdagen anmälde detta sitt beslut, anförde riksdagen, bland annat, att det syntes riksdagen i hög grad angeläget, att jämväl ombyggnaden av järnvägsverkstäderna påbörjades inom den närmaste framtiden. Såsom i statsrådsprotokollet den 14 januari 1915 upplästes, hade järnvägsstyrelsen uppgivit, att det enligt den utarbetade planen för bangårdsombyggnaden för spåranläggningarnas ändamålsenliga bedrivande vore alldeles nödvändigt, att den nya verkstaden med det snaraste bleve färdigställd, så att den gamla kunde nedrivas. Den gamla verkstadens läge omöjliggjorde nämligen utläggande av nya tågspår samt erforderliga spårförbindningar till nya godstationen och frilastspår m. m. Riksdagen ansåg för sin del, att, därest anslag för verkstadsombyggnaden icke då beviljades, komme avslutandet av samtliga de med bangårdsomläggningen förenade arbetena att fördröjas minst ett år utöver den ursprungliga planen. Det syntes riksdagen, att ett sådant frångående av planen borde, så vitt görligt vore, undvikas.

I skrivelse den 17 november 1915 hemställer styrelsen, att återstoden, 400,000 kronor, av det av riksdagen för nu ifrågavarande ändamål beviljade beloppet måtte anvisas för år 1917, och framhåller styrelsen därjämte, att beloppet, enligt styrelsens plan för arbetenas bedrivande, är erforderligt redan under år 1916.

Departements-
chefen.

Med anledning av vad sålunda förekommit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *fullbordande av ombyggnaden av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö* för år 1917 anvisa ett anslag av 400,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis av tillgängliga medel utanordna detsamma redan under år 1916.

7. Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag har 1915 års riksdag till vissa byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar för år 1916 anvisat 480,000 kronor, därav 250,000 kronor voro avsedda för *ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping*. I skrivelse den 17 november 1915 erinrar järnvägsstyrelsen, att styrelsen förut i skrivelse till Kungl. Maj:t framhållit, att ifrågavarande ombyggnad och utvidgning, som skulle utföras i samband med inledande av statsbanan Järna—Norrköping å Norrköpings bangård, beräknats kosta 1,025,000 kronor, vilken kostnad skulle bestridas dels till ett belopp av 160,000 kronor av medel ur förnyelsefonden, dels med 465,000 kronor av anslaget för nämnda statsbanebyggnad, dels med 400,000 kronor av särskilt nybyggnadsanslag. För arbetets avslutande erfordras, yttrar styrelsen, således av nybyggnadsanslaget återstoden, 150,000 kronor, om vars anvisande av riksdagen för år 1917 styrelsen därför gör framställning.

[15.]
Ombyggnad
och utvidg-
ning av
spårsystemet
vid
bangården i
Norrköping.

Mot järnvägsstyrelsens framställning har jag intet att invända, varför jag hemställer, att Kungl Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departements-
chefen.

att för avslutande av arbetet med *ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping* för år 1917 anvisa ett belopp av 150,000 kronor.

8. Rullande materiel.

I skrivelse den 27 oktober 1915 har järnvägsstyrelsen hemställt om anslag för år 1917 till inköp av *rullande materiel* för statens järnvägar.

Järnvägsstyrelsen anför härom följande:

[16.]
Rullande
materiel för
statens järn-
vägar.

Den materiel, som behöver anskaffas, utgöres av följande:

20 ånglokomotiv för framförande av persontåg, blandade tåg och godståg;

1 elektriskt malmtåglokomotiv litt. O., behöfligt för linjen Kiruna—Riksgränsen på grund av den ökning av malmtransporterna, som statens järnvägar enligt statens kontrakt med malmbolagen äro skyldiga fullgöra;

3 elektriska växellokomotiv, avsedda för statens järnvägars växling i Kiruna.

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 1 häft.

[16.]

För närvarande ombesörjes växlingen med ånglokomotiv, men då vid samtidig elektrisk drift och ångdrift olyckshändelser lätt kunna uppkomma genom oförsiktighet hos den å ånglokomotiven tjänstgörande personalen, bör dylik blandad drift om möjligt undvikas. Vidare erhålles av den elektriska energi, som alstras i Porjus kraftverk, ett betydligt överskott, i det att den erforderliga energien för tågens framförande är avsevärt mindre än vad som tidigare beräknades, varför den för de elektriska växel-lokomotiven erforderliga drivkraften finnes att kostnadsfritt tillgå. Den mängd stenköl, som inbesparas genom införande av elektriska växel-lokomotiv i Kiruna, representeras med normala stenkölspris en kostnad per år av ungefär 50,000 kronor. De växel-lokomotiv för ånga, som bliva lediga genom anskaffning av de elektriska lokomotiven, äro avsedda att komma till användning å större bangårdar söderut, varest den ökade trafiken påkallar kraftiga växel-lokomotiv;

750 godsvagnar av de vanliga typerna för täckta och öppna vagnar;

20 matvaruvagnar med kylanordning, behövliga för ökade matvarutransporter;

100 malmvagnar, erforderliga för de ökade malmtransporterna.

Den här anförda rullande materielen, bestående av:

20 ånglokomotiv,

4 elektriska lokomotiv för malmtrafik,

770 godsvagnar för vanlig trafik samt

100 malmvagnar,

har beräknats betinga en anskaffningskostnad av sammanlagt 6,500,000 kronor.

Den ökning av den rullande materielen, som styrelsen enligt det föregående anser erforderlig till år 1917, är visserligen osedvanligt stor, men påkallas av den betydliga trafikökning, som på senare tid inträtt och som medfört stor brist såväl å dragkraft som å godsvagnar. Den rådande bristen på rullande materiel åstadkommer synnerligen stora olägenheter för handeln och industrien, och styrelsen håller före, att någon minskning i den livliga trafiken därhän, att tillgången på rullande materiel skulle komma att visa överskott, icke är att förvänta efter avslutandet av nu pågående krig. Det är därför enligt styrelsens förmenande angeläget, att kraftiga åtgärder vidtagas för att utöka den befintliga otillräckliga lokomotiv- och vagnparken. Styrelsen har på grund härav sett sig föränlåten göra framställning om anslag till rullande materiel i den utsträckning, som här skett, oaktat styrelsen fått sig ålagt av statsrådet och chefen för civildepartementet att i möjligaste mån begränsa sina åskanden.

I samband med sin framställning om anslag till ny rullande materiel får styrelsen i underdånighet anmäla behovet av *ökat anslag till 4 elektriska malm-tågslokomotiv*, till vilka beviljats sammanlagt 600,000 kronor, nämligen av 1913 års riksdag 450,000 kronor till 3 lokomotiv och av 1914 års riksdag 150,000 kronor till ytterligare ett lokomotiv.

I kontraktet angående elektrifiering av riksgränsbanan ingick leverans av 13 malmtågslokomotiv av samma typ som de nu ifrågavarande 4 lokomotiven. Dessa 13 lokomotiv voro av leverantören upptagna till en kostnad av 140,000 kronor per styck. När styrelsen sedermera gjorde underdånig framställning om anslag till ytterligare lokomotiv, beräknades anskaffningskostnaden med ledning av nyssnämnda pris till 150,000 kronor per lokomotiv och ansågs höjningen med 10,000 kronor svara mot den prisstegring, som hade inträtt för koppar och järn. Att någon ytterligare höjning av de tidigare prisen skulle behöva ifrågakomma,

hade styrelsen desto mindre anledning att förmoda, som styrelsen infordrade anbud från flera firmor än dem, som deltog i konkurrensen om riksgränsbanans elektrifiering. När emellertid de infordrade anbuden inkommo, visade det sig, att anskaffningskostnaden skulle komma att väsentligt överstiga den beräknade. Det lägsta av de anbud, som kunde tänkas ifrågakomma, lydde nämligen på 231,000 kronor. Prisstegringen avsåg särskilt den elektriska utrustningen. För att i möjligaste mån nedbringa kostnaden har styrelsen ordnat tillverkningen av lokomotiven sålunda, att de mekaniska och de elektriska delarna beställts var för sig, varjämte tillverkningen av korgen samt hopsättningen av lokomotiven komma att ske vid statens järnvägars egna verkstäder. Genom denna anordning tillföres dessutom statens järnvägars verkstäder en värdefull, nu ej förefintlig erfarenhet angående tillverkningen av elektriska lokomotiv. I trots av dessa åtgärder kommer emellertid kostnaden för lokomotiven att uppgå till 210,000 kronor per lokomotiv, och har sålunda en brist uppkommit av 60,000 kronor per lokomotiv eller sammanlagt för 4 lokomotiv 240,000 kronor.

I anslutning till vad ovan anförts har styrelsen i underdånighet hemställt, det tacktes Kungl. Maj:t till 1916 års riksdag avlåta nådig proposition om extra anslag av 6,740,000 kronor för rullande materiel vid statens redan trafikerade järnvägar, nämligen 6,500,000 kronor till ny rullande materiel, utgörande 24 lokomotiv och 870 godsvagnar, samt 240,000 kronor till täckande av den ökade anskaffningskostnaden för 4 redan beviljade elektriska lokomotiv. Då sistnämnda belopp, 240,000 kronor, vore erforderligt år 1916, har styrelsen tillika hemställt, att detsamma måtte ställas till styrelsens förfogande redan under nämnda år.

Det anslag, järnvägsstyrelsen begär för rullande materiel, uppgår, med bortseende från den ifrågasatta ökningen i anslagen för de av 1913 och 1914 års riksdagar beslutade 4 malmtågslokomotiven, till 6,500,000 kronor, vilken summa med 200,000 kronor överstiger det av förra årets riksdag beviljade beloppet för nu ifrågavarande ändamål. Det är sålunda ett betydande belopp, som järnvägsstyrelsen äskar. Jag finner mig dock icke kunna tillstyrka någon avprutning å detsamma. Den alltjämt pågående utomordentliga stegringen i trafiken å statsbanorna synes mig nämligen oavvisligen kräva, att kraftiga åtgärder vidtagas för ökning av den befintliga lokomotiv- och vagnparken. Yrkanden i sådan riktning hava ock allt oftare och ivrigare framställts från handels och industriens sida. Om än den rådande situationen får anses som den starka trafikstegringens främsta orsak, torde det dock, såsom järnvägsstyrelsen framhållit, icke vara anledning förvänta, att efter ett blivande fredsslut trafiken skall minskas i sådan grad, att ett överskott på rullande materiel uppstår. Fastmer torde statsbanorna, då lugnare

*Departement-
schefen.*

- [16.] förhållanden inträtt, hava att möta betydligt större krav på transportförmåga än om trafikutvecklingen fått fortgå normalt. Därjämte bör uppmärksammas, att den rullande materielen under nu rådande brist torde hava anlitats i så hög grad, att det icke vore förenligt med klok ekonomi att undanskjuta nyanskaffningen. Jämväl från denna synpunkt sett synes det mig därför påkallat att nu vidtaga åtgärder för att åstadkomma en ökning av statens järnvägars rullande materiel.

Vidkommande det av järnvägsstyrelsen anmälda behovet av ytterligare medel för ovanberörda förut beslutade 4 elektriska malmtågslokomotiv är detta anslagskrav grundat å följande förhållanden. Styrelsen hade beräknat, att prisen å nämnda lokomotiv skulle i det närmaste sluta å samma belopp som anbuden å de lokomotiv, som beställdes i samband med avslutandet i januari 1910 av kontraktet angående elektrifiering av riksgränsbanan. Vederbörande firmor för tillverkning av de i samband med elektrifieringen beställda lokomotiven hade emellertid, särskilt i fråga om den elektriska utrustningen, kalkylerat ett betydligt lägre belopp än det, vartill den verkliga kostnaden sedermera uppgick — ett förhållande, som åtminstone delvis lär hava berott därpå, att fullständiga detaljritningar till lokomotiven ej förelågo vid avgivandet av firmornas anbud å elektrifieringen av riksgränsbanan. Att järnvägsstyrelsen sedermera uppgjorde sina beräkningar av kostnaden för de 4 ytterligare erforderliga elektriska lokomotiven i anslutning till priset för de i samband med elektrifieringen beställda lokomotiven under aktgivande i huvudsak endast på den under mellantiden uppkomna prisstegringen å koppar och järn, synes mig fullt förklarlig.

Jag får sålunda hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 till *anskaffande av rullande materiel vid statens järnvägar* bevilja ett anslag av 6,740,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 240,000 kronor.

9. Statsbanebyggnaden Ulriksfors—Volgsjön.

- [17.] Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har riksdagen år 1911, under förbehåll att vissa villkor om kostnadsfri upplåtelse av mark med mera iakttoges, dels beslutat *anläggning av en statsbana från Ströms vattudal (Ulriksfors) till Angermanälven (Volgsjön)* för en beräknad kostnad av 9,050,000 kronor, dels för banans påbörjande beviljat ett anslag för

Fullbordande av statsbanebyggnaden Ulriksfors—Volgsjön.

[17.]

år 1912 av 900,000 kronor. Därefter har riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag till fortsättning av banan anvisat för år 1913 2,000,000 kronor och för år 1914 1,600,000 kronor. För år 1915 har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t för sistnämnda ändamål dels anvisat 1,300,000 kronor, dels ock medgivit, att därutöver finge för enahanda ändamål användas de besparingar intill ett belopp av 700,000 kronor, som uppkommit å det till anläggning av en statsbana från Östersund till Ulriksfors anvisade anslaget. Slutligen har riksdagen år 1915 likaledes på Kungl. Maj:ts förslag dels till banans fortsättning för år 1916 anvisat ett anslag av 2,050,000 kronor, dels ock medgivit, att av tillgängliga medel eller av det till fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo för år 1915 anvisade anslaget å 1,800,000 kronor ett belopp av 500,000 kronor finge, mot gottgörelse efter ingången av år 1916 av det för samma år till fortsättning av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön anvisade anslag, till sistnämnda företag utanordnas.

Genom beslut den 1 oktober 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt statskontoret att under år 1915 till järnvägsstyrelsen, på rekvisition, för fortsättning av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön av under handen varande medel förskottsvis utbetala ett belopp av högst 500,000 kronor.

I skrivelse den 17 november 1915 har järnvägsstyrelsen — under framhållande att riksdagen således hittills anvisat för ifrågavarande banbyggnad 8,550,000 kronor — anført, att återstoden, 500,000 kronor, av det för banans anläggning beräknade beloppet, 9,050,000 kronor, borde äskas av riksdagen för banbyggnadens fullbordande under år 1917.

Styrelsen meddelar därjämte, att, sedan bandelen Ulriksfors—Hoting den 1 november 1914 och bandelen Hoting—Dorotea den 1 november 1915 öppnats för allmän trafik, det vore styrelsens avsikt att öppna den återstående delen av banan för provisorisk trafik före slutet av år 1916 och för allmän trafik under år 1917.

Med anledning av vad järnvägsstyrelsen sålunda anført, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*Departements-
chefen.*

att till *fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön* för år 1917 anvisa ett anslag av 500,000 kronor.

10. Statsbanebyggnaden Sveg—Brunflo.

[18.] Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning och med godkännande av de i statsrådsprotokollet den 15 mars 1912 omförmälda, av Jämtlands läns landsting och vederbörande socknar gjorda utfästelser i fråga om kostnadsfri upplåtelse av mark med mera har 1912 års riksdag dels beslutat, bland annat, *anläggning av en normalspårig statsbana mellan Sveys station å Orsa—Härjedalens järnväg och Brunflo station å tvärbanan genom Jämtland* för en beräknad kostnad av 11,250,000 kronor, dels för påbörjande av nämnda anläggning för år 1913 anvisat ett belopp av 500,000 kronor. Därefter har riksdagen till fortsättande av bananläggningen anvisat för år 1914 500,000 kronor, för år 1915 1,800,000 kronor och för år 1916 2,000,000 kronor.

I skrivelse den 17 november 1915 erinrar järnvägsstyrelsen, hurusom styrelsen i skrivelse den 21 oktober 1914 angående anslag för statens järnvägsbyggnader för år 1916 uttalat, att enligt styrelsens mening anslagen för statsbanan Sveg—Brunflo under åren 1916, 1917, 1918 och 1919 borde utgå med respektive 2,500,000, 3,000,000, 2,000,000 och 950,000 kronor, men att Kungl. Maj:t av statsfinansiella skäl av riksdagen för år 1916 endast äskat 2,000,000 kronor, vilket även, såsom ovan nämnts, beviljades av riksdagen. Sagda belopp, 2,000,000 kronor, yttrar styrelsen vidare, har styrelsen avsett huvudsakligen till fullbordande av alla arbeten å bandelen Brunflo—Åsarne, och är det styrelsens avsikt att i slutet av år 1916 öppna bandelen Brunflo—Svenstavik för allmän trafik.

Vidkommande anslagen för år 1917, 1918 och 1919 framhåller styrelsen, att dessa böra utgå med respektive 3,000,000, 2,500,000 och 950,000 kronor och att enligt styrelsens plan anslaget för år 1917 huvudsakligen skall användas till terrasserings-, trum- och brobyggnadsarbeten, rälsläggning, ballastering samt anläggning av bangårdar, allt söder om Åsarne.

Styrelsen hemställer därför, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen att för arbetets fortsättande å ifrågavarande bana under år 1917 anvisa 3,000,000 kronor.

Departements-
chefen.

Med anledning av vad styrelsen i sin skrivelse anför, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo* för år 1917 anvisa ett anslag av 3,000,000 kronor.

11. Anslag till täckande av uppkommen brist vid utförande av Riksgränsbanans elektrifiering.

Sedan 1910 års riksdag bifallit Kungl. Maj:ts proposition angående utförande av elektrisk kraftanläggning vid Porjus och anordnande av elektrisk drift å bandelen Kiruna—Riksgränsen, har Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 15 juli 1910 bemyndigat järnvägsstyrelsen dels att med Allmänna svenska elektriska aktiebolaget i Västerås och Siemens-Schuckert Werke i Berlin träffa avtal om tillverkning, leverans och montage av utrustning för elektrisk drift å nämnda bandel i huvudsaklig överensstämmelse med upprättat förslag till kontrakt och dels att vidtaga de övriga åtgärder, som kunde betingas av införande av elektrisk järnvägsdrift å ifrågavarande bansträcka.

[19.]
Ang. anslag till täckande av uppkommen brist vid utförande av Riksgränsbanans elektrifiering.

Med anledning härav avslutades av järnvägsstyrelsen kontrakt angående elektrifieringsarbetenas utförande med ovannämnda firmor den 23 juli 1910. Enligt detta kontrakt skulle firmorna leverera och montera den för bandriften erforderliga elektriska utrustningen till Porjus kraftstation samt till omkopplings- och transformatorstationer ävensom överförings- och kontaktledningarna samt de elektriska lokomotiven. Järnvägsstyrelsen skulle uppföra alla erforderliga husbyggnader m. m.

Arbetena för bandelens elektrifiering påbörjades år 1911 och hava därefter bedrivits under åren 1912—1914 samt under sistnämnda år i huvudsak avslutats.

Sedan elektrisk provdrift ägt rum under särskilda perioder år 1915, övertog järnvägsstyrelsen anläggningen den 2 september samma år.

För utförande av den nu färdiga elektrifieringen har anvisats 8,697,000 kronor, varav 8,597,000 kronor beviljats av 1910 års riksdag och 100,000 kronor av 1913 års riksdag.

Kostnaden har beräknats, för de arbeten, som firmorna hade att verkställa, till 7,553,932 kronor och för de arbeten, vilkas utförande ålåg järnvägsstyrelsen, till 868,443 kronor. Som reserv för eventuell ökning av koppar- och järnpriser, för vilket fall reservation gjorts i kontraktet, hade beräknats ett tillägg av 274,625 kronor.

Firmorna inkommo i skrivelse till järnvägsstyrelsen den 6 oktober 1915 med hemställan om slutbetalning, vilken enligt firmornas beräkning skulle uppgå till 1,133,560 kronor. Då firmorna i avbetalning redan erhållit en summa av 6,948,000 kronor, skulle firmornas andel för an-

- [19.] läggningen komma att uppgå till ett belopp av 8,081,560 kronor. Järnvägsstyrelsen ansåg sig emellertid icke kunna helt godkänna firmornas beräkning beträffande vissa arbeten, utan anmodade firmorna att inkomma med nytt förslag till uppgörelse, varvid hänsyn skulle tagas till av styrelsen gjorda anmärkningar. I skrivelse den 29 oktober 1915 meddelade firmorna sedermera, att de under visst villkor vore villiga reducera sitt i skrivelsen den 6 oktober gjorda anspråk å 1,133,560 kronor till 1,092,860 kronor, med anledning varav hela utbetalningen till firmorna skulle komma att utgöra 8,040,860 kronor. Det för firmornas erbjudande uppställda villkoret var, att järnvägsstyrelsen å sin sida icke finge göra anspråk på ersättning för försenad leverans. Utbetalningen till firmorna skulle sålunda enligt anbudet den 29 oktober komma att överstiga den beräknade siffran med 486,928 kronor. Denna ökning utgjordes dels av ökning på grund av höjning i koppar- och järnpriser, vilken, uträknad enligt kontraktets bestämmelser, utgjorde 460,472 kronor, och dels av ökning på grund av ökade tullavgifter med 26,456 kronor. Även för denna ökning fanns reservation intagen i kontraktet på grund av den övergång från värdetull till viktull, som skulle genomföras under kontraktstiden. Då emellertid för ökade järn- och kopparpriser, såsom förut angivits, beviljats ett tillägg av 274,625 kronor, skulle bristen på grund av den ökade utbetalningen till firmorna komma att reduceras till 212,303 kronor.

Kostnaden för de delar av anläggningen, som utförts genom järnvägsstyrelsens försorg, har även blivit större än som beräknats.

Sålunda hava kostnaderna för de erforderliga husbyggnaderna, vilka beräknats med ledning av firmornas ritningar och uppgifter till 375,000 kronor, i verkligheten uppgått till 658,000 kronor. Under arbetets utförande hava nämligen firmorna framfört önsksningar angående byggnadernas utförande, vilka vållat avsevärda kostnadsökningar, men som järnvägsstyrelsen i trots därav med hänsyn till firmornas driftgaranti icke kunnat motsätta sig. Kostnaden för övriga arbeten, vilken beräknats till 493,443 kronor, har uppgått till 647,000 kronor, beroende till största delen på att kostnaden för arbetståg och bevakning blivit för lågt upptagen, men till en del också därpå, att kostnaderna för ändring av svagströmsledningar överstigit de beräknade. Slutliga kostnaden för de arbeten, som utförts genom järnvägsstyrelsens försorg, utgör 1,305,000 kronor och bristen på grund av ökningen av dessa kostnader sålunda 436,557 kronor.

Totala kostnaden för anläggningen kommer, såsom av det anförda framgår, att uppgå till 9,345,860 kronor. Då de beviljade anslagen utgöra 8,697,000 kronor, har en brist uppkommit å 648,860 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 18 november 1915 har järnvägsstyrelsen gjort framställning om anslag till täckande av denna brist, därvid styrelsen, med relaterande av nu angivna sakförhållanden, vidare anfört:

[19.]

»Beträffande den ovan nämnda plikten för försenad leverans, har densamma beräknats för den tid ledningar och transformatorstationer, som enligt kontraktet skulle vara färdiga den 1 april 1914, blivit försenade eller till den 18 januari 1915, d. v. s. för 242 söckendagar med en pliktsumma enligt kontrakt av 1,000 kronor per söckendag, varför plikten således utgör 242,000 kronor. Härutöver voro emellertid också ett antal lokomotiv försenade, men anser järnvägsstyrelsen, att plikt för försenad leverans av dessa ej lämpligen kan påfordras med hänsyn därtill, att den 19 januari 1915 så många elektriska lokomotiv voro levererade, att den dåvarande malmtrafiken skulle hava kunnat helt ombesörjas medelst elektrisk drift.

Enligt vad ovan nämnts hava firmorna såsom villkor för sitt erbjudande om uppgörelse enligt skrivelsen den 29 oktober 1915 uppställt, att denna pliktsumma icke skulle utkrävas. Firmorna hava härvid framhållit, att det varit deras strävan att utan hänsyn till kostnaden så fullgöra sina förpliktelser, att den anläggning järnvägsstyrelsen anförtrott åt dem skulle få ett i alla detaljer förstklassigt utförande.

Då nu järnvägsstyrelsen i underdånighet underställer denna fråga Kungl. Maj:ts avgörande, får järnvägsstyrelsen intyga, att det arbete, som av firmorna utförts, måste betecknas såsom synnerligen solitt och gott, och är järnvägsstyrelsen övertygad om, att alla kontraktets fordringar komma att uppfyllas, så snart nu pågående efterarbeten blivit slutförda. Järnvägsstyrelsen har sig också bekant, att, även vid ett bifall till firmornas hemställan om befrielse från plikten för försenad leverans, firmornas kostnader för anläggningen komma att väsentligt överstiga vad firmorna beräknat, särskilt med hänsyn till den avsevärt ökade kostnaden för lokomotiven. Det torde härvid böra framhållas, att anläggningen i fråga på grund av att den är den första i sitt slag, som utförts, samt på grund av de klimatiskt svåra förhållanden, under vilka den blivit iordningställd, måste anses såsom synnerligen svår att på förhand beräkna. Järnvägsstyrelsen vill vidare framhålla, att firmorna i avseende på leverans av reservdelar till anläggningen förklarat sig vilja tillmötesgå järnvägsstyrelsens fordringar, trots det att dessa avsevärt överstiga det förslag i detta avseende, som av firmorna framlagts. Slutligen tillåter sig järnvägsstyrelsen hänvisa till det förhållande, att olägenheterna för statens järnvägar på grund av den försenade leveransen blivit väsentligt mindre än vad som under normala förhållanden skulle hava blivit fallet på grund av att malmtrafiken till följd av de utrikespolitiska förhållandena under tiden för förseningen varit avsevärt reducerad.

Enligt kontraktet skola firmorna i alla av detsamma härflytande förhållanden lyda under svensk lag och vara pliktiga att svara inför svensk domstol. Frågan om uttagning av plikt, i den händelse densamma, vilket nu är fallet, av firmorna bestrides, skulle således kontraktens enligt ställas under bedömande av svensk domstol. På grund av vad järnvägsstyrelsen ovan anfört och då enligt järnvägsstyrelsens uppfattning en slutuppgörelse i enlighet med firmornas förslag av den 29 oktober måste anses motsvara båda parternas berättigade intressen, anser sig

[19.] järnvägsstyrelsen bära i underdånighet tillstyrka, att Kungl. Maj:t medgiver att ovannämnda plikt för försenad leverans icke måtte uttagas.

Med avräkning av plikten för försenad leverans skulle sålunda enligt vad ovan anförts i anslaget för Riksgränsbanans elektrifiering uppstå en brist av i runt tal 650,000 kronor.»

*Departements-
chefen.*

Såsom av den nu lämnade redogörelsen framgår, hava firmorna minskat sitt krav på slutlikvid enligt kontraktet från 1,133,560 kronor till 1,092,860 kronor eller således med 40,700 kronor under förutsättning att järnvägsstyrelsen uppgiver det av styrelsen framställda anspråk på ersättning för försenade leveranser, uppgående till 242,000 kronor. Den huvudsakligaste vinsten av ett ingående på den föreslagna överenskommelsen innebäres emellertid uti den av firmorna erbjudna höjda kostnadsfria leveransen av reservdelar för anläggningen, vilken leveransökning, enligt vad från järnvägsstyrelsen uppgivits, kan beräknas representera ett värde av omkring 100,000 kronor.

Järnvägsstyrelsen har grundat sitt påstående om försenade leveranser därpå, att ledningar och transformatorstationer, som enligt kontraktet skulle vara färdiga den 1 april 1914, ej blivit fullbordade förrän den 18 januari 1915. Firmorna hava emellertid, enligt vad jag inhämtat, bestritt det befogade i styrelsens yrkanden härutinnan, då vissa i kontraktet för arbetenas fullbordande till angiven tid uppställda villkor ej blivit uppfyllda, varförutom firmorna i allt fall ansett det av järnvägsstyrelsen angivna beloppet, 242,000 kronor, ej vara riktigt beräknat.

Därest staten, utgående från den förutsättning, att det av järnvägsstyrelsen framförda kravet på ersättning för försenade leveranser vore befogat, hänsköte saken till rättegång, skulle, enligt vad av det föregående torde framgå, en sådan rättegångs resultat för staten medföra en vinst av omkring 100,000 kronor, detta under antagande, att firmorna haft fullgoda skäl för framställande av ett slutkrav å 1,133,560 kronor.

Omständigheterna i förevarande fall torde emellertid vara sådana, att saken icke lämpligen bör drivas till rättegång, utan synas giltiga skäl föreligga för att godkänna den utav styrelsen föreslagna överenskommelsen. Detta torde ej blott få anses för båda parterna fördelaktigt utan även med billighet överensstämmande, då firmorna å företaget utan tvivel lidit avsevärd förlust. Jag vill i detta sammanhang erinra om järnvägsstyrelsens hemställan den 27 oktober 1915 om anslag för täckande av ökade anskaffningskostnader för de 4 elektriska malmtågslokomotiv, för vilka riksdagen 1913 och 1914 beviljat medel och

vilka äro avsedda för den ökade trafiken å Riksgränsbanan. Ehuru dessa lokomotiv, som äro av samma typ som de 13 malmtågslokomotiv, vilka av firmorna jämlikt kontraktet angående Riksgränsbanans elektrifiering levererats, upphandlades efter konkurrensanbud från flera andra firmor, kunde desamma icke erhållas till billigare pris än 231,000 kronor per stycket. Det framgår härav, att det pris för lokomotiven, som firmorna ursprungligen beräknat, nämligen 140,000 kronor per styck, varit alldeles för lågt. Att firmornas kostnadsförslag även i andra avseenden hållits allt för knappt torde framgå jämväl av järnvägsstyrelsens ökade kostnader för husbyggnader, för transformatorer m. m. De för dessa byggnader, vilka enligt överenskommelsen skulle utföras av järnvägsstyrelsen, av firmorna beräknade kostnaderna visade sig, som förut anförts, under elektrifieringsarbetets fortgång vara otillräckliga. Den utökning av byggnaderna, som därför blev nödvändig och som av firmorna påfordrades, föranledde, att järnvägsstyrelsens kostnader för byggnaderna väsentligt kommo att överskrida den beräknade kostnaden. I anslutning härtill torde kunna tagas för givet, att de av firmorna levererade och uppsatta elektriska anordningarna i byggnaderna i fråga beredde firmorna en motsvarande ökning i kostnaderna utöver de för dessa anordningar ursprungligen beräknade. Firmornas uppgift, att de å anläggningen gjort avsevärd förlust, synes mig sålunda vara mer än sannolik. Jag vill ock särskilt betona, att det av firmorna utförda arbetet av järnvägsstyrelsen betecknats såsom »synnerligen solitt och gott», samt tillika framhålla, att samarbetet med firmorna tillfört järnvägsstyrelsen sådan erfarenhet i elektrifieringstekniska frågor, att styrelsen härigenom satts i stånd att för framtiden utan främmande hjälp utföra arbeten av samma slag som dem, vilka i detta fall varit åt firmorna anförtrödda. Jag har därför för avsikt att, sedan frågan om det äskade tilläggsanslaget underställts riksdagens prövning, tillstyrka Kungl. Maj:t att godtaga den föreslagna uppgörelsen.

Vad beträffar den brist, som uppkommit å de av järnvägsstyrelsen utförda övriga arbetena, kan förklaringen till denna sökas däri, att de av styrelsen utförda arbetena varit av i huvudsak kompletterande art och att styrelsen i stor omfattning måst taga hänsyn till av firmorna framställda önskemål för att förebygga att styrelsens underlåtenhet härutinnan skulle kunna av firmorna åberopas, om styrelsen funne anledning till anmärkning mot firmornas arbeten.

Vid godkännande av vad jag nu anfört skulle den sammanlagda brist, för vars täckande anslag skulle erfordras, utgöra 648,860 kronor eller i runt tal 650,000 kronor, motsvarande omkring 7,5 procent å det förut beviljade anslaget.

[19.] Jag hemställer följaktligen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till täckande av den brist, som uppkommit å de för Riksgränsbanans elektrifiering beviljade anslag, för år 1917 bevilja ett tilläggsanslag av 650,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna beloppet.

12. Elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön.

[20.]
Elektri-
fiering av
järnvägs-
linjen
Kiruna—
Svartön.

Genom nådigt brev den 3 december 1915 har Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t så snart sig göra låter inkomma med utredning och kostnadsförslag för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön.

Då jag torde bliva i tillfälle att under riksdagens lopp underställa Kungl. Maj:t förevarande fråga, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvidan å den proposition, som kan komma att avlåtas om elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av 3,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Jag vill i detta sammanhang erinra om de försök med torvpulvereldning å lokomotiv, som utförts å statens järnvägar. Dessa försök hava givit ett så gott resultat, att järnvägsstyrelsen anser det synnerligen önskvärt, att försöken fortsättas i väsentligt större omfattning. Enligt vad jag inhämtat, pågår därför inom järnvägsstyrelsen utredning om möjligheten att å någon lämplig linje av statsbanorna elda samtliga å denna linje använda lokomotiv med torvpulver. För att vinna noggrann kännedom om tillverkningskostnaden för torvpulvret och för att även vid skiftande konjunkturer å bränslemarknaden vara fullt oberoende, har järnvägsstyrelsen därvid tänkt sig, att det för linjen i fråga erforderliga torvpulvret skulle tillverkas genom statsbanornas egen försorg. Den inom järnvägsstyrelsen pågående utredningen omfattar därför även en undersökning av olika torvmossar i syfte att finna en i

avseende på läge, storlek och kvalité för pulvertillverkningen lämplig mosse. Ehuru denna undersökning ännu icke är avslutad, har densamma dock fortskridit så långt, att järnvägsstyrelsen kunnat från två å området sakkunniga personer infordra anbud å montering för pulverfabrikation av en viss mosse, som synts järnvägsstyrelsen kunna komma i fråga för ändamålet, samt å driftkostnadsberäkning för fabrikationen å mossen. [20.]

Jag har all anledning antaga, att järnvägsstyrelsens utredning skall vara slutförd i så god tid, att frågan skall kunna föreläggas 1916 års riksdag.

13. Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.

Järnvägsstyrelsen har i skrivelse av den 17 november 1915 anført, att, så snart styrelsen avslutat de utredningar beträffande *inlandsbanans fortsättande norr om Volgsjön samt anläggande av tvärbanor mellan norra stambanan och inlandsbanan*, vilka styrelsen den 28 mars 1914 erhållit uppdrag att verkställa, styrelsen hade för avsikt att för Kungl. Maj:t framlägga förslag uti omförmälda hänseenden. För ifrågavarande ändamål hade styrelsen tänkt sig, att Kungl. Maj:t av 1916 års riksdag skulle för år 1917 äska ett belopp av 4,000,000 kronor, varav i förskott under år 1916 borde få disponeras ett belopp av 1,000,000 kronor. [21.]

Fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.

I detta sammanhang tillåter jag mig jämväl anmäla, att järnvägsstyrelsen i skrivelse den 17 november 1915 gjort framställning om anvisande av 500,000 kronor för påbörjande av den utav 1912 års riksdag beslutade *bibanan från Svegs station till Hede kyrkoby i Härjedalen*.

Senare under riksdagens lopp torde jag bliva i tillfälle att framlägga en plan rörande inlandsbanans fortsättande norr om Volgsjön jämte tvärbanor mellan norra stambanan och inlandsbanan. I sammanhang härmed torde också böra tagas i övervägande frågan om påbörjande av bibanan Sveg—Hede, för vilken kostnaden enligt riksdagens beslut skall utgå av skattemedel. Departementschefen.

Då det för ifrågavarande ändamål för 1917 erforderliga anslagsbeloppet torde kunna begränsas till sammanlagt 4,000,000 kronor, hemställer jag nu allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[21.]

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående *fortsättande av inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.*, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av 4,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

14. Dubbelspår mellan Norrköping och Mjölby.

[22.]
Anläggning
av dubbel-
spår mellan
Norrköping
och Mjölby.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning har 1914 års senare riksdag beslutat anläggande av *yttre järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby* för en beräknad kostnad av sammanlagt 7,400,000 kronor samt för nämnda anläggning och därmed sammanhängande arbeten för år 1915 anvisat ett belopp av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor. Därefter har riksdagen år 1915 på Kungl. Maj:ts förslag till fortsättande av sagda anläggning anvisat för år 1916 ett belopp av 2,150,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel redan under år 1915 förskjuta 750,000 kronor.

Under framhållande att riksdagen således för anläggningen hittills beviljat 3,150,000 kronor och att av den beräknade anläggningskostnaden således återstå 4,250,000 kronor, yttrar järnvägsstyrelsen i skrivelse den 17 november 1915, att sistnämnda belopp enligt styrelsens plan för arbetenas bedrivande bör utgå under åren 1917, 1918 och 1919 med respektive 2,000,000, 1,800,000 och 450,000 kronor.

Det för år 1917 ifrågakända anslaget, 2,000,000 kronor, har av styrelsen avsetts att användas i huvudsak till färdigställande av bandelen Norrköping—Okna, fortsättande av terrasserings-, bro- och trummningsarbetena å bandelen Okna—Linköping samt påbörjande av arbetena å stationerna ävensom av rälsläggningen å sistnämnda bandel.

Järnvägsstyrelsen anhåller därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ifrågavarande ändamål för år 1917 anvisa ett belopp av 2,000,000 kronor.

Departements-
chefen.

I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsättande av arbetet med utläggande av *yttre järnvägsspår mellan Norrköping och Mjölby* för år 1917 anvisa ett belopp av 2,000,000 kronor.

15. Dubbelspår mellan Sävsjö och Tranås.

I skrivelse den 17 november 1915 har järnvägsstyrelsen meddelat, att styrelsen ämnade, så fort pågående utredningar hunnit avslutas, göra framställning om anvisande för år 1917 av 500,000 kronor för påbörjande av arbetet med *utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås*, till vilken bandel mötena mellan nattågen mellan Stockholm och Malmö vore förlagda. För att kunna utjämna uppkomna tågförseningar och sålunda mera trygga tågens ankomst till Stockholm, Malmö och Trälleborg å fastställda tider samt för att underlätta tågledningen av övriga viktiga tåggrupper, vore det, enligt styrelsens mening, av stor betydelse, att bandelen Sävsjö—Tranås snarast bleve utbyggd till dubbelspårig. [23.] Anläggning av dubbel-spår mellan Sävsjö och Tranås.

Beträffande utförandet av ifrågavarande järnvägsanläggning torde jag bliva i tillfälle att under riksdagens lopp framlägga förslag, varför jag för närvarande inskränker mig till att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departementschefen.

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlåtas angående påbörjande av arbetet med *utläggande av ytterligare ett järnvägsspår mellan Sävsjö och Tranås*, för år 1917 för ändamålet beräkna ett anslag av 500,000 kronor.

16. Inventarier och förlag.

I skrivelse den 11 december 1915 har järnvägsstyrelsen avgivit förslag att upptagas i 1917 års riksstat dels till anslag för nya inventarier vid statens järnvägar, dels ock till anslag för ökat förlag vid samma järnvägar. [24.] Inventarier och förlag vid statens järnvägar.

Innan jag närmare redogör för innehållet i denna järnvägsstyrelsens skrivelse, anhåller jag att få erinra därom, att riksdagen för vart och ett av åren 1912—1916 beviljat ett anslag för nya inventarier och ökat förlag vid statens järnvägar om 2,000,000 kronor. I sin skrivelse den 28 maj 1915, däri riksdagen anmälde sitt beslut om beviljande av medel för ändamålet för 1916, anförde riksdagen, att riksdagen velat

[24.] ifrågasätta, huruvida icke för framtiden detta anslag lämpligen kunde uppdelas i två särskilda anslag, avseende det ena nya inventarier och det andra ökat förlag.

Med föranledande av vad riksdagen sålunda anført har järnvägsstyrelsen nu i sin berörda skrivelse upptagit förevarande anslag i två poster, det ena för nya inventarier och det andra för ökat förlag. Styrelsen har i övrigt anført följande:

Rörande storleken av det anslag, som i båda nämnda hänseenden under en följd av år utgått, åberopar styrelsen sitt i ämnet den 24 november 1911 afgivna utlåtande. I detta hade styrelsen framhållit, att av trafikmedel under tidsperioden 1901—1910 avsatts för ifrågavarande ändamål följande belopp:

	Inventarier.		F ö r l a g.			
			Ökning		Minskning	
			Kronor.		Kronor.	
1901	647,065	38	—	—	20,822	07
1902	524,084	41	2,833,244	76	—	—
1903	224,564	48	1,313,902	54	—	—
1904	429,038	85	971,898	46	—	—
1905	294,793	21	1,422,506	20	—	—
1906	452,977	69	246,780	58	—	—
1907	544,598	97	—	—	60,340	08
1908	562,102	64	1,393,379	50	—	—
1909	314,073	42	1,709,364	26	—	—
1910	326,354	55	2,573,176	89	—	—
Kronor	4,319,653	60	12,464,253	19	81,162	15
			— 81,162	15		
			12,383,091	04		
Medeltal =	431,965	36	1,238,309	10		

Då sålunda för åren 1901—1910 utgått för nya inventarier och ökat förlag i medeltal sammanlagt 1,670,274 kronor 46 öre, hade styrelsen uttalat, att det syntes tillfyllest att för ifrågavarande ändamål för år 1913 anslå 2,000,000 kronor.

För åren 1911—1915 hade anskaffats nya inventarier och ökning i förlagets storlek hade ägt rum på sätt nedanstående tabell närmare utvisar:

[24.]

	Inventarier. Kronor.	F ö r l a g.	
		Ökning Kronor.	Minskning Kronor.
1911	435,493	3,857,360	—
1912	484,342	1,515,658	—
1913	727,418	1,272,582	—
1914	801,962	1,198,038	—
1915	(beräkn.) 730,000	1,270,000	—
Kronor	3,179,215	9,113,638	—
Medeltal för de tre sista åren	750,000	1,250,000	—

Efter denna redogörelse anför styrelsen följande rörande ifrågavarande anslagsposter.

Nya inventarier.

För inköp av nya inventarier hade under de senaste tre åren erfordrats ett belopp av 750,000 kronor i medeltal per år. Nyanskaffningen av inventarier hade emellertid under senare tid i förhållande till behovet varit tämligen begränsad och särskilt i fråga om verkstadsinventarier hade efter krigsutbrottet anskaffningen nästan uteslutande gällt enklare maskiner av inhemskt fabrikat. För år 1917 erfordrades emellertid nyanskaffning av en del större och dyrbarare maskiner för de nya verkstäderna i Malmö och växelverkstaden i Örebro, vartill erfordrades omkring 150,000 kronor utöver nyssnämnda belopp.

Styrelsen erinrade vidare, att styrelsen i skrivelse av den 27 oktober 1915 angående behovet av nya byggnader och anläggningar för år 1917 uppgivit, att för anskaffning av kranar och vagnar, som vore behövliga i samband med beredandet av ökad upplagsplats för stenkol i importhamnar och bränslestationer samt med förbättrad kolemtagnings i importhamnarna, skulle erfordras ett belopp av 595,000 kronor, och skulle detta belopp upptagas i sammanhang med framställning om anslag till nya inventarier.

Summan av förenämnda tre belopp utgör 1,495,000 kronor eller i runt tal 1,500,000 kronor.

Ökat förlag.

För ökning av förlaget hade av tillgängliga anslagsmedel under de senaste åren i medeltal utgått ett belopp av 1,250,000 kronor. Under nu rådande förhållanden vållade trafikökningen m. m., att det för styrelsen tillgängliga rörelsekapitalet mycket hårt anlitades. Härvid erinrade styrelsen om den ökade omsättningen och styrelsens större öppna mellanhavanden med in- och utländska förvaltningar, trafikanter m. m. Huvudsakliga anledningen till berörda förhål-

[24.]

lande vore dock givetvis att finna i förrådskostnaderna vid de oerhört stegrade priserna å alla slag av materialier. Sålunda utgjorde värdet av materialförrådet vid slutet av år 1914 omkring 19,330,000 och beräknades vid samma tidpunkt år 1915 till 24,550,000 kronor, utvisande en ökning under år 1915 av ej mindre än omkring 5,200,000 kronor. Till största delen förklarades detta av de ökade kostnaderna för anskaffning av lokomotivbränsle i tillräckligt stort förlag. Visserligen ginge styrelsen beträffande de stora konsumtionsartiklarna i förrådet så tillväga, att konsumtionspriserna rättades efter de för varje tillfälle gällande nyanskaffningspriserna, varigenom förrådets bokförda värde så långt som möjligt hölles nere vid vad detsamma skulle hava varit, ifall normala upphandlingspriser varit gällande. Det oaktat måste emellertid stora nya kapital bindas vid sådana fall, då förrådet av vissa artiklar trots dyrtiden behövde ökas. Styrelsen framhöll därför, att det måhända framdeles kunde i och för driftens behöriga skötande bli nödvändigt att avsevärt öka förlagskapitalet. För närvarande hade emellertid styrelsen, som ville avvakta dels bokslutet för 1915, dels hurudana förhållandena kunde komma att gestalta sig någon tid in på år 1916, funnit sig icke böra framställa något mera vittgående yrkande i nu angivna riktning, utan ansåg styrelsen, att endast en mindre ökning av förlaget med 250,000 kronor utöver den normala ökningen borde begäras. Totala ökningen av förlagskapitalet för år 1917 upptogs alltså till i runt tal 1,500,000 kronor.

Summan av anslag till nya inventarier och ökat förlag skulle sålunda uppgå till 3,000,000 kronor.

På grund av det anförda hemställde styrelsen, att till 1916 års riksdag måtte avlåtas proposition dels om ett anslag för år 1917 av 1,500,000 kronor för nya inventarier och dels om ett anslag för samma år av 1,500,000 kronor för ökat förlag vid statens järnvägar.

Departements-
chefen.

I enlighet med järnvägsstyrelsens sålunda gjorda framställning hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 anvisa
dels för nya inventarier vid statens järnvägar ett
anslag av 1,500,000 kronor,
dels ock för ökat förlag vid samma järnvägar lika-
ledes ett anslag av 1,500,000 kronor.

Statens vattenfallsverk.

Trollhätte kanalverk.

1. Anläggning av ny farled Vänersborg—Göteborg.

Med anledning av Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har riksdagen år 1909 för anläggning av en *ny farled mellan Vänersborg och Göteborg* beviljat ett belopp av 22,800,000 kronor samt bemyndigat riksgäldskontoret att av dessa medel tillhandahålla Kungl. Maj:t under år 1909 1,000,000 kronor och under år 1910 3,000,000 kronor. Sedermera har av det till farleden beviljade anslaget anvisats för år 1911 2,000,000 kronor, för år 1912 5,000,000 kronor, för år 1913 4,500,000 kronor, för år 1914 3,000,000 kronor, för år 1915 3,000,000 kronor samt för år 1916 1,000,000 kronor. Av det beviljade beloppet återstå således 300,000 kronor, som ännu ej anvisats.

[25.]
Anläggning
av ny farled
mellan
Vänersborg
och
Göteborg.

I skrivelse den 23 oktober 1914 med anhållan om framställning till 1915 års riksdag om anvisande av anslag för år 1916 till farledsanläggningen hemställde vattenfallsstyrelsen, att även den ännu ej anvisade delen av anslaget för farleden, 300,000 kronor, skulle få disponeras under år 1916. I enlighet med min hemställan fann Kungl. Maj:t emellertid med hänsyn till övriga stora anslagskrav nödvändigt att vid framställning till riksdagen begränsa anslaget för år 1916 till 1,000,000 kronor.

Beträffande farledsarbetena under år 1915 anförde vattenfallsstyrelsen i nämnda skrivelse, att dessa, såvitt kunde bedömas, i stort sett kunde bedrivas i enlighet med den av styrelsen för nämnda år i skrivelse den 30 oktober 1913 framlagda arbetsplanen, dock med undantag för arbetena med damm och sluss vid Ström, vilka med hänsyn till utbruten strejk ej syntes kunna under år 1915 medhinnas i hela den utsträckning, som i nyssnämnda preliminära plan beräknades. Styrelsen förebrogte därjämte preliminär arbetsplan för år 1916.

I skrivelse den 26 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen meddelat, att under år 1915 inga nya omständigheter inträffat, som förorsakat

[25.] någon väsentlig omläggning av berörda arbetsplaner, utan att dessa torde i huvudsak kunna oförändrade fullföljas.

Då arbetena, anför styrelsen därefter, beräknas bli i huvudsak fullbordade under år 1916 och hela den nya farleden torde kunna öppnas för trafik med 4 meters djupgående fartyg redan under loppet av sommaren år 1916, har det synts styrelsen nödvändigt, att för arbetenas planmässiga fullföljande förenämnda belopp om 300,000 kronor göres tillgängligt redan under år 1916.

Såsom vattenfallsstyrelsen redan tidigare framhållit, hava vid slussanläggningen vid Ström stora svårigheter med schaktning och läshållning vållat extra kostnader. Även vissa andra delar av arbetena hava, yttrar styrelsen i sin förevarande skrivelse, på grund av särskilda förhållanden blivit dyrare än som beräknats, vartill kommer, att i vissa expropriationsmål utdömts betydligt högre ersättningsbelopp än som kunnat förutses. Å andra sidan hava emellertid besparingar i jämförelse med kostnadsförslaget kunnat göras å andra poster, varför styrelsen, trots de stegrade materialprisen, anser sannolikt, att totalkostnaderna för arbetenas utförande enligt den av Kungl. Maj:t den 21 januari 1910 fastställda planen skola kunna hållas inom ramen av det anslagna beloppet 22,800,000 kronor eller åtminstone ej komma att väsentligt överskrida detta belopp.

Emellertid erinrar styrelsen, dels att 1913 års riksdag på framställning av Kungl. Maj:t medgivit, att av det belopp, som redan anvisats på det år 1909 av riksdagen beviljade anslag å 22,800,000 kronor för anläggning av en ny farled mellan Vänersborg och Göteborg, finge för Stallbackakanalens utvidgning till 5 meters seglationsdjup användas ett belopp av intill 95,000 kronor, dels ock att 1915 års riksdag, likaledes på framställning av Kungl. Maj:t, medgivit, att av det belopp, som redan anvisats på ifrågavarande anslag å 22,800,000 kronor, finge såsom bidrag till ombyggnad av Hisingsbron över Göta älv med fria genomfartsöppningar av 17,5 meters bredd användas ett belopp av 20,000 kronor.

Styrelsen anför nu, att det ej är troligt, att ovannämnda kostnader för ytterligare fördjupning av Stallbackakanalen och ombyggnad av Hisingsbron skola kunna bestridas av det ursprungliga anslaget. Beträffande eventuellt behov av anslag för täckande av kostnaden för dessa utom den ursprungliga arbetsplanen liggande arbeten anser sig emellertid styrelsen få tillfälle återkomma, när kostnaderna för hela kanalombyggnaden kunna i sin helhet med säkerhet fastställas.

I enlighet med vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes hos 1916 års riksdag äska ett anslag för år 1917 av 300,000 kronor för fullbordande av den nya farleden mellan Vänern och Göteborg enligt fastställd plan, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna omförmälda belopp.

[25.]

För farledsarbetets fullföljande enligt upprättad plan synes den ännu ej anvisade delen av anslaget, 300,000 kronor, böra göras tillgänglig redan under år 1916. Såsom jag tidigare framhållit, torde riksdagens omförmälda beslut angående bidrag till utvidgning av Stallbackakanalen och ombyggnad av Hisingsbron liksom Kungl. Maj:ts framställningar i dessa ämnen icke innebära, att då avgjordes, huruvida kostnaderna för dessa utom planen för farledsanläggningen tillkomna arbeten borde definitivt bestridas av ovannämnda, av 1909 års riksdag beviljade anslag. Ett avgörande i denna fråga torde kunna ske först när samtliga kostnader för farledsanläggningen blivit fastställda.

Departements-
chefen.

Med åberopande av det sålunda anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det för *anläggning av ny farled mellan Vänersborg och Göteborg* av riksdagen beviljade anslaget å 22,800,000 kronor för år 1917 anvisa återstående belopp, 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna nämnda belopp.

Södertälje kanalverk.

2. Ombyggnad av Södertälje kanal.

I skrivelse den 16 januari 1914 har vattenfallsstyrelsen framlagt av styrelsen verkställd utredning i fråga om ombyggnad av Södertälje kanal. Styrelsen har därvid ansett, att i främsta rummet till utförande bör ifrågakomma ett alternativ, som avser, att slussen vid Södertälje ombygges för ett tröskeldjup av 7,5 meter, medan kanalen i övrigt tillsvidare utföres för fartyg med 5,5 meters djupgående. Enligt styrelsens beräkning erfordras härför ett anslag å 6,785,000 kronor utöver det belopp om 550,000 kronor, som redan beviljats för

[26.]

Ombyggnad
av Söder-
tälje kanal.

- [26.] utvidgning av farleden mellan Saltsjön och Maren till 5,5 meters seglationsdjup.

Framställning om anvisande av anslag för påbörjande av Södertälje kanals ombyggnad har därefter gjorts av vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 30 oktober 1915, i vilken styrelsen hemställer om anvisande för ändamålet av ett anslag å 1,000,000 kronor för år 1917, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis under 1916 av tillgängliga medel utanordna 400,000 kronor.

För ärendets prövning erforderliga utredningar hava ännu icke hunnit avslutas, men hoppas jag att inom den närmaste tiden bliva i tillfälle att framlägga ett förslag till ombyggnad av kanalen. För närvarande och med hänsyn till önskvärdheten att begränsa anslagskraven hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående *ombyggnad av Södertälje kanal*, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av 400,000 kronor.

Trollhätte kraftverk.

3. Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation.

- [27.] I skrivelse den 26 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att för utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation, utöver förut för samma ändamål anvisade medel, för år 1917 bevilja ett anslag av 2,900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav förskottsvis under år 1916 av tillgängliga medel utanordna intill 1,100,000 kronor.
- Fortsättande av vissa arbeten för en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation.**

Enär en del av den mark, som erfordras för den ifrågasatta utbyggnaden enligt av vattenfallsstyrelsen uppgjord plan, är enskild egendom, har vattenfallsstyrelsen därefter i skrivelse den 31 december 1915 underställt Kungl. Maj:ts prövning ett mellan styrelsen och vederbörande markägare träffat preliminärt avtal om nödigt markförvärv.

Vidare har vattenfallsstyrelsen i skrivelse av den 31 december 1915, som den 8 januari 1916 inkommit till civildepartementet, anmält, att kraftbehovet inom Trollhätte kraftverks distributionsområde under den senaste tiden så tilltagit, att det måste anses önskvärt och även

för kraftverket lönande att, trots de höga pris, som för närvarande råda å maskiner, redan från början insätta ytterligare en maskinenhet i den planerade tillbyggnaden av kraftstationen utöver de två, som hittills ansetts till en början böra installeras. Kostnaderna för den nya maskinenheten hava av styrelsen beräknats på grund av de höga konjunkturerna uppgå till 1,100,000 kronor, därav 400,000 kronor behöva vara tillgängliga under år 1916 och 400,000 kronor under år 1917.

[27.]

Då sistnämnda framställningar så nyligen inkommit, är jag icke nu i tillfälle att framlägga ärendet i slutgiltigt skick. För närvarande hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående fortsatt anslag för *utförande av en tredje utbyggnad av Trollhätte kraftstation*, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av 3,700,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,500,000 kronor.

Porjus kraftverk.

4. Andra utbyggnaden av kraftstationen vid Porjus.

Genom nådigt brev den 3 december 1915 har Kungl. Maj:t, jämte det Kungl. Maj:t anbefallt järnvägsstyrelsen att uppgöra och till Kungl. Maj:t så snart sig göra låter inkomma med utredning och kostnadsförslag för elektrifiering av järnvägslinjen Kiruna—Svartön, anbefallt vattenfallsstyrelsen att inkomma med förslag till ytterligare utbyggnad av Porjus kraftstation, som därav betingas.

Då jag torde bliva i tillfälle att under riksdagens lopp underställa Kungl. Maj:t förevarande fråga, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan å den proposition, som kan komma att avlätas om påbörjande av vissa arbeten för en *andra utbyggnad av kraftstationen vid Porjus*, för ändamålet för år 1917 beräkna ett anslag av 1,500,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

[28.]

Andra utbyggnaden av kraftstationen vid Porjus.

Älvkarleby kraftverk.**5. Ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk.**

[29.]
Ångkraft-
station för
Älvkarleby
kraftverk.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beviljade 1915 års riksdag för anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk ett anslag av 1,650,000 kronor samt anvisade därav för år 1916 ett belopp av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av anslaget förskottsvis redan under år 1915 av tillgängliga medel utanordna 400,000 kronor.

I skrivelse den 18 december 1915 har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att dels för år 1917 anvisa återstoden, 650,000 kronor, av det utav 1915 års riksdag beviljade anslag för anläggande av ångkraftstationen, dels ock för utvidgning av nämnda ångkraftstation bevilja ett anslag av 1,500,000 kronor samt därav för år 1917 anvisa 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

Vid uppgörande av kostnadsförslaget till den ifrågasatta utvidgningen av ångkraftstationen har vattenfallsstyrelsen funnit sig åtminstone tills vidare böra räkna med, att stenkol kommer att användas såsom bränsle i ångkraftstationen. Genom skrivelse den 11 augusti 1915 har jag emellertid anmodat vattenfallsstyrelsen att verkställa utredning, huruvida icke torv lämpligen kan komma till användning såsom bränsle för kraftstationen. Då den sålunda anbefallda utredningen, vilken för närvarande pågår, icke kunnat bringas till avslutning, innan förevarande framställning avlåtits till Kungl. Maj:t, har styrelsen icke varit i stånd att med säkerhet angiva, i vilken mån en omläggning till eldning med torv skulle påverka anslagsbehovet. Att döma av de preliminära resultat, som vunnits under utredningsarbetet, har det synts styrelsen, som om en dylik omläggning skulle kräva en ej oväsentlig höjning av anläggningskostnaden. Så snart utredningen blivit fullbordad, vilket kan väntas ske inom den närmaste tiden, kommer styrelsen att för Kungl. Maj:t anmäla resultatet av densamma, därvid styrelsen förklarat sig skola föreslå de jämkningar i anslagsbeloppen, till vilka utredningen tilläventyrs kan giva anledning.

Sedan berörda utredning inkommit, torde jag bliva i tillfälle att framlägga förslag i förevarande fråga, varför jag för närvarande inskränker mig till att hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition i ämnet, som kan komma att avlätas, för år 1917 beräkna dels för *anläggande av en ångkraftstation för Älvkarleby kraftverk* ett anslag av 650,000 kronor, dels ock för *utvidgning av nämnda ångkraftstation* ett anslag av 1,000,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 500,000 kronor.

[29.]

I detta sammanhang anhåller jag få erinra om en avlöningsfråga, som bör bringas till riksdagens kännedom.

Uti § 5 mom. 2 av gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk stadgas, att Kungl. Maj:t undantagsvis må, för förvärvande i tjänst av särskilt kvalificerad person, kunna tilldela överingenjör vid kanalverk samt driftingenjör, instrumentmakare och stationsmästare vid kraftverk fast avlöning efter högre klass än den, som finnes såsom lägsta avlöning för den av tjänstemannen innehavda befattning angiven, dock icke i något fall högre än den för befattningen bestämda slutavlöning. Varje sådant undantag ävensom skälen för det samma skola emellertid angivas i näst därefter avgivna statförslag.

Ang. höjd
begynnelseav-
löning till
driftingen-
jören G.
Centerwall.

Enligt berörda avlöningsreglemente utgör avlöningen till innehavaren av den från och med år 1916 inrättade driftingenjörsbefattningen vid Älvkarleby kraftverk lägst 4,600 kronor med rätt för innehavaren av befattningen till avlöningsförhöjning efter fem år till 5,000 kronor, efter tio år till 5,500 kronor och efter femton år till 6,000 kronor. Därjämte utbetalas på grund av riksdagens i skrivelse den 20 maj 1915, nr 109, därtill lämnade medgivande till driftingenjör, åt vilken uppdrages att tjänstgöra såsom driftchef vid Älvkarleby kraftverk, ett särskilt arvode av 1,000 kronor.

Uti skrivelse den 10 september 1915 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om beviljande av högre begynnelseavlöning åt civilingenjören Georg Centerwall, därest han konstituerades till driftingenjör vid Älvkarleby kraftverk. Vattenfallsstyrelsen har därvid erinrat, att Centerwall på grund av förordnande av styrelsen då uppehölle driftchefsbefattningen vid nämnda kraftverk, samt att han, innan driften vid kraftverket kom i gång, handlagt de ärenden, som rörde Älvkarlebystationens elektriska utrustning, ävensom haft den direkta ledningen av montage och igångsättningen av kraftstationen. Dessförinnan

[29.] hade Centerwall tjänstgjort hos vattenfallsstyrelsen; och har vattenfallsstyrelsen förmålt, att Centerwall kunde av styrelsen vitsordas för utmärkt nit, skicklighet och intresse i tjänsten. Med anledning härav har det synts vattenfallsstyrelsen önskvärt, att Centerwall konstituerades till ordinarie innehavare av omförmälda driftingenjörsbefattning.

Emellertid hade det, enligt vad vattenfallsstyrelsen meddelade, visat sig, att Centerwall, vilken åtnjöt en avlöning av 6,300 kronor för år jämte fri bostad och elektrisk belysning, icke vore villig att mottaga befattningen såsom driftingenjör och driftchef vid Älvkarleby kraftverk på de lägsta avlöningsvillkor, som för nämnda driftingenjörsbefattning funnes stadgade i avlöningsstaten. Då Centerwall av styrelsen ansågs särskilt kvalificerad för denna befattning såsom icke blott en synnerligen skicklig och duglig ingenjör utan även väl förtrogen med förhållandena på platsen, syntes vattenfallsstyrelsen skäl föreligga, att Kungl. Maj:t jämlikt bestämmelsen i § 5 mom. 2 i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens vattenfallsverk ville förklara Centerwall berättigad att som driftchef vid Älvkarleby kraftverk uppbära, förutom det av riksdagen bestämda årliga, särskilda arvudet av 1,000 kronor, en kontant avlöning av 5,000 kronor, motsvarande begynnelseavlöningen med ett ålders-tillägg; och har vattenfallsstyrelsen i enlighet härmed gjort framställning.

Statskontoret avgav utlåtande den 26 oktober 1915 samt förklarade sig icke hava något att erinra mot bifall till vattenfallsstyrelsens förvarande hemställan.

Genom beslut den 12 november 1915 har Kungl. Maj:t förklarat, att Centerwall finge, därest han av vattenfallsstyrelsen konstituerades till driftingenjör vid Älvkarleby kraftverk, från tillträdet av befattningen komma i åtnjutande av förutom det särskilda arvode, som tillkommer driftingenjör, åt vilken uppdrages att tjänstgöra såsom driftchef vid nämnda kraftverk, en fast avlöning av femtusen kronor.

Vattenfallsstyrelsen har därefter den 26 november 1915 konstituerat Centerwall att från och med år 1916 vara driftingenjör vid Älvkarleby kraftverk, med rätt för honom att uppbära den av Kungl. Maj:t medgivna avlöningen.

6. Upprensning av Masurforsen.

[30.]
Upprens-
ning av
Masur-
forsen.

På sätt i statsverkspropositionen till 1913 års riksdag (avdelningen utgifter för kapitalökning, punkt 27) omförmäldes, överlämnade vattenfallsstyrelsen i skrivelse den 13 juli 1912 till Kungl. Maj:ts prövning två, under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande, å kro-

[30.]

nans vägnar ingångna avtal, det ena med friherre C. de Geer å Lövsta och det andra med samtliga övriga enskilda delägare i Östanå och Västana byar i Älvkarleby socken utom Söderfors bruks aktiebolag, angående förvärvande för kronans räkning av vissa strandområden samt grund, vatten och fiske i Dalälven vid Älvkarleby. Såsom skäl för sin framställning om godkännande av köpeavtalen framhöll styrelsen, bland annat, att den i köpet jämväl ingående Masurforsen i Dalälven nedanför Carl XIII:s bro vid mindre vattenförlingar i älven kunde tillgodogöras i det under byggnad då varande Älvkarleby kraftverk. Till följd av de höga kostnaderna för tillgodogörande av Masurforsen — vilka kostnader av styrelsen i berörda skrivelse beräknades uppgå till omkring 860,000 kronor, därav omkring 150,000 kronor för sänkning av turbinernas läge i kraftstationen — kunde, såsom styrelsen vidare anförde, den fallhöjd, som skulle förvärfas genom ett godkännande av ifrågasvarande avtal, sättas endast ett ringa värde, om dess tillgodogörande för kraftverket skulle bli lönande för kronan. Då emellertid genom ett intagande i kraftverket av Masurforsens vattenkraft summan av ständigt tillgänglig kraft i kraftstationen skulle ökas och den samlade vattenkraften utnyttjas på ett mera ekonomiskt sätt samt därigenom kraftverket bli till större gagn för blivande abonnenter, gav styrelsen uttryck åt den uppfattningen, att i sammanhang med anläggande av kraftverket turbinernas läge borde sänkas så, att möjlighet bereddes för tillgodogörande jämväl av Masurforsens fallhöjd. Ett uttagande av nämnda vattenkraft genom Älvkarleby kraftverk vore ekonomiskt omöjligt att genomföra, om icke redan under de pågående anläggningsarbetenas utförande vidtoges ovan antydda modifikation i planen för kraftverket; och förklarade sig därjämte vattenfallsstyrelsen hava för avsikt att gå i författning om en dylik jämkning i planläggningen för kraftstationen.

Efter det vattenfallsstyrelsen vidare med skrivelse den 1 augusti 1912 till Kungl. Maj:ts prövning överlämnat ett av styrelsen, likaledes under förbehåll om Kungl. Maj:ts godkännande, undertecknat avtal med Söderfors bruks aktiebolag om försäljning till Kungl. Maj:t och kronan av, bland annat, bolagets andelar i förenämnda strandområden, grund, holmar, vatten, vattenfall och fiske, fann Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 3 augusti 1912, bland annat, gott godkänna de med Östanå och Västana byamän samt Söderfors bruks aktiebolag upprättade avtalen, men förklarade sig vilja framdeles på anmälan taga under omprövning frågan om godkännande av avtalet med friherre C. de Geer.

I skrivelse den 17 december 1912 yttrade styrelsen, att under den

[30.] tid, som förflutit efter nämnda avtals godkännande, närmare undersökningar verkställets angående det tillägg till det av riksdagen anvisade anslaget för utförande av kraftstationen vid Älvkarleby, vilket eventuellt skulle erfordras, i händelse krafstationen inrättades för tillgodogörande jämväl av Masurforsens vattenkraft. Tekniskt möjliggjordes ett dylikt uttagande i kraftverket av forsens vattenkraft därigenom, att älvfåran i Masurforsen vidgades i sådan utsträckning, att Masurforsen, åtminstone vid vattenförlingar under 250 kubikmeter i sekunden, praktiskt taget försvunne och den nedre vattenytan vid kraftverket sänktes i motsvarande grad. För att forsen skulle kunna tillgodogöras i kraftverket vid Älvkarleby måste vidare turbinerna i kraftverket ställas på en sådan nivå, att sughöjden efter älvfårans utvidgning icke överstege tillåtet mått, vilket i sin ordning gjorde det nödvändigt att fördjupa turbin-kammare samt sänka generatorsal och botten i avloppet 1,5 meter under den nivå, varå de skulle förlagts enligt den ursprungliga planen för kraftverket. Enligt vad de reviderade kostnadsberäkningarna gäve vid handen skulle kostnaden för denna ändring i planläggningen uppgå till omkring 130,000 kronor. Vattenfallsstyrelsen anhöll därför om Kungl. Maj:ts medgivande till att få företaga nämnda ändring i kraftverkets planläggning, vilken ändring styrelsen antog kunna utföras inom ramen av de utav Kungl. Maj:t och riksdagen beviljade anslag för Älvkarleby kraftverksbyggnad. Därest icke detta skulle bliva möjligt, hemställde styrelsen emellertid, att Kungl. Maj:t måtte bereda styrelsen tillgång till en mot anslaget överskridande svarande ökning av anslaget.

Sedan Kungl. Maj:t därefter genom nådigt brev den 24 januari 1913 godkänt ovanberörda med friherre C. de Geer upprättade avtal med visst därtill av friherre de Geer gjort tillägg samt vattenfallsstyrelsens nyssnämnda framställning blivit anmäld för 1913 års riksdag, bemyndigade Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 30 juni 1913 styrelsen att vidtaga den för Masurforsens tillgodogörande i Älvkarleby kraftverk erforderliga ändringen i kraftverkets planläggning och föreskrev, att, om till följd av nämnda ändring kraftverksbyggnaden ej skulle kunna utföras för det anslagna beloppet, anmälan därom skulle göras hos Kungl. Maj:t.

I skrivelse den 30 oktober 1915 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om anvisande av anslag till utförande av upprepning av Masurforsen.

Styrelsen har därvid till en början meddelat, att, efter vad man nu kunde bedöma, kostnaden för sänkningen av kraftstationen torde kunna rymmas inom beviljat anslag. Då emellertid, oaktat Älvkarleby

[30.]

kraftverk endast under några månader varit i drift, med stor sannolikhet kunde sägas, att hela stationens leveransförmåga redan under år 1916 komme att tagas i anspråk och efterfrågan å kraft därifrån vore mycket stor, har styrelsen funnit det obetingat välbetänkt att snarast möjligt påbörja upprensningen av Masurforsen. Det vore härvid att märka, framhåller styrelsen, att ett avsevärt kraftbelopp vunnnes utan någon som helst ny maskinell utrustning i kraftstationen, vadan sålunda ingen avsevärd tilläggskostnad genom arbetets utförande under rådande dyrtid komme att uppstå. Därtill komme, att vattenfallsstyrelsen redan disponerade för upprensningen erforderliga arbetsmaskiner. Slutligen kunde vid detta arbete sysselsättas ett ej ringa antal arbetare, vilket under nuvarande arbetslöshet inom byggnadsindustrin syntes styrelsen värt beaktande.

Styrelsen meddelar vidare, att, enligt efter förnyade undersökningar verkställd kostnadsberäkning, Masurforsens upprensning i så stor utsträckning, som praktiskt taget kunde förutsättas, syntes kunna verkställas för en kostnad av 600,000 kronor. Den ökning i Älvkarleby kraftverks leveransförmåga, som härmed vunnnes, kunde anses motsvara omkring 6,000,000 kw. tim. per år, vilket med nu gällande kraftpris lågt beräknat betydde en ökad inkomst för verket av omkring 40,000 kronor per år. Då sålunda det för upprensningen nedlagda kapitalet kunde förräntas efter 6,7 % och vinsten bleve avsevärt större, sedan en reglering av Dalälvens vattenföring kommit till stånd, anser vattenfallsstyrelsen fördelen av detta arbetes utförande ligga i öppen dag. Då dessutom särskilt vid nuvarande bränslepris den energimängd, som vunnnes, kunde erhållas till mycket lägre kostnad med vatten än med värmemotorer, syntes fördelen framstå så mycket tydligare. För påbörjande av upprensningen redan under år 1916, vilket för dess fullbordande inom önskvärd tid vore behövt, anser vattenfallsstyrelsen ett förskott för nämnda år med 300,000 kronor bliva erforderligt.

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1916 års riksdag att för utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven för år 1917 bevilja ett anslag av 600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att därav redan under år 1916 förskottsvis utanordna intill 300,000 kronor.

Såsom av det anförda framgår, har Kungl. Maj:t, för möjliggörande av ett ekonomiskt fördelaktigt tillgodogörande av vattenkraften i den nedanför de egentliga Älvkarlebyfallen belägna Masurforsen, vars utnyttjande vid Älvkarleby kraftverk ej förutsattes i det ursprungliga

Departements
chefen.

[30.] kostnadsförslaget, bemyndigat vattenfallsstyrelsen att vidtaga härför erforderlig ändring i kraftverkets planläggning. Denna ändring har kunnat utföras inom ramen av de för Älvkarleby kraftverksbyggnad beviljade anslag.

Den ökning i kraftverkets leveransförmåga, som skulle vinnas genom den av vattenfallsstyrelsen föreslagna upprensningen av Masurforsen, kan, enligt vad genom styrelsens försorg verkställda undersökningar giva vid handen, anses motsvara 6,000,000 kilowattimmar per år. Med nu gällande kraftpris skulle detta lågt beräknat betyda en ökad inkomst för kraftverket av omkring 40,000 kronor per år; och skulle vinsten bliva avsevärt större, sedan en reglering av Dalälvens vattenföring kommit till stånd. Att i kilowatt angiva det krafttillskott, som för Älvkarleby kraftverk uppkommer genom upprensning av Masurforsen, är dock synnerligen vanskligt, då nämnda krafttillskott är mycket växlande under olika vattenföringar i Dalälven. Upprensningen av Masurforsen kommer i huvudsak att för kraftstationen hava samma verkan som en reglering av vattenavrinningen från någon av de större sjöarna i Dalälvens vattensystem, d. v. s. upprensningen kommer att öka den kraftkvantitet, som vid lägre vattenföringar i älven kan uttagas i kraftstationen, och sålunda bidra till ökad tillgång på s. k. prima kraft, den vid avsättning värdefullaste. Därigenom inskränkes även den tid, under vilken energibehovet delvis skulle tillgodoses från den ångreservstation, som nu är under uppförande i Västerås, respektive den energikvantitet, som kommer att uttagas från Västeråsverket.

Av vad ovan anförts torde framgå, att ett beviljande av det utav vattenfallsstyrelsen äskade anslaget, mot vars belopp jag ej har något att erinra, är att anse som ekonomiskt fördelaktigt för staten. Då efterfrågan å kraft från stationen är högst betydlig, anser jag välbetänkt, att arbetena med upprensningen ifråga snarast möjligt igångsättas.

Jag tillåter mig i detta sammanhang meddela, att vattenfallsdirektören vid en verkställd överslagsberäkning uppskattat bruttoinkomsten av kraftavsättningen från Älvkarleby kraftverk under år 1916 till 1,500,000 kronor. Härvid har för en beräknad sannolik avsättning under år 1916 av 23,710 kilowatt upptagits en inkomst av 1,402,360 kronor, varitill komma inkomster från abonnenter, med vilka kontrakt avslutats på allra senaste tiden eller med vilka underhandlingar förts med utsikt till resultat, vilka inkomster uppskattats till 87,640 kronor. Vidare hava såsom diverse inkomster beräknats tillkomma 10,000 kronor. Vid beräkning av ovan angivna energibelopp å 23,710 kilowatt är att märka, att endast en del därav är ständigt tillgänglig, men

resten endast då god vattentillgång är rådande. Till jämförelse må uppgivas, att vid minimivattenföring kan alstras omkring 11,000 kilowatt dygnet om eller omkring 13,000 kilowatt under dagen och 9,500 kilowatt under natten. Inalles beräknas Älvkarleby kraftstation för närvarande kunna avgiva omkring 200,000,000 kilowattimmar per år.

[30.]

I detta sammanhang tillåter jag mig erinra, att Kungl. Maj:t genom nådigt brev den 10 december 1915 fastställt utgiftsstater för statens vattenfallsverk för år 1916. Utgifterna för Älvkarleby kraftverk hava därvid upptagits till 600,000 kronor, varför nettobehållningen för kraftverket för sistnämnda år skulle bliva 900,000 kronor.

Jag hemställer nu, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *utförande av upprensning av Masurforsen i Dalälven* för år 1917 anvisa ett anslag av 600,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 300,000 kronor.

7. Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering.

Med anledning av framställning från vattenfallsstyrelsen har Kungl. Maj:t den 19 mars 1915 bemyndigat styrelsen att, såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för verkställande av ytterligare undersökningar och utredningar för åstadkommande av en reglering av, såvitt möjligt, Dalälvens hela vattensystem samt för vidtagande av övriga förberedande åtgärder för underlättande av regleringsföretaget, av tillgängliga medel använda ett belopp av högst femtontusen kronor emot gottgörelse, varom Kungl. Maj:t förklarade sig vilja, på anmälan av vattenfallsstyrelsen, framdeles förordna.

[31.]

**Kostnader
för Skatt-
ungens och
Oresjöns
reglering.**

Uti skrivelse den 25 augusti 1915 har nu vattenfallsstyrelsen anfört följande:

»Förarbetena för genomförande av en reglering av Dalälven till förmån för vattenkraftintresset hava sedan en längre tid tillbaka, såsom helt naturligt, i främsta rummet varit inriktade på att söka ernå en reglering av vattenavrinningen från flodsystemets största sjö, Siljan. De svårigheter, huvudsakligen av juridisk och ekonomisk art, vilka därvid stå hindrande i vägen, bl. a., för erhållande av laga tillstånd till företaget, för uppnående av lämplig form för intressenternas samverkan för regleringens genomförande samt för åstadkommande av fullt betryggande säkerhet för de rättigheter med avseende å vattnet m. m., vilka, å ena sidan, böra tillkomma regleringsintressenterna såsom sådana samt, å andra

[31.]

sidan, ägaren av det vattenfall, vid vilket den planerade dammbyggnaden är avsedd att uppföras, hava emellertid visat sig vara så stora, att det icke torde kunna förväntas, att en reglering av Siljan skall bliva genomförd ännu på flera år. Jämsides med arbetet för regleringen av Siljan har man därför på senaste tiden jämväl tagit under behandling frågan om åstadkommande av jämnare avbördning av vattnet från ett flertal av de mindre sjöar, som ingå i Dalälvens vattensystem, regleringsåtgärder, vilka torde kunna jämförelsevis lätt genomföras.

En särskild anledning har man därvid haft att så snart som möjligt söka genomföra en sådan reglering av sjöarna Skattungen och Oresjön, som kan vara till fördel för nedanför i vattendraget liggande vattenfall. Sedan någon tid tillbaka hava nämligen pågått undersökningar i därför stadgad ordning för reglerande av Skattungen och Oresjön för jordbruksändamål, vilken reglering skulle åstadkommas genom en sänkning av sjöarnas vattenyta på ett sätt, som skulle vara till förfång för vattenkraftintresset. Då det emellertid kunde antagas, att det skulle vara möjligt att reglera ifrågavarande sjöar på ett sätt, som skulle lända till fördel såväl för odlingsintresset som för vattenkraftintresset, läto vattenkraftintressenterna genom Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån verkställa en sakkunnig utredning i frågan. Denna utredning bestyrkte, att regleringen kan utföras så, att den blir till nytta för samtliga de intressen, som beröras av densamma. En möjlighet har dessutom yppats att, trots det långt framskridna tillstånd, i vilket sjösänkingsfrågan befinner sig, få spörsmålet om regleringens utförande i enlighet med de grunder, som angivas i vattenbyggnadsbyråns utredning, prövat i sjösänkingsärendet. Förrättningsmannen har sålunda uppskjutit avgivandet av sitt utlåtande i avvaktan på det förslag, som kan komma att avgivas från vattenkraftintressenternas sida. Då det uppenbarligen icke är möjligt att få regleringsfrågan avgjord på ett tillfredsställande sätt, om icke vattenkraftintressenterna åtaga sig en betydande del av kostnaderna för regleringens utförande, hava dessa å sammanträde den 20 maj 1915 sammanslutit sig till en ekonomisk förening u. p. a., som eventuellt kommer att i samverkan med odlingsintressenterna genomföra regleringen till gemensam båtnad för samtliga vederbörande. Helt naturligt hava övriga vattenfallsägare under sakens förberedande behandling föreslagit, att kronan måtte såsom ägare av Älvkarleby vattenfall ingå i den tillärnade ekonomiska föreningen eller, om det icke ansåges lämpligt, att kronan inträdde i en dylik förening, att kronan åtminstone måtte bidra till kostnaderna för regleringens genomförande i samma proportion som de fallägare, vilka inträdde såsom medlemmar i föreningen.

Enligt den av vederbörande lantbruksingenjör uppgjorda planen för sjösänkingsföretaget skulle sjöarnas nuvarande h. v. y. + 8,24 m. sänkas till + 7,0 m. samt nuvarande l. v. y. från + 5,72 m. till + 5,00 m. Kostnaderna för företagets genomförande ha av förrättningsmannen beräknats till 20,000 kronor, vilket belopp, enligt vattenbyggnadsbyråns förenämnda utredning, emellertid måste anses alldeles otillräckligt.

Skola sjöarna regleras jämväl för vattenkraftändamål, kan högvattenytan enligt vattenbyggnadsbyrån lämpligen sänkas till + 6,65 eller således till en nivå, som ligger 0,35 m. lägre än den av lantbruksingenjören ifrågasatta. Denna vattenyta bör lämpligen bibehållas under hela vegetationsperioden, för att regleringen skall komma till full nytta för vattenfallen nedanför Siljan. Den undre magasinsgränsen föreslås alternativt förlagd å höjden + 5,15 m. (alt. I) eller + 4,50 m. (alt. II). Enligt en preliminärt upprättad regleringsplan skulle avtapp-

ningen vid läg- och medelvatten växla mellan 5 (alt. I) eller 6 (alt. II) och 20 sm³. Av vattenbyggnadsbyrån utförda beräkningar hava givit till resultat, att, om Skattungen och Oresjön under åren 1910—1914 varit reglerade i enlighet med vad ovan angivits, den genomsnittliga årliga, nyttiga meravtappningen under regleringsperioderna under nämnda år skulle hava uppgått till 33 resp. 45 miljoner m³ och energivinsten per fallmeter till c:a 66,000 resp. 90,000 kilowattimmar årligen, beröende på vilketdera av ovannämnda alternativ, som lägges till grund för beräkningen.

Kostnaderna för regleringen hava av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån beräknats till 300,000 kronor vid alt. I och 430,000 kronor vid alt. II (oavsett eventuella bidrag från sjösänkingsintressenterna). Av dessa alternativ hava vattenkraftintressenterna samlat sig kring alt. I. I de av regleringsföreningen antagna stadgarna har emellertid det sammanlagda beloppet av anläggningskostnaderna för regleringen för erhållande av säkerhet mot överskridande beräknats till 350,000 kronor. Då vattenfallsstyrelsen nu går att angiva de belopp, som från kronans sida skulle lämnas till regleringsföretaget, i händelse kronan ingår såsom medlem i regleringsföreningen för sitt Älvkarlebyverk, synes det vara lämpligast, att man, för att vara på säkra sidan, lägger det högre beloppet, 350,000 kronor, till grund för beräkningen av de olika fallägarnas bidrag. Vid en proportionell fördelning av kostnaderna skulle då tills vidare och så länge kostnaderna skola fördelas endast å de till en sammanlagd fallhöjd av c:a 85 meter uppskattade vattenfall nedanför Siljan, som äro bebyggda på sådant sätt, att en vattenmängd av 80 sm³ kan tillgodogöras, c:a 75,000 kronor komma på Älvkarlebyfallen. I den mån övriga vattenfall nedanför Siljan bliva bebyggda i nyss angiven omfattning och i varje fall senast 15 år efter föreningens registrering skall emellertid enligt regleringsföreningens stadgar skyldighet inträda för ägarna av dessa vattenfall att deltaga i regleringskostnaderna. Sedan samtliga de större vattenfallen med en sammanlagd fallhöjd av c:a 143 meter å sträckan mellan Siljan och havet blivit skyldiga att inbetala bidrag till regleringskostnaderna, nedgår det på Älvkarlebyfallen belöpande bidraget till c:a 44,500 kronor.

Den totala årliga kostnaden för regleringen inclusive räntor till belopp av sammanlagt 21,000 kronor blir efter alternativ I 30,000 kronor eller 0.53 öre per vunnen kontinuerligt utnyttjad kilowattimme å 85 meters fallhöjd. Av hela den sålunda angivna årskostnaden skulle till en början 6,400 kronor falla på Älvkarlebyverket, vilket belopp på sätt ovan angivits sedermera skulle minskas till 3,800 kronor. Bortser man från räntan å anläggningskapitalet, vilket torde stå i överensstämmelse med grunderna för statens bokföring, uppgår årskostnaden för regleringen till 9,000 kronor. Av detta belopp skulle till en början cirka 2,000 kronor, men, när samtliga föreningens medlemmar blivit skyldiga att gälda bidrag till föreningen, endast 1,200 kronor falla på Älvkarleby kraftverk.

Av de belopp, som sålunda skulle komma på Älvkarlebyfallen, är Söderfors bruks aktiebolag enligt gällande kontrakt med bolaget skyldig att gälda femton procent.

Insats, som belöper å vattenfall, vars ägare ingått i föreningen, kan enligt föreningens stadgar inbetalas medelst reverser. Därest kronan befinnes böra ingå i föreningen, torde dock den insats, motsvarande anläggningskostnader m. m. för regleringen, som det i sådant fall åligger kronan att göra, böra kontant inbetalas.

[31.]

Vad angår de fördelar, en reglering av Skattungen och Oresjön i enlighet med vattenbyggnadsbyråns förslag skulle bereda Älvkarlebyverket, hava inom vattenfallsstyrelsen verkställda utredningar givit vid handen, att på grund av de särskilda förhållanden, som råda med avseende å kraftdistributionen från Älvkarleby med hänsyn till den för Älvkarlebyverket beslutade ångcentralen, man icke kan påräkna, att regleringen skall för kronan ställa sig så förmånlig som vattenbyggnadsbyrån ställt i utsikt. I varje fall torde man dock kunna utgå ifrån, att, om Älvkarleby kraftverk deltagar i kostnaden för regleringen proportionellt med övriga vattenfallsägare, den genom regleringen åstadkomna, visserligen relativt mindre betydande utjämningen av vattenavrinningen skall giva kraftverket full valuta för dess bidrag. Härtill kommer dessutom, att den ifrågasatta regleringen synes komma att medföra så pass stort gagn för övriga vattenfall i Dalälven, att det jämväl ur det allmännas synpunkt torde vara önskvärt, att företaget kommer till stånd. I allt fall synes det icke böra förekomma, att kronan drager nytta av regleringen för sitt Älvkarlebyverk utan att bidraga till kostnaderna för densamma.

Det bör till sist betonas, att det även ur andra synpunkter måste betraktas som en fördel, om en regleringsförening för angivna ändamål komme till stånd och kronan för Älvkarlebyfallen inginge i densamma. Föreningens stadgar äro nämligen uppgjorda så, att de reglera de berörda vattenkraftintressenternas mellanhavande i huvudsak på samma sätt som de avsetts bliva ordnade för Siljans reglering och som de tvångsvis skulle blivit enligt förslaget till ny vattenlag. Det bör vara till stor nytta att redan nu i praktiken på ett företag av mindre omfattning pröva verkan av en dylik organisation, varigenom åtskilliga viktiga erfarenheter lära kunna komma att göras.

Att frågan om kronans inträde i regleringsföreningen dessutom av övriga vattenkraftintressenter anses vara av den största betydelse för möjligheten att genomföra regleringsföretaget på sådant sätt, att det blir till båtnad jämväl för vattenkraftindustrien, framgår av § 16 andra stycket i de å konstituerande sammanträde med Skattungens regleringsförening u. p. a. den 20 sistlidna maj antagna stadgar. Där finnes nämligen föreskrivet att, därest icke Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad inom ett år efter föreningens konstituerande antingen ingått i densamma eller ock på annat sätt förbundit sig att lämna de bidrag, som enligt stadgarna skulle åligga dem, om de inginge i föreningen, samt därjämte iklätt sig vissa skyldigheter beträffande sådana vattenfall i Dalälven nedanför Skattungen, som genom rättegång må av dem frånvinnas medlem av föreningen, skall föreningen anses upplöst vid utgången av sagda tid.

Beträffande formen för lämnande av bidrag från kronans sida till regleringsföretaget vill det synas vattenfallsstyrelsen som om några hinder eller betänkligheter mot att kronan ingår såsom medlem i den redan konstituerade regleringsföreningen icke föreligga av den vägande art, att kronan bör ställa sig utanför föreningen och endast lämna bidrag till kostnaderna för regleringen.»

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte dels bemyndiga vattenfallsstyrelsen att för Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna för kronans räkning ingå såsom medlem i den nybildade ekonomiska föreningen »Skattungens regleringsförening u. p. a.», dels ock ställa till vattenfallsstyrelsens för-

fogande erforderliga medel för gäldande av de bidrag, som det vid ett vattenfallsstyrelsens inträdande i föreningen åligger styrelsen att lämna till densamma. [31.]

Ej långt ovanför sitt utlopp i Orsasjön genomflyter Öster Dalälvens biflod Ore älv de två mindre sjöarna Skattungen och Oresjön. Fråga har nu väckts, att, samtidigt med att sjöarnas högvattenyta sänkes för att tillgodose jordbrukets intresse, reglering av sjöarna skulle så verkställas, att avrinningen av Oreälvens vatten bleve något jämnare till fördel för de nedanför sjöarna belägna vattenkraftverken vid Dalälven. Förslag till en sådan reglering har av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån uppgjorts enligt två alternativ, och hava ägarna av de flesta mera betydande vattenfallen vid Dalälven nedanför Siljan sammanslutit sig till en ekonomisk förening utan personlig ansvarighet för att genomföra regleringen enligt det billigare alternativet, vilket av nämnda byrå beräknats kosta 300,000 kronor, oavsett eventuella bidrag från sjösänkingsintressenterna. Kostnaden för regleringen skulle till en början bestridas av ägarna av de vattenfall i Dalälven nedanför Siljan, som äro eller inom den närmaste framtiden bliva bebyggda på sådant sätt, att en vattenmängd av 80 sekundkubikmeter kan tillgodogöras. Berörda vattenfall äro Kvarnsveden, Bullerforsen och Domnarvet, tillhöriga Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag, Storforsen, som äges till hälften av Avesta järnverksaktiebolag och till hälften av Stockholms superfosfatfabriksaktiebolag, Norbergs elektriska aktiebolags andel i Lillforsen, Näs vattenfall, tillhörigt Horndals järnverksaktiebolag, och Söderfors bruks aktiebolags fall vid Söderfors. Dessutom har man utgått ifrån, att staten skulle erlægga de kostnader, som belöpa på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna, vilka fall användas för drivande av Älvkarleby kraftverk, samt Stockholms stad de kostnader, som komma på Untrafallet. Stockholms stadsfullmäktige hava också i enlighet härmed den 6 december 1915 beslutit, att staden skall för Untrafallet ingå i regleringsföreningen.

Departements-
chefen.

Ehuru, såsom nämnts, kostnaden för den ifrågasatta regleringen av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån beräknats till 300,000 kronor, har i de av regleringsföreningen antagna stadgarna, varav avtryck torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll, kostnaden upptagits till 350,000 kronor, för att full säkerhet må vinnas, att de tillgängliga medlen icke behöva överskridas. Jämväl vattenfallsstyrelsen har för att vara på den säkra sidan räknat med, att anläggningskostnaden kan komma att uppgå till sistnämnda belopp, vilket styrelsen fördenskull ansett böra fördelas på de vattenfall, som till en början skulle lämna bidrag till kost-

[31.] naderna för regleringen. Utav den sålunda beräknade anläggningskostnaden skulle omkring 75,000 kronor belöpa på Älvkarleby kraftverk.

Enligt stadgarna för föreningen skola ägarna av övriga större vattenfall i Dalälven nedanför Siljan, i den mån de bliva bebyggda, men i varje fall senast femton år efter föreningens registrering, deltaga i kostnaden för regleringen efter samma grunder som de fall, vilka nu äro bebyggda eller bliva det inom den närmaste framtiden. De fall, vilkas ägare sålunda framdeles skola deltaga i kostnaden, äro Stora Kopparbergs bergslags aktiebolag tillhöriga Grådaforsen, Forshuvudforsen, Långhagsforsen, Forsaforsen och Gysingeforsen, Hofors aktiebolags andel i Forsafallet, Avesta järnverksaktiebolag tillhöriga hälften i Lillforsen, Tyttboforsen, tillhörig Tyttbo vattenkraftsaktiebolag, Söderfors bruks aktiebolag tillhöriga Älvkarleby bruks fall samt Lanforsen, angående vilken rättegång rörande äganderätten pågår mellan kronan och Sandvikens järnverksaktiebolag. Sedan de bidrag, som belöpa på dessa vattenfall, inbetalats till föreningen, skola omkring 30,500 kronor återbetalas av statens bidrag, så att detta minskas till omkring 44,500 kronor. Dessutom skall Söderfors bruks aktiebolag, enligt det med staten upprättade kontrakt, som godkändes av 1911 års riksdag i samband med beslutet om anläggande av ett statens kraftverk vid Älvkarleby, betala femton procent av de på staten fallande kostnader för regleringen, såvida bolaget vinner den rättegång, som för närvarande är anhängiggjord rörande äganderätten till en del av Älvkarleby vattenfall.

Vad angår den fördel, staten kan väntas vinna genom att ingå uti regleringsföreningen, tillåter jag mig erinra, att enligt den beräkning, som verkställes av Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån, skulle per meter fallhöjd vinnas 66,000 kilowattimmar per år eller således för Älvkarlebyfallen med en sammanlagd fallhöjd av omkring 18 meter ungefär 1,188,000 kilowattimmar per år. De årliga utgifterna för regleringen hava vid ett anläggningskapital av 350,000 kronor beräknats till 30,000 kronor. Då dessa utgifter komma att fördelas på omkring 85 meters fallhöjd, blir kostnaden per kilowattimme, som brutto utvinnes, omkring 0,53 öre. Vattenfallsstyrelsen, som till större delen avsätter energin från Älvkarleby kraftverk till industri eller annan verksamhet, som icke kräver nämnvärd krafttillförsel under sön- och helgdagar, torde emellertid utan nämnda reglering hava tillräcklig krafttillgång dessa dagar, vadan omkring en sjättedel av den genom regleringen vunna kraftmängden blir outnyttjad. Ett liknande förhållande inträder under de arbetsdagar, då vattentillgången i Dalälven överstiger 175—200 sekundkubikmeter. Under nämnda dagar torde man ofta, även om

{31.]

regleringen utebliver, hava att räkna med ett visst överskott på kraft, tack vare det dygnsregleringsmagasin som finnes ovanför Älvkarleby kraftstation och som möjliggör en god hushållning med vattnet. Emellertid är det för närvarande svårt att noggrant avgöra, hurudan kraftverkets belastning blir och sålunda i vad mån den genom regleringen kunna energikvantiteten kan tillgodogöras. Av allt att döma torde man kunna utnyttja högst två tredjedelar och minst en tredjedel av den brutto genom regleringen vunna vattenkraften, vadan sålunda kostnaden för samma vattenkraft blir 1,5 till 3 gånger den kostnad, 0,53 öre per kilowattimme, som Aktiebolaget vattenbyggnadsbyrån beräknat motsvara den årliga kostnaden för regleringen. Kostnaden för den genom regleringen vunna kraften, som kan väntas komma till användning vid Älvkarleby kraftverk, blir alltså 0,8—1,6 öre per kilowattimme. I händelse den nu planerade regleringen av Skattungen och Oresjön icke kommer till stånd och följaktligen vattentillgången i Älvkarlebyfallen icke vid lägre vattenföringar i älven vinner det tillskott, som man avser att erhålla genom regleringen, måste för fullgörande av Älvkarlebyverkets energileveranser ett större effektbelopp än eljest uttagas från ångreservstationen i Västerås. Då elektrisk kraft, frambragt genom värmemotorer, vid normala kolpris betingar ett pris av omkring 1,5—2 öre per kilowattimme, bör staten följaktligen få tillfredsställande avkastning på de belopp, som skola av staten utgivas, i fall staten för Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna ingår uti regleringsföreningen. Jag anser fördens skull, att vattenfallsstyrelsens framställning härom bör bifallas. Den del av anläggningskostnaden, som i sådant fall skulle gäldas av staten, uppgår till en början till omkring 75,000 kronor. I den mån sedermera och sist inom 15 år efter föreningens registrering enligt bestämmelserna i regleringsavtalet de bidrag, som belöpa på nu obebyggda större vattenfall i Dalälven, erläggas till föreningen och alltså delar av statens bidrag återbetalas, minskas, på sätt omförmäls, statens bidrag till omkring 44,500 kronor. Vad staten därutöver till en början skulle hava att betala av anläggningskostnaden lär kunna förskjutas av de till Älvkarleby kraftverk hörande medel. För närvarande anser jag således anslag böra äskas allenast å sistnämnda belopp.

De årliga utgifterna för regleringen hava, såsom förut nämnts, beräknats till 30,000 kronor. Härav utgöres dock den huvudsakligaste delen, 21,000 kronor, av räntor, till vilka i detta sammanhang hänsyn icke bör tagas. Kostnaderna för regleringens skötsel uppgå alltså enligt de verkställda beräkningarna till 9,000 kronor. Av detta belopp skulle till en början omkring 2,000 kronor falla på Älvkarleby kraftverk. I den

- [31.] mån ägarna av de nu obebyggda vattenfallen komma att deltaga i de årliga kostnaderna för regleringen, skulle Älvkarleby kraftverks bidrag minskas för att slutligen utgöra omkring 1,200 kronor. De årliga bidragen böra utgå av Älvkarleby kraftverks inkomster, och bör följaktligen, därest det ifrågasatta anslaget av riksdagen beviljas samt staten för sina ifrågavarande vattenfall ingår i regleringsföreningen, nämnda bidrag upptagas i de utgiftsstater för statens vattenfallsverk, som årligen av Kungl. Maj:t fastställas.

På grund av vad sålunda anförts får jag i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till gäldande av de på Älvkarleby vattenfall jämte Stall- och Nygårdsforsarna belöpande kostnaderna för Skattungens och Oresjöns reglering för år 1917 bevilja ett anslag å 44,500 kronor.

8. Distributionsanläggningar för statens kraftverk.

- [32.] **Distributionsanläggningar för statens kraftverk.** För *anläggning av distributionsledningar* och därmed sammanhängande arbeten vid Trollhätte kraftverk har riksdagen beviljat år 1907 1,500,000 kronor, år 1908 1,000,000 kronor, år 1909 1,500,000 kronor, år 1910 1,000,000 kronor, år 1911 1,500,000 kronor samt år 1912 1,500,000 kronor eller sammanlagt 8,000,000 kronor.

För utförande av dylika anläggningar vid Älvkarleby kraftverk har riksdagen beviljat år 1912 1,500,000 kronor och år 1913 2,500,000 kronor eller tillsammans 4,000,000 kronor.

För distributionsledningar vid Porjus kraftverk har av de av 1910 års riksdag till kraftverksanläggningen beviljade medlen beräknats ett belopp av 890,000 kronor, varjämte riksdagen till förstärkning av stolparna å kraftledningen Porjus—Gällivare—Kiruna år 1913 beviljat 160,000 kronor, sålunda sammanlagt 1,050,000 kronor.

För år 1915 har riksdagen anvisat ett gemensamt anslag av 2,200,000 kronor att användas för anläggning av ledningar, avsedda att distribuera elektrisk energi från statens olika kraftverk samt för därmed sammanhängande arbeten, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Uti underdånig skrivelse den 23 oktober 1914 framhöll vattenfallsstyrelsen, att det för år 1916 behövlige ytterligare anslaget till distributionsanläggningar kunde beräknas till omkring 2,000,000 kronor. Vatten-

fallsstyrelsen hade emellertid, då ett för alla statens kraftverk gemensamt anslag beviljats till distributionsanläggningar och de belopp, vilka erfordrades för oförutsedda behov, alltså kunde bestämmas lägre än om särskilda anslag skulle begäras för varje kraftverk, ansett anslagsbehovet kunna begränsas till 1,500,000 kronor. Härtill hade vattenfallsstyrelsen jämväl föranletts därav, att det syntes styrelsen vara av vikt att inskränka anslagsäskandena för år 1916.

Vid underdånig föredragning den 14 januari 1915 av vattenfallsstyrelsens skrivelse framhöll jag emellertid, att ytterligare begränsning av anslagsbehovet vore av nöden med hänsyn till den finansiella situationen. Efter att hava i ärendet rådgjort med vattenfallsdirektören förordade jag därför, att endast ett belopp av 800,000 kronor då äskades av riksdagen. I den mån så skulle visa sig behöfligt, syntes i stället, vid framställning till 1916 års riksdag om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1917, kunna hemställas om bemyndigande att förskottsvis utanordna vissa belopp.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i enlighet härmed till 1915 års riksdag avlåtna proposition beviljade riksdagen för år 1916 ett belopp av 800,000 kronor till distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk.

Uti skrivelse den 20 december 1915 har nu vattenfallsstyrelsen anfört:

»Under år 1915 har arbetet å distributionsanläggningarna fortskridit enligt de riktlinjer, som meddelats i vattenfallsstyrelsens ovannämnda underdåniga skrivelse den 23 oktober 1914. Sälunda har vid Trollhätte kraftverk påbörjats en 50,000-volt-linje till Sjömarken vid Borås jämte sekundärstation därstädes. Förstärkningsarbeten hava verkställts respektive påbörjats vid kraftledningarna från Trollhättan till Stallbacka samt från Stallbacka till Vargön för tillgodoseende av ökningen i den elektrokemiska och elektrotermiska konsumtionen. 50,000-voltsledning har byggts från Håkantorps till Lidköping för kraftleverans till Kraftaktiebolaget Gullspång—Munkfors, sekundärstationen vid Göteborg har försetts med ett nytt större transformatoraggregat, mindre utvidgningsarbeten hava utförts vid vissa andra sekundärstationer, varjämte sekundärlinjer för industriella ändamål såväl som lantbruk m. m. blivit byggda.

Vid Älvkarleby kraftverk har 70,000 volts ledningssystemet norr om Mälaren jämte sekundärstationerna vid Dannemora, Hallsta, Uppsala och Enköping blivit i stort sett färdigställda och redan tagna i drift. Likaså 40,000 volts primärlinjerna från Älvkarleby till Hofors och Stjärnsund. En sekundärstation för 40,000 volt är under byggnad vid Forsbacka. Linjer för 20,000 volt äro utförda från Älvkarleby till Gävle, Karskär och Tierp, från Dannemora till Österby, från Hallsta till Schebo och Herräng samt från Enköping till Teda. Från Dannemora till Örbyhus, från Uppsala till Märsta och Venngarn samt Sigtuna och från Västerås till Sala äro 20,000 volt linjer under byggnad. En tertiärstation för lantbruk är tagen i drift vid Teda sydväst om Enköping.

[32.]

Beslut har fattats om sekundärlinjer till och tertiära transformatorstationer för lantbruksnäten vid Gamla Uppsala, Rasbo, Tierp, Häverösund och Knivsta. Trots nuvarande höga materialpris, vilka givetvis försvåra byggandet av de andelsnät å landsbygden, som av konsumenterna själva utföras för lantbruksdistributionen, har byggedistributionen utvecklats enligt de principer, som av vattenfallsstyrelsen tidigare meddelats.

Med hänsyn till de kraftkontrakt, som avslutats med Eskilstuna, Strängnäs, Nykvarns pappersbruk och Åkers krutbruk, samt pågående underhandlingar med andra kraftkonsumer inom norra Södermanland måste anläggas kraftledningar för 70,000 volt till Strängnäs och Eskilstuna samt sekundärstationer i dessa båda städer. Sekundärlinjer bliva vidare erforderliga till Åker och Nykvarn.

De arbeten, som sålunda utförts, respektive måste utföras, taga i anspråk, utom det anslag, som beviljats för Älvkarlebynätet av 1912 och 1913 års riksdagar, dels det för statens kraftverk gemensamma anslag, vilket beviljats av 1914 års riksdag i den mån detsamma icke redan anlitats för Porjuslinjerna, dels hela det mindre anslag, som av 1915 års riksdag beviljats till distributionsanläggningar för statens kraftverk.

Oaktat inga nämnvärda arbeten utförts vid Porjuslinjerna, saknas dock på grund av det knappa anslaget för år 1916 totalt medel för fortsättning av Älvkarlebynätets utveckling liksom även för oförutsedda arbeten vid Porjusanläggningen.

Vattenfallsstyrelsen har redan i sin underdåniga skrivelse den 23 oktober 1914 meddelat, att anslagen för distributionsanläggningarna vid Trollhätte kraftverk icke voro för kraftverkets behov tillräckliga, och är detta naturligtvis i ännu högre grad fallet numera.

Det pågående kriget har inom kraftindustrien skapat delvis nya förhållanden. De höga kolprisen hava gjort vattenkraften mera begärlig än förut i konkurrensen med värmekraftmaskinerna. Svårigheten för industrien att få sitt kolbehov fyllt synes göra det till en plikt för staten att i möjligaste mån tillhandahålla kommuner och industri hydroelektrisk energi. Vattenfallsstyrelsen har sålunda funnit sig ställd inför en delvis vidgad arbetsuppgift. Kommuner och företag, som tidigare icke reflekterat på kraft från statens vattenkraftverk, hava efter den nuvarande bränslekrisisen inträdande på det enträgnaste anhållit om energi; i en del sådana fall har vattenfallsstyrelsen ansett det vara nationalekonomiskt riktigt att tillhandahålla energi, så t. ex. vad beträffar Eskilstuna, ehuru därigenom ledningsnätet utsträckts utöver de gränser, som först utstakats. I ett flertal andra fall har åter vattenfallsstyrelsen på grund av bristande anslagsmedel hittills måst intaga en avvisande hållning.

Då vattenfallsstyrelsen uppskattningsvis bedömt de arbeten, som lämpligen böra utföras å distributionsanläggningarna till och med 1917 års utgång, har styrelsen funnit, att dessa arbeten eventuellt komma att kräva nya anslagsmedel av c:a 4 millioner kronor. Med hänsyn därtill, att vattenfallsstyrelsen insett nödvändigheten av att i möjligaste mån begränsa dessa anslagskrav, och även med hänsyn till möjligheten att 1917 års riksdag kan förskottsvis bevilja fyllnadsanslag, har vattenfallsstyrelsen emellertid funnit sig böra minska sin anslagsbegäran till 3 millioner kronor.

För utförande av distributionsanläggningar hava, såsom framgår av den nedan lämnade redogörelsen, redan anvisats 16,050,000 kronor, därav hava avsetts för Trollhätte kraftverk 8,000,000 kronor, för Älvkarleby kraftverk 4,000,000 kronor,

för Porjus kraftverk 1,050,000 kronor samt för alla kraftverken gemensamt 3,000,000 kronor. Av dessa medel hade den 31 augusti 1915 använts [32.]

vid Trollhätte kraftverk omkring	6,000,000 kronor
» Älvkarleby » »	4,300,000 »
» Porjus » »	1,400,000 »
Summa 11,700,000 kronor.	

Av återstående belopp 4,350,000 kronor har under tiden efter den 31 augusti 1915 en del redan tagits i anspråk för slutlikvider av leveranser och för pågående arbeten, och beräknas, att den 31 december 1915 skall utöver ovan angivna summa hava använts

vid Trollhätte kraftverk omkring	500,000 kronor
» Älvkarleby » »	500,000 »
Summa 1,000,000 kronor.	

Återstoden utgör därefter 3,350,000 kronor. Redan beslutade och delvis påbörjade arbeten, som under år 1916 beräknas vara slutförda, taga i anspråk följande summor:

vid Trollhätte kraftverk omkring	700,000 kronor
» Älvkarleby » »	1,850,000 »
Summa 2,550,000 kronor.	

Därvid är att märka, att vattenfallsstyrelsen med hänsyn till de knappa penningmedlen räknat med att byggandet av den nya redan beslutade linjen till Göteborg tills vidare uppskjutes, vilket möjliggöres genom mera provisoriska anordningar. För anläggningar, som erfordras för kraftleveranser, varom det nu underhandlas, respektive för oförutsedda ändamål, återstå alltså inalles endast 800,000 kronor, vilka enligt riksdagens beslut äro avsedda för distributionsanläggningar vid Trollhätte kraftverk.

Av det anslag till belopp av 3,000,000 kronor, som styrelsen enligt vad ovan nämnts anser oundgängligen erforderligt för år 1917, bör ett belopp av minst 1,000,000 kronor stå till styrelsens förfogande under 1916, om det skall bliva möjligt att utföra de distributionsanläggningar vid Älvkarleby kraftverk, vilka med all säkerhet komma att erfordras under sistnämnda år för tillgodosende av anpråken å energi från nämnda kraftverk.»

På grund av vad sålunda anförts har vattenfallsstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå 1916 års riksdag att för år 1917 anvisa ett belopp av 3,000,000 kronor att enligt de närmare förekrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för anläggning av ledningar, avsedda att distribuera elektrisk energi från statens kraftverk, samt för därmed sammanhängande arbeten, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

[32.]

Departements-
chefen.

Den i vattenfallsstyrelsens skrivelse intagna redogörelsen utvisar, att av de medel å tillhopa 16,050,000 kronor, som riksdagen beviljat för utförande av distributionsanläggningar vid statens kraftverk, 11,700,000 kronor använts före den 31 augusti 1915. Av det återstående beloppet, 4,350,000 kronor, beräknas 3,550,000 kronor komma att tagas i anspråk för redan beslutade och delvis påbörjade arbeten, som skola vara slutförda under år 1916. För anläggningar, vilka erfordras för kraftleveranser, varom upphandlingar nu pågå, samt för oförutsedda ändamål återstå alltså endast 800,000 kronor. Till följd av de oerhört ökade kolprisen är anslutningen av nya abonnenter till statens kraftverk större än man väntat, och talrika förfrågningar göras om erhållande av kraft. Givetvis är det önskvärt, att framställningar om leverans av kraft icke måtte av brist på medel till distributionsanläggningar behöva avvisas, då kraft finnes tillgänglig och för staten fördelaktiga pris för densamma kunna betingas. På grund av den nedsättning, som gjordes i det av vattenfallsstyrelsen för år 1916 begärda anslaget, måste emellertid ett i motsvarande mån ökat anslag äskas för år 1917, i fall utvecklingen av statens kraftverk icke skall behöva hämmas. En sådan utveckling är av vikt såväl för beredande av ökade inkomster för statsverket genom avsättning av den odisponerade kraften som för minskning av kolimporten. Ehuru det av vattenfallsstyrelsen för år 1917 begärda anslaget är stort, anser jag mig alltså icke kunna tillstyrka någon minskning av detsamma. På sätt vattenfallsstyrelsen hemställt, torde 1,000,000 kronor böra, därest så visar sig erforderligt, få av vattenfallsstyrelsen lyftas redan under innevarande år.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för år 1917 anvisa ett belopp av 3,000,000 kronor att enligt de närmare föreskrifter, Kungl. Maj:t meddelar, användas för *utförande av distributionsanläggningar och därmed sammanhängande arbeten för statens kraftverk*, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1916 av tillgängliga medel utanordna 1,000,000 kronor.

Järnvägslånefonder.

1. Allmänna järnvägslånefonden.

1910 års riksdag har till låneunderstöd för enskilda järnvägar beviljat och ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag å 7,500,000 kronor att utgå med 1,500,000 kronor årligen under fem år från och med år 1912, således till och med år 1916.

[33.]
Avsättning
till all-
männa järn-
vägslåne-
fonden.

I skrivelse den 26 augusti 1914, nr 198, anhöll riksdagen, i anledning av väckta motioner om ökning av allmänna järnvägslånefonden, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd granskning av gällande villkor och bestämmelser för åtnjutande av lån från nämnda fond för 1915 års riksdag framlägga förslag dels rörande erforderlig avsättning till fonden för åren 1917—1921, dels ock i fråga om de villkor och bestämmelser för åtnjutande av lån från fonden, vilka borde antagas i samband med beslut om kapitalökning å fonden för den ifrågavarande tidrymden.

Någon framställning i ämnet hann emellertid ej avlätas till 1915 års riksdag.

Då jag inom den allra närmaste tiden torde bliva i tillfälle att framlägga förslag i förevarande fråga, hemställer jag allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående *avsättning till allmänna järnvägslånefonden för femårsperioden 1917—1921*, för ändamålet beräkna ett anslag för år 1917 av 1,500,000 kronor.

2. Fond för bibanor i vissa delar av riket.

Riksdagen har hittills av fonden för bibanor i vissa delar av riket anvisat sammanlagt 6,000,000 kronor. Detta belopp har ännu icke till någon del blivit av Kungl. Maj:t disponerat, men torde det vara att förvänta, att bidrag under årets lopp kommer att

[34.]
Avsätt-
ning till
fonden för
bibanor i
vissa delar
av riket.

- [34.] från fonden beviljas. Vid sådant förhållande och med hänsyn till den rådande ekonomiska situationen synes lämpligen avsättning till fonden för år 1917 kunna äga rum med 1,000,000 kronor samt återstoden av det belopp om 2,000,000 kronor, som enligt riksdagens tidigare beslut skolat avsättas under år 1917, i stället anvisas för år 1920.

Då emellertid det förslag, jag ämnar framlägga beträffande allmänna järnvägslånefonden, bland annat avser vissa ändringar av villkoren för åtnjutande av lån från densamma och, därest detta förslag vinner Kungl. Maj:ts bifall, jämväl villkoren för åtnjutande av lån från nu ifrågavarande fond torde böra jämkas, hemställer jag för närvarande allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående *avsättning till fonden för att underlätta åstadkommandet av bibanor inom vissa delar av riket*, för ändamålet beräkna ett belopp för år 1917 av 1,000,000 kronor.

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt och hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen gilla och bifalla samt förordnade, att avtryck av detta protokoll skulle överlämnas till finansdepartementet för att tjäna till ledning vid författande av Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Ur protokollet:

Carl Stålhammar.

Bilaga

till Skattungens och Oresjöns
reglering.

Stadgar för Skattungens regleringsförening u. p. a.

§ 1.

Föreningen har till ändamål att främja medlemmarnas gemensamma ekonomiska intresse genom att till gemensam nytta för föreningens medlemmar reglera vattenframrinningen från Skattungen och Oresjön i Ore älv i huvudsaklig överensstämmelse med nedanstående regleringsplan.

Ändamål.

1) Tappningen skall inriktas på att under regleringsperioderna successivt sänka vattenståndet i Skattungen—Oresjön till höjden + 5.15 meter. Detta höjdmått likasom nedan angivna hänför sig till ett komparationsplan, enligt vilket 0-punkten å vattenståndsskalan vid järnvägsbron vid Tappudden har höjden + 5.38 meter.

2) Avsänkning av magasinet under + 6.65 meter skall ske endast under de tider, då före genomförandet av Siljans reglering vattenföringen i Dalälven vid Djurås underskrider 180 m³/s och efter genomförandet av Siljans reglering då nämnda sjö står lägre än den övre regleringsgräns, som kan bli för densamma vederbörligen fastställd.

3) Tappningen skall ske i enlighet med de bestämmelser, som av domstol eller på administrativ väg fastställas. Skulle till följd av dylika bestämmelser ovanstående regler icke kunna följas, skola de jämkas i den mån sådant av vederbörande utslag föranledas.

§ 2.

Föreningens firma är »Skattungens regleringsförening u. p. a.»

Firma.

§ 3.

Styrelsen skall hava sitt säte i Stockholm.

Styrelsens
säte.

§ 4.

Till medlem av föreningen må endast antagas ägare av vattenfall i de vattendrag, vilka avleda vatten från Skattungen.

Medlemmar.

§ 5.

Mom. 1. Det åligger medlemmarna att inom ett år efter det att föreningen registrerats i föreningen göra insatser av följande belopp:

Insatser.

a) dels den på varje medlem enligt mom. 2 här nedan belöpande andel av 350,000 kronor, vilket belopp beräknas vara tillräckligt att täcka sådana utgifter för

regleringsföretaget, som skola utgå en gång för alla, ävensom räntor under byggnadstiden och sådana årliga ersättningsbelopp, som bliva på förhand bestämda.

b) dels den på varje medlem enligt mom. 2 här nedan belöpande andel av 250,000 kronor, varå räntan beräknas förslå till föreningens övriga utgifter, däri inbegripna även avsättningar till förnyelsefond.

Mom. 2. För varje vattenfall och vattenfallsdel, som medlem vid inträde i föreningen innehar, skall medlemmen bidraga med så stora andelar av de under mom. 1 här ovan angivna belopp som svara mot förhållandet mellan falllets eller falldelens höjd och sammanlagda höjden av nedan nämnda fall och falldelar, allt enligt följande tabell.

Stora Kopparbergs Bergslags A.-B. för Grådaforsen	9,85	meter	
D:o » Forshuvudforsen	11,0	»	
D:o » Kvarnsveden	13,4	»	
D:o » Bullerforsen	12,7	»	
D:o » Domnarvet	6,9	»	
D:o » Långhagsforsen	10,9	»	
D:o » Forsaforsen	1,95	»	
D:o » Gysingeforsen ...	3,0	»	
	69,7	meter	
Hofors A.-B. för andel i Forsafallet	5,8	»	
Avesta Järnverks A.-B. för $\frac{1}{2}$ av Storforsen	5,35	meter	
D:o » » » Lillforsen	1,75	»	
	7,1	»	
Stockholms Superfosfatfabriks A.-B. för $\frac{1}{2}$ av Storforsen	5,35	»	
Norbergs Elektriska A.-B. för $\frac{1}{2}$ av Lillforsen	1,75	»	
Horndals Järnverks A.-B. för Näs vattenfall	4,1	»	
Tyttbo Vattenkrafts A.-B. för Tyttboforsen	5,5	»	
Söderfors Bruks A.-B. för $\frac{1}{2}$ av Söderfors	2,3	meter	
D:o » Älvkarleö bruks fall	—	»	
D:o » Älvkarlebyfallet	2,7	»	
	5,0	»	
Stockholms stad för Untrafallet	14,9	»	
Sandvikens Järnverks A.-B. för Lanforsen	8,9	»	
Kungl. Maj:t och kronan för Älvkarlebyfallet	15,4	»	
	Summa fallmeter	143,5	

Mom. 3. Den omständigheten, att i mom. 2 av denna § föreningens medlemmar betecknas såsom ägare av vissa vattenfall och vattenfallsdelar, får icke anses innebära, att annan medlem av föreningen därigenom avstått från några anspråk på bättre rätt till något eller några av dessa såsom viss medlems tillhörighet angivna vattenfall och får följaktligen icke lända till prejudice i rättgång mellan medlemmar i föreningen angående bättre rätt till vattenfall.

Mom. 4. Vad enligt mom. 1 i denna § skall utgå av varje medlem i föreningen utgör insatsen i densamma, och må medlem icke deltaga i föreningen med mer än enkel insats, där ej annat föranledes av § 10 här nedan, dock med skyldighet för medlemmarna att därutöver lämna sådana bidrag, som skola uttagas genom taxering enligt vad nedan i § 7 säges.

§ 6.

Insatsernas
fullgörande
med reverser
och bestämmelser an-
gående dessa.

a) Insatserna må för vart och ett av de i § 5 nämnda vattenfallen och vattenfallsdelarna fullgöras medelst avlämnande av två till innehavaren ställda reverser, betecknade n:r 1 och n:r 2, av vilka reversen n:r 1 skall lyda å den på vattenfallet eller vattenfallsdelen belöpande del av det under mom. 1 a) i § 5 angivna beloppet och n:r 2 å den på vattenfallet eller vattenfallsdelen belöpande del av det under mom. 1 b) i § 5 angivna beloppet.

b) För samtliga reverser med undantag av dem, som lämnas av kronan och Stockholms stad, skall ställas säkerhet, som av föreningens styrelse godkännes. Reverserna skola, där ej annat föranledes av bestämmelserna i punkt e) mom. 1, 2 och 3 i denna §, vara förfallna till betalning tre månader efter uppsägning, som dock icke får avse betalning, innan reverserna enligt nedanstående regler bliva utkrävbara.

c) Reverserna n:r 1 skola vara förskrivna med 4 % årlig ränta från och med det att reverserna enligt vad nedan säges äro utkrävbara. Där ej annat framgår av bestämmelserna här nedan, skola reverserna vara utkrävbara, då respektive vattenfall blivit så bebyggda, att vid dem regleringen kan tillgodogöras, vilket i varje fall skall beträffande vattenfall i Dalälven nedanför Gråda anses hava inträffat, så snart utbyggnad blivit verkställd i sådan omfattning, att en vattenmängd svarande mot en vattenföring i hela älven av 80 kubikmeter i sekunden kan uttagas. Även om utbyggnad icke kommer till stånd i nu angiven omfattning, skall revers n:r 1 det oaktat vara utkrävbär senast femton år efter föreningens registrering.

När kapitaluttagningar å reverser n:r 1 göras, skola de ske å samtliga utkrävbara reverser och i lika förhållande till de utkrävbara kapitalbeloppen, dock ej i de fall, som omnämnas i mom. e) i denna § och i § 8 här nedan.

Uttagningar av ränta å reverser n:r 1 må endast ske för gäldande av sådana skadeersättningar, som på förhand bestämmas att årligen utgå. Av den på varje kalenderår belöpande utkrävbara ränta må icke utkrävas sammanlagt mer än som erfordras för att täcka de skadeersättningar av nyss angivna beskaffenhet, vilka det närmast därpå följande året förfalla till betalning, därvid å samtliga utkrävbara reverser ränteuttagningar skola ske i lika förhållande till de utkrävbara på sista året belöpande räntorna.

d) Reverserna n:r 2 skola vara förskrivna med 4 % årlig ränta och beträffande kapitalet icke uppsägbara under andra förhållanden än i mom. e) här efter föreskrives. Räntan å revers n:r 2 är utkrävbär endast från samma tidpunkt och i samma mån som den revers n:r 1, vilken avser samma vattenfall, blir utkrävbär.

e) 1) Om lämnad säkerhet försämras, må revers av föreningen uppsägas till omedelbar betalning, så framt icke annan fullgod säkerhet sättes i stället.

2) Om medlem upphör att vara ägare av vattenfall eller del av vattenfall, för vilket han lämnat revers, må ock reversen av föreningen uppsägas till omedelbar betalning, så framt icke den nya ägaren av vattenfallet eller vattenfallsdelen inträder i föreningen och övertager betalningsansvaret för reversen eller motsvarande del därav och för densamma ställer säkerhet i enlighet med föreskriften i mom. b) här ovan.

3) Om medlem av annan anledning än att han upphör att vara ägare av vattenfall uppsäger sig till utträde ur föreningen, må ock av honom lämnade reverser av föreningen uppsägas till omedelbar betalning.

4) Över penningar, som uttagits på grund av 2:dra och 3:dje stycket i detta moment, har föreningen fri dispositionsrätt.

5) Oavsett att reverser bliva uppsägbara enligt detta moment punkterna 1, 2 och 3, må dock upplupen ränta icke utkrävas annat än i överensstämmelse med föreskrifterna i mom. c) och d) här ovan.

f) Om medlem frivilligt eller på grund av mom. e) 1) här ovan fullgör sin insats helt eller delvis kontant, skall beloppet insättas i bankinrättning på föreningens räkning eller på annat betryggande sätt göras räntebärande. Därefter skola regler motsvarande dem, som enligt dessa stadgar gälla för föreningens rätt att verkställa uttagningar och uppbära ränta å reverser, även gälla för föreningens rätt att tillgodogöra sig de kontant inbetalda beloppen och ränta på dem. Ränta och annan avkastning, som föreningen icke äger tillgodogöra sig, skall redovisas till den, som gjort insatsen, eller hans rättsinnehavare.

g) Om uttagningar ske å reverser n:r 1 eller däremot svarande kontanta insatser, innan respektive arbeten och byggnader för regleringen tagits i bruk för densamma, skola de delägare, å vilkas insatser uttagningar ske, erhålla 5 % årlig ränta å uttagna beloppen från uttagningsdagarna till dess regleringen påbörjas. Denna ränta skall utbetalas i efterskott för varje kalenderår och skall liksom räntan å byggnadslån för den här ovan i detta moment nämnda tid betäckas genom kapitaluttagningar å utkrävbara reverser n:r 1 och däremot svarande kontanta insatser.

§ 7.

Uttaxeringar.

a) Skulle sammanlagda summan av *dels* ett kapitalbelopp så stort, att det med en räntefot av 4 % per år giver en avkastning lika med de årliga skadesättningar, varom i § 6 c) tredje stycket här ovan talas, *dels* ock föreningens övriga utgifter av det slag, som nämnes under a) i § 5, överstiga 350,000 kronor, må det felande beloppet uttaxeras på medlemmarna i förhållande till avlämnade reverser n:r 1 eller i stället för dylika reverser gjorda kontanta insatser. De, vilka avlämnat reverser n:r 1, som ännu icke äro utkrävbara, må dock äga rätt att i stället för kontant inbetalning mot återfående av sina förut avlämnade reverser n:r 1 avlämna nya sådana å ett med vad på respektive medlemmar av uttaxeringen belöper ökat belopp och med säkerhet, som av föreningens styrelse godkännes. Även de, som i stället för reverser n:r 1 lämnat kontanta insatser, vilka föreningen ännu icke fått rätt att tillgodogöra sig, må fullgöra uttaxeringen genom avlämnande av reverser n:r 1 på de uttaxerade beloppen och med säkerheter, som av föreningens styrelse godkännas. Det sammanlagda beloppet av dylika uttaxeringar må dock icke uppgå till mer än 50,000 kronor. De föreskrifter angående ränta, som äro givna i § 6 g), skola ock gälla i fråga om ränta å uttaxeringar, som kontant inbetalas innan regleringen påbörjas.

b) Skulle föreningens årliga utgifter av det under b) i § 5 nämnda slag överstiga den summa, som kan erhållas i ränta å reverserna n:r 2, å dem inbetalade belopp samt å de i stället för reverser n:r 2 gjorda kontanta insatser, må felande belopp uttaxeras på medlemmarna i proportion svarande mot uttagna kapitalbelopp å reverserna n:r 1 och gjorda uttagningar å sådana kontanta insatser, som lämnats i stället för reverser n:r 1. Dylik uttaxering må dock icke ske till större belopp än sammanlagt 8,000 kronor per år.

§ 8.

Å sådana reverser n:r 1, som först sedan uttagning skett å andra reverser n:r 1 bliva enligt § 6 e) utkrävbara, skall därvid genast uttagas vad som svarar mot de av andra medlemmar på grund av § 6 mom. c) å reverser n:r 1 samt på grund av § 6 mom. f) och § 7 mom. a) uttagna kapitalbelopp.

Uttagning å reverser, som bliva utkrävbara senare än andra.

Medel, som på grund av de i denna § givna bestämmelser till föreningen inflyta, skola i vad de icke åtgå till återbetalning av lån, som styrelsen upptagit, fördelas bland föreningens medlemmar i proportion till hos dem gjorda uttagningar (med avdrag av vad därå eventuellt återbetalats) på grund av reverser n:r 1 och å de i stället för reverser n:r 1 lämnade kontanta insatser, därvid dock icke tages i beräkning uttagningar på grund av § 6 mom. e).

§ 9.

Därest ej enighet ernås mellan styrelsen och respektive medlemmar angående frågan, på vilka tider reverserna n:r 1 och i stället för sådana reverser gjorda kontanta insatser skola anses utkrävbara (och förfallna till betalning), skall tvisten avgöras av en eller tre sakkunniga skiljemän, som utses genom enhälligt beslut på föreningssammanträde, varvid även den medlem, vilkens betalningsskyldighet är i fråga, må delta i omröstningen. Skulle enhälligt beslut icke ernås, skall tvistefrågan avgöras av tre sakkunniga skiljemän, utsedda av kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Uppkomma mellan skiljemännen olika meningar, gälle den mening, om vilken två av skiljemännen förena sig. Bliva ej två av skiljemännen ense, skall den mening, skiljemännens ordförande uttalar, bliva skiljemännens beslut. I övrigt skall för skiljemannaförfarandet gälla den vid varje tillfälle gällande lag om skiljemän.

Skiljemän.

Sedan förenämnda fråga avgjorts, ankommer på föreningens styrelse att infordra inbetalningar å de i § 6 omnämnda skuldförbindelser och verkställa uttagningar å kontanta insatser.

Beslut angående uppsägningar och uttagningar.

Uttaxeringar jämlikt § 7 här ovan skola beslutas på föreningssammanträde.

Beslut angående uttaxeringar.

§ 10.

Medlem, som avhänder sig eller eljest förlorar samtliga de vattenfall och vattenfallsdelar, för vilka han ingått som medlem i föreningen, må uteslutas ur densamma. Medlem, som uteslutes eller eljest utträder ur föreningen, har icke rätt att återfå sin insats eller sina skuldförbindelser med säkerhet, med mindre antingen ny ägare till respektive vattenfall eller vattenfallsdel inom två månader efter det han tillträtt sagda fastighet inträder i den avgångna medlemmens ställe och fullgör insats kontant eller genom utfärdande av erforderliga skuldförbindelser med säkerheter, som av föreningens styrelse godkännas, eller ock sådana omständigheter föreligga, som här nedan i denna § omförmälas.

Bestämmelser för den händelse att medlems rätt till vattenfall upphör.

Ny ägare av vattenfall skall vara berättigad att på motsvarande villkor vinna inträde i föreningen.

Om medlem av föreningen genom rättegång utan eget vållande eller försummelse förlorar något vattenfall eller del av vattenfall, är han med nedan angivna förbehåll berättigad att av föreningen återfå gjorda insatser och lämnade

reverser och säkerheter ävensom av föreningen på insatserna eller genom uttaxeringar uttagna belopp till så stor del, som svarar mot det vattenfall eller den vattenfallsdel, som han genom rättgången förlorar, med avdrag av däremot svarande andel av den vinst, han åtnjuter genom regleringen.

Om den, som genom rättgång, varom i nästföregående stycke av denna § talas, tillvinner sig vattenfall eller vattenfallsdel, är medlem av föreningen eller därefter vinner inträde i densamma, skall han *dels* ersätta föreningen allt vad densamma enligt nästföregående stycke är skyldig att till den förlorande utgiva, *dels* ock inträda i den förlorandes samtliga skyldigheter gentemot föreningen i den mån de icke voro fullgjorda, innan återbäring till honom ägde rum.

Utöver de belopp, föreningen kan utfå av den, som tillvunnit sig vattenfall eller del av vattenfall, är föreningen icke skyldig att till den förlorande återlämna något förr än regleringen av Skattungen och Öresjön tagit sin början och icke heller mer än som kan återställas utan fara för att föreningen skall sakna medel för fullföljande av sitt ändamål och utan fara för att uttaxering å föreningens medlemmar därigenom blir erforderlig utöver de i § 7 bestämda gränser. Uppstår tvist angående vad som sålunda skall återbetalas eller återlämnas, skall densamma lösas av skiljemän enligt § 9 här ovan.

§ 11.

Reservfond.

Av föreningens årsvinst avsätts minst 10 % till reservfond, intill dess denna uppgår till 10,000 kronor. Nedgår reservfonden under detta belopp, skall stadgad avsättning till dylik fond åter vidtaga och därmed fortsättas, tills densamma ånyo stigit till samma belopp.

Förnyelsefond.

En förnyelsefond skall bildas och bevaras enligt följande regler. För täckande av föreningens utgifter för underhåll och förnyelse av de anläggningar och arbeten, som föreningen har att vidmakthålla, skall föreningens styrelse årligen av utkrävbar ränta å reverser nr 2 och å mot dem svarande kontanta insatser uttaga ett belopp, som styrelsen före årets början bestämt och tillkännagivit för medlemmarna. Vid bestämmande av detta belopp bör styrelsen tillse, att större växlingar i beloppet från det ena året till det andra i möjligaste mån undvikas. Vad av det uttagna beloppet icke åtgår till underhåll och förnyelsekostnader under året skall avsättas till förnyelsefonden, till vilken även skola läggas å fonden upplupna räntor. De år, fonden överstiger 100,000 kronor, må dock vidare avsättningar till densamma icke ske. Om föreningens utgifter för underhålls- och förnyelsearbeten något år överstiger sammanlagda beloppet av samma år enligt denna § gjorda uttagningar hos föreningens medlemmar jämte å förnyelsefonden upplupen ränta, må vad som brister täckas genom uttagningar ur fonden. För annat ändamål må förnyelsefonden icke minskas.

§ 12.

Styrelsens sammanläggning.

Styrelsen utgöres av fem ledamöter och fem suppleanter, vilka alla årligen väljas å ordinarie föreningssammanträde för tiden intill nästa sådant sammanträde.

Avgår under tjänstgöringstiden någon av styrelseledamöterna, skall, oavsett huruvida suppleant finnes eller icke ofördröjligen å extra föreningssammanträde utses ny styrelseledamot för tiden intill nästa ordinarie föreningssammanträde.

Medlem av föreningen, som innehar minst en tredjedel av föreningens hela röstetal, är berättigad att ensam utse en av styrelsens ledamöter och en suppleant för denne samt har dessutom rätt att enligt § 15 här nedan deltaga i val av dem av styrelsens ledamöter, som skola av föreningens medlemmar samfällt utses.

Kungl. Maj:t och kronan äger att utse en av styrelsens ledamöter jämte en suppleant för denne.

Om de, som sålunda äga rätt att ensamma utse ledamöter i styrelsen, vilja begagna sig därav, skola de senast vid början av det föreningssammanträde, då styrelsen skall utses, skriftligen meddela, vilka de utsett. Om så ej sker, skall stämman i stället utse styrelseledamot och suppleant.

§ 13.

Styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skola granskas av tre revisorer, utsedda å ordinarie föreningssammanträde för tiden till nästa ordinarie sammanträde. Vid samma tillfälle och för samma tid utses jämväl tre revisors-suppleanter.

Revision.

Kungl. Maj:t och kronan äger att på enahanda villkor, som stadgats beträffande val av styrelseledamot och styrelsesuppleant, utse en av revisorerna och en av revisorssuppleanterna.

Minst tre veckor före ordinarie föreningssammanträde skall styrelsen till revisorerna avlämna förvaltningsberättelse.

§ 14.

Räkenskapsavslutning skall ske för vart kalenderår.

Räkenskaps-
avslutning.

§ 15.

Årligen skall hållas ett ordinarie föreningssammanträde inom maj månads utgång.

Förenings-
samman-
träden.

Kallelse till föreningssammanträde och andra meddelanden till föreningsmedlemmarna skola ske genom rekommenderade brev, som avsändas till föreningsmedlemmarna under de adresser, som medlemmarna uppgivit till styrelsen. Kallelser till föreningssammanträde skola avsändas minst 14 dagar före sammanträdet.

Rösträtt å föreningssammanträde tillkommer en var medlem, som icke uppsagt sig till utträde eller utesluts ur föreningen och ej heller häftar för ogulden krävd eller förfallen insats eller annan avgift till föreningen.

Medlem äger en röst för varje påbörjat hundratal kronor, som för i hans ägo varande vattenfall blivit av honom eller föregående ägare såsom kapitalinbetalning erlagt på grund av revers eller reverser nr 1 eller av föreningen uttagits av i stället för dylik revers lämnad kontant insats. Dock äger icke någon medlem rösta för mer än en fjärdedel av det vid sammanträdet representerade röstetalet.

Innan några inbetalningar å reverserna nr 1 eller däremot svarande uttagningar enligt ovanstående § 6 mom. f) skett, skall varje medlem hava en röst.

För beslut om försäljning av föreningen tillhörig fast egendom, om upplös-

ning av föreningen, förutom i det fall, varom här nedan i § 16 stadgas, och om ändring av stadgarna angående rösträtt eller uttaxering fordras samtycke av föreningens samtliga medlemmar.

Om ändring av den i § 1 i dessa stadgar angivna regleringsplan beslutes, skola de, som deltaga i beslutet, vara skyldiga att en för alla och alla för en ersätta föreningsmedlem, som mot beslutet reserverat sig, den skada, som genom ändringen kan tillskyndas honom. Sinsemellan äro de ersättningsskyldiga ansvariga i förhållande till sina insatser i föreningen. I händelse godvillig överenskommelse icke kan träffas angående skadeersättningens storlek skall den bestämmas av tre sakkunniga personer, utsedda på sätt i § 9 här ovan stadgas.

§ 16.

Eventuell
upplösning av
föreningen.

För föreningens konstituerande erfordras, att samtliga de i § 5 mom. 2 angivna vattenfallsägare med undantag av Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad ingå som delägare i föreningen.

Därest icke Kungl. Maj:t och kronan och Stockholms stad inom ett år från föreningens konstituerande antingen ingått i föreningen eller ock på annat sätt förbundit sig att lämna de bidrag till regleringen, som enligt stadgarna skulle åligga dem, om de inginge i föreningen, samt därjämte iklätt sig skyldighet, motsvarande den, som enligt 10 § fjärde stycket av dessa stadgar åligger medlem, skall föreningen anses upplöst vid utgången av sagda tid.

Så framt icke inom fjorton år från föreningens registrering erhållits för regleringens utförande erforderliga avtal med ägarna av det område, på vilket regleringsdamm skall uppföras, samt lagakraftvunnet tillstånd av vederbörande myndighet till regleringens genomförande, skall föreningen därefter ovillkorligen upplösas, om någon medlem det påyrkar, innan förenämnda brister blivit avhjälpda.

Om föreningen sålunda upplöses utan att någon reglering kommer till stånd, skola samtliga föreningens utgifter fördelas på alla dess medlemmar efter den i § 5 mom. 2 angivna grund och fördenskull erforderliga uttagningar ske å de reverser och kontanta insatser, vilka dittills icke varit utkrävbara, och proportionell ersättning lämnas de medlemmar, hos vilka uttagningar skett för samma utgifters bestridande, därvid någon räntegottgörelse dock icke skall ifrågakomma.

Sammandrag och register

till

utgifter för kapitalökning

för

de till civildepartementet hörande affärsdrivande verk
och utlåningsfonder.

Punkt	Sid.	Nr.		Att täckas av				Summa	
				lånemedel		andra stats- inkomster		Kronor	ö.
				Kronor	ö.	Kronor	ö.		
			A. Postverket.						
1	4	1	Inventarier	—	—	350,000	—		
2—6	12	2	Nybyggnad i Stockholm	—	—	350,000	—		
		»	Nybyggnad i Kristianstad	—	—	163,400	—		
		»	Disponerande för posthusbyggnaderna i Norr- köping och Uddevalla av å visst anslag uppkommet överskott	—	—	—	—		
		»	Nybyggnad i Linköping	—	—	120,000	—		
		»	Inköp av tomt i Göteborg och nybyggnad därå	—	—	860,000	—		
			Säger för postverket	—	—	1,843,400	—	1,843,400	—
			B. Telegrafverket.						
7	41	1	Inköp och bebyggande av fastigheter	—	—	250,000	—		
8	48	2	Fortsatt utveckling av statens telefon- och telegrafväsende	7,000,000	—	—	—		
			Säger för telegrafverket	7,000,000	—	250,000	—	7,250,000	—
			C. Statens järnvägar.						
9	57	1	Nya byggnader och anläggningar vid statens trafikerade järnvägar	3,127,800	—	3,000,000	—		
10	111	2	Markförvärf	500,000	—	—	—		
			Transport	3,627,800	—	3,000,000	—	9,093,400	—

Punkt	Sid.	Nr.		Att täckas av				Summa	
				låne medel		andra stats- inkomster		Kronor	ö.
				Kronor	ö.	Kronor	ö.		
			Transport	3,627,800	—	3,000,000	—	9,093,400	—
11	112	3	Förändringar vid centralstationen i Stockholm m. m.	1,761,900	—	—	—		
12	123	4	Kostnader för dubbelspår mellan Göteborg och Alingsås	2,900,000	—	—	—		
13	142	5	Ombyggnad av Malmö statsbangård	1,000,000	—	—	—		
14	143	6	Ombyggnad av statens järnvägars reparationsverkstäder i Malmö	400,000	—	—	—		
15	145	7	Ombyggnad och utvidgning av spårsystemet vid bangården i Norrköping	150,000	—	—	—		
16	145	8	Rullande materiel	6,740,000	—	—	—		
17	148	9	Fullbordande av statsbanan Ulriksfors—Volgsjön	500,000	—	—	—		
18	150	10	Fortsättning av statsbanan Sveg—Brunflo	3,000,000	—	—	—		
19	151	11	Täckande av brist för Riksgränsbanans elektrifiering	650,000	—	—	—		
20	156	12	Elektrifiering av statsbanan Kiruna—Svartön	3,500,000	—	—	—		
21	157	13	Inlandsbanan norr om Volgsjön m. m.	3,500,000	—	500,000	—		
22	158	14	Dubbelspår Norrköping—Mjölby	2,000,000	—	—	—		
23	159	15	Dubbelspår Sävsjö—Tranås	500,000	—	—	—		
24	159	16	a) Inventarier	—	—	1,500,000	—		
			b) Ökat förlag	—	—	1,500,000	—		
			Säger för statens järnvägar	30,229,700	—	6,500,000	—	36,729,700	—
D. Statens vattenfallsverk.									
			Trollhätte kanalverk:						
25	163	1	Ny farled mellan Vänersborg och Göteborg	300,000	—	—	—		
			Södertälje kanalverk:						
26	165	2	Ombyggnad av Södertälje kanal	400,000	—	—	—		
			Trollhätte kraftverk:						
27	166	3	Tredje utbyggnaden av Trollhätte kraftstation	3,700,000	—	—	—		
			Transport	4,400,000	—	—	—	45,823,100	—

Punkt	Sid.	Nr.		Att täckas av				Summa	
				länemedel		andra stata- inkomster			
				Kronor	ö.	Kronor	ö.	Kronor	ö.
			Transport	4,400,000	—	—	—	45,823,100	—
28	167	4	Porjus kraftverk:						
			Andra utbyggnaden av Porjus kraftstation	1,500,000	—	—	—		
			Älvkarleby kraftverk:						
29	168	5	Ångkraftstation	1,650,000	—	—	—		
30	170	6	Upprensning av Masurforsen.....	600,000	—	—	—		
31	175	7	Kostnader för Skattungens och Oresjöns reglering	44,500	—	—	—		
32	182	8	Distributionsanläggningar för statens kraft- verk	3,000,000	—	—	—		
			Säger för statens vattenfallsverk	11,194,500	—	—	—	11,194,500	—
			E. Järnvägslånefonder.						
33	187	1	Avsättning till allmänna järnvägslånefonden	1,500,000	—	—	—		
34	187	2	Avsättning till fonden för bibanor inom vissa delar av riket	1,000,000	—	—	—		
			Säger för järnvägslånefonder	2,500,000	—	—	—	2,500,000	—
			Summa	50,924,200	—	8,593,400	—	59,517,600	—

Bil. 2.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj: t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet friherre Beck-Friis
anmälde följande ärenden rörande utgifterna för kapitalökning i vad
angår jordbruksdepartementet.

Statens affärsverksamhet.

Statens domäners fond.

Domänstyrelsen har i skrivelse den 30 september 1915 gjort fram-
ställning om anvisande av medel för anordnande av jägmästarbostäder
inom åtskilliga revir i de norra delarna av riket samt i sådant hänseende

[1.]
Anordnande
av jägmästar-
bostäder.

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml.

hemställt, att Kungl. Maj:t måtte av 1916 års riksdag äska ett anslag till kapitalökning för domänfonden år 1917 av 410,700 kronor, varav intill 278,200 kronor borde få förskotteras redan under år 1916. Emellertid hade icke alla utredningar i ämnet avslutats, så att ritningar och kostnadsberäkningar kunde framläggas, utan ämnade styrelsen med en senare skrivelse överlämna dessa. Sådan skrivelse har hittills icke inkommit, vilket, enligt vad jag inhämtat, beror på, att vissa utredningar dragit längre tid, än som beräknats.

Vid sådant förhållande får jag nu allenast hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag för anordnande av jägmästarbostäder inom vissa revir i de norra delarna av riket, som Kungl. Maj:t må komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål såsom kapitalökning för statens domäners fond beräkna ett belopp av kronor 410,700.

Statens utlåningsfonder.

[2.]
Odlingslåne-
fonden.

Allt sedan år 1883 har oavbrutet medgivits, att ett belopp av 1,000,000 kronor finge årligen såsom lån disponeras från odlingslånefonden.

Under de senaste åren har riksdagen årligen såsom anslag till kapitalökning anvisat vad som utöver till fonden inflytande kapitalinbetalningar beräknats vara erforderligt för att fylla ett totalbelopp av 1,000,000 kronor. Sålunda anvisades av 1911 års riksdag 524,000 kronor, av 1912 års riksdag 485,000 kronor och av var och en av 1913, 1914 och 1915 års riksdagar 450,000 kronor.

Jämväl för år 1917 bör möjlighet beredas att anvisa odlingslån till högst 1,000,000 kronor. Enligt uppgift från statskontoret hade fonden vid 1915 års utgång en odisponerad behållning, som kan uppskattas till minst 200,000 kronor, och det har beräknats, att till fonden komma att under år 1917 inflyta kapitalinbetalningar å 550,000 kronor. Med hänsyn härtill synes en kapitalökning å 250,000 kronor böra tillföras fonden för år 1917.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av 1,000,000 kronor må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från odlingslånefonden;

dels ock till kapitalökning för odlingslånefonden för år 1917 anvisa ett anslag av 250,000 kronor.

Såsom kapitalökning till egnahemslånefonden har efter budget-reformens genomförande och sedan för åren 1913—1915 maximiutlåningen från fonden bestämts till 7,500,000 kronor, anvisats av 1912 års riksdag 7,365,000 kronor, av 1913 års riksdag 6,800,000 kronor och av 1914 års senare riksdag 5,200,000 kronor. På grund av de inträdda förhållandena begagnade icke Kungl. Maj:t för år 1915 hela den medgivna utlåningsrätten utan stannade vid 4,000,000 kronor, varvid dock beräknades, att låneförmedlarna skulle därutöver få behålla en avsevärd del av de hos dem vid utgången av år 1914 innestående odisponerade lånemedel, vilka uppgingo till mer än 1,000,000 kronor. Till följd härav och med inräknande av inflytande inkomster till fonden under åren 1915 och 1916 beräknades, att fonden skulle för år 1916 även utan ytterligare kapitalökning hava för utlåning tillgängligt ett belopp av omkring 4,800,000 kronor. Då de sålunda tillgängliga medlen för år 1916 syntes kunna anses tillräckliga för mötande av lånebehovet under sistnämnda år, begärde icke Kungl. Maj:t av 1915 års riksdag något kapitalökningsbelopp till denna fond. Enär emellertid sagda beräkningar blott vore approximativa och det kunde hända, att större tillgångar kunde beredas genom avsevärda återbetalningar eller dylikt, begärde Kungl. Maj:t av riksdagen en utlåningsrätt av intill 6,000,000 kronor för år 1916. Denna framställning bifölls.

Enligt uppgift från statskontoret hade fonden vid 1915 års slut en kontant behållning av omkring 4,750,000 kronor. Härtill böra läggas inflytande amorteringar under innevarande år, vilka enligt i fjolårets statsverksproposition åberopad uppgift från statskontoret kunna antagas komma att uppgå till omkring 380,000 kronor. Vidare skulle härtill komma något belopp för återbetalning från låneförmedlare i början av år 1916 av odisponerade, lyftade lånemedel från år 1915, därest sådan återbetalning kunde påräknas. Detta synes emellertid icke skola bliva fallet, åtminstone icke i fråga om något avsevärt belopp. Enligt inhämtade uppgifter hava nämligen de för år 1915 av Kungl. Maj:t anvisade och av låneförmedlarna lyftade lånemedlen i så hög grad tagits i anspråk under samma år, att allenast omkring 280,000 kronor synas hava vid senaste årsskifte återstått odisponerade, och det är antagligt,

[3.]
Egnahems-
lånefonden.

att ansökningar komma att göras att få under innevarande år behålla nästan hela detta belopp. Inalles torde därför endast förberörda kontanta behållning från år 1915 samt amorteringarna under år 1916 vara disponibla under sistnämnda år. De utgöra tillhoppa 5,130,000 kronor. Härifrån måste dock undantagas omkring 210,000 kronor för förvaltningsbidrag till låneförmedlare, så att allenast 4,920,000 kronor återstått till utlåning. Härav har Kungl. Maj:t den 31 december 1915 disponerat för lån tillhoppa 4,900,000 kronor eller något mer än det belopp, som i fjol angavs såsom sannolikt tillgängligt för år 1916. Detta har dock icke kunnat ske utan mycket starka reduktioner av låneanspråken, vilka uppgingo sammanlagt till icke mindre än omkring 8,750,000 kronor.

Det överskott från år 1916, som nu kan tagas i beräkning för 1917 års lånerörelse, synes alltså uppgå endast till 20,000 kronor. Enligt uppgift från statskontoret beräknas skola under år 1917 inflyta i amorteringar omkring 410,000 kronor. Någon extra återbetalning av nämnvärd betydelse torde med hänsyn till de starkt reducerade lånebeloppen för år 1916 lika litet kunna påräknas år 1917 som år 1916. Tillgångssumman blir därför endast 430,000 kronor, varifrån till förvaltningsbidrag böra avgå omkring 225,000 kronor, så att allenast omkring 200,000 kronor skulle kunna användas till utlåning. Då jag anser, att man för år 1917 bör räkna med ett något större utlåningsbelopp än för år 1916, anser jag ett kapitalökningsbelopp av 5,000,000 kronor nu böra begäras av riksdagen för år 1917.

Jag medger gärna, att det är ogynnsamt för den viktiga egnahemsrörelsen, att så starka inskränkningar i statens utlåning för detta ändamål, som skett de båda senaste åren och nu beräknats även för år 1917, måst företagas. Men de för statens upplåning särdeles ofördelaktiga nuvarande förhållandena mana bestämt till försiktighet.

Då emellertid ovan gjorda beräkningar uppenbarligen äro mycket approximativa och det icke är omöjligt, att något större tillgångar i verkligheten kunna stå till buds för år 1917, torde riksdagens medgivande till ett högsta utlåningsbelopp av 6,000,000 kronor böra begäras för år 1917 liksom för innevarande år.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att för år 1917 ett belopp av 6,000,000 kronor må av Kungl. Maj:t disponeras såsom lån från egnahemslånefonden;

dels ock såsom kapitalökning för samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av 5,000,000 kronor.

Lånefonden för inköp av ädla avelsston inrättades vid 1913 års riksdag och den årliga utlåningen bestämdes till högst 100,000 kronor. Såsom kapitalökning har anvisats för varterna av åren 1914 och 1915 100,000 kronor samt för år 1916 80,000 kronor.

[4.]
Lånefonden
för inköp av
ädlä avels-
ston.

Enligt uppgift från statskontoret hade fonden vid 1915 års slut en kontant behållning av 20,000 kronor. I amorteringar beräknas under år 1917 skola inflyta 35,000 kronor. Vid sådant förhållande synes den erforderliga kapitalökningen kunna begränsas till 50,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom kapitalökning till lånefonden för inköp av ädla avelsston för år 1917 anvisa ett anslag av 50,000 kronor.

Vid 1914 års senare riksdag beslöts inrättandet av en fond, benämnd allmänna nyodlingsfonden, å 300,000 kronor. Till kapitalökning åt denna fond anvisades för år 1915 100,000 kronor, vilket belopp även anvisades för år 1916.

[5.]
Allmänna ny-
odlings-
fonden.

Från statskontoret har nu meddelats, att fonden vid 1915 års slut haft en kontant behållning av 25,000 kronor och att i amorteringar beräknades under år 1917 komma att inflyta 15,000 kronor. Då även för år 1917 ett lånebehov å 100,000 kronor från denna fond synes böra kunna tillgodoses, kräves en kapitalökning av 60,000 kronor.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att under år 1917 ett belopp av 100,000 kronor må disponeras såsom lån från allmänna nyodlingsfonden;

dels ock såsom kapitalökning till samma fond för år 1917 anvisa ett anslag av 60,000 kronor.

Statsrådets övriga ledamöter instämde i vad departementschefen sålunda hemställt.

Hans Maj:t Konungen tacktes därtill lämna bifall samt förordnade, att utdrag av detta protokoll skulle överlämnas till finansdepartementet för iakttagande vid uppgörandet av förslag till riksstat för år 1917.

Ur protokollet:

Curt Rohltlieb.

Statsverkspropositionens justering.

*Utdrag av protokollet över ett finansärende, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14
januari 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten föredrog för justering ett i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förut fattade, av statsrådet enhälligt tillstyrkta beslut uppsatt förslag till Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående statsverkets tillstånd och behov.

Hans Maj:t Konungen tacktes, enligt statsrådets underdåniga tillstyrkande, i nåder gilla berörda förslag, sådant det finnes detta protokoll bilagt; och skulle i enlighet därmed omförmälda nådiga proposition till riksdagen avlåtas.

Ur protokollet:
Albert Tondén.